K. SIIM · A. VALLNER

EMAKEELE LUGEMIK

III KLASSILE

75 296

A-30163

K. SIIM A. VALLNER

EMAKEELE LUGEMIK

III KLASSILE

5. TRÜKK

KIRJASTUS „VALGUS" · TALLINN 1970

4E(075)
S51

Kunstiliselt kujundanud ja illustreerinud I. Ploompuu.

Kinnitatud
Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt.

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
75296

Tere, kool! Siin suures majas
tähtis töö meil algab nüüd.
Õppida on hästi vaja,
targaks saada on me püüd.

J. Kaidla.

KOOLIKELL.

V. Ossejeva.

Koolikell heliseb ja heliseb!

Ta jutustab õnnelikust elust Nõukogude kodumaal, rahulikust tööst ja soojast hoolitsusest laste eest.

See väike koolikell kutsub visalt õppima ja õppima, et ehitada maailmas rahulikku suurepärast elu. Ta nõuab kõikidelt ausatelt ja õiglastelt inimestelt: «Võidelge rahu eest kogu maailmas, meie laste helge tuleviku heaks!»

Koolikell, sügise trillerdav ööbik, heliseb ja heliseb! Ta teatab kõigile, et on saabunud 1. september, pidulik päev.

Ja meie kodumaal pole olemas niisugust paika, kus tema häälele kogu südamest ei vastaks nii lapsed kui ka täiskasvanud!

«Maailmale rahu! Lastele teadmised!»

Mida ütleb esimene koolikell sügisel kõigile lastele?

ESIMENE PÄEV.

R. Parve.

Jälle kilkeid, naerukaja,
jooksmist, sebimist ja ruttu
täis on armas koolimaja —
tervitusi, laia juttu.

Toetub trepikäsipuule
väärikana meie Mikk.
Aina imesta ja kuula,
kuidas möödus suvi pikk!

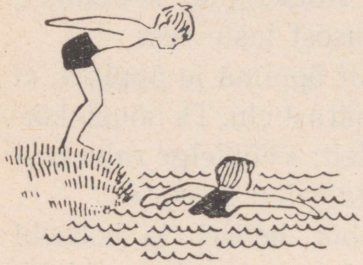

Teisal salgakene peatub,
lausa ninapidi koos,
ja siis Andres uhkelt teatab
kaaslastele jutuhoos,
et sai laagris käidud ära,
pikki matku võetud ette,
kuidas suvi, päiksesära
aina meelitasid vette,
kuidas lõkkeõhtuid tehti,
kogutud sai pohlalehti,
köömneid, nõmme-liivateed,
apteegile antud need...

Mis meist igaüks ka tegi,
töö ja mäng käis läbisegi,
ja siis juba pooleks juuniks
olid muutunud me palged
hästi ümaraks ja pruuniks,
valgemaks veel juuksed valged.

Jah, see aeg läks lennuhool...
Näe, ja ongi aland kool!

Mida tegid lapsed suvel pioneerilaagris?

ESIMENE ÕPILANE.

M. Kuznetsovi järgi.

See oli Simbirskis palju aastaid tagasi.

Kui ma kooli jõudsin, oli koridoris suur sagimine. Mina surusin end uute õpilaste juurde. Me hoidusime omaette salka. Seal ärataski mu tähelepanu väike, kuid tugeva kehaehitusega poiss. Tal olid ruuged juuksed.

Kui helises kell, tormasid kõik klassidesse. Ja siin nägin, et minu kõrval, minuga samas pingis, istub seesama poiss. Pärast nimetas õpetaja kõiki nimepidi ja me saime teada, et tema nimi on Uljanov.

Ta oli klassis kõige noorem.

Varsti märkasime kõik, et ta oli väga andekas. Meile olid võõrkeeled väga rasked. Kui klassis keegi ei osanud

mõnd sõna tõlkida, siis aitas Volodja Uljanov hädast välja. Kõik küsisid temalt nõu.

Mina elasin Uljanoviga ühes tänavas, Moskva (nüüd Lenini) tänavas. Koduteel peatus ta vahel minu pool, siis mängisime kurni, aga rohkem siiski laptuud.

Pärast mängimist läksime jõkke suplema. Läksime üle sillakese ujulasse, riietusime lahti ja — vette. Tema ujus kaugele. Mõnikord hakkas mul hirm, et vool viib ta ära. Kuid Uljanov oli julge ja tugev ning ujus alati välja.

Siis läksime tema poole. Ta toake oli trepiotsa lähedal. Midagi liigset seal ei olnud. Seinal rippus kaart, voodi kohal oli käterätt, akna juures riiul. Peale õpikute ja sõnaraamatute seisis riiulil ka kirjanike teoseid.

Nende külastuste puhul nägin, kuidas Uljanov töötas. Kõigepealt torkas silma korralikkus, hoolsus, innukus. Ta ei teinud kunagi midagi rutuga ja ükskõik kuidas. Kirjandit ei jätnud ta kunagi viimasele päevale, vaid asus aegsasti tööle. Raamatukogu raamatutest tegi ta lugemisel endale vajalikke märkmeid.

Koolis oli ta kaheksa õppeaasta jooksul esimene õpilane klassis ning lõpetas gümnaasiumi kuldmedaliga.

1. Missuguse nime all tunneb praegu kogu maailm Volodja Uljanovit?
2. Missuguseid Volodja Uljanovi omadusi meenutab ta klassikaaslane?
3. Kuidas töötas Volodja Uljanov kodus?
4. Millest on näha, et Volodja oli julge ja vastupidav poiss?
5. Joonista Volodja Uljanovi toa plaan.

Ülemaks kui hõbevara,
kallimaks kui kullakoormad
tuleb tarkus tunnistada.

(«Kalevipojast»)

AUSÕNA.

L. Pantelejevi järgi.

1.

Kord suvel istusin pargis ja lugesin raamatut. Ma ei märganudki, et hakkas pimenema. Sulgesin raamatu ja astusin aiavärava poole.

Äkki kostis, nagu nutaks keegi põõsaste taga.

Keerasin kõrvalteele — seal, väikese kivimaja seina ääres seisis seitsme- või kaheksa-aastane poisike ja nuttis.

Läksin ta juurde ja küsisin:

«Mis sul viga on, poiss?»

Ta lakkas järsku nutmast, tõstis pea, vaatas mulle otsa ja ütles:

«Ei midagi.»

«Kuidas nii — ei midagi? Aga miks sa siis nutad? Tule läheme ära,» ütlesin. «Vaata, on hilja, aed juba suletakse...»

«Ma ei või.»

«Mispärast?»

«Olen tunnimees,» ütles ta.

«Kuidas tunnimees? Mis tunnimees?»

«Kas te siis aru ei saa? Me mängime.»

«Kellega sa siis mängid?»

Poiss vaikis, ohkas ja ütles siis:

«Ma ei tea.»

«Kuule,» ütlesin talle. «Kuidas see siis on? Mängid ja ei tea, kellega!»

«Jah,» ütles poiss. «Ma ei tea. Siia tulid suured poisid ja küsisid:

«Kas tahad mängida?» Vastasin: «Tahan!» Hakkasime

mängima ja mulle öeldi: «Sina oled nüüd sõjaväelane. Hakkad tunnimeheks. Anna ausõna, et sa ära ei lähe.» Noh, ma siis lubasin: «Ausõna, ei lähe.»

Noh, see ongi kõik. Seisan ja seisan, kuid nad ei tule.»

«Kas sind paigutati juba ammu siia?»

«Oli alles valge.»

«Ja kus nad siis nüüd on?»

Poisike ohkas jälle ja lausus:

«Ma arvan, et nad läksid ära.»

«Kuidas, läksid ära?»

«Vist unustasid.»

«Ja mis sina siis siin veel seisad?»

«Ma andsin ausõna . . .»

Ma pidin juba naerma hakkama, kuid siis taipasin, et naljakat pole siin midagi, ja et poisil on õigus. Kui oled ausõna andnud, siis tuleb seista, sündigu mis tahes. On see mäng või mitte, see on ükskõik.

«Vaat kus lugu!» ütlesin ma talle. «Mis sa siis mõtled teha?»

«Ma ei tea,» sõnas poiss ja hakkas uuesti nutma.

Mul oli suur tahtmine teda millegagi aidata.

«Sa tahaksid muidugi süüa?» küsisin.

«Jah,» ütles ta, «tahaksin küll.»

«Noh, siis teeme nii,» laususin ma veidi järele mõeldes. «Sina jookse kiiresti koju, söö õhtust, ja mina seisan sinu eest seni siin.»

«Jah,» ütles poiss, «aga kas seda võib?»

«Miks ei või?»

«Teie ei ole ju sõjaväelane.»

Ma laususin poisile: «Oota natuke,» ja jooksin ise aega viitmata aiavärava poole.

2.

Värav ei olnud veel kinni ja ma jäin ootama, kas ei möödu mõnd sõjaväelast. Ja äkki näen — peatuskohale läheneb tramm ja noor kaardiväemajor hakkab vagunisse astuma.

Hingeldades jooksin tema juurde, haarasin tal käest ja hüüdsin:

«Seltsimees major! Oodake! Seltsimees major!...»

Ta vaatas tagasi, silmitses mind hämmastunult ja küsis:

«Mis on?»

«Vaadake, milles asi on,» ütlesin. «Siin aias seisab vahipostil poisike. Ta ei saa ära minna, ta on andnud ausõna... Ta on väga väike. Ta nutab...»

Tramm läks minema ja major silmitses mind väga vihaselt.

Aga kui ma talle pisut üksikasjalikumalt seletasin, kuidas lugu on, ei mõelnud ta kaua, vaid sõnas:

«Lähme! Muidugi! Miks te siis kohe ei öelnud, milles asi seisab!»

Kui me aiale lähenesime, riputas aiavaht parajasti lukku värava ette. Palusin teda mõni minut oodata. Ütlesin, et mul jäi aeda poisike. Kiiresti jooksime nüüd majoriga aeda. Poiss seisis samas kohas, kuhu ma ta olin jätnud, ja nuttis vaikselt.

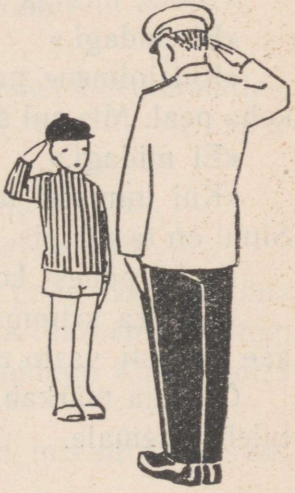

Majorit nähes tõmbus poiss valveseisangusse ja sirgus justkui mõne sentimeetri võrra pikemaks.

«Tunnimees, käsin teid lahkuda teile usaldatud postilt!»

Ja siis tõstis poiss käe oma halli sonimütsi laia sirmi juurde ja ütles:

«Kuulen, seltsimees major: on käsk lahkuda postilt.»

Vanasõnu sõnapidamisest.

Lubaja hea mees, sõnapidaja parem mees.
Kerge lubada, raske täita.
Sõna seob, sõna päästab.
Meest sõnast, härga sarvest.
Ära tantsi iga pilli järgi!

1. Mispärast ei läinud poiss oma «vahipostilt» lihtsalt ära?
2. Mida tähendavad siin antud vanasõnad?
3. Kuidas võib nende järgi otsustada, mida rahvas arvab sõnapidamisest?
4. Loe viimast vanasõna. Millal ei maksa ausõna anda?

TOOTSI TASKUD.

O. Lutsu järgi.

«Toots, mis sa seal teed?»

«Ei midagi.»

«Kui inimene midagi ei tee, siis istub ta vagusi oma koha peal. Mis sul seal põues on?»

«Ei midagi.»

«Kui inimesel midagi põues ei ole, siis on põu tühi. Sinul on ta punnis. Pea, pea, sul liigub midagi põues.»

Tootsi põuest kostab nõrk niutsuv hääl.

«Ai, ära kriimusta.» sosistab Toots ja surub pahema käe kõvasti vastu rindu.

Õpetaja märkab, et asi Tootsi põuega ei ole korras, ja tuleb lähemale.

«Näita siia, mis sul põues on.»

«Ei midagi.» Toots läheb näost punaseks ja jääb istuma. Ta tahaks heameelega püsti tõusta, aga see «ei-midagi» hoiab teda tagasi. Ta näost paistab piin.

«No see on ometi naljakas,» ütleb õpetaja. «Temal ei ole midagi põues ja ometi niuksub ja liigutab see «ei-midagi». Näita!»

Toots näeb, et pääsu ei ole, ja hakkab pintsaku nööpe lahti tegema. Põu läheb korraga rahutuks: seal ähib, puhib keegi ja otsib teed väljapoole. Siis ilmub sealt väikese kutsika pea nähtavale.

«Noh, vaata, see puudus veel!» ütleb õpetaja. «Homme topid vahest mõne põrssa endale põue. Ütle, mis sa sest kutsikast kooli vedasid?»

«Kiir tahtis ära osta.»

«Pole õigus. Toots valetab. Ta ise eile ütles, et temal on kodus kutsikas, kes tantsib ja trummi lööb. Mina ei ütelnd talle selle peale midagi.»

«Miks sa ei ütelnd; ära tahtsid osta. Käskisid täna kooli tuua,» vastab kutsika omanik järsul toonil.

Õpetaja ütleb:

«Nüüd jääge kõigepealt vait ja kuulake, mis mina ütlen. Toots ... kuule, Toots!»

«Jajah.»

«Mis sa arvad, mis ma sinuga nüüd teen?»

Toots naeratab kurvalt ja vaatab nurga poole.

«Vale kõik. Nurka ma sind täna ei pane. Sa jääd täna hoopis ilma trahvita. Luba mulle, et sa täna enam ühtegi koerustükki ei tee, ja sinuga ei sünni midagi. Kas lubad?»

«Jah.»

«Väga hea. Siiski, et need asjakesed, mis sul taskus on,

sind kurja tee peale ei avatleks, tule lao nad siia, minu laua peale välja. Tule, tule!»

«Ma ei taha, teised näevad.»

«Ah soo. Noh, siis jäägu see ainult meie kahe teada, mis sinu taskutes peitub. Mine lao asjad minu tuppa laua peale. Vii koer ka minu tuppa senikauaks, kui koju hakkad minema; siis võta ühes.»

Toots läheb. Kui ta tagasi tuleb, ripuvad ta taskud, mis on harilikult pungil täis, tühjalt kahel pool.

«Kas kõik panid ära?» küsib õpetaja.

«Kõik.»

«Tubli. Istu nüüd ja püüa õige tähelepanelik olla. Kui sa homme kooli tuled, ära võta midagi ülearust ühes. Kas kuuled? Kui ma märkan, et sul seal midagi on, lähed jälle ja laod välja. Katsu ometi kord mõistlik olla; vaata kodus oma asju ja varandust, kooli ära too ühes, mida sa siin ei tarvita. Kas jah?»

«Jajah.»

Ja imelik, Joosep Toots oli tundide lõpuni tõesti eeskujulik koolipoiss. Väikese pahanduse tema ja Visaku vahel sünnitas ainult see asjalugu, et Visak läbi võtmeaugu kooliõpetaja tuppa vahtima tikkus, missugused asjad nimelt Toots kooli ühes oli toonud. Kes teab, kas ta seal midagi nägi või ei näinud, aga oma südamesõpradele Toomingale ja Sõmerile olevat ta pärast rääkinud, et küll olnud kooliõpetaja laual palju kraami. Et olnud seal kaks või kolm indiaanlase raamatut, mitu kivi, paar viili, rauatükke, kaks või kolm nuga, üks raudora, kera niiti, üks kiri nõelu, üks puust uisk pika nööriga ja ikka palju muud veel.

1. Mida tähendab väljend «kurja tee peale ei avatleks»?
2. Mispärast olid lastel vanasti omatehtud uisud?
3. Kuidas Toots pidas oma lubadust?
4. Kas on sünnis vahtida läbi võtmeaugu?

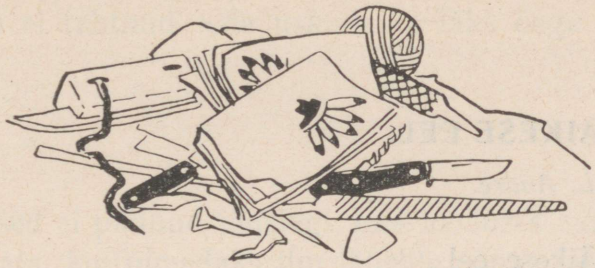

Mängime ja teeme tööd
suvepäevad pikad,
meie maal on lapsepõlv
rõõmus, õnnerikas...

P. Rummo.

ÄIKESE EEL.

L. Andre.

Äikese eel
jätab liblikas mängu,
ruttab sipelgas peitu,
kaob põõsasse siil.

Äikese eel
lendab pääsuke pessa,
ruttab mesilind tarru,
ema juurde poeb laps.

SUVEVIHM.

E. Peterson-Särgava järgi.

1.

«Vaata, kui madalalt pääsukesed lendavad!» rääkis väike Paul isale. «Vaata, kui imelik see on! Just nagu tahaksid maha laskuda, aga ometi ei lasku!»

«Täna tuleb vist müristamisvihma,» arvas isa.

«Kust sa seda tead?» päris Paul ja vaatas taevasse,

kus praegu oli nii selge ja sinine; ainult mõni harv pilvemürakas ronis aeglaselt mööda taevast, nagu oleks neilgi palav.

«Mis sest teada!» sõnas isa. «Maa on kuiv ja janune. Juba ammu oleks vihma tarvis olnud. Õhk on nii raske ja lämmatav, just nagu müristamise eel.»

Paul ei tahtnud seda uskuda ja läks õega õue mängima.

*

Lapsed ei pannud tähelegi, mis looduses sündis.

«Vaata, kui pimedaks ilm läheb!» sõnas järsku pisike Juta.

Nad vaatasid üles.

Kui mustaks ja siniseks oli taevas korraga läinud!

«Lapsed, lapsed!» kuuldi toa poolt ema häält. «Tulge ruttu koju, hakkab sadama!»

Ja kiiresti jooksid lapsed koju.

Taevas läheb aga ikka ja ikka pimedamaks; pilv tõuseb kõrgele ja tormab mööda teed edasi, enesega kuivi lehti, õlekõrsi ja laaste ühes võttes. Vaikselt seisvast metsast käib korraga nagu külmavärin läbi: kaskede, leppade, pajude ladvad hakkavad järsku rahutult liikuma.

Väljadelt ruttavad inimesed koju. Väikesed lapsed kaovad tuppa, kus nad nina vastu aknaruutu surudes välja vaatavad. Varsti aga aetakse nad akende juurest ära, sest hõbedane tuksatus käib mustjas-sinakast pilvepõuest läbi, seejärel kuuldub kohutavat mürinat ja suvine piksevihm ongi käes.

2.

Nagu klaaspärleid, suuri ja selgeid, puistab pilvepõu esimesi piisku. Jälle tuksatus, jälle mürin — ja vihma vajub nagu oavarrest. Maa müdiseb, aurab, tolmab... Tilgad langevad niisuguse hooga, et nad maast üles kargavad, ja paistab, nagu oleks maa kristallnaelu täis löödud. Katuselt voolavad pikad vihmakeeled alla; räästailt valgub vett ojadena. Mets, väli ja majad on silmade eest kadunud: hall vihmasüli kaisutab neid.

Hobused ja veised seisavad aia ääres, tagumist poolt vastu vihma hoides ja kõrvu lonti lastes. Kukk kanadega on kuhugi vankri alla peitu pugenud; seal nad seisavad nõutult, sabad sorgus, läbi ja läbi märjad. Juba vajub vesi mööda maad madalamaisse kohtadesse, mururohi on halli vett täis, mööda õue voolab vesi ja viib enesega ühes heinapuru, lehti ja õlekõrsi.

Varsti on aga vihm üle. Veel mõni välgulöök, veel mõni kõva kärgatus — kuid vihm on läinud harvemaks ja ilm selgemaks.

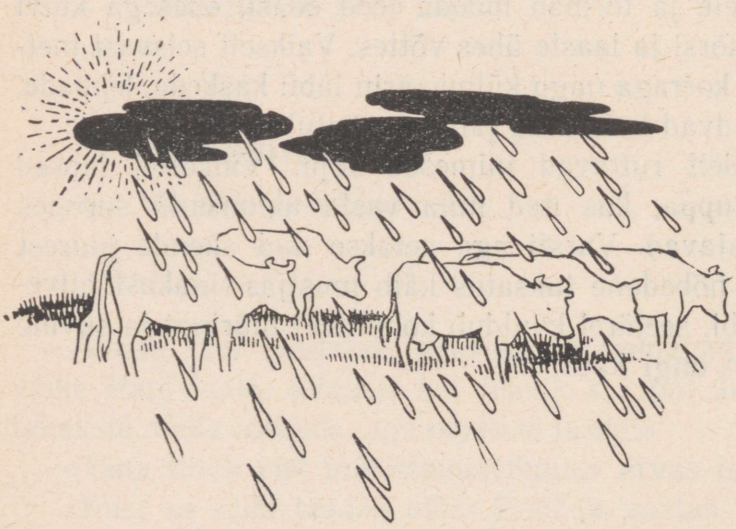

Juba avanevad siin ja seal uksed ja inimesed tulevad välja.

Ka väike Paul jookseb kärmesti vihma kätte, laseb endale paar tilka pähe sadada ja lippab siis ruttu tuppa tagasi. Varsti on aga terve kari lapsi õues, kõigil riided kõrgele üles kääritud, ja sulistavad seal naerdes ja kilgates, paterdades soojas vihmavees.

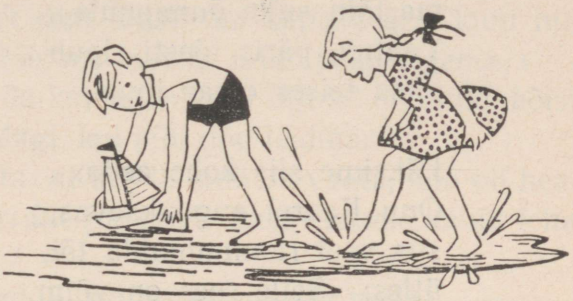

Ja juba paistab ka päike. Lõo tõuseb kõrgele ja laulab oma laulu; metsaladval paistab vikerkaar imeselgeis mahedais värvides ja põldudel neelab tõuvili sadanud taevakastet ahnelt endasse. Maapind aurab...

1. Mida teevad inimesed (lapsed) ja loomad vihmasaju ajal?
2. Mida ei tohi teha äikese ajal?
3. Milleks püstitatakse piksevardaid?
4. Leia palast laused, mis kirjeldavad ilma äikese eel.
5. Loe pala 2. osast lõik, mis kirjeldab sadu.
6. Leia pala 1. osa viimasest lõigust lause, kus esineb väljend «hõbedane tuksatus». Mida see tähendab?

Vinta-vänta, könta-känta — silmapilgu sähvatus?
Saaremaal rakendatakse hobust, look paistab meie maale?

ÕUNAPUU.

H. Mänd.

Onu Kaarel tuli meile
külla üle-üleeile,
kaenlas tubli vitsaraag,
kohkusin — mis nüüd küll saab?
Onu ütles: «Kus sa kipud,
ma tõin sulle õunapuu!»
Vaatan, päris tõesti ripub
vitsa teises otsas juur.

Läksime siis kohe aeda.
Onu Kaarel augu kaevas,
siis veel rammumulda tõi,
ütles: «Selle sees on võim,
mis kõik paneb kasvama,
ja kui hoolsalt kasta ka,
sirgub puuke peagi suureks.»

. . . . . .

HUNT, SOKK JA KAPSAD.

C. R. Jakobsoni järgi.

Üks mees pidi hundi, soku ja korvitäie kapsaid üle jõe viima. Aga paat oli nii väike, et ta neist korraga üheainsa peale võis võtta.

Esiti mõtles ta: «Kõige sündsam oleks, kui hundi enne üle viin, muidu võiks ta mul soku ära murda.»

Hunti paati viies nägi ta aga sokku nii hiilgavate silmadega kapsaste peale vahtivat, et ta ruttu ümber pööras,

hundi kapsaste juurde jättis ja sokuga üle jõe minema tõttas.

Mees oli selle targa nõu üle väga rõõmus ja naeris hundi pahameelt, kes tusasel näol sokust lahkus ja kapsaste poole ei vaadanudki.

Aga kui mees teist korda tahtis sõita, tuli uus mure. «Võtan ma hundi kaasa,» ütles ta, «siis pean ta soku juurde jätma, kui kapsaste järele tulen, ja ma tean, mis siis juhtub. Võtan ma aga kapsad ja jätan hundi ootama, siis sööb ahne sokk seni tõesti mu kapsad ära, kuni ma hundiga teel olen. Mis ma mehike nüüd pean tegema?»

Mehel oli hea nõu kallis. Inimesi ligidal ei olnud, köisi ka mitte; muud midagi, kui pidi nõu leidma.

Lõpuks hüüdis ta: «Käes ta on!» Ja vaata, nõu oli hea. Mees viis oma voori üle jõe nii, et keegi teisele kahju teha ei saanud.

Kes teist võib öelda, kuidas mees seda tegi?

Mõistus on mehe peas, mitte mehe peos.

1. Kuidas saab teisiti öelda «kõige sündsam oleks»?
2. Mida tähendab ütlus «mehel oli hea nõu kallis»?

KOMBAIN.

A. Vallner.

Suvevaheajal viibisin tihti sovhoosi töökojas ja vaatasin, kuidas Reinu isa kombaini remontis. Ulatasime Reinuga võidu kätte vajalikke tööriistu, jooksime sepikotta või lattu mõne masinaosa järele. Olime ütlemata rõõmsad, kui Reinu isa kord ütles: «Kui kombainiga põllule sõidan, võtan teid kaasa!»

Rukkikoristamise ajal seisimegi kombaini platvormil ja vaatasime, kuidas lai vikat iga ringiga rukkimüüri vähendas. Reinu isa kõneles, et vanasti olevat rukist sirbiga lõigatud. «Kombain lõikab aga poole tunniga rohkem kui inimene sirbiga terve päeva jooksul,» lisas ta lõpuks.

Ühel päeval toodi sovhoosi uus masin. «Sellega läheme varsti maisi koristama,» ütles Reinu isa.

Pidasime nüüd maisipõldu hoolega silmas. Mõnikord pugesime kaugele maisiridade vahele. Ümberringi on ainult käsivarrejämedused tüved ja pikad lopsakad lehed. Selles tüvede ja lehtede tihnikus lõi ninna niiske mulla lõhn ning hämarus ajas otse hirmujudinad ihule. Kartsin, et sügavamale minnes eksin ära, ja ruttasin tagasi.

Ja ühel päeval sõitiski silokombain maisipõllule.

No oli see aga uhke sõit! Ees tuliuues värvis helkiv kombain ja järel kõik sovhoosi isekallutajad. Meie Reinuga muidugi kombaini kõrgel platvormil. Kõik vastutulijad jäid peatuma, et vahtida meie sõitu maisipõllule. Toome Juku ja Laose Atsi püüdsid meiega küll võidu joosta, aga kus sa masina vastu ikka saad!

Maisipõllu ääres laskis Reinu isa kombaini vikati madalamale, pani mootorile tugevamad tuurid ning... vikat hakkas lõikama jämedaid maisivarsi, nagu oleksid need peenikesed õlekõrred.

Lõigatud maisivarred kadusid kombaini sisemusse. «Huvitav, mis sellest maisist küll saab?» Nii mõtlesin

mina. Arvatavasti mõtles sedasama Reingi. Kaua me endamisi arutada ei saanudki, sest korraga hakkas ühest kõveraks painutatud torust pudenema varretükikesi ja peeneks lõigatud lehti. Need langesid otse isekallutaja kasti, mis sõitis kõrvuti kombainiga.

Nüüd me taipasime. Ahaa, kombaini sees on nähtavasti noad, mis lõiguvad maisi peeneks. Peen, purustatud mais veetakse aga siloauku. Enne kui kombain põllu teisele servale sai keerata, oli isekallutaja kast juba täis. Auto ruttas nüüd koormaga silohoidla poole ja tema asemele asus teine. Nii kestis töö hilisõhtuni.

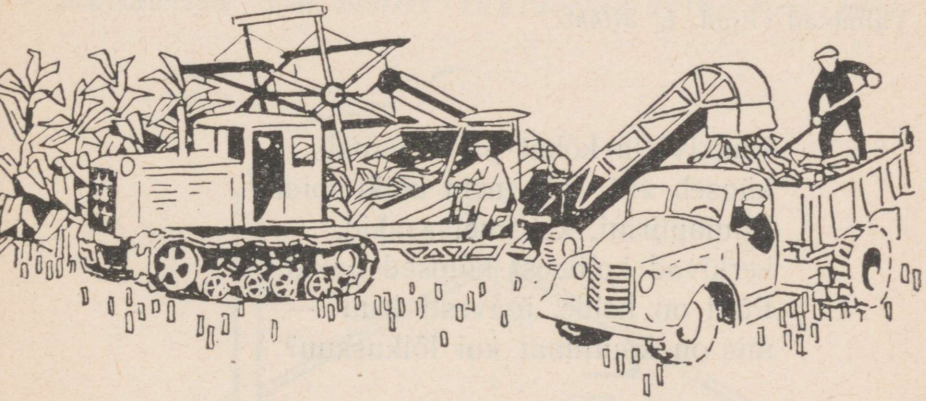

Silokombainist oli neil päevil igas sovhoosiperes rohkesti juttu. Isegi Luha taat komberdas kepi najal maisipõllule. Ta vaatles kombaini, väristas oma halli pead ja kõneles: «Küll on ime! Mõtlesin ja mõtlesin, et kes küll selle maisi lõikab. Varred ju nii jämedad, et raiu või kirvega. Aga näe, tuli masin ja lõikas ühe päevaga suure põllu lagedaks.»

Valmivad viljad. *L. Mikko.*

Rukkivälja kohal päike loidab,
küpseb vili, mis meid kõiki toidab.
Silmapiirini, kus metsasakid,
kerkivad kolhoosi kuldsed hakid.
Põld on helde, igavesti truu —
mis on kaunimat kui lõikuskuu?

M. Nurme.

KIRI KOLHOOSIST.

(9. klassi õpilaselt oma vennale, kes õpib 3. klassis.)

Kallis veli!

Me oleme juba üle nädala kolhoosis olnud. Sa ei või aimatagi, mida ma olen juba näinud ja teinud. Panen Sulle mõned lood kirja. Küllap linna jõudes räägin pikemalt.

Mulle öeldi kolhoosis: «Sa oled tugev poiss. Sina aita, et uudseleib kiiresti lauale saaks.» Kõigepealt aitasin autoga rukkikotte kombaini juurest ära vedada. Kombain sõidab kogu aeg ringi ümber rukkipõllu. Kui terakotid kombaini platvormil täis saavad, lükatakse need põllule maha. Kotid tuli kokku vedada. Seal kaaluti nad ära. Esimese autokoorma tõime kohe kuivatisse. Kuivati sees on justkui plekist põrand. See pole päris-põrand. Ta on päris-põranda ja lae vahel. Plekil on väikesed pilud sees. Igatahes nii kitsad, et terad sealt läbi ei kukkunud, kui kotid sinna tühjendasime. Terve autokoorma valasime plekkidele ja ajasime ühtlase kihina laiali. Plekkide all on suur ahi ja erilised torud. Kui ahju kütta, soojenevad torud, kuivati plekid ja varsti ka vili. Pidin vilja segama, et ta hästi kuivaks. Enne õhtut oligi rukis kuiv. Otse raksus hamba all.

Nüüd tõukasime kuiva vilja suurte puulabidatega luugist alla laudpõrandale. Seal asetses tuulamismasin. Meid pandi

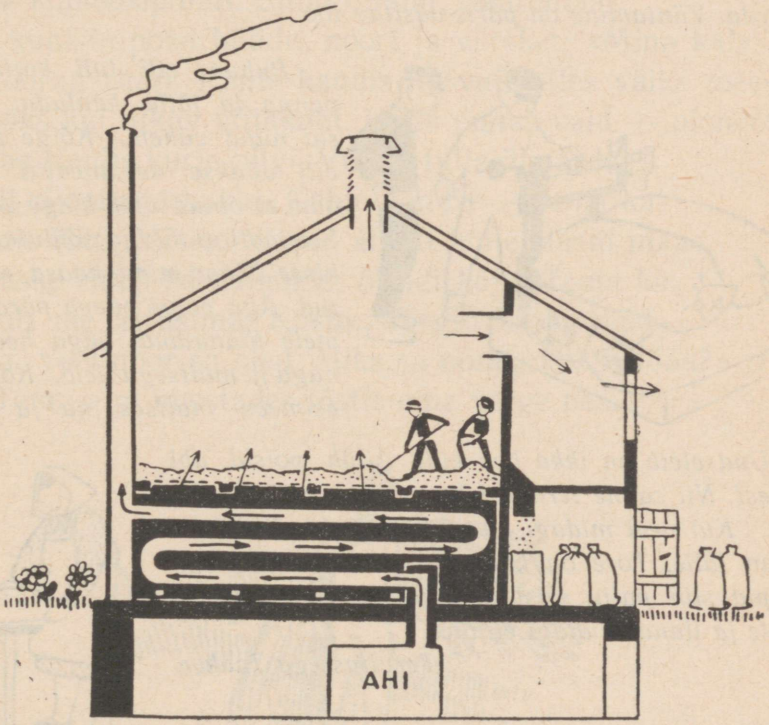

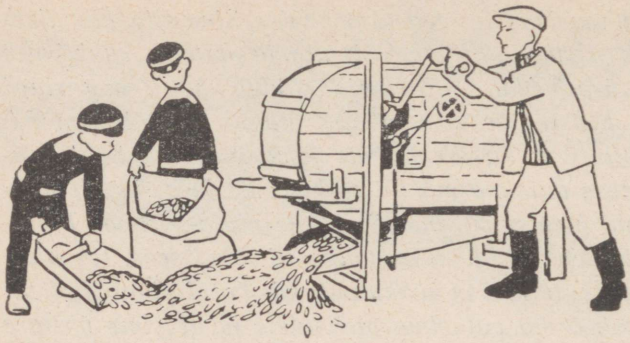

nüüd rukist puhastama. Muudkui tõsta viljateri masinasse. Teised ajasid masinavänta ringi. Nii tekkis masina sees tuul, mis puhus kogu prügi ning kerged terad eemale. Masina alla kogunes puhas vili. Meile öeldi, et mujal töötab tuulamismasin elektriga. Siin on elektrit küll, kuid puudub mootor, mis paneks tuulamismasina elektri jõul liikuma. Veel ei olevat jõutud kõiki masinaid muretseda. Väntamine on päris väsitav töö.

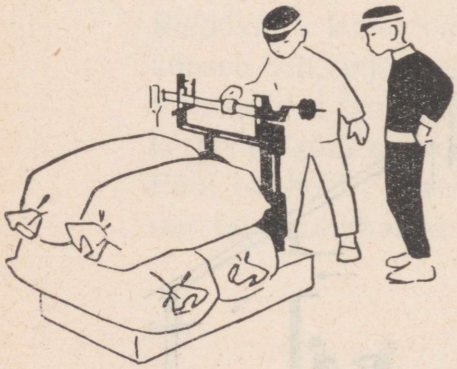

Puhas vili tuli kottidesse panna ja jälle kaaluda. Kotte sai nüüd vähem. Kõige parem vili viiakse seemneaita. Meie oma ei olnud vist kõige parem. See laoti autole ja sõidutati veskisse. Sinna mind kaasa ei võetud. Aga paari päeva pärast oli meie lõunalaual väga hea lõhnaga ja maitsega leib. Kolhoosi esimees maitses ka ja ütles:

«Uudseleib on ikka hea küll. Aitäh, poisid, abi eest. Nii saime teradest ruttu leiva kätte!»

Kui veel midagi huvitavat tuleb, siis kirjutan jälle. Tore on kolhoosis töötada. Pealegi õpid siin palju niisugust, mida raamatutes ei ole ja linnas kunagi ei näe.

Tervitustega Jaak.

Mõistatusi põllult.

Hõbekepp, kuldnupp?
Kaks õde ühe vaiba all?
Enam auke maas kui tähti taevas?

MINA KA!

J. Smuul.

Olime kolhoosipõllul. Suurel, laial, Saaremaal.
Äkki kuulsin poisi hüüdu, noort ja värsket: «Mina ka!»
Pööran ringi. Kahle kandis kasvult alles väike mees.
Läks kui liikuv viljakuhi. Rätik punas vaid -- pioneer.
Taevas sõudis kurje pilvi. Vihma tulla ähvardas.
Kiirelt rivistusid hakid. Kahle kandis — tema ka!
Tuli õhtu. Mõned kõrred ainult kollendasid maas.
Raske rukis seisis hakis. Mindi koju. Tema ka.
Kõrvuti me astusime. Küsin: «Tegid tublit tööd.
Seleta. Veel noor sa oled. Miks sa nõnda kaasa lööd?»
Tema aga imestades tõstis oma valge pea.

Vaatas otsa umbes nõnda: — sõber, mis sa elust tead? —
Vastas: «Näed sa seda rätti? Juba sellepärast teen.
Ega ma ei vaja käsku. Mina olen ju pioneer!
Vili ootab, vihm on karta. Kuidas teisiti siis saab?
Kogu pere oli põllul. Loomulikult mina ka!
Sügisel, siis pole aega, siis pean hästi õppima.
Aga praegu teenin nõnda oma kallist kodumaad!»
Keeras koduväravasse. Õues välkus valge pea.
Aga südamel on kerge, südamel on soe ja hea.
Ja ma mõtlen — kuivõrd rikas, võitmatu on kodumaa.
Ja kui palju on tal lapsi sääraseid kui «Mina ka».

Kõigi hea on igaühe hea.

SUHKRUPEET.

A. Ivitši järgi.

Miks õun on magus? Vastus on lihtne — õunas on suhkrut. Ja mitte ainult õun, ka porgand on magus.

Suhkrut on kõikides puuviljades ja köögiviljades, isegi kibedas mädarõikas. Muidugi, mädarõikas on suhkrut väga vähe. Seevastu on aga suhkrupeet õunastki magusam. Temas on väga palju suhkrut.

Kõige tulusam on suhkrut valmistada peedist. Mitte punasest söögipeedist või loomapeedist, vaid suhkrupeedist. Kõigist juurviljadest sisaldab suhkrupeet kõige rohkem suhkrut. Seepärast on tal nimekski suhkrupeet.

Aga kuidas saadakse sellist suhkrut, mida paneme kohvi ja tee sisse?

Et peedist suhkrut valmistada, on vaja ehitada vabrik. Kui suhkrupeet on suureks kasvanud, tõmmatakse ta mullast välja, lõigatakse lehed maha ja viiakse vabrikusse.

Seal pestakse peedid hästi puhtaks ja lõigatakse õhukesteks laastudeks. Siis pannakse peeneks lõigatud peedid katlasse ja lastakse neile soe vesi peale. Vesi tõmbab peedist magusa mahla välja.

Kuid vesi ei suuda kõike mahla peedist korraga välja võtta. Seepärast on vabrikus mitte üks, vaid kuusteistkümmend katelt. Igas katlas on peedilaastud. Vesi läheb torude kaudu ühest katlast teise ja muutub teel järjest magusamaks. Viimasest katlast tuleb ta välja juba päris magusana. Kuid see vedelik on tumepruun ja peedi maitsega. Teda on tarvis puhastada ja kurnata läbi linase riide. Pärast puhastamist ongi magus vedelik selge ja läbipaistev.

Nüüd hakatakse vedelikku keetma. Vesi muutub auruks ja järele jääb paks siirup. Siirup asetatakse masinasse. See keerutab siirupit kiiresti ringi. Vedelik niriseb masinast välja, suhkrukristallid aga jäävad sisse. Nii saadakse peensuhkur.

Peensuhkur pannakse kottidesse ja saadetakse kauplustesse müügile.

Kuid kauplustes ei müüda ainult peensuhkrut, vaid ka tükksuhkrut.

Kuidas seda tehakse?

Tükksuhkrut valmistatakse vabrikus peensuhkrust. Peensuhkrule lisatakse vett ja saadakse uuesti paks suhkrupuder. Selle pudru surub masin kokku ja pressib pikkadeks kõvadeks suhkruplaatideks. Siis lõikab masin plaadid ühesuurusteks tükikesteks ja tükksuhkur ongi valmis.

Suhkrut ei valmistata ainuüksi suhkrupeedist. Palaval lõunamaal kasvab mitme meetri kõrgune ja käsivarrejämedune suhkrupilliroog. Selle vars sisaldab palju suhkrut. Kus kasvab suhkrupilliroog, seal valmistatakse roosuhkrut samal viisil nagu meil peedisuhkrut.

Meie kolhoosnikud ja sovhoositöötajad kasvatavad aga suhkrupeeti ka loomasöödaks. Suhkrupeet on väga väärtuslik sööt. Lehmad hakkavad suhkrupeeti süües rohkem piima andma ja sead saavad kiiresti rammu juurde.

1. Kus ja kuidas kasvatatakse suhkrupeeti?
2. Kus valmistatakse suhkrut?
3. Koosta lühike kirjeldus-plaan sellest, kuidas saadakse suhkrut.

VAAS MEIE KLASSI LAUAL.

A. Vallner.

Eevi hoolitseb, et vaas meie klassi laual poleks kunagi tühi. Sügisel asetas ta vaasi astreid, saialilli, kuldvitsu või kirjulehelisi oksi. Ühel hommikul leidsime vaasis isegi kastani oksa okkalise viljaga. See sobis vaasi väga kenasti. Ilusad olid ka pihlaka ja lumimarja oksad viljadega.

Saabus talv. Lilli oli nüüd hoopis raskem saada. Kuid Eevi ei jätnud vaasi tühjaks. Kord asetas ta sinna käbidega männioksa; mõne aja pärast vahetas selle kadakaokstega, millel marjadki küljes. Väga ilus oli vaasis marjadega lodjapuuoks. Meeldivad olid ka pohla- ja leesikavarred.

Ühel päeval nägime vaasis lihtsaid pajuoksi. «Näe, peale vitsakimbu muud enam ei leidnudki!» pilkasid mõned. Kuid pajuvitstel hakkasid mõne aja pärast paisuma pehmed urvad. Nüüd olid kõik uhked: «Väljas paugub pakane, kuid meie klassi on jõudnud juba kevad.»

Kevadel ei olnud Eevil palju muret. Lilli leidus kõikjal. Vaas polnud õppeaasta jooksul kunagi tühi. Seda märkas kooli direktorgi ja kiitis tublit tüdrukut.

«Miks teie klassis lilled nii kaua värsketena püsivad?»

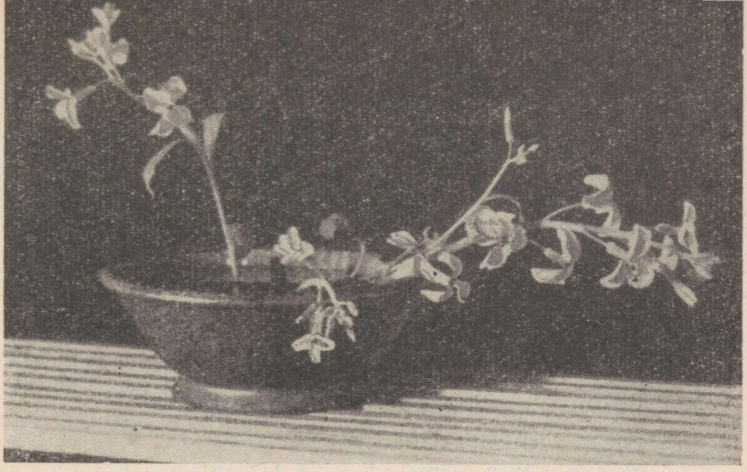

pärisid paljud. Eevi oli valmis kõiki õpetama. «Lilli peab lõikama alati varahommikul. Neid ei tohi käega murda, tuleb terava noaga või kääridega lõigata. Alumised lehed on tarvis varre küljest ära võtta. Lilli pannakse vaasi ikka ükshaaval. Enne vaasi asetamist tuleb lilled vartpidi vette panna ja neil vee sees varred veidi lühemaks lõigata. Siis ei pääse õhk vartesse. Igal hommikul peab vaasi pesema ja uue veega täitma, sest muidu muutub vaas ligaseks. Kui varre ots on ligaseks läinud, siis tuleb jupike otsast ära lõigata.»

Eevi on tõepoolest tubli tüdruk. Lillede eest hakkas ta hoolt kandma juba esimeses klassis.

Võib-olla saab sest tüdrukust tubli aednik.

Mõistatusi aiast.

Seitse poissi ühes kindas?
Tare täis rahvast, ei ole ust ega akent ees?
Suvine poisike, sajakordne kasukas?
Silmad paneb nutma, aga südant ei liiguta?
Mees maas, roheline habe väljas?

Koosta ka ise mõistatusi aiast!

LÕOKESED.

A. Haava.

«Lähen ära, lähen ära kõrgele!»
laulab lõo suu.
«Jõuan sulle silmapilgul järele!»
hõiskab teine ju.
Ühel häälel, ühel meelel mõlemad
taeva tõusevad!...
Tuleb sügis, ühel meelel mõlemad
ära lendavad.

Juba kase ladvalt lehed lang'vad,
kõle tuul käib üle kesamaa —
aastakellal rõõmuhääl on lõppend:
viimseid tunde hakkab lööma ta.

. . . . . .

Kõrged pilved nagu hirmust aetud
üle maa ja mere lendavad;
kure hääled haledasti hüüdvad,
kodu poole nemad tõttavad.

L. Koidula.

KASK JA TUUL.

Päike vajus mäe taha. Taevas läks tumedaks; tähed lõid üksteise järel särama. Ilmus kuu, vaatas alla maa peale ja peitis siis enese pilve taha. Mets jäi magama. Jõgi uinus: vaevalt virvendas veel laine. Põllul ja heinamaal oli vaikne. Oli öö.

Kõik magasid. Ainult vana kask metsa ääres ei maganud. Ta oli väsinud, aga uni ei tulnud. Kask mõtles millegi üle. Noored kased ta ümber puhkasid juba kõik ja nägid magusat und.

Seal ilmus tuul kase juurde.

«Aga sina, vana, miks sa ei maga?»

«Ei tule und... Noh, kust sina tuled?»

«Mina?... Tulen jõelt. Kalamees ruttas koju, ma aitasin teda — ajasin ta paati.»

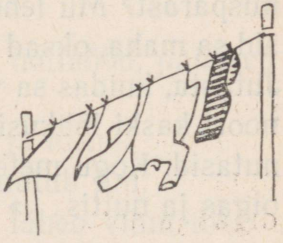

«Mis sa veel tegid?»

«Mis veel?... Külanaine oli pesu välja riputanud, kuivatasin mööda minnes selle ära.»

«Ja siis?»

«Siis... Tee puhastasin ära, ajasin puru hunnikusse.»

«Ja siis tulid siia?»

«Ei. Kuulsin, et kuskil majakeses nuttis laps; ta palus ema: «Laula, emake, midagi!»

Ema oli aga uinunud. Ma pugesin korstnasse, laulsin lapsele laulu. Laps uinus ja mina lendasin edasi.»

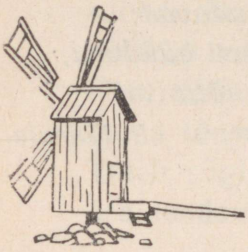

«Ja see on kõik?»

«Ei ole veel kõik. Tuttav mölder ootas mind; tead, see pika habemega mees.»

«Olen kuulnud...»

«Temal aitasin hulga teri jahvatada. Ära väsisin päris.»

«Sa oled hea, väga hea, tuuleke. Sa oled paljudele abiks, tegid paljudele head. Aga jutusta ka, mis sa eile tegid?»

«Eile?... Ei mäleta enam — see oli juba ammu.»

«Ammu?... Sa ei mäleta?... Aga ma tuletan sulle meelde, kui tahad.»

«Ei, tänan! Ei ole vaja...»

«Miks mitte?... Ka eilsest on vaja kõnelda... Vaata seda noort haaba seal. Pikk ja sirge oli ta, aga nüüd on tal latv ära murtud; ta on küüru jäänud nagu vanake. Nüüd vaata sinna küla poole! Näe, äärmisel majakesel on aknaluuk lahti kistud — ripakil... Eemal põllul on rukis sasitud, kaer maha löödud... Jutusta, tuuleke, mis sa eile tegid! Jutusta, kuidas sa mind, vanakest, raputasid... Ja mispärast? Mu lehed kiskusid sa maha, oksad murdsid. Jutusta, kuidas sa vihatujus noori kaski lõhkusid ja painutasid. Kogu mets värises, oigas ja nuttis...»

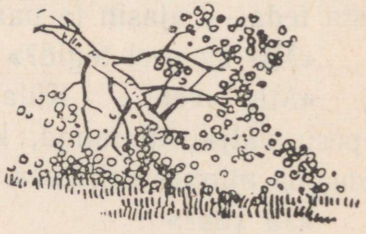

Tuul kuulas, kuulas — tal hakkas häbi.

Ta oli koguni vait. Siis sosistas kasele:

«Anna andeks, vanake, ma lendan ära, ma ei tee enam paha, mul endalgi süda valutab.»

Tuul lendas ära; ta ei puutunud kedagi. Ta jäi rahule — uinus magama.

Jaluta jookseb, käsita kisub, valuta vingub.

1. Miks ei tahtnud tuul eilset meenutada?
2. Jutusta, kuidas inimesed tuule tööle panevad.
3. Mis kahju teeb tuul?

KELLEL ON ÕIGUS?

Aadu ja Peedu sattusid vaidlusse.

Aadu seletab:

«Sügisel lähevad ööd pikemaks.»

Peedu aga ütleb:

«Ei. Sügisel jäävad päevad lühemaks.»

«Ei. Ööd lähevad pikemaks!»

«Ei. Päevad jäävad lühemaks!»

VANARAHVA ILMATARKUST.

1. Kui kuu punades tõuseb, tuleb vihmaseid ilmu.
2. Kui udu hommikul maha vajub, tuleb ilus ilm, kui aga üles tõuseb, tuleb pikaline sadu.
3. Hallid pilved toovad vihma, sinised hallaööd, punased pikset, valged põuda.
4. Õhtune päikesepuna tähendab tuult ja tormi.
5. Kui pilved kiiresti lendavad, siis muutub ilm.
6. Kui varblased rõõmsasti sirtsuvad, läheb vihm üle.

7. Kui mesilased keskpäeval suurte parvedena mesipuusse lendavad, tuleb tugev torm.
8. Kui lõoke kõrgel pilvepiiril lõõritab, siis tuleb ilus ilm.

Kas tead, missugune tuleb ilm, kui:
suits maha valgub?
pääsukesed madalalt lendavad?
õhtul on konnad väljas?

MÄRGITUD SEENED.

E. Kuus.

Terve öö oli peenikest vihma tibutanud. Hommikul kostis väravast Meeli hüüd:

«Poisid, poisid, ruttu seenele!»

Kui Toomas ja Toivo õue läksid, nägid nad, et Meeli polnud üksi, vaid koos Kajaga. Mõlemal tüdrukul olid käe otsas korvikesed.

Poisid kõndisid nendega kaasa üle oja metsatukka. Seal oli kenakesti seenenupukesi tekkinud, ainult et nad olid väga väikesed. Sellistega korvikesi täita polnud kerge, ometi hakkasid tüdrukud neid korjama.

«Ilusad puhtad,» kiitsid nad.

«Kribud,» laitis Toomas. «Niisugustega meie ei jandi. Las kasvavad homseni.» Ja Toivo lisas: «Seniks paneme omadele märgid juurde.»

Nüüd hakkasid ka poisid seeni otsima, kuid üksnes selleks, et iga seene kõrvale kuusekäbi seada. Neid märgitud seeni ei lubanud nad Kajal ja Meelil võtta.

Järgmisel päeval marssisid Toomas ja Toivo uuesti metsa, ilmatu suured korvid kaasas. Õige kah, nende seened olid puha alles ning hoopis suuremad.

Kui aga poisid seeni varrelt lõikasid, venisid nende näod pikaks. Selgus, et seened olid puru-ussitanud!

«Kuidas ussid need nii kähku üles leidsid?» imestas Toivo.

«Ise panite neile märgid külge,» arvas Kaja.

SÜGISEL.

E. Enno.

Juba kasel kuldsed lehed,
kõrrekünnil väljas mehed,
masin undab vara, hilja,
kõikjal peksetud ju vilja.
— — — — — — — — — — —
Külm on, hõisata ei taha, —
märg on, kõndida ei taha, —
ainult rukis roheline,
hele, rõõmumeeleline.

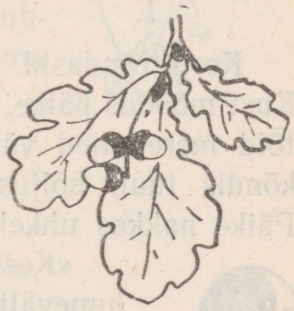

SÜGIS.

Enam puud ei anna varju.
Pihlad täis on punamarju.
Kask on kaotand viimse lehe,
ainult tammel üksik ehe.

Kõigil juba sügismured:
kõrgel lendamas on kured.
Veereb lehekuhi-siil,
lehti oma pessa viib.

Oraval on toiduvarud.
Magama on heitnud karud.
Sügistöödel lõpp kolhoosis,
perenaistel sahvris moosid.

PÄIKE, KUU JA TUUL.

Leedu muinasjutu järgi.

1.

Kord rändasid päike, kuu ja tuul mööda maailma. Kust möödus päike, seal puhkesid pungad, kus astus kuu, tõid merelained välja kullana helkivat merevaiku, kus kõndis tuul, hõljus vili nurmedel ja kohisesid metsad. Päike hakkas uhkeldama:

«Kes võib end minuga võrrelda! Sulatan lumeväljad oma sooja käega, panen kõik hõiskama ja laulma. Minuta poleks ei viljaiva ega taimeidukest. Olen kõige ema!»

«Asjata kiitled,» lausus kuu. «Mind nähes laksutavad ööbikud ja inimesed unustavad mured. Olen kõikide lohutaja ja rahu andja.»

Tuul kohises: «Pole teist kasu midagi. Üks käib päeval taevateed, teine kumab keset ööd. Päike kõrvetab päeval töömehi, aga kellele on öösel

kuud vaja? Kõik ju magavad! Aga vaat' mina! Kui palavus on liiga suur — toon mina jahutust ja kuivatan higi, tiirutan veskitiibu, tõukan kalurite paate — kõikidele teen head!»

Et nad omavahel selles küsimuses ei suutnud kokku leppida, tuli pöörduda inimeste poole. Parajasti sammus teel mees. Päike, kuu ja tuul peatasid mehe ja küsisid:

«Ütle, inimene, kes meist kolmest on sulle kõige vajalikum? Kelle paneksid lauas istuma oma paremale käele?»

Mees vaatas päikese heledat ja kuu heasüdamlikku nägu. Siis pöördus tuule poole — see oli mossis ja pahur. Mees sügas kõrvatagust ja lausus:

«Kui rääkida valgusest, siis on päeval päikesetagi valge, aga öösel kuupaistelgi pime. Kõige vajalikum on mulle tuul, tubli töömees ja külvaja. Tema paneksin ma lauas istuma oma paremale käele.»

Tuul oli rõõmus ja laulis:

«Olen ilmas kõigist ees —
inimeste abimees...
Kui ma keerutan ja puhun,
kohe pilved vihmaks uhun.
Toon aga tuisu lagedale —
päike uttu peidab pale...»

Tuul vilistas, sasis õlgkatust ja tuiskas minema.

2.

Saabus suvi ja heinaaeg. Päike kõrvetas nii kangesti, et mehel nahk valutas. Siis tuli tuul. Ta kuivatas mehe higi, jahutas ta nahka, tõi pilved kokku ja kattis päikese.

Aga öösel saatis kuu maa peale külma halla. See näpistas nisu ja hernest, otra ja kaera.

Kui tuli sügis, polnud mehel tuulest mingit abi: nurmel kõlkusid ainult kuivad varred ja tühjad pead. Mees sai aru, et oli teinud rumalasti. Ta tõstis käed päikese ja kuu poole ning palus andestust. Päike ja kuu küsisid:

«Miks sa valisid tuisupea tuule esimeseks?»

Mees vastu:

«Kui te minult tookord küsisite, keda ma kõige tähtsamaks pean, mõtlesin ma: päike on meie emake. Ta ei saa iialgi pahaseks, ta armastab inimesi nagu oma lapsi. Kuu aga on meie kõikide isaks. Aga tuult ma kartsin. Mõtlesin — õigem on õelaga sõbralikult läbi saada. Nii valisingi tema, kuid nüüd saan aru, et olen eksinud.»

Kuu ja päike leppisid mehega ära ja kandsid hoolt, et viljale ei teeks kurja kõrvetav päike ega öine hall. Nii näete, et esimese külalisena istub inimese kõrval päeval päike, öösel kuu.

1. Mispärast peetakse päikest muinasjutus kõige emaks?
2. Mispärast nimetatakse tuult tubliks töömeheks ja külvajaks? Mida ta külvab?
3. Missugust kahju teevad hallaööd?

LOOMAD JA PUTUKAD VALMISTUVAD TALVE VASTU.

M. Nurmik.

Et ei tuleks toidumuret.

Igaüks valmistub talve vastu omamoodi.

Mõned põgenevad nälja ja külma eest ära lõunasse. Mõned siiajääjad ruttavad aga salvede täitmisega.

Eriti agarad on põldhiired. Paljud kaevasid oma toidu-urud juba rukkihakkide ja viljakuhilate alla ning tassisid sealt teri. Mõnes urus on neil isegi 4—5 kg teri. Maa all on neil magamisruum ja toidukamber.

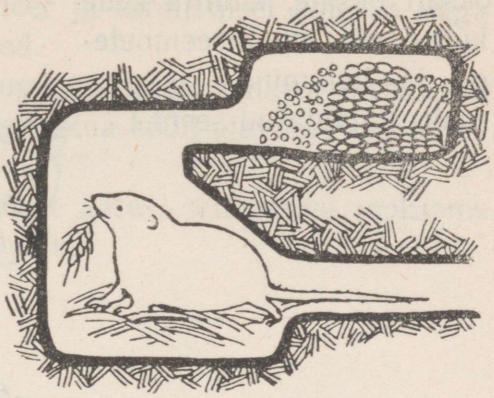

Köögivilja ladu.

Vesirott ehitas oma talikorteri veest eemale mätlikule niidule. Magamisruumi rajas ta kõige kõrgema mätta alla ja vooderdas selle pehme rohuga. Käik korterisse on tal kuni sada sammu pikk.

Erilised käigud ühendavad magamisruumi toidulaoga. Laos leidub küllaldaselt toitu. Siin on oad, siin on herned, siin on kartulid, siin teravili. Mitte segamini, vaid kindla korra järgi iga vili eraldi. Vesirott on eeskujulik perenaine.

Orava tagavarad.

Temalgi on kümmekond panipaika. Pähklid ja tõrud on peidetud puuõõnsustesse, turba sisse, langenud lehtede või puujuurte alla. Leidis ta seene, viis selle kohe puu otsa ja asetas oksaharu vahele kuivama. Kui lähedal lei-

dis kuiva murdunud oksa, siis torkas seenekübara selle otsa. Justkui müts varnas! Talvel muudkui hüple oksalt oksale, kinnita keha kuuse või männiseemnetega ja hammusta magusroaks kuivatatud seent.

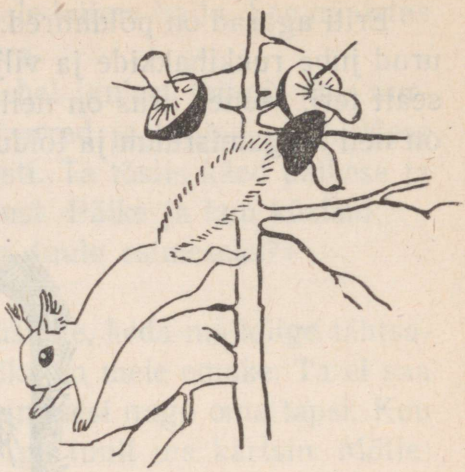

Ise endale aidaks.

Mitmed loomad ei ehitagi endale aita ega korja salvedesse talveks varu. Nad on ise endale aidaks. Söövad sügiskuudel palju, lähevad järjest paksemaks, tubli tüki rasvasemaks.

Rasv on loomale toidutagavaraks. Kui tal midagi süüa pole, siis kulutab keha kogutud rasva. Rahvasuu ütleb: elab vanast rasvast.

Nii teevad karu, mäger, nahkhiir ja kõik teised loomad, kes viibivad raskes talveuinakus. Söövad end paksuks ja siis — magama. Magades on toiduvajadus väiksem.

Paks rasvakord kaitseb looma ka külma eest.

VURRUDEGA TÄPILINE.

E. Leesment.

Tere! Saame tuttavaks — minu nimi on Tõnu Eenpere. Olen esimest aastat pioneer ja tunnistusel pole ka väga viga. Aina neljad ja viied.

Armastan kangesti lugeda. Kõige rohkem meeldivad mulle raamatud loomadest. Oma kooli elavnurgas veedan kõik vabad minutid.

Meie kodu on üsna mere ääres, sellepärast jookseme sageli randa kaluritele vastu.

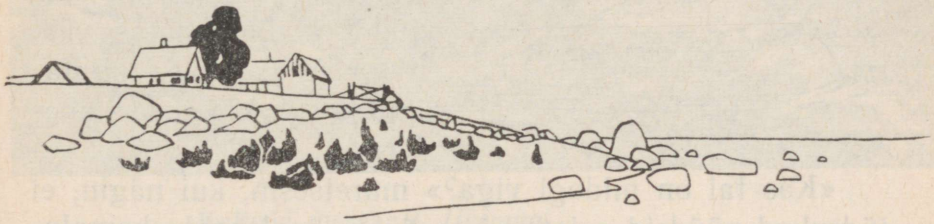

Ühel hommikul ruttasime jälle piki kiviklibulist teed randa. Juba kaugelt nägime askeldavaid mehi ja räimede sätendavat hõbedat.

Mulle hakkas kohe silma, et paatide tühjendamisega täna kuidagi eriliselt kiirustati. Kastid täideti kiiresti tumedavöödiliste, pungissilmaliste ja sätendavate kaladega. Kalurid ise heitsid muudkui pilke kõige äärmisele paadile.

Lõpuks olidki nad tööga niikaugel, et brigadir loputas käed meres puhtaks ja ütles:

«Lööme basseini kokku... las mulistab!»

Vaatasime suurisilmi üksteisele otsa.

«Saime ühest võrgust kätte aastase hülgepoja,» teatas brigadir. «Tõime selle vurrulise kooli elavnurgale täienduseks.»

«Kas ta võrku puruks ei rebinud?» tahtis Merike teada.

«Kus sa sellega!» lõi brigadir käega. «Hüljes nüüd kaproonvõrku puruks saab... See peab tormilegi vastu!»

Kui bassein valmis sai, tõsteti hüljes ettevaatlikult uude korterisse. Ähvardades paljastas täpiline ulguvete elanik hambaid, pahistas loibadega vett ja laskis kuuldavale valju kurguhääle: «Krr...!»

«Kala tahad?» Viskasin basseini räime. Hüljes sööstis kala kallale, keerutas seda ninaga ringi ja eemaldus.

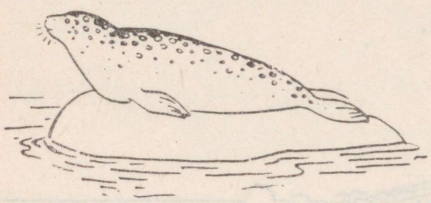

Heitsin teise kala... Hüljes uudishimustses sedagi korraks ja ronis siis vilkalt kivile, kikitas vurru päikese poole, pilutas silmi ja sukeldus laksatades merre.

«Kas tal on midagi viga?» muretsesin, kui nägin, et tüdrukud püüdsid asjata võita hülge poolehoidu kamalutäie räimede ja turske ahvenaga.

«Tema nüüd teie kalu tahab,» muigasid kalurid. «Mine tea, kui mitu kilo ta omapead võrgus paigale pani...»

Hüljes elas meil kogu suve basseinis. Sügisel aga kinkisime oma täpilise vurrudega sõbra loomaaiale. Kui juhtute sinna minema, siis kuulake hästi, kas ta ei tervita teid valju rõõmukisaga: «Krr!»

MEHE TÖÖ.

J. Smuul.

Mehe tööst meid laulda laske.
Merel töö on suur ja raske.

Mehed suurest mõrrakastist
paati võtvad kalalasti.

Kalurid merel. *R. Uutmaa.*

Mühab kõrgel lainehari,
kalur lina tõstab, tarib,
ja kui tukub, merre kukub,
ja kui kukub, ära upub.

Aga tukkumise moodi
pole meestel meil kolhoosis.

Virgub koit ja magab pere —
juba kalamees on merel.
Päev on tõusnud vaksa võrra,
kalamees — see vaatab mõrda.
Ta näeb muret, ta näeb vaeva,
vihast tuult ja vihmast taevast.

Raske tööga kalad toodaks'
merelt, kes meid söödab-joodab.

Metsas kasvab, rannal sünnib, vees elab, tormis sureb?

KALURIKÜLAS.

Väike Jaan on esimest korda tädil kalurikolhoosis külas. Hommikul jookseb Jaan koos tädipoeg Laosiga kohe randa. Seal ripuvad võrgud vabedel.

«Kas sa, Jaan, tead ka, millest need võrgud on tehtud?»

«Miks ei tea! Siin on hulk auke ja need on nööriga kokku seotud.»

1. Millega püütakse kalurikolhoosis kalu?
2. Millest tehakse kõige tugevamaid võrke?
3. Millel kuivatatakse võrke?

KUIDAS MAIA LEIDIS TEE METSAST KOJU.

S. Metši järgi.

Maia oli kümneaastane. Ta elas isa ja emaga maal. Nende maja taga oli põld, põllu taga orus jooksis oja ja selle tagant algas mets. Mets oli majast põhja pool ja ulatus väga kaugele.

Kord läks Maia metsa seenele. Ta võttis korvi, läks põllule, siis üle ojakese ja oligi metsalagendikul. Seeni oli seal palju ja peagi oli korv ääreni täis.

Maia mõtles juba koju minna, kui äkki kostis puult mingit naksumist. Oksal hüppas orav.

Maia hakkas väledat loomakest jälgima. Orav kargas kiiresti puult puule ja Maia läks talle järele.

Äkki oli orav kadunud. Nüüd Maia peatus. Ümberringi oli paks mets. Suured puud kõikusid ja kohisesid. Maia tahtis hakata kodu poole minema, aga ümberringi oli võõras mets. Ta läks huupi. Kuid mida kaugemale ta läks, seda tihedamaks ja süngemaks muutus mets. Tütarlaps pöördus teisele poole, kuid seal tuli vastu soo.

Maia teadis, et kodu asub metsast lõuna pool, aga kus on lõuna? Päikese järgi ei saa määrata, sest kogu taevas on pilves.

Maial hakkas hirm. Ta istus sammaldunud kännule ja vaatas hirmunuit ringi. Tume mets kohises vaid nukralt. Mingisugune väike hall lind hüples oksalt oksale ja siutsus tasakesi: tü-i! tüü-i! Arvatavasti oli tal siin lähedal pesa.

Maial hakkas endast väga kahju ja ta puhkes nutma. Taskurätti võttes tõmbas ta aga taskust välja mingi ümmarguse asjakese. Mis see on? Maia kummardus vaatama ja hõiskas rõõmust. See oli ju kompass!

Ta oli kompassi kunagi tasku pistnud ja hiljem unustanud. Just nüüd oligi tal seda hädapärast vaja! Erutusest värisevate kätega võttis Maia kompassi, asetas selle peopesale ja ootas, millal osuti seisma jääb. Lõpuks osuti peatus, näidates tumeda otsaga põhja. Teine ots osutas lõunasse. Siis hakkas Maia minema lõuna suunas, kus pidi asuma kodu.

Mets oli tihe, kuid tütarlaps sammus julgelt. Juba

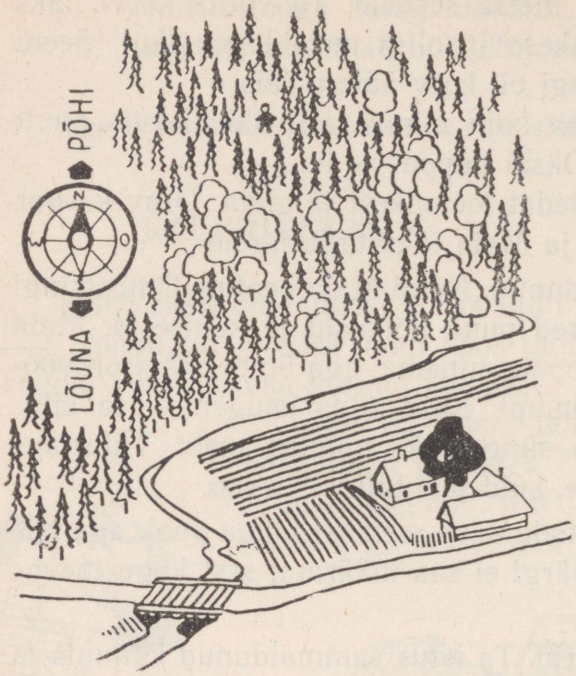

muutuski eespool mets hõredamaks. Ta kiirustas sammu. Puude vahelt helkis juba oja, paistsid põllud ja kodumaja katus.

Kui Maia koju jõudis, jutustas ta, mis temaga oli juhtunud. Kõigil oli hea meel, et Maia oskas kompassi järgi koju tulla.

1. Kuidas juhtus, et Maia metsa ära eksis?
2. Mida teadis Maia ilmakaartest? Kas sellest oli kasu?
3. Missuguste looduses esinevate tunnuste järgi võib ilmakaari määrata?

ILUS OLED, ISAMAA!

M. Veske.

Minge üles mägedele
tuule õrna õhule!
Vaatke alla oru põhja
üle lilie hiilguse!

Vaatke, kuidas oja keerleb
läbi luha läikiva!
Ja siis hüüdke alla orgu:
Ilus oled, isamaa!

Vaatke, metsad pilve poole
tõstvad latvu uhkuses!
Kuulge, kuidas kaasik kohab
lehkavates lehtedes!

Vaatke, jõed, järved läikvad
metsas virvendusega!
Ja siis hüüdke hõiskes metsa:
Ilus oled, isamaa!

Vaatke, rohke rukis hällib
uhke nurme nõlvadel!
Tõuvili tõotab anda
rohket saaki sügisel;

viljapuude okste otsas
hiilg'vad anded iluga. —
Ja siis hüüdke üle nurme:
Ilus oled, isamaa!

Sügis pannud pihladele
kaela puna-pärli kee...

J. Kaidla.

SOO.

K. Merilaas.

Kohe kuuled sellest loost,
mis me sõbrad leidsid soost,
külalaste marjamaalt,
metsakutsa karjamaalt:
kanarbikku, madaraid,
pohlavarsi madalaid,
mustikaid ja murakaid,
suuri, päris purakaid,
sookaelu, soetõlvu,

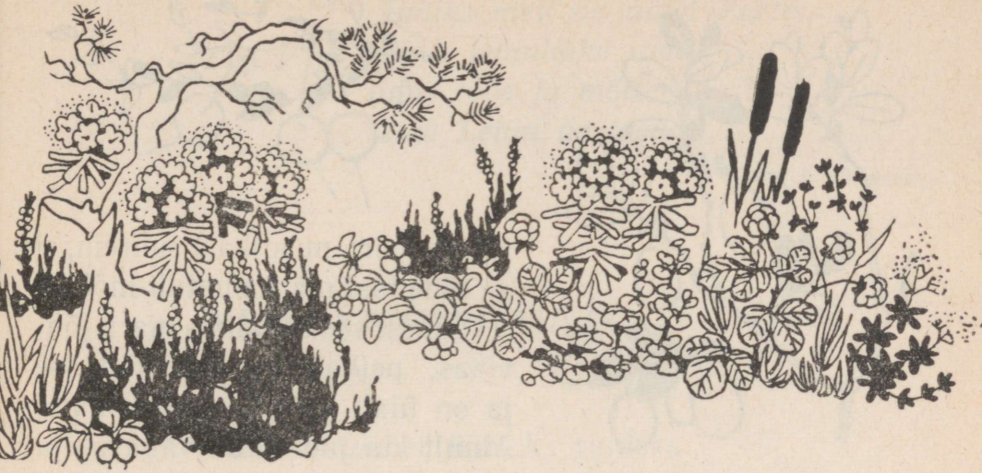

lillas kanarbikus nõlvu,
vaevakaski, rabamände,
vettind sarvilisi kände.

JÕHVIKASOOS.

M. Prišvini järgi.

Kes pole kunagi näinud, kuidas kasvab jõhvikas, see võib kaua soos käia ja mitte märgata, et ta käib jõhvikaidpidi. Noh, võta või mustikas — see kasvab, ja sa näed teda. Vars kerkib ülespoole, piki vart ulatuvad nagu tiivakesed igasse külge väikesed rohelised lehekesed ning nende juures istuvad peente hernekestena mustikad, mustad marjad. Samuti pohl — punane mari, lehekesed tumerohelised, ja nii palju marju, et näib, nagu oleks see kohl verega üle külvatud. Veel kasvab soos sinikas — mustjas-

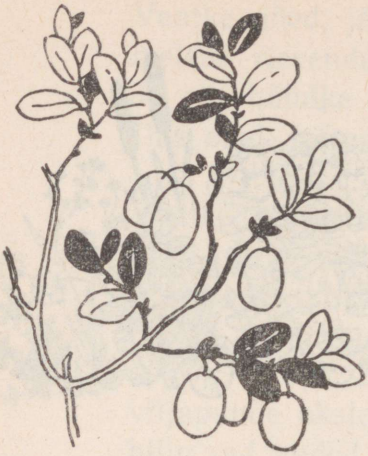

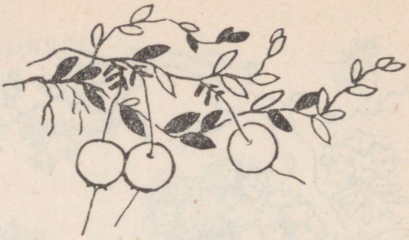

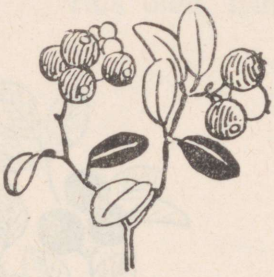

sinine mari, mustikast suurem, ei sa lähe tast märkamatult mööda.

Ainult see üksainus mari, jõhvikas, peidab end soomättasse ja on ülalt peaaegu nähtamatu. Ainult kui juba teda väga palju ühte paika kuhjub, siis märkad teda ülalt ja mõtled: «Näe, keegi on jõhvikaid maha pillanud!» Küürutad võtma, et maitsta, ja tõmbad ühe marja asemel üles paljude marjadega rohelise varrekese. Kui soovid, võid tõmmata endale mättast välja terve kaelakee suuri punaseid marju.

Juhiks meil on nüüd Partei,
käies leninlikke radu,
igas töös ja mõttes meil
elab Lenin aastasadu...

L. Ošanin.

MEIE OKTOOBRILAUL.

H. Suislepp.

Suur Oktoober ühtseks rindeks
liitis tööliste armeed.
Kangelased relvi kandes
läksid leninlikku teed.

Võitluslaulest tänav kajas,
tormijooksust kõmas paas.
Lask «Auroralt» uue aja
julget algust kuulutas.

Rahvas rõhujaid siis ründas.
Saabus võit. See võit on jääv.
Nii Oktoobri tules sündis
meie kaunis tänapäev.

TRU Raamatukogu

VANAISA MEENUTAS MÖÖDUNUD AEGU.

A. Vallner.

Meie vanaisal on palju huvitavaid lugusid. Sageli kõneleb ta meile oma elust nii toredasti, et unustad isegi liumäele mineku. Eile õhtul kõneles ta meile Oktoobri-revolutsioonist.

«Vanasti elasin ja töötasin ma Peterburis. Nüüd on selle linna nimi Leningrad. Miks Leningrad? Aga eks sellepärast, et just siin kutsus Lenin meid relvi haarama ja mõisnike ning vabrikantide valitsust minema ajama.

Praegu on meil kõik tööinimesed. Vanasti ei olnud see nii. Siis elasid ühed jõudeelu, aga varandust oli neil küllalt ja küllalt. Need olid mõisnikud, vabrikandid ja suurkaupmehed. Ülejäänud rahvas pidi väga rängalt töötama, kuid töötasust sai vaevalt ära elada. Ka minu palk vabrikus oli väike.

See verine ülekohus oli meile liig. Hakkasime avalikult õigust ja paremat elu nõudma. Selleks läksime lippude ja loosungitega täna-

vale. Tsaaripolitsei tungis aga meile kohe nuutidega kallale. Minagi sain kord valusa nuudihoobi pähe. Lisaks sellele viidi mind veel vangi. Varsti sain sealt küll lahti, kuid mõtlesin: «Seda teile ei kingita!»

Ja ega kingitudki. 1917. aasta oktoobris kogunesime hulga töölistega Smolnõisse. Meie võitlust juhtis Lenin. Ka mina sain püssi ja läksin koos paljude teistega kapitalistide valitsust kinni võtma. Valitsus oli varjul Talvepalees. Mäletan, et läksime mööda pimedaid tänavaid. Neeval seisis sõjalaev «Aurora» meie sõprade, madrustega. Kahuritorud olid sihitud just Talvepalee poole. Liginesime sellele üle avara platsi. Palee kaitsjad hakkasid tulistama. Puhkes lahing. Sain kuuli käsivarde. Näete, arm on veel praegugi näha. Talvepalee vallutati.

Sellest ajast peale ongi meil tööliste valitsus, on nõukogude võim.»

SILLAL.

A. Kononov.

Ülestõus algas öösel. Öö oli must ja ähvardav. Laternad tänavail ei põlenud. Tumeda koguna seisis Neeval ristleja «Aurora». Tuled laeval olid kustutatud, kahurisuud aga pööratud Talvepalee poole.

Pimeduses kõlasid kauged püssipaugud, surisesid mootorrattad ja põrisesid sillutisel veoautod; nendel seisid soldatid ja madrused vintpüssidega.

Tänavail põlesid tuled. Lõkke ääres soojendasid endid punakaartlased, jutlesid tasakesi ja ootasid pealetungikäsku. Relvastatud tööliste salgad olid selleks ajaks juba kõik Neeva jõe sillad enda kätte võtnud.

Ühel sillal seisis noor tööline Andrei. Koos temaga valvasid silda veel kaheksa punakaartlast. Neid käsutas vana bolševik, keda kõik hüüdsid Vassili Ivanovitšiks.

Kaks korda öö jooksul tulistasid silda valgekaartlased, kuid punased ajasid nad laskudega minema, ise paigalt nihkumata.

Üle silla võis minna ainult eriloal.

Kuid ühel inimesel ei olnud luba ja ta lasti siiski läbi. Kui ta valveposti lähedale jõudis, astus komandör tema juurde, revolver käes ja küsis karmilt:

«Teie luba!»

Mees peatus ja pööras ülestõstetud palitukrae maha. Põsk oli tal rätikuga kõvasti kinni seotud. Ta ütles midagi tasakesi komandörile. See astus kõrvale ja andis au. Seotud põsega mees astus kiirel sammul sillale ja kadus pimedusse.

Aga valveposti ülem läks oma kohale tagasi. Ta ei lausunud sõnagi, vaid vaatas üha sinnapoole, kuhu oli läinud tundmatu. Seal jõe taga kõlas aeg-ajalt laskude tumedat mürinat.

Viimaks ei suutnud Andrei enam välja kannatada ja küsis:

«Näitas ta sulle luba?»

Komandör vastas aeglaselt:

«Ei. Tal polnud aega luba võtta. Ta oli kogu aeg peidus... Esmalt Soomes ja hiljem siin. Nüüd läheb ta Smolnõisse.» Siis lisas ta, ja Andrei tajus tema hääles hirmu: «Mõelda: ta möödus siia tulles valgekaardi vägedest! Teda oleks võidud... mõistad, teda oleks võidud tappa!»

Esimest korda kuulis Andrei oma komandöri niisuguse häälega rääkivat.

Ta küsis:

«Ja kes see siis oli?»

Ning punakaardi valvesalga komandör vastas talle:

«Vladimir Iljitš Lenin.»

Me partei meid leninlikult juhib,
kommunismile me rahva viib...

TÖÖRAHVA HEA SÕBER.

A. Vallner.

1901. a. kevadel ilmus Tallinna raudteetehasesse tööle umbes 25-aastane keskmist kasvu mees. Tema vaikne olek ja osav töö treipingi juures meeldisid kõigile. Lühikese ajaga märkasid töölised, et nende uus kaaslane on julge ja tark inimene. See uus tööline oli Mihhail Ivanovitš Kalinin.

M. I. Kalinin oli juba mitu aastat olnud partei liige. Selle eest oligi tsaarivalitsus tema Peterburis arreteerinud ja sundkorras Tallinna välja saatnud. M. I. Kalininit aga ei kohutanud politsei tagakiusamine. Varsti jutustas ta Tallinna töölistele, kuidas ülekohtuse tsaarikorra vastu võidelda, ja seletas, kes on töörahva huvide tõelised kaitsjad. M. I. Kalinin sai Peterburist tööliste ajalehti ja kirjandust. See oli trükitud salaja ning isegi lugema pidi nii, et nuhid midagi teada ei saaks.

Kalinini tegevus sai aga tsaaripolitseile varsti teatavaks. Tema korter otsiti läbi, sealt leiti mitmesuguseid keelatud raamatuid. M. I. Kalinin arreteeriti uuesti ja heideti jälle vanglasse.

Tsaaripolitsei arreteeris M. I. Kalinini kokku neljateistkümnel korral. Alles Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon päästis ta Siberist asumiselt. Temast sai V. I. Lenini lähemaid kaastöölisi. Palju aastaid oli M. I. Kalinin NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees. Ta suri 3. juunil 1946. aastal.

Mihhail Ivanovitš oli väga töökas ja abivalmis. Ka riigipea kõrgel ametikohal oli ta lihtne, sõbralik ja tagasihoidlik. Lihtsas korteris elas ta koos kogu oma perekonnaga. Ta võttis ise osa igapäevastest kodustest talitustest

ja nõudis seda ka oma lastelt. Nii harjutas ta lapsi juba varajasest noorusest tööle. Ta ei lubanud neid vaiitsuse poolt kasutada antud autoga kooli viia. «Riigi poolt antud auto on ainult ametisõitudeks, mitte muuks. Rahva vara tuleb hoida rohkem kui isiklikku vara,» õpetas ta alati.

Tehas, kus Mihhail Ivanovitš omal ajal töötas, kannab nüüd M. I. Kalinini nime. Tallinna Balti jaama läheduses püstitati M. I. Kalinini ausammas.

Nii austab töörahvas suurt riigimeest, kartmatut võitlejat ja head sõpra, tõelist kommunisti — Mihhail Ivanovitš Kalininit.

VAENE MEES

E. Enno.

Mees tõmbab ja tõmbab, tee libe
ja haod nii rasked reel;
mees vaene, ta ruttab, käik kibe,
ju päike on koduteel.

Ja lapsed, need ootavad kodus,
nii külm on toake:
«Miks isa ei tule ju metsast?
Eks ütle kord, emake!»

«Mets kaugel on, sügav ja pime,
ja vaht kõnnib metsa sees;
see mõnikord nõnda tige,
ja isa on vaene mees.»

Ja emake kõneleb palju,
kuis vaesele vilets ilm...
Küll lapsed lubavad muuta,
kuid märjaks jääb ema silm.

Ja koorem, see ligineb, liigub,
ehk haod küll rasked pääl.
Ja südames isal ju ette
on hõiskamas laste hääl.

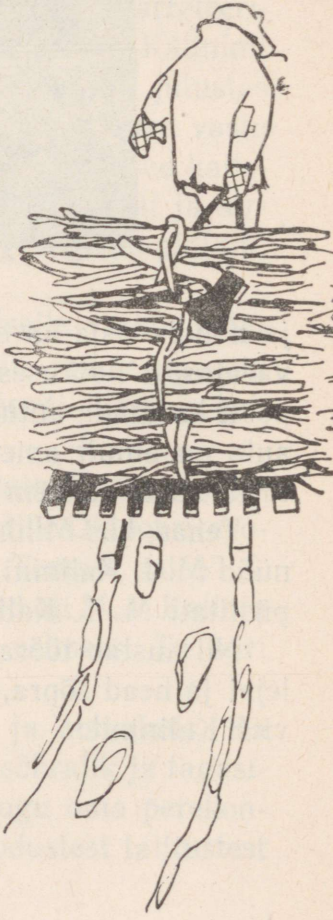

KARJAPOISS JA MÕISAHÄRRA.

Läti muinasjutu järgi.

Kord karjatanud üks karjapoiss loomi. Ratsutab mööda mõisahärra ja küsib:

«Poiss, mis su isa teeb?»

«Keerab maal kasukat pahupidi.»

«Kuidas nii?» imestab härra.

«Küll on rumal härra, mis seal imestada! Minu isa künnab maad.»

«Aga mida su ema teeb?»

«Ema küpsetab söödud leiba.»

«Kuidas nii?» imestab härra.

«Küll on rumal härra! Ema laenas läinud nädalal naabritelt leiba ja küpsetab nüüd, mis tagasi anda.»

«Noh, aga mida teeb su õde?»

«Nutab pulmalaulude pärast.»

«Kuidas nii?» imestab jälle härra.

«Küll on rumal härra! Mullu peeti ta pulmi, siis laulis ta. Nüüd on tal väike laps ja sellele pole midagi süüa anda, nüüd peab ta nutma.»

«Hästi, hästi,» sõnab härra. «Tule homme mõisa, ma tahan sind su tarkade vastuste eest kostitada.»

Teisel hommikul on poiss mõisas.

«Mine keldrisse,» sõnab härra, «seal kostitab sind teener.» Kuid tige härra oli käskinud teenril tugeva vembla kaasa võtta ja poissi vemmeldada.

«Mine aga ja joo isu täis,» ütleb teener.

Kuid poiss pole pea peale kukkunud, ütleb:

«Ma ei tea, kuidas vaati avada. Näita mulle!»

Teener läheb näitama, kuid poiss haarab vembla ja mõõdab nüüd teenrile, et küll saab. Ise läheb minema.

Järgmisel päeval ruttab mõisahärra poissi otsima, et teda karistada. Poiss aga oli pannud supikatla kännu otsa, tulise raua katlasse ja ise jookseb ümber podiseva katla mis jaksab.

Härra ratsutab juurde ja pärib:

«Mis sa siin teed?»

«Keedan suppi!»

«Kus sul siis tuli on?»

«Tuld pole vajagi. Tuleb aga ümber katla joosta, siis ta keeb.»

Härra vaatab: katel muliseb. Maitseb suppi — kuidas siis — juba valmis. Nüüd tahab härra imekatelt ära osta, kuid poiss ei taha mingi hinna eest müüa. Lõpuks, kui härra väga peale käib, müüb poiss katla pihutäie kulla eest.

«Kas tuleb känd kah kaasa võtta?» küsib härra.

«See on ükskõik, kuhu katel peale panna, peaasi on jooksmine,» vastab poiss.

Härra on õnnelik ja ratsutab koju. Mõisas on ju inimesi küllalt, võib kõiki jooksma panna. Härra tahab imekatlaga uhkeldada ja korraldab suure joomapeo. Kui külalised on kokku sõitnud, paneb ta katla kännu otsa ja

käsib teenril selle ümber joosta. See jookseb, jookseb, kuid katel ei kee. Nüüd käsib härra joosta kutsaril. See jookseb, jookseb, kuni langeb jõuetult maha. Ka koerapoisil kästakse joosta, kuid katel ei aja mulligi. Nüüd jookseb härra ise. Ikka sama lugu. Külalised naeravad kõhtu kinni hoides, aga härra ei tea vihast ja häbist, kuhu silmi peita.

Nii vedas kaval karjapoiss mõisnikku ninapidi.

Missugune oli mõisnik? Kuidas on tema kohta öeldud muinasjutus?

Tule, talvi, lunda tooma,
silita teed siledaks!
Saja, saja uula lunda,
raputa vana raheta,
et saaks saani sõitemaie
kodarad kolisemaie...

Rahvalaul.

HALLKAEL.

D. Mamin-Sibirjaki järgi.

1.

Oli juba olnud terve rida hallahommikuid, kolletasid kased ning punetasid haavad. Kõle sügistuul roobitses närbunud lehed ja kandis need laiali. Taevast katsid rasked sügispilved, piserdas peenikest uduvihma.

Luiged, haned ja pardid hakkasid äralennule valmistuma. Üksikud pesakonnad kogunesid suurtesse parvedesse. Igal hommikul tegi noorsugu lõbusalt käratsedes pikemaid harjutuslende, et karastada noori tiibu kaugeks teekonnaks. Kui palju oli kära, nooruse lõbu ja rõõmu! Ainult Hallkael ei saanud nendest jalutuslendudest osa võtta. Eemalt vaadates tundis ta teiste rõõmule kaasa. Ei olnud midagi parata, tuli saatusega leppida. Tal oli üks tiib murtud. Selle eest — kuidas ta ujus, kuidas sukeldus!

See oli varasel hommikul, kui vee kohal seisis alles tihe udu. Kolmsada parti kogunes lennuparve. Oli kuulda ainult peajuhtide prääksumist.

Vana emapart ei saanud kogu öö sõba silmale: see oli viimane öö, mille ta veetis Hallkaelaga koos.

«Sina hoia end ikka tolle perve poole, kust allikas jõkke

voolab,» andis ta tütrele nõu. «Seal ei külmu jõgi kinni kogu talve jooksul.»

Hallkael hoidus nagu võõras lennuparvest eemale... Jah, kõigil oli äralennuga nii palju tegemist, et keegi ei pannud teda tähele.

«Noh, teele!» kamandas valjusti vana juht, ja parv tõusis korraga lendu.

Hallkael jäi üksinda jõele ja jälgis äralendavat parve kaua aega. Algul lendasid kõik ühes hunnikus, mis pärast sirgus korrapäraseks reaks ja kadus vaatepiirilt.

2.

Jõgi, kuhu Hallkael jäi, keerles lõbusalt mägede vahel, mille veerud olid kaetud tiheda metsaga. Hommikuti hakkas vesi perve veerest külmuma, kuid päeval sulas jää, mis oli õhuke kui klaas.

«Kas tõesti külmub kogu jõgi kinni?» mõtles Hallkael hirmuga.

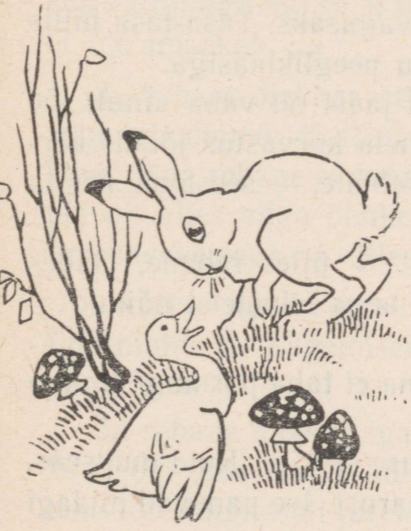

Kord paterdas Hallkael igavuse pärast metsa ja ehmus hirmsasti, kui jänes põõsa alt uperkuuti välja lendas.

«Ah, kuidas sa mind hirmutasid, rumalake!» sõnas jänes. «Ja mis sa tolgendad siin? Kõik pardid on juba ammu ära lennanud...»

«Ma ei saa lennata: rebane hammustas mu tiiva läbi, kui ma alles väga väike olin...»

«Ah, ikka see rebane!... Ei ole õelamat looma. Ta

püüab juba ammu ka minu kasuka kallale kippuda... Sa hoia end tema eest, eriti siis, kui jõgi üleni külmub. Kohe krapsab kinni...»

Nad said tuttavaks. Jänes oli samuti kaitsetu kui Hallkaelgi ja päästis oma elu alatise põgenemisega.

«Kui mul oleksid tiivad nagu linnul, siis ma küll vist ei kardaks kedagi maa peal!... Sina oskad ujuda, või võtad kätte ja sukeldud vette,» kõneles jänes. «Mina aga värisen alati hirmu pärast... Suvel saab veel end kuhugi ära peita, kuid talvel on kõik näha.»

3.

Varsti tuli ka esimene lumi maha, kuid jõgi ei andnud ikka veel külmale järele. Kõik selle, mis öösiti kinni külmus, peksis vesi puruks. Kõige hädaohtlikumad olid selged täherikkad ööd, kui kõik oli vaikne ja jõel ei olnud laineid. Jõgi vajus nagu unne. Hääletult seisis tume mets kaldal. Kauge kuu kallas kõik üle oma väriseva sätendava valgusega. Tormine mäestikujõgi jäi vagusaks. Tasa-tasa hiilis ta juurde külm ja kattis ta nagu peegliklaasiga.

Hallkael oli meeleheitel, sest jääst oli vaba ainult jõe keskkoht nagu väike tiik. Hallkaela kurvastus jõudis kõrgeima tipuni, kui pervele ilmus rebane, — seesama, kes ta tiiva oli katki murdnud.

«Ah, vana tuttav, tere ka!...» ütles rebane, jäädes pervele peatuma. «Ei ole ammu aega teineteist näinud... Soovin õnne talve puhul!»

«Ole nii lahke ja mine ära, ma ei taha põrmugi sinuga kõnelda,» vastas Hallkael.

«Nii tänad sa mind mu lahkuse eest!... Kuid muuseas, minu kohta kõneldakse palju ülearust. Ise panevad midagi

toime, aga veeretavad minu kaela... Seniks — jällenägemiseni!»

Kui rebane oli ära läinud, hüppas jänes lähedale ja ütles:

«Vaata ette, Hallkael, ta tuleb jälle tagasi.»

Ja Hallkael hakkas samuti hirmu tundma nagu jäneski. Vaeseke ei suutnud enam rõõmu tunda isegi tema ümber sündivaist imedest.

Saabus päris talv. Maapind oli kaetud lumivalge vaibaga. Isegi raagus kased, lepad, pajud ja pihlakad olid kaetud härmatisega nagu hõbedast udusulgedega. Kuused seisid üleni lumes, nagu oleksid endile kallihinnalise sooja kasuka selga ajanud. Jah, imeilus oli ümberringi; kuid vaene Hallkael teadis ainult üht asja: see ilu ei ole tema jaoks. Ta värises juba selle mõtte juures, et tema tiigike kinni külmub ja tal ei ole kuhugi minna. Rebane tuli tõesti mõne päeva pärast, seisis pervel ja hakkas jälle kõnelema:

«Tundsin sinu järele suurt igatsust, pardike... Tule siis välja; aga kui sa ei taha, siis tulen ise sinu juurde. Ma ei ole upsakas...»

Ja rebane hakkas ettevaatlikult jääd mööda tiigikese poole roomama. Hallkaelal jäi hirmu pärast hing rinnus kinni. Aga rebane ei saanud lahtise vee juurde hiilida, sest jää oli alles väga õhuke. Ta pani oma pea esikäppadele, limpsas keelega ja ütles:

«Küll sa oled rumal, pardike... Roni välja jää peale! Ehk muide — nägemiseni! Ma pean ruttama oma asjade pärast...»

Ja rebane hakkas iga päev vaatamas käima, kas tiigike ei ole juba kinni külmunud. Saabunud külmad tegid oma töö. Tiigist jäi järele väike jääauk nagu aken. Jää oli

kõva ja rebane istus otse veere peal. Hallkael sukeldus hirmu pärast vette, kuid rebane istus ja tegi kurja nalja:

«Pole midagi, sukeldu pealegi, küll ma su ikka ära söön... Parem tule juba ise välja.»

Jänes nägi pervelt rebase vigurdamist ja avaldas põlgust kogu oma jänesesüdamega:

«Ah, küll on see rebane häbematu! Küll on õnnetu see Hallkael!»

4.

Arvatavasti oleks rebane Hallkaela ikkagi ära söönud. Kuid juhtus teisiti. Jänes nägi kõike seda pealt.

See oli hommikul. Ta lipsas oma urkast välja toidupoolist otsima ja teiste jänestega mängima. Oli käre külm ja jänesed soojendasid end käpakesi kokku lüües. Ehk küll külm, kuid ometi lõbus.

«Vennakesed, ettevaatust!» hüüdis keegi.

Ja tõesti, metsa ääres seisis jahimees, kes suuskadel vaikselt juurde oli hiilinud ja hoolega silmitses, missugust jänest maha sirutada.

Ta tõstis püssi ja sihtis, kuid jänesed olid teda tähele pannud ja lidusid metsa.

«Ah, teie kelmid!» pahandas taat. «Küll ma teile... Ei saa sellest aru, rumalad, et eit ilma kasukata läbi ei saa. Panete aga liduma.. »

Taat hakkas jälgi mööda jäneseid otsima, kuid jänesed veeresid mööda metsa laiali nagu herned. Taat kirus kavalaid jäneseid ja istus jõe pervele maha jalgu puhkama.

Istub taat ja näeb korraga — rebane roomab mööda jõge justkui kass.

«Ehee, see on alles nali...» rõõmustas taat. «Eide kasukale ronib krae ise juurde... Nähtavasti tahab juua, aga võib-olla mõtleb ta kalu püüda.»

Rebane ronis tõesti jääaugu juurde, kus Hallkael ujus, ja seadis enda augu äärele. Taadi silmanägemine oli vilets ja rebase taga ei pannud ta parti tähele.

Taat sihtis kaua. Lõpuks kärgatas pauk. Läbi püssirohusuitsu nägi kütt, et jääl midagi vilksatas, — siis jooksis ta, nagu vanad jalad lubasid. Aga kui ta jääaugu juurde jõudis, siis laiutas ta ainult käsi. Kraed nagu poleks olnudki, jääaugus ujus üksnes hirmunud Halikael.

«See on vast vigur!» imestas taat käsi laiutades. «Esimest korda elus näen, kuidas rebane end pardiks moondab...»

«Vanaisa, rebane jooksis ära,» seletas Hallkael.

«Jooksis ära? Aga sina rumaluke, miks sa siin ujud?»

«Ah, vanaisa, mina ei saanud ühes teistega ära lennata. Mul on teine tiib vigane...»

«Ah, rumaluke, rumaluke... Sa külmad ju siin surnuks või sööb rebane su ära! Jah... Aga vaat, mis me sinuga teeme: ma viin su oma lastelastele. Küll need rõõmustavad... Ja kevadel muned sa eidele ja haud pojad välja.»

Taat võttis Hallkaela jääaugust välja ja pistis endale põue.

Jänesed nägid seda kõike ja naersid lõbusasti.

1. Mispärast jäi Hallkael parvest maha?
2. Kes oli talle sõber, kes vaenlane?
3. Kuidas Hallkael pääses rebase küüsist?
4. Loe palast laused, mis kirjeldavad talveloodust!

ÕNNETUS JÄÄL.

O. Lutsu järgi.

1.

Kui tüdrukud jõele tulid, olid poisid juba seal ees, lõid suurt lärmi ja tegid tanderanti, nagu nad ise ütlesid. Tootsil oli siin tuhat tegemist. Tuhande esimene oli see, et ta sulpsatas teist reit pidi jääst läbi ja lippas, märg nagu rääbis,

rikkiläinud «sõjariistu» uute vastu vahetama. Tüdrukud seisid kaugemal, jooksid ja sädistasid omavahel. Toots oli nad meelitanud jõele, et lasta minna pilliroo vahele, sinna, kus jää veel mustas, et siis oleks tore vaadata, kui mõni neist sisse kukub.

Ta läks tüdrukute juurde.

«Vaata, mis te narrid kratsite siin oma saapaid,» ütles ta, «minge sinna pilliroo vahele, seal on jää selge nagu klaas.»

«Ei lähe, võid ise minna.»

«Muidugi lähen. Käisingi juba; seal on tore vaadata, kuidas vähid ronivad jõepõhjas. Üks oli suur nagu kinnas ja õgis teisi nahka. Siis tuli suur kala, vist säga, sääraste suurte punnis silmadega, ja sõi vähi ära. Ei, seal on näha sihukesi loomi, et ajavad kananaha ihule.»

«Uh! Päris hirm tuleb peale. Kui seal ronivad nii hirmsad loomad, siis küll ei lähe.»

«Narr, egas nad teile läbi jää kallale saa: olete ju jää peal ja nemad seal all põhjas.»

«Mina lähen ja vaatan,» sõnas viimaks keegi tüdrukute hulgast. Kõik vaatasid ümber, et kes see nii südi on. See oli Raja Teele, kes astus teiste hulgast välja ja sammus pilliroo poole.

«Ära mine!» hoiatasid tüdrukud.

Teele pöördus ümber ja vastas: «Tulge ühes! Läki vaatama. Aga seda ma sulle ütlen, Toots, kui sa nüüd jälle valetasid, siis sa kolkida saad! Tule ise ühes ja näita, kus see koht on.»

«Mine, mine, küll ma tulen ka,» ütles Toots ja nihkus sinnapoole, kus poisid jääl hoidsid üksteisest kinni ja liikusid kisades elava puntrana. Siis jäi ta seisatama ja vahtis oma öökulli-silmadega Teele poole.

2.

Mitte kõik koolilapsed polnud jõel. Mõned poisid ja tüdrukud istusid klassitoas ja veetsid õppides ja kõneldes aega. Arno ja Tõnisson seisid akna all ja vahtisid aeg-ajalt välja jõele, kust kostis kära klassituppa. Korraga kahvatas Arno, ja enne kui Tõnisson sai midagi mõtelda, veel vähem ütelda, tormas ta klassitoast välja: «Ta kukub sisse!»

Arno teadis, et jõgi pilliroo juures, kus vesi jooksis käredamalt, oli veel pooliti lahti, ja nägi nüüd, et Teele sammub just selle koha poole. Poiss jooksis kõigest jõust jõe poole ja hüüdis juba kaugelt: «Ära mine, Teele, sinna: seal on jõgi lahti! Ära mine, Teele!» Kui ta jõudis parajasti poole maa peale, koolitoa ja jõe vahele, murduski jää ja Teele langes vette.

Tüdrukud kiljatasid ja poisid jooksid kohkunult lähemale. Arno jõudis jõe äärde. Ta nägi teisi edasi-tagasi jooksvat ja kätega vehklevat. Siis ta nägi, kuidas Teele ronis veest pooliti välja ja toetus jääservale, kuidas jääserv murdus ja tüdruk langes vette tagasi. Edasi kuulis ta, kuidas Teele karjus vees appi. Arno seisis silmapilgu liikumatult kaldal, siis jooksis ta otse Teele poole, laskus jääservale külili ja ulatas Teelele käe.

«Nüüd kukuvad mõlemad!» hädaldasid teised läbisegi. Ja nad kukkusidki. Parajasti, kui Teele haaras Arno käest kinni, murdus jää uuesti ja siis suples juba kaks last külmas talvises vees. Kisa algas uuesti. See pidi vist küll olema väga vali, sest isegi kooliõpetaja ja köster tulid vaatama. Õnnetust silmates haa-

ras kooliõpetaja seina äärest kätte saelaua ja jooksis sellega jõe äärde.

Samal ajal jooksis ka teiselt poolt üks mees jõe äärde. See oli Lible. Käes oli tal nööripundar. Ruttu harutas ta nööripuntra lahti, tuli õige pilliroo lähedale ja viskas nööriotsa uppujale juurde. Arno sai viimaks kaldale ja temaga ühes ka Teele, kes hoidis kogu aja kramplikult Arno ümbert kinni.

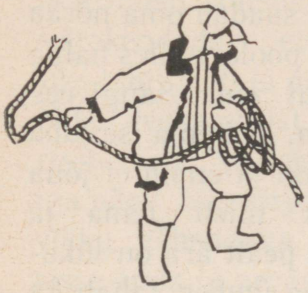

Arno talutati ruttu magamistuppa; seal võeti tal märjad riided seljast ja anti kuivad riided asemele. Sedasama tehti Teelega. See oli esiteks. Pärastpoole soojendasid nad endid ahjusuu ees. Tüki aja pärast tuli Saarelt mees hobusega, võttis peale niihästi Saare poisi kui Raja tüdruku, mähkis mõlemad vaipadesse ja sõitis minema. Laste märjad riided anti talle ühes. Sest Lible oli jõudnud juba käia Saarel ja viia sõna, et lastele järele saadetaks.

Vana vakk, uus kaas?
Mees ehitab kirveta silla?

1. Kuidas saab päästa vette kukkunud inimesi, kui jää on nõrk?
2. Mida tähendavad väljendid: tegid tanderanti, lippas rikkiläinud sõjariistu vahetama?

ARNO ON HAIGE.

O. Luts.

Arno on haige. Saare tagakamber on pime. Aknad on kinni kaetud, et valgus sisse ei paistaks. Uks ees- ja tagakambri vahel on kinni. Iga kord, kui seda avatakse, toi-

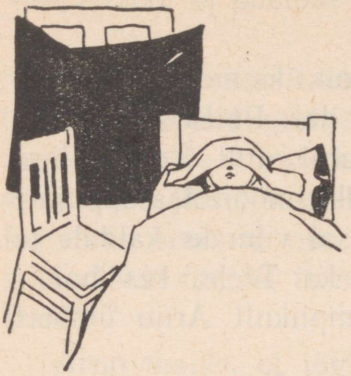

mub see tasa-tasa. Käiakse kikivarbail. Perenaine on kurb, teiste näod on tõsised.

Öö on.. Tagatoas põleb väike lamp ja saadab oma nõrka valgust voodi poole, milles haige magab rahutut und. Sängi ees istub vanaema. Kui ema ise juba puruväsinud on ja enam ei jõua valvata, siis tuleb tema ja kohendab vaipa, mille haige laps enese pealt ära on lükanud. Külma vee rätik, mis on haige pea ümber, tahab ka iga natukese aja tagant vahetamist. Arno on väga haige. Just sellesama päeva õhtul, kui ta jõkke kukkus, hakkasid ta põsed õhetama, pea valutama ja öösel tuli palavik. Nüüd on juba kolmas päev, aga haigus ei tagane, veel kõvemaks näib minevat palavik.

Haige läheb rahutuks. Ta lükkab vaiba kõrvale, kooditab jalgadega, pöörleb nagu ussike.

«Juua!»

Vanaema annab talle tassiga vett. Haige joob. Suust käib tal palav, haige lehk välja. Ta käsivarred on peenikeseks jäänud. Oleks et ta sööks midagi... aga ta ei söö. Ainus asi, mida ta võtab, on paar lonksu külma vett.

«Palav...»

«Jää rahule, Arnokene, varsti tuleb hommik, siis on parem.»

«Kus ema on?»

«Ema magab, jää sina kah nüüd natukeseks.»

«Ah, kui palav, palav...»

Juba ärkab ema, tõuseb üles ja tuleb sängi juurde. Nüüd algab tema vahikord. Tuhat kord ennem oleks ta ise haige, kui aga tema laps oleks terve.

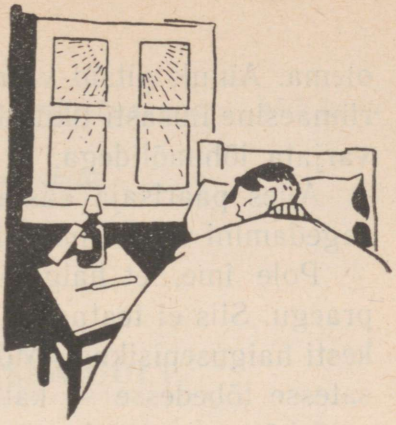

Neljandal päeval toodi tohter. See laskis kõigepealt riided akende eest ära võtta, et valgus sisse paistaks. Sumbunud õhku katsus ta sellega värskendada, et eeskambri uks lahti jäeti ja pärast puhast õhku eeskambrist tagakambrisse lasti. Nii käskis ta teha iga päev. Siis kirjutas ta palavikku vähendava rohu, käskis seda kolm korda päevas sisse anda ja arvas, et kui Arnole mõnda muud tõbe, nagu kopsupõletik, ei tule, et ta siis varsti terveks saab ja mingit suuremat hädaohtu karta ei ole.

Lapsel valutab sõrm, emal — süda.

1. Missugused olid arsti esimesed korraldused, kui ta tuli Arnot vaatama?
2. Kuidas tuleb tarvitada arstirohte?

MILLAL INIMESED END PESEMA HAKKASID.

J. Parijõgi.

Aastat 300 tagasi ei pidanud isegi kuningad tarvilikuks end iga päev pesta. Kõige hoolsamal otsimisel ei oleks leitud ühestki ruumist pesunõu. Igal hommikul anti kuningale märg käterätt, millega ta pühkis näo ja käed. Mustust varjati puuderdamisega.

Ka pesupesemiseks kulutati vähe vett. Rikkad inimesed vahetasid särki ainult üks kord kuus, vahel isegi kahe kuu tagant. Siis ei mõeldud sellele, et särk peab puhas

olema. Ainult pitsid varruka otsas pidid olema kallid ja rinnaesine ilusasti tikitud. Mustusest tekkinud lehka püüti varjata lõhnaõlidega.

Alles paarisaja aasta eest leiti, et pesu peaks siiski sagedamini vahetama. Siis hakati ka taskurätte tarvitama.

Pole ime, et haigusi oli vanasti palju rohkem kui praegu. Siis ei teatud, et kus on mustust, seal on ka rohkesti haigusepisikuid. Mõnikord surid terved linnad hirmsatesse tõbedesse — katku, rõugetesse. Kümnest lapsest said kümneaastaseks ainult viis, ülejäänud surid mitmesugustesse haigustesse. Kõikjal oli rõugearmilisi ja pidalitõbiseid inimesi.

Nüüd on olukord hoopis teine. Hirmsad tõved on tagapanema sunnitud. Inimesed peavad puhtusest lugu. Mispärast ei oska nüüd enam keegi ilma sauna ja vannita elada? Mispärast aitavad vesi, seep ja puhas pesu meid terveks ja tugevaks jääda?

Nõukogude riigis on ravi kõigile tasuta. Arstid on valvel meie tervise eest. Kui keegi siiski haigestub, ravivad arstid ta terveks.

Mispärast oli vanasti haigeid palju rohkem kui praegu?

Tervis on parem kui rikkus.

Vara kadunud — vähe kadunud, tervis kadunud — kõik kadunud.

Tõbi tuleb tahtmata, haigus ilma abita.

ESIMESELT SAUNASKÄIGULT.

H. Mänd.

«Tead sa, Ülle, lavaruum
oli täpselt nõnda kuum
nagu lõunamaa.
Aga isa oli kaval,
võttis kaasa külma vett.
Küll sai alles nalja laval:
mina imestasin, et
miks ta ennast ise nuhtleb,
kus ma teadsin siis, et vihtleb,
nõnda tugevasti lõi!
Ütles mulle: «Tee ka proovi!»
Aga mul ei olnud soovi.»
«Kartsid või?»
«Ei.
Pesuruumis vihmamasin
oli jälle tore asi.
Keerad nuppu — kastab sind.
Seal võiks terve päeva olla,
kuid ka teised tahtsid tulla,
ja siis isa kutsus mind.
Pärast limonaadi tõime,
jõime
mitu pudelit.» —

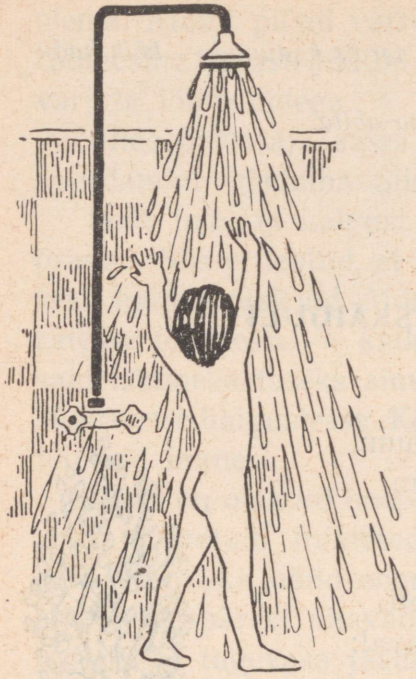

«Kuule, nüüd sa luiskad vist.»
Toomas kaitseb ennast visalt:
«Kui ei usu, küsi isalt.»
«Kus ta on?» — «Näe, diivanil!
Küll meid väsitas see leil.
Aga sina nagu beebi
kordagi ei tule sauna.
Võiksid välja võtta paunast
märja rätiku ja seebi,
viskan veidi pikali.»

1. Milleks viheldakse end saunas?
2. Mida nimetatakse luuletuses «vihmamasinaks»?
3. Mis juhtus «meestega» pärast saunaskäiku? Leia luuletusest vastavad kohad.

KUI TAHAD TERVE JA TUGEV OLLA.

Kui tahad terve ja tugev olla, siis tee igal hommikul lahtise akna juures järgmised võimlemisharjutused. Iga harjutust tee mitu korda.

1. Hinga sügavalt sisse, siruta käed laiali, kummardu ette ja hinga sealjuures sügavalt välja.

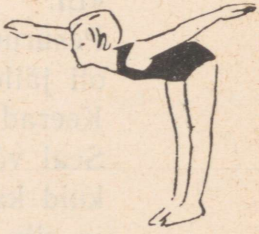

2. Alusta hüplemist: hüppega jalad harki ja käed plaksuga üle pea kokku, jalad hüppega kokku ja käed kaares alla vastu külgi.

3. Tõuse kikivarvule, tõsta käed üles, siruta keha nii pikaks kui võimalik ja lasku siis välkkiirelt kägarasse.

4. Heida kõhuli, tõsta üks jalg nii kõrgele kui võimalik. Nüüd teine jalg.

5. Keera end selili ja tee jalgrattasõitu; algul aeglaselt ja siis kiiresti.

6. Võta seliliasendis kätega jalust nii kinni, nagu näed pildil, ja rulli keha vasakule ja paremale.

7. Seisa püsti, siruta end välja, käed ülal. Nüüd kummardu ette ja puuduta sõrmeotstega kaks korda varbaid. Jalad ei tohi sealjuures põlvest kõverduda.

8. Harkseis. Löö käsi vaheldumisi selja taga ja pea kohal kokku.

9. Hüple jälle nagu hommikuvõimlemist alustades.

10. Hinga sügavalt sisse ja välja.

PAKASE KINGITUS.

Eesti muinasjutt.

1.

Vaese saunamehe juurde tuli sügisesel õhtul võõras. «Andke öömaja, head inimesed,» palus ta. «Olen kaugelt tulnud ja väga väsinud!»

Saunamees kohe pärima: «Kaugelt siis võõras on?»

«Olen Põhja peremehe Pakase noorem poeg,» vastas võõras.

Saunamees lubas öömaja ja laskis võõra tuppa. Ise läks ta kambrisse magama.

Kui saunamees tuli hommikul tuppa, kus võõras magas, oli tuba külm nagu kelder. Imeks pannes nägi ta, et ahi üsna härmas oli, võõras aga ahju peal täiesti ilma riieteta magas.

Saunamees hüüdis ehmudes: «Võõras, võõras, tõuse üles! Kas oled veel elus või on külm su juba ära võtnud?»

Võõras ärkas mitmekordse hüüdmise peale viimaks üles.

«Tuba oli nii soe, et kogu öö und silma ei ole saanud!» ütles ta silmnägu hõõrudes. «Alles koidu eel uinusin veidi magama.»

Ta tänas saunameest lahke öömaja eest ja rändas edasi. Aga saunamees murdis kaua pead, kes see imelik mees küll olla võis.

2.

Mõne nädala pärast tuli ühel õhtul jälle keegi võõras saunamehe juurde ja palus öömaja.

Saunamees päris temalt: «Kaugelt võõras on?»

Võõras ei olnud vastusega kitsi, vaid lausus kohe: «Olen Põhja peremehe Pakase keskmine poeg.»

«Siis oli see su vend, kes hiljuti meil öömajal oli, sel korral, kui meil esimene külm oli,» arvas saunamees.

Saunamees laskis võõra tuppa. See ronis ahju peale, saunamees ise läks aga kambrisse magama.

Kui saunamees hommikul tuppa tuli, oli toas nii külm, et palgid paukusid ja vesi oli astjasse ära külmanud. Siiski ime küll: võõras magas niisuguse kange külmaga üsna paljalt ahju peal.

Saunamees arvas kindlasti, et külm on võõra ära võtnud. Aga näe imet! Võõras ajas enese istukile ja hakkas käega silmi hõõruma.

«Oli aga teil palav!» ütles ta. «Ma ei saanud silmagi täna öösel kange palava pärast kinni. Alles vastu hommikut jäin magama. Sellepärast siis ka nõnda kaua magasin.»

«Sina heldene aeg, või veel palav!» imestas saunamees. «Toas on ju nii külm, et vesi on külmanud ja mu veevaadi ära lõhkunud! Mis mees sina õige oled, et sa niisuguse külmaga veel palavuse üle kaebad!»

«Eks ma sulle ütelnud, et Pakase poeg olen!» vastas võõras, tänas öömaja eest ja läks oma teed. Väljas oli aga maa kõvaks külmanud ja puud härmas.

3.

Mõne nädala pärast tuli kolmas võõras saunamehe juurde ja palus öömaja: «Olen pika tee ära käinud ja väga väsinud. Ole hea mees, anna öömaja!»

Saunamees päris: «Kes sa siis oled ja kuhu sa lähed?»

«Kes ma olen? Olen Põhja peremehe Pakase vanem poeg. Olen suve otsa kange palava pärast kodus maga-

nud, nüüd aga tahan kaugemale minna maid ja rahvaid vaatama.»

Saunamees ütles: «Või Pakase vanem poeg! Kui sa see oled, siis kasi minema! Niisugusele ma öömaja ei anna. On ju su vennad siin käinud ja külmaga palju kahju teinud. Lubasid tänulikud olla, aga võta näpust. Või sinagi parem oled kui su vennad. Tõtta aga edasi!»

Võõras aga käis peale: «Kulla mees, ma olen nii väsinud, et enam sammugi edasi ei jõua astuda. Kui sa mulle toas ei taha korterit anda, siis luba mind lakka minna. Ma olen sellegagi rahul!»

Saunamees mõtles, mõtles ja ütles siis: «Noh, kui sa lakka lähed ja seal rahul oled, siis võid minugi pärast öömaja saada.»

Võõras läks lakka, saunamees aga kobis kambrisse magama.

Hommikul ärkab saunamees üles, kuuleb: palgid pauguvad ja jääd praksuvad. Läheb õue vaatama. Külm nii kange, et hambasse hakkab. Laka luuk aga seisab üsna pärani lahti ja võõras magab päris paljalt lakas.

Saunamehe tulekut kuuldes ärkab võõras üles, ajab ennast istukile ja ütleb: «Oli aga täna öösel hea uni. Ilm nii paras ja jahe, et maga kas söömata.»

«Või nii! Aga kas külm kallale ei kippunud?» päris saunamees.

«See külm pole veel midagi!» vastas võõras. «Sa peaksid mu isa Pakast nägema. Kuhu tema läheb, seal on nii külm, et linnud lennult maha kukuvad. Suvel põgeneb ta kange palava pärast kodunt ära sinna, kus maa ja taevas kokku puutuvad, varju otsima, aga talvel istub vanamees enamasti ikka kodus, ei viitsi enam kuhugi minna.»

Pakase poeg tänas öömaja eest ja tegi minekut. Jäi

aga kohe seisma ja ütles: «No eks näe imet, pidin tänu niisamuti ära unustama nagu mu vennad.»

Annab saunamehele kaks väikest kotti: «Olgu need kotid sulle tänuks selle eest, et meid nii lahkesti oled vastu võtnud. Valge kott on külmakott, must kott socjakott. Tahad sa külma või sooja, siis ava aga natuke koti suu. Avad sa aga koti suu täiesti, siis tuleb kõrvetav külm või uimastav soojus.»

Ütles ja läks oma teed. Saunamees hakkas kohe kotti katsuma. Läheb tuppa ja avab vähe musta kotti. Sedamaid seesugune soojus toas, nagu oleks tuba tublisti köetud, ja mees pidi kasuka seljast maha viskama.

4.

Nüüd mehel hea elu. Soojakott annab sooja, nii et tarvis ei ole enam puid raiuda ega ahju kütta.

Kevadel viis mees soojakoti õue ja laskis seal kotist vähe sooja välja. Kohe kadus saunamehe väljadelt lumi ja kõik kohad hakkasid haljendama. Iga päev käis ta kotiga korra õues ja see mõjus nii, et külm mehe väikestele väljadele iialgi enam ei saanud kahju teha. Saunamehe vili kasvas paremini kui iial enne.

Vallarahvas hakkas järele pärima, miks saunamehele palju varem suvi kätte tulnud kui teistele ja miks tema juures on alati nii soe. Ei tea, kuidas jutt viimaks välja tuli, aga välja ta tuli, et saunamehel niisugune kott olla, mis sooja annab.

Seda juttu kuulis peremeeski, kelle maa peal saunamehe saun oli. Ta kutsus saunamehe enese juurde ja küsis: «On see tõsi, et sul niisugune kott on, mis sooja annab?»

Saunamees ei võinud salata, vaid vastas: «On küll, aus peremees!»

«Siis anna kott minule,» ütles ahne peremees, «sul pole niisugust kotti tarvis. Mine too ta siia!»

Saunamees läks koju, aga ei mõelnudki koti viimisele.

Talv jõudis kätte. «Nüüd on paras aeg saunameest selle eest nuhelda, et ta sõnakuulmata oli,» mõtles peremees. Ta läks sauna juurde ja hüüdis: «Mine saunast välja, saun on minu oma!»

«Kohe, kohe lähen, aus peremees! Oota aga vähe!» vastas talle saunamees.

Ta tõi kambrist valge koti ja avas selle ukse lävel. Kohe oli niisugune külm väljas, et ära tahtis võtta. Peremees ei võinud muud, kui pidi põgenema, et ennast surma käest päästa.

Öösel tuli ja varastas ta saunamehe soojakoti ära, viis koju ja arvas õnnega koos olevat. Kodus tegi ta kotisuu pärani lahti. Aga just nagu keriselt leili, nii kargas talle äkki kuumus vastu silmi ja maja läks korraga palavaks nagu ahi. Igaüks andis jalgadele valu, et toast välja saaks... kes kõrbenud ninaga, kes kõrbenud kätega, kes kõrbenud suuga. Loomad, kes rehe all kinni olid, kõrbesid kõik ära, sest neid ei võinud keegi lahti päästma minna.

Nüüd oli häda suur. Ükski ei julgenud enam majja minna, sest kes sinna läks, see sinna kõrbes. Aga nüüd oli ka selge, et rikas mees soojakoti oli varastanud ja varga nime ja häbi pidi kandma.

Ei aidanud muu nõu, kui et rikas pidi saunamehe juurde minema, süü üles tunnistama ja saunameest appi paluma.

Saunamees oli valmis aitama. Ta võttis külmakoti, avas natuke külmakoti suu — kohe oli kange kuumus kadunud. Nii sai ta oma soojakoti kätte, mis rikas temalt oli varastanud.

Mees teeb silda soode peale, madalate maade peale?

KUIDAS VAHEL ÖELDAKSE.

Leia lugemispalast lauseid külmast.

Mida tähendavad väljendid: murdis pead, ei olnud vastusega kitsi, maga kas söömata, andis jalgadele valu, kõrvetav külm.

Külm ajab käed põue.
Külm ajab mehe reelt maha, istub ise peale.
Külm kisub kindad taskust välja.
Külm teeb jalad alla.
Kelle küüned külmetavad, küll see kindad kätte võtab.
Talv ajab ahju taha.
Külm on ära küpsetanud.

Kui lehed enne marti puust ei pudene, siis tuleb pikk ja vali talv, aga kena kevad ja soe sügis.

Kui tihane ulualla tikub, tuleb vali pakane.

Kui lumi katuselt maha tuiskab, tuleb sula.

Kui talvel mets kohiseb, tuleb sadu või sula.

Läheb mets sügisel ruttu kollaseks, sulab lumi kevadel aegsasti.

Tormine ja sügava lumega näärikuu kuulutab vihmast suve.

Kui rändlinnud kõrgelt lendavad, tuleb lumi hilja.

Meid ühendab piiritu kodumaa pind
ning vabadus saadab me sammu.
Nüüd rahvaste vendlusest heliseb rind,
töö karastab jõudu ja rammu...

J. Sütiste.

RUTTA, KIRJAKE!

M. Bojanžu.

Kiri linnuna kaugele ruttab.
Sinikõrgustes lennuki tee.
Moskva lastele tervisi saadab
vanast Tallinnast noor pioneer.

Dnepri kallastel lõhnavad vainud,
kumab lõketest lõunamaa öö.
Kiri Lätisse Kiievist kaunist
vestab õpinguist, mängudest, tööst.

Ja Kamtšatkast, Karpaatidest, Krimmist,
kõigist kaartest me mõõtmatul maal
laste kirjad kui linnud on lennus,
ujub lennupost pilvede all.

Rutta, kirjake, lenda kaugele,
üle metsade, mägede, vee!
Saame sõpradeks, kauge kaaslane!
Kremli täht meile valgustab teed.

NSV LIIDU LIPP.

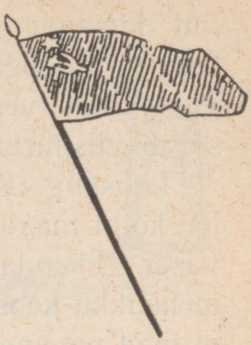

Pidupäevadel heiskavad nõukogude inimesed igale hoonele punase lipu. See lipp kuulub riigile, kus rahvas esimesena maailmas vabastas enda mõisnikest ja kapitalistidest, võttis võimu enda kätte ja hakkas ehitama uut elu.

Punane värv meenutab meile kangelaste verd, mis on valatud rahva õnne eest. Sirp ja vasar lipul tähendavad töötavate inimeste liitu, kellele kuulub võim riigis. Viisnurkne täht on viie maailmajao tööliste ühtsuse tunnuseks.

1. Jutusta Eesti NSV lipust!
2. Joonista NSV Liidu lipp!

NSV LIIDU VAPP.

Varsti pärast seda, kui rahvas oli võimu enda kätte võtnud ja Nõukogude riigi moodustanud, tuli Lenini juurde kunstnik ja ütles:

«Tõin vapi joonise.»

Nendel päevadel käis veel võitlus vaenlastega, sellepärast oli kunstnik joonistanud sirbi ja vasara kõrvale ka mõõga.

Lenin vaatas joonist ja soovitas kunstnikul mõõga vapilt ära jätta. Nõukogude riik on rahuriik, mitte sõjariik.

Vapil on tõusva päikese kiirtes maakera, selle peal sirp ja vasar, mõlemal pool viljapead ja all looklev

lint kirjaga: «Kõigi maade proletaarlased, ühinege!» Ümber viljapeade on lindid sama kirjaga kõigi Nõukogude Liidu vennasvabariikide keeles. Üleval vapi kohal särab viisnurkne täht.

Loosung «Kõigi maade proletaarlased, ühinege!» kõneleb kõigi maade töötajate vankumatust sõprusest. Sirp ja vasar tähendavad tööliste ja kolhoositalurahva seltsimehelikku koostööd. Sirp ja vasar kõnelevad veel sellest, et maa peremeesteks on töötav rahvas. Tõusev päike aga tähendab kogu inimkonna helget tulevikku.

1. Jutusta, missugune on Eesti NSV vapp!
2. Miks V. I. Lenin ei lubanud vapil mõõka kujutada?
3. Joonista NSV Liidu vapp!

Tervist, Moskva kuldne kevad!
Tervist, armastatud linn!
Nii me laulud helisevad,
laulud tervitavad sind...

D. Vaarandi.

KODUMAA SÜDA.

1. Moskvasse saabumine.

Rong ligineb Moskvale.

Aknast vilksatab mööda kasesalusid, heinamaid ja põlde. Traktor liigub maanteel. Bensiinipaagid valendavad põllu ääres. Miski ei osuta veel pealinna lähedusele. Ainult kõrgepingeliinid muutuvad tihedamaks. Terasmastid nagu ruttaksid Moskva poole oma pikkadel jalgadel ja mastilt mastile jookseb nähtamatu jõud — elektrivool.

Raudteetammil on kõrvuti neli paari rööpaid. Rong

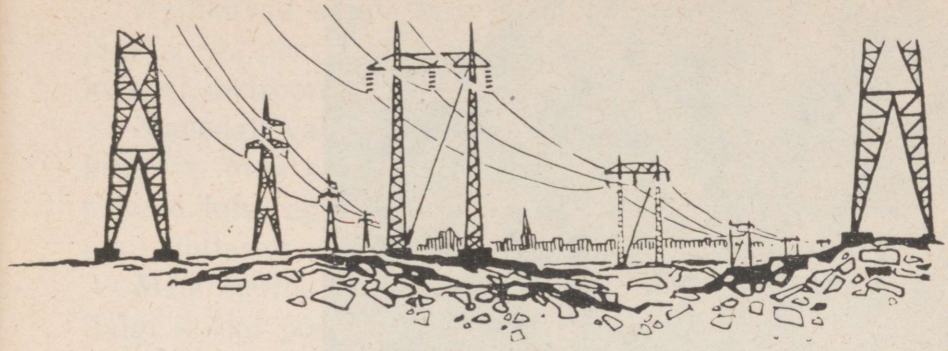

kihutab mööda õlitsisternidest ning platvormidest, millele on laaditud sütt, metalli, laudu. Ta möödub kaubavaguneist, mis on täis puuvilla, nahku, villa. Kõik see on tooraine Moskva tehastele ja vabrikutele. Vastu aga tormavad teised rongid. Nende platvormidel säravad uued autod, presendiga kaetud tööpingid, suured kastid masinaosadega. Tinaplommid ripuvad kaubavagunite ustel. Kes oskab arvata, mida kõike saadab Moskva kodumaale — kas peent kalevit või täppisriistu, kangaid või jalatseid, televiisoreid, raadioaparaate või raamatuid?

Metsatukas seisavad suvilad. Kirjud lipukesed vilguvad mändide vahel. Klaasrõdul einetavad lapsed. Need majad on Moskva lasteaedade suvekorterid.

Aga pealinn läheneb üha enam. Rongile nagu jookseksid vastu esimesed majad, siis terve tänav. Juba möödu vad esimesed tehased, sillad, puiesteed, trammid.

Kõrgelt raudteetammilt avaneb vaade hiiglalinnale. Kuni taevaääreni laiuvad majad, katused, seinad, korstnad ja aknad. Moskva on määratu suur. Võib juhtuda, et ühes linnaservas valab vihma, paugub pikne, teises aga on ilus ilm ja ainult silmapiiril paistab äikesepilve tume riba. On inimesi, kes on Moskvas elanud aastaid ega ole ometi kunagi käinud kõigis tema rajoonides.

Rong aeglustab käiku, jõuab suurele väljakule. Selle

väljaku ääres on kolm raudteejaama. Varahommikust hilisõhtuni saabuvad rongid. Iga päev toovad nad pealinna kümneid tuhandeid inimesi. Tullakse õppima, teaduslikule nõupidamisele või Ülemnõukogu istungile, võibolla aga ka lihtsalt puhkusele.

Reisija väljub rongist. Enne kui ta laskub metroosse, astub trammi või trollibussi, vaatab ta ringi: ühtki teist linna maailmas ei saa võrrelda Moskvaga! Moskva on meie kodumaa süda. Siin asub Nõukogude riigi valitsus ja juhib elu kogu meie maal.

2. Moskva metroo.

Õhtul süttib Moskvas mitmesugustes paikades täht M. Seal viivad hallist ja roosast kivist trepid alla sädelevaisse marmorpaleedesse. Need on allmaaraudtee, metroo jaamad.

Iseliikuvad trepid, eskalaatorid, libisevad käratult üles ja alla. Iga päev viivad need alla ja toovad üles miljoneid inimesi, metrooreisijaid.

Mahedalt valgustatud metroojaamades on oma eriline ilmastik. Maa peal võib olla kuum suvi, vihmane sügis, pakane talv, aga metroo sügavais tunneleis on ilmastik alati ühtlaselt soe ja kuiv.

Meie metroo on ehitatud nii, et rongid ei saa maa all iialgi kokku põrgata. Kui teel on rike, peatuvad rongid ise. Meie metroo on maailma parim.

SEENE KULD.

Eesti muinasjutt.

Kord otsinud vanaeit metsas seeni. Leidnud suure seene, mõelnud: «Seesugune seen on alles asi!» Ja murdnud ta varre pealt ära.

Seene varre august tulnud kohe hulk pisikesi mehi välja ja öelnud: «Eit, kui sa rikkaks tahad saada, siis mine siit august alla!»

Eit olnud rikkuse peale küll ahne, ei teadnud aga, kuidas august alla minna. Sellepärast öelnud ta: «Teie käsite mind siit alla minna, siit ei pääse aga hiirgi alla, kuidas siis minusugune!»

Seejärel astunud üks mehike augu peale ja hüpanud seal kolm korda. Auk läinud kohe suureks ja alt avausest paistnud trepp vastu.

Eit kohmetanud seda nähes. Üks mehike võtnud aga eide käest kinni ja talutanud ta alla.

Kui nad edasi läinud, näinud eit enese ees suurt hunnikut kulda ja hõbedat.

«Võta vii siit nii palju kui jaksad!» öelnud väike mees. «Kui see

otsas on, tule jälle siia tagasi. Aga ära sa sellest kellelegi sõnakest lausu!»

Eit võtnud nii palju kulda ja hõbedat ühes kui jaksanud. Kuid väikese mehe keelust ei hoolinud ta midagi: kodus rääkinud ta tütrele loo ära, käskinud tütart ruttu riided selga panna ja appi tulla kulda tassima.

Ta läinud tütrega sinna, kust esiti seene murdis; näppinud seal seene juure kallal niikaua, kuni väikesed mehed välja tulnud ja eide käest küsinud: «Mis sa tahad?»

Eit tellinud veel kulda ja öelnud, et ka tütrele kulda tarvis on.

Väikesed mehed rääkinud isekeskis, viinud siis eide ühes tütrega august alla. Seal andnud nad eidele kulda nii palju, kui eit kanda jõudnud, ja öelnud siis: «Nüüd katsu, et ruttu välja saad! Tütre jätame siia! Sina oleksid pidanud õigusepärast suurema karistuse saama, et sa saladuse välja lobisesid. Kuid seekord lepime sellega, et su tütar meie juurde jääb. Ise võid sa aga koju tagasi minna.»

Eit lennanud nagu takukoonal august üles maa peale. Kuld aga muutunud tema käes mullaks ja kõdunenud lehtedeks.

Kui eit koju jõudnud, leidnud ta, et ka kodune kuld mullaks olnud muutunud. Küll kahetses nüüd eit, et ta sõna ei kuulanud, aga mis see enam aitas. Mitu korda käis eit veel metsas vaatamas, kas juhtuks tütart nägema, aga ei midagi. Tütar oli ja jäigi maa-aluste naiseks.

Tõotust mees peab tasumaie:
sarvest härga, sõnast meesta!
õpeteleb muistne sõna.

(«Kalevipoeg».)

ENN ÕPIB AHJU KÜTMA.

A. Vallner.

Enn märkas, et ahjukütmine tegi vanaisale palju vaeva. Eriti raske oli just puusületäiega trepist üles tuppa tulemine. Siis istus vanaisa alati tükk aega toolil ja puhkas, enne kui hakkas puid ahju asetama.

«Vanaisa, jäta ahjukütmine minu hoolde. Ma aitan sind,» ütles korra Enn.

«Ahjukütmine on kunst. Seda tuleb õppida,» lausus vanaisa. Lepiti siiski kokku, et edaspidi hakkavad nad mõlemad üheskoos sooja eest hoolitsema.

Ühel ennelõunal mindigi koos puukuuri. Vanaisa valis riidast ühesugused halud välja. Ei liiga suured ega ka väikesed, vaid parajad. Enn kandis puud tuppa ja tahtis need kohe ahju ajada. Vanaisa tõrelema: «Mis sa tormad! Ahjus on palju tuhka. Tuhk vaja enne välja võtta, siis soojeneb ahi paremini. Peale selle tarvis kuiv halg risti alla panna. Alles siis võid puud ahju laduda.»

Sedaviisi tehtigi. Tuli välja, et allapoole pannakse peenemad ja kuivemad halud, ülespoole jälle jämedamad. Kõigil otsad parajasti ikka üle aluspuu. «Kui me nüüd aluspuu ette teeme peergudest väikese lõkke, siis tõmbab ahi kõik puud korraga hästi põlema,» õpetas vanaisa edasi.

See polnud veel kõik. Enn pidi ahju sisemise ukse kinni panema ja välisust järjest koomale lükkama. Ei saanudki tulepaistel ennast soojendada ega vaadata, kuidas leek ahnelt kuivi haigusid neelas. Pealegi oli vanaisa õhuaknad lahti teinud. Tuba muutus jahedaks. «Pole viga — puhas õhk soojeneb kiiremini,» seletas vanaisa.

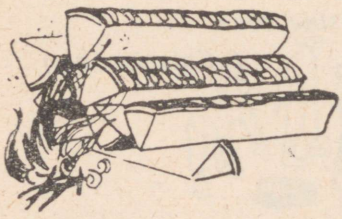

«Nüüd on tarvis tukid ja söed ettepoole tõmmata,» käsutas vanaisa mõne aja pärast. Enn võttis ahjuroobi ja segas tukid korralikult läbi. Kui ahjus enam ühtegi tukki polnud, käskis vanaisa ahjuukse kinni keerata. «Las söed nüüd kuumutavad ahjukive.»

Enn vaatas kella. See oli täpselt 12. Ahjukütmisele oli kulunud ligi kaks tundi. «Ära sa siibrit veel kinni pane! Oota veerand tundi! Muidu tuleb ving tuppa,» hoiatas vanaisa.

Ennul oli hea meel. Ta oli ahjukütmise kunsti vanaisa käest selgeks õppinud.

Mõista, mõista, mis see on?

Ei ole toas ega õues?
Üles läheb, maha ei tule?
Laut punaseid põrssaid täis?
Klaasine põld, puust peenrad?

MIS TOIDUVALMISTAJATEL JUHTUS.

J. Parijõgi.

Ühel õhtupoolikul tammus Rein kärsitult edasi-tagasi, käies kord kapi, kord laua juures. Ta koiistas pahuralt veetrumlit pliidil ja mängis lauanoaga, ilma et isegi oleks õieti teadnud, mida ta tahab.

Viimaks pahvatas ta: «Süüa tahaks!»

«Võta kapist leiba,» ütles Anna asjalikult. «Ja võiraasuke peaks olema sahvris tassil.»

Rein kirtsutas huuli: «Midagi sooja tahaks. See kuiv leib, see tüütab pikapeale ära.»

«Vaata, kus mul asjamees!» oli Anna pahane. «Õhtul tuleb ema koju, eks siis saa.»

Rein tegi jälle paar tiiru söögikapi ja pliidi vahel, siis

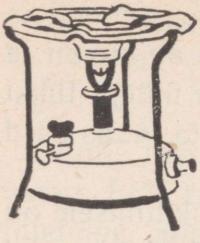

andis head nõu: «Teeme ise, teeme ise sooja sööki. Küpsetame paar kildu liha, soojendame kartuleid — palju meile siis vaja! Tuld ei maksagi alla teha, teeme priimusel. Ma oskan küll priimust käima panna.»

Anna katkestas toapühkimise. «Küll me priimuse põlema saame, seda oskan mina ka,» arvas ta omalt poolt. «Ja liha olen ma ennegi küpsetanud, olen suppigi keetnud...»

Hakatigi sooja sööki valmistama. Anna lõikas lihakillud pannile ja hakkas kartuleid koorima, kuna Rein priimuse pliidiservale valmis pani. Ta tahtis parajasti piiritust süütekaussi valada, kui Anna hoiatama ruttas: «Loksuta enne! Võib-olla on tühi, tuleb petrooleumi lisaks valada.»

Rein loksutas priimust — üsna tühi. Peab petrooleumi juurde valama. Rein hakkas õiendama nagu elupõline tulesüütaja. Keeras priimusel korgi pealt ära ja valas pool pudelit õli anumasse. Kui Anna tahtis appi tulla, tõrjus ta tüdruku eemale nii kärsitult, et korgita pudel läks ümber ja selle sisu voolas kõik pliidi ette põrandale.

«Vaata, mis sa nüüd tegid!» pahandas Anna. «Mine eest ära, ma võtan lapi ja kuivatan põranda ära.»

Rein keeras priimusekorgi kõvasti peale ja silmitses siis pliidi ees petrooleumiloiku, mis üha laiemale voolas ja juba keset tuba ulatus.

«Ei, pea!» hoiatas ta Annat. «Kes siis petrooleumi lapiga kuivatab.»

Rein võttis pliidiservalt tikud, kükitas maha ja hakkas petrooleumiloiku süütama. Esimene tikk kustus, aga teine

tikk süütas loigu ääre kahvatu leegiga, mis algul õige aralt edasi nihkus, siis aga laienes ja õhku tõusis.

«Mis ma ütlesin!» hõiskas Rein. «Varsti on põrand kuiv!»

Rein ei jõudnud rohkem rõõmustada, kui käis tume plahvatus, leek haaras äkki kogu loigu ja tõusis lakke.

«Oih!» kiljatas Anna, kuna Rein tarretus sambaks.

«Tulekahju! Vett, vett!» hõikas Anna. Toobitäis vett lendas põrandale, aga leek laienes ja tõusis.

«Nüüd läheb kogu maja...» nuttis Anna. «Viska veel vett, viska vett!»

Rein ärkas tarretusest. Talle hakkas meenuma koolis õpitud tarkus, et õlisid ei saa veega kustutada, peab katsuma lämmatada liivaga või vanade riietega.

«Veega siin ei saa!» hüüdis ta Annale. «Mine õue, too liiva, ma katsun seni põrandariietega leeki surnuks lüüa.»

Anna jooksis õue, Rein hakkas põrandariietega tuld taguma, kuid seda suuremaks leek paisus. Ja kui Anna ukse avas, limpsas leek seinu... Õnn veel, et kardinatesse ei ulatunud.

«Viimaks läheb tõepoolest kogu maja põlema,» kohkus Rein ja otsustas ruttu: «Peab lämmatama, peab lämmatama.»

Palavikulise kiirusega hakkas ta petrooleumiloigule märgi põrandariideid peale suruma. Anna jõudis ka kohale, mõlemad pihud liiva täis.

«Mis ma liivaga teen?»

«Viska sinna, viska tulle!»

Anna poetas oma peotäied tulle, aga sellest oli vähe: leek lõõmas endiselt. Palju rohkem oli kasu kaltsudest — kuhu kalts peale suruti, seal tuli lämbus. Kui Rein sealt aga riide ära võttis ja teist kohta tahtis matta, lõi leek uuesti elama.

«Nii ei saa,» ütles Rein. «Peab kogu selle loigu riietega katma. Too eeskojast isa vana palitu, too kuurist vanu kotte!»

Alles nüüd õnnestus neil tuld lämmatada. Siis istusid mõlemad väsinult toolile ja tundsid alles nüüd, kuidas nad üle kogu keha värisesid, nii et hambad lõgisesid suus.

Anna ohkas: «Mis meist oleks saanud, kui kogu maja oleks põlema läinud!»

«See oli õnn, et mul meelde tuli riideid võtta. Veega õli ei kustuta. Vesi annab õlitulele veel hoogu juurde.»

Tuli öelnud vanasti:

«Pange tähele! Kui ma kämblalaiune olen, siis saate mind kinni võtta. Aga kui ma sülega mõõta olen, siis enam ükski mind kinni ei võta!»

MIS MA KÜLL SELGA PANEN?

A. Vallner.

Ainol oli alati suur mure. Kui kuhugi tuleb minna või midagi teha, siis küsib ta kohe: «Ema, mis ma selga panen?» Ema on sellest päris tüdinenud: «Kas sa ise ei tea — kapis on sul riideid küllalt!»

Ent ometi oli kunagi aeg, millal inimestel oli kehakatte pärast üksainus mure — kas on üldse midagi selga panna. Valida polnud midagi, sest tunti ainult üht kehakatet, seda, mis oli tehtud metslooma nahast. Millestki

muust ei osatud tol ajal kehakatet valmistada.

Riiet valmistama ja sellest rõivaid õmblema õpiti palju aastatuhandeid hiljem. Esimest riiet saadi peenevarrelisest siniste õitega taimest — linast. Selle pikk ja tugev kiud kedrati lõngaks, lõngast aga kooti kangas. Aga linasest riidest õmmeldud kehakate meid talvel ei soojenda. Hoopis soojema saab lambavillast. Ka vill kedrati lõngaks ning kooti kangaks.

Soojal maal annab inimesele kehakatet puuvillapõõsas. Tema õite asemele kasvavad pärast õitsemist toredad pehmed tupsud. Need on enamasti valged, kuid mõne põõsa otsas on kollakad, roosakad või sinakad topid. Ketrusmasina ja kangastelgedega tehakse neist puuvillast riiet.

Kas olete kuulnud, et meie kehakatte eest hoolitseb üks ussike? See on siidiuss. Ta eritab vedelikku, mis õhus tardub imepeeneks niidiks. Lõng keritakse poolidele ja masinad koovad sellest siidkanga.

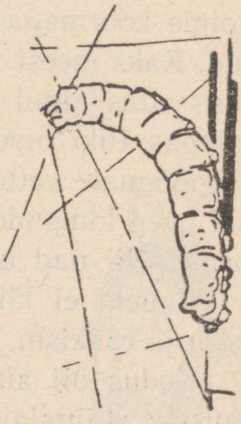

Tänapäeval osatakse riiet ka kunstlikult valmistada. Puidust, söest, tõrvast ja paljudest teistest ainetest tehakse kunstiikku kiudu. See tehiskiud on tugev, temast kootud riie on vastupidav ja ilus. Kes võis seda enne arvata, et kuusk ei ole enam ainult nääripuuks ja ehituspalgiks!

MIDA LINNALAPS MAAL NÄGI JA KUULIS.

A. Ivask.

1.

Mina olen põline linnalaps. Maale olin saanud harva, ainult päevaks-paariks külla. Möödunud aastal olin aga kogu suvevaheaja maal, tädi juures Haanjas. See on otse Suure Munamäe läheduses. Sain seda Eesti kõige kõrgemat mäge näha iga päev. Suve jooksul ronisin mitu korda isegi vaatetorni.

Tasast maad Haanjas peaaegu polegi. Muudkui mäed ja orud, metsatukad, järved, looklevad maanteed ning mäekülgedel laialipillatud põllulapid. Palju on seal võsa, kus suve läbi laulavad linnud ja kasvab rohkesti maasikaid ning vaarikaid. Sügisel leidub metsatukkades jälle rohkesti seeni ning pähkleid. Küll andis ikka ronida, et marjadele ja seentele juurde pääseda!

Aga siis ükskord see juhtuski!

Ronides järsku mäekülge pidi üles, leidsin hulga vaarikapõõsaid. Ja kui lihavad ning maitsvad olid marjad! Maiustasin tükk aega, kuni kuulsin korraga: «Ptruu!» Lükkasin põõsad eemale ja märkasin all tiigi ääres mehi kolme koormaga. Mingi vili oli ilusasti kimpudesse seotud. Kaks meest hakkas neid koormast tiiki loopima. Kolmas aitas algul ka, aga keeras siis püksisääred üles ja hüppas tiiki otse kimpude peale ning sõtkus neid ikka sügavamale vette. Lõpuks tõid mehed leparoikaid, asetasid need kimpudele ja veeretasid veel suuri kivimürakaid peale. Nii nad uputasid kogu selle vilja.

Kauem ei läbenud ma enam vaadata. Jooksin ruttu koju ja rääkisin, mida mehed põllusaagiga tegid.

Kodus oli ainult vanaema. Tema hakkas naerma ja lausus: «Liinalaits iks liinalaits, ka ku rummal timä um. Tuu es ole vili. Nuu olli ju linapeo!»

2.

Vanaemalt kuulsin nüüd linast paljugi, mida ma seni ei teadnud.

Lina ei niideta nagu põlluvilja. Lina kitkutakse juurtega üles ja seotakse peodeks. Linapeod kupardatakse — eemaldatakse pead ehk kuprad, milles asuvad seemned. Kuprad pannakse rõuku ehk sarda kuivama. Linapeod aga veetakse tiiki, kus linaluud kiu küljest lahti ligunevad. Leovesi hakkab kõvasti lehkama, kuid sellest ei saa hoolida. Nädala või kahe pärast võetakse linapeod veest välja ning laotatakse põllule kuivama ja pleekima.

Tuli palju tööd teha ja vaeva näha, et puhast kiudu kätte saada. Põllul kuivanud linavarred veeti rehetuppa. Ööd ja päevad kuivatati neid kuumas rehetoas partel ja aeti

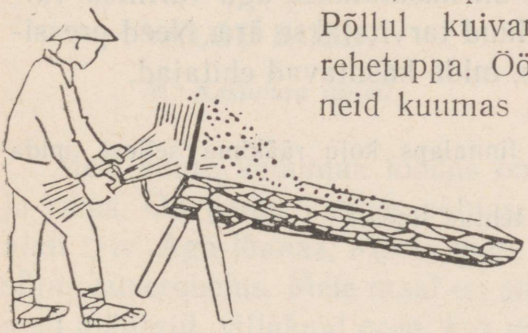

siis läbi linamasina. Selles masinas murti linavarred puruks. Nüüd algas linaropsimine ehk linakiu puhastamine murtud varretükikestest — linaluudest. See oli raske ja tüütav töö, sest linaluu ei tahtnud hõlpsasti kiu küljest lahti tulla. Linaluudest puhastatud kiud seoti korralikult kimpudesse ja müüdi vabrikusse. Nii jutustas vanaema.

3.

Õhtul tulid ka teised töölt koju. Eks vanaema rääkinud nüüd kogu perele, kui rumal on linnalaps. Tädi aga arvas, et isegi maalapsed ei tea enam suurt midagi raskest linatööst. Praegu teeb raske linakitkumise töö enamasti linakombain. Kolhoosirahvale jääb ainult kupardamise vaev. Leotamine, kuivatamine, murdmine ja ropsimine jääb ikka rohkem ja rohkem toorlinavabrikute tööks.

Linakiust kedratakse vabrikus peent niiti, millest kootakse väga ilusaid laudlinu, käterätikuid ja linast riiet, mis läigib nagu siid. Linakiust punutakse ka tugevaid nööre ja jämedaid köisi. Ropsimisel purunenud linakiudu nimetatakse takuks ja seda tarvitatakse ehituste juures. Kupardest masindatud linaseeme on loomade jõutoiduks. Linaseemnest pressitud õli kasutatakse aga värnitsa valmistamiseks. Isegi linaluud tarvitatakse ära. Need pressitakse linaluu-plaatideks, mida kasutavad ehitajad.

1. Mispärast jooksis linnalaps koju rääkima sellest, mida ta tiigil nägi?
2. Mis teil kodus on tehtud linast?

LINA ELULUGU.

Eesti rahvalaul.

Linakene, linnukene!
Sada surma sulle loodud,
tuhat surma sulle toodud.
Kaelapidi katkutakse,
harjapidi haaratakse,
raudaharjal ropsitakse.

Küll sind viiakse vesile,
loobitakse lombi sisse,
hagu peale aetakse,
kivi peale kiilutakse.
Veest välja veetakse,
lademesse laotakse.
Kolgitsal sind kolgitakse,
roobitsal sind ropsitakse.
Siis sind punda pandanekse
ja sind linna viidanekse.

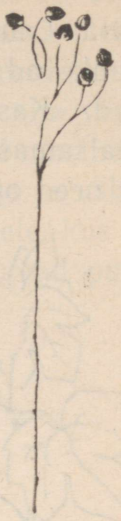

Suure õuna suurune, penikoorma pikkune?
Ohjad jooksevad, tee käib ringi?
Kümme kitse söövad ühe kuhja kallal?

VALGE KULD.

M. Kesamaa aineil.

Meie suure kodumaa loodus on väga mitmepalgeline ja rikas. On paiku kauges põhjas, kus valitseb peaaegu alati talv. Aga lõunas, Musta mere ääres rõõmustab alati silma suverohelus. Meie maal on siniseid mererandu, kõrgeid mägesid, viljakaid orge, kus voolavad laiad jõed. On laiu põlde, on ka soid ja rabasid ning kollaseid kõrbi, kus maa januneb vee järele.

Üheks selliseks kõrbepiirkonnaks meie kodumaal on Turkmeenia. Päikesepaistet, soojust, valgust ja viljakat mulda on Turkmeenias rohkesti. Puudu oli ainult veest. Kuid nõukogude inimesed kaevasid Amu-Darja jõest 800 km pikkuse kanali kõrbesse.

Endistel viljatutel maa-aladel laiuvad nüüd puuvillaväljad. Turkmeeniast on saanud meie kodumaa kõige suurem puuvillakasvatusmaa. Puuvillavälja on tore vaa-

data. Laudtasane põld rohetab eredalt. Mõne aja pärast puhkevad puuvillapõõsad õide. Lennukil sõitjad imestavad: «Kas lumi on maas? Imelik, aiad on rohelised, kuid sealsamas kõrval on lumi?» Ja siis taipab lennukil sõitja, et need on valges tihedas õieehtes olevad puuvillaväljad.

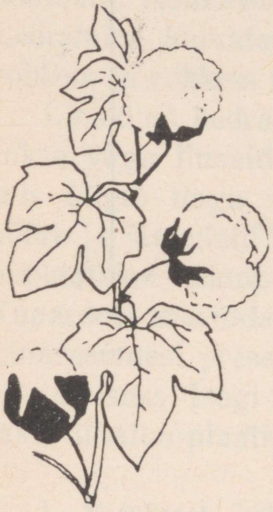

Suured valged õied muutuvad juba teisel päeval punakaks. Õied sarnanevad roosidega. Nüüd meenutab õitsev puuvillaväli tohutut roosiaeda. Kui õielehed varisevad, siis arenevad pähklisuurused pruunid kuprad. Valminud kuprad avanevad ja neist pistavad puuvillatutikesed välja oma valged pehmed pead otsekui lumised kerakesed. Külvist kuni esimeste kuparde pakatamiseni kulub peaaegu neli kuud.

Nüüd algavad puuvillakasvatajail kibedad tööpäevad. Põldudele tulevad kombainid ja tuhanded noppijad. Kolhoosid ei jää üksi. Neid abistavad tööst vabal ajal linnainimesed. Ka õpilased ruttavad õhtupoolikul puuvillakogujaile appi.

Avar põld meenutab kirevat lillelist välja, sest turkmeeni tüdrukud kannavad tavaliselt rahvarõivast, mis sädeleb ereda päikese käes punastes, rohelistes ja lillades värvitoonides.

Puuvillakogumine pole kerge. See nõuab nobedaid käsi ja püsivust. Harjumatu selg jääb kummargil töötades valusaks. Vahetpidamata kõrvetab töötajaid leegitsev päike.

Puuvillatupsukesi kogutakse põlle. Kui põll on täis, puistatakse puuvill põllu veerde kuhilasse. Aegamisi tekivad suured puuvillahunnikud, mis tuletavad meelde meie kõrgeid lumehangi. Puuvillakogumine oli varem väga väsitav töö. Palju kiiremini teevad seda võimsad masinad. Nüüd jõutakse kogumisega valmis lühema ajaga ja vähema vaevaga. Põllult veetakse puuvill laoplatsidele, kus ta kuivatatakse ja kottidesse topitakse. Autod veavad puuvilla ladudesse.

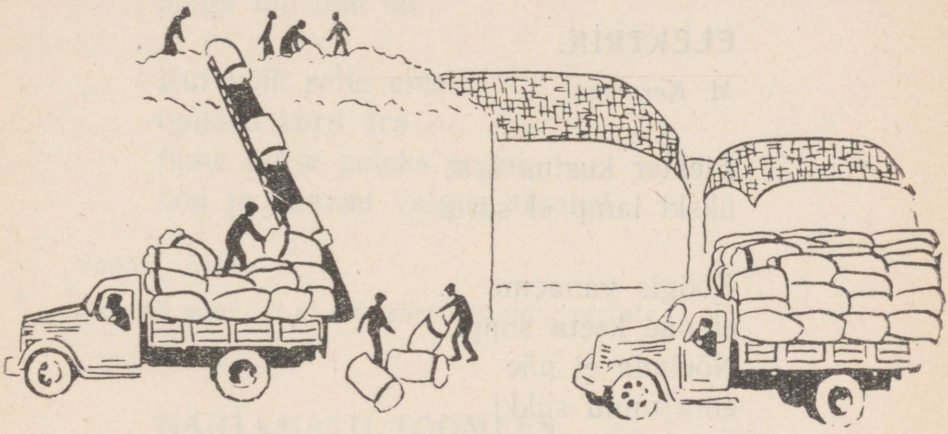

Puuvill ei jää sinna kauaks. Teda ootavad vabrikud, kus puuvillast kedratakse lõnga, lõngast aga kootakse kaunid kangad. Eks sinulgi ole seljas puuvillast valmistatud trikoopesu, meeldiv kirju kleit või triibuline pluus ja jalas puuvillased sukad.

Puuvillakasvatajad on andnud puuvillale hellitusnimed «valge kuld» ja «päikese laps». Mõlemal nimel on oma mõte. Puuvill annab kolhoosidele head sissetulekut ja kasvab tõesti ainult seal, kus on rohkesti palavat päikest.

Nii käskis Lenin: «Üle maa
peab koitma valgus hele,
elektrijaamu rajada
on vaja jõgedele.»
Kui Lenin praegu elaks veel
ja vaadata kord võiks ta
me maale, rõõmsaks saaks ,ta meel,
sest valgus särab kõikjal.

N. Zabila.

ELEKTRIK.

M. Kesamaa.

Elekter kustus ära,
ükski lamp ei sära.

Köögis vanaema
ei näe keeta suppi.
Nõeluda ei näe
ema minu sukki.

Ei saa aru isa,
kus on viga tekkind.
Ema ütleb: «Kutsu
meile nüüd elektrik.
Elab üle tänava,
paneb lambid särama.»

Tulebki elektrik,
meie tuppa astub.
Tangid, väikse peitli
võtab välja taskust.

Vaatab juhtmed üle,
torgib üht kontakti.
«Käes! On leitud viga —
juhe siin on katki!»

Veel üks hetk — ja juba
valge on me tuba.
Oi, elektrik olla —
see on alles töö!
Tema käes lööb valgeks
kõige mustem öö!

Kui kõik selle ameti
õpiksid kord ära —
pime üldse poleks enam,
ööd ja päevad valgus säraks!

Vanasti öeldi:

«On nii pime, et ei näe sõrmegi suhu pista!»

NÄHTAMATU TÖÖMEES.

M. Iljini järgi.

1.

Meil on üks töömees. Keegi pole teda näinud, kuid siiski tunneb teda igaüks. See töömees oskab kõike teha, ja kui kiiresti veel!

Sa ütled talle hommikul:

«Keeda teed!»

Ja juba viie minuti pärast keeb vesi teekannus.

Annad talle käsu:

«Keeda lõunaks putru!»

Ja varsti podiseb puder kastrulis — vaata ainult, et üle ääre ei ajaks!

Kui on vaja pesu triikida, tunneb ta ka seda tööd.

Õhtul, kui pimeneb, läidab ta kohe lambi.

Külaline on alles trepil, aga juba hõikab meie töömees: «Minge ust avama!»

Temaga ei tunne igavust. Ta oskab niihästi laule laulda kui ka muinasjutte jutustada.

Kodus on ta kõigile abiks, kuid ka tänaval ei tulda temata toime.

Sul on vaja minna linna teise äärde. Jalgsi vantsiksid sa seda teed hulk aega ja jõuaksid kohale puruväsinult. Meie töömees aga toimetab su sinna veerand tunniga. Ta on meister igasuguste tööde peale. Maja ehitamisel kannab ta telliseid üles. Tehases taob ta rauda ja lõikab terast. Veskis jahvatab ta teri. Jalatsivabrikus aitab ta inimestel saapaid teha.

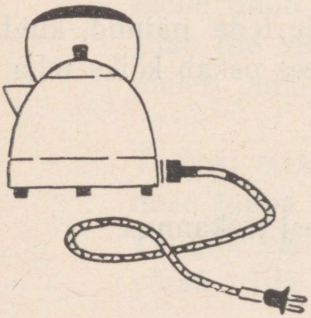

2.

Kes ta siis on, see kärmas, kuulekas ja väsimatu töömees? Kuidas on tema nimi? Ja kust ta tuleb?

Tema nimeks on elektrivool. Kust ta tuleb, seda näed sa kohe.

Vaata korraks elektritriikrauda, elektriteekannu, elektripliiti, laualampi. Kõik need on erinevad asjad, kuid ühes suhtes on nad üksteisega sarnased. Aga mille suhtes?

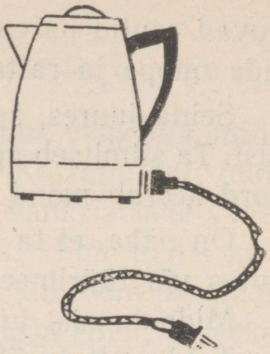

Niihästi teekannul kui ka triikraual, lambil ja pliidil on pikk saba — elektrijuhe. See juhe on teeks, mida mööda neisse esemeisse saabub elektrivool.

Otsi tükike juhet ja võta sellelt maha kate. Hakkab paistma kummisärk. Ja alles siis, kui oled ka kummisärgi ära võtnud, näed sa juhet ennast. Mööda seda tulebki vool lampi või teekannu.

Traadid on rõivastatud kummisärki selleks, et vool ei läheks teel valedesse esemetesse.

Kui mööda juhet voolab elekter ja juhe on paljas, ära seda käega puuduta, sest siis jookseb vool sinu käesse. Ühe hetkega sööstab ta sinust läbi maasse ja raputab sind nõnda, et sulle nutumaik suhu tuleb. Ta on küll nähtamatu, kuid hammustada oskab ta väga valusasti. On aga juhe kummisärgis, pole vaja voolu karta. Läbi kummi vool ei pääse.

3.

Ent kust tuleb vool juhtmesse?

Selleks tuleb tal sooritada pikk reis. Ta sünnib elektrijaamas ja läheb sealt maa-aluseid ja maapealseid teid mööda majadesse, tehastesse ja trammide ning trollibusside mootoritesse.

Kui satuksid elektrijaama, näeksid sa seal pikka, kõrget saali. Saal on nii pikk, et sa isegi saja sammuga ei jõuaks selle ühest otsast teise.

Saali ühes küljes näeksid sa rea küttekoldeid ja suuri katlaid. Saali teises küljes seinal helgivad igasugused klaasist ja läikivast metallist aparaadid. Klaaside all lii-

guvad osutid paremale ja vasakule. Allpool aga on pikk rida nuppe ja rattakesi.

Seina juures, seljaga küttekollete poole, seisab masinist. Ta silmitseb aparaate ja kord vajutab mõnele nupule, kord keerab mõnd rattakest.

On näha, et ta midagi juhib, nagu seda teeb autojuht autos või tüürimees laeval.

Mida ta siis juhib?

Tuld, vett ja õhku.

Tuli lõõmab küttekoldeis. Vesi keeb suurtes kateldes küttekollete kohal. Ja õhk läheb kolletesse mööda torusid. Õhku puhuvad sinna masinad.

Milleks on siis vajalik õhk?

Et tuli koldeis paremini põleks.

Milleks on vaja tuld?

Et vesi katlais keeks.

Aga milleks peab vesi keema?

Et katlast väljuks mööda torusid aur.

Ja milleks siis aur?

Aur läheb mööda torusid teise, samuti suurde ja kõrgesse saali. Seal on võimsad auruturbiinid. Nende kõrval seisab suur masin — generaator. Generaatori sees on ratas. Turbiini ratas paneb pöörlema generaatori ratta ja see tekitab elektrivoolu. Vool aga rändab mööda juhtmeid majadesse, tehastesse ja elektriraudteedele.

Kui koldes ei põleks kivisüsi, poleks ka auru. Kui poleks auru, ei pöörleks ka turbiiniratas. Kui ei pöörleks turbiiniratas, ei töötaks ka generaator. Kui ei töötaks generaator, poleks ka elektrivoolu.

Kui sa nüüd lülitad sisse teekannu või lambi, on sulle selge, kuidas tekib elektrivool ja milline on tema teekond elektrijaamast kuni sinu toani.

HUNT HÄRJA KÕRVAL.

Eesti muinasjutt.

Ennemuiste läks talumees, Peedu nimi, vankriga, mille ette härg oli rakendatud, läbi metsa. Korraga tuli hunt metsast ja kargas härja turja, et teda vankriaisade vahel ära murda. See oli aga seaduse vastu. Hunt tohtis küll loomi murda ja süüa, aga ei iialgi siis, kui loom parajasti töötab. Et hundid edaspidi niisugust kurja enam ei teeks, tõstis Vanaisa hoiatuseks Peedu ühes tema vankri ja härjaga, ühtlasi ka murdja hundi taevalaotusse. Hundi rakendas ta karistuseks härja kõrvale vankri ette, ka koormat vedama.

Et see nii on sündinud, näeme veel nüüdki igal selgel ööl Suure Vankri tähtedest taevas. Neli tähte, mis nelinurka on seatud, on neli vankriratast. Kolmest tähest vankri ees on esimene ais, tema järgmine on härg, kolmas kõige ees on peremees Peedu. Aga keskmise ehk härja kõrval on veel pisike täheke: see on hunt. Hunt ei taha koormat vedada ja kisub metsa poole. Sellest ongi siis tulnud, et Suure Vankri tähtkuju keskmine täht ehk härg on sirgjoonest kõrvale kistud ja metsa poole kaldub.

Hommikul sünnib, õhtul sureb?
Kasvab ja kahaneb, otsa ei saa?

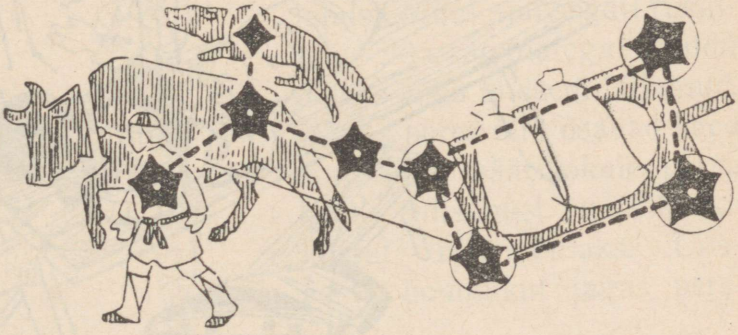

KUIDAS MEIE ESIVANEMAD UUT AASTAT VASTU VÕTSID.

A. Vallner.

Vanasti langes uue aasta algus kokku talvise pööripäevaga. Meie esivanemad uskusid, et siis tehtud töö mõjustab kogu uue, algava aasta elu. Sellepärast püüti vana-aasta ööl ja uusaasta hommikul teha ainult seda, mis mõjuks hästi viljasaagile ja karjaõnnele. Oli saak hea ja kasvas kari hästi, siis oli ka inimeste elu hea.

Meie esivanemad ei osanud seletada loodusnähtusi ega tund-

nud loodusseadusi. Sellest tuli arvamus, et igal pool tegutsevad vaimud, kelle heast tahtmisest olenevad taimekasv, inimeste ja loomade tervis ning kosumine. Niisuguse ebausu tõttu püüti ka vana-aasta õhtul vaime meelitada, nende poolehoidu võita ja nendelt tuleviku kohta üht kui teist teada saada.

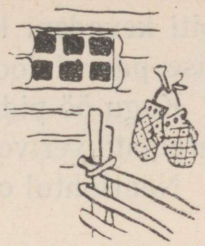

Vana-aasta õhtul toodi tuppa ja laotati põrandale õled. «Nüüd on näärid toas,» öeldi. Vanemad inimesed pikutasid õlgedel, vestlesid, laulsid ja lasksid õllekapal ringi käia. Nooremad ja lapsed aga mängisid, kukerpallitasid ja hullasid.

Peremees püüdis ennustada tulevast viljasaaki. Ta valis põrandalt tugevamaid õlekõrsi ja hakkas neid lakke pilduma. Mida rohkem õlgi jäi palkide ja parte vahele peatuma, seda rõõmsamaks muutus peremees. Oli loota head vilja-aastat.

Perenaine viis lambalauda seinale kirju kindapaari, et lammastel hea vill kasvaks. Lehmalauda läve juurde mattis ta sõnniku sisse kirve, et kuri ei pääseks lauta karjaõnne kaotama. Uusaasta hommikul mindi varakult lauta loomi söötma.

Toas laual seisis põleva küünla kõrval näärikakk. See oli küpsetatud puhtast rukkijahust. Muul ajal segati rukkijahu ikka aganatega. Muidu poleks leiba uudseni jätkunud. Mõnes peres olid osavad käed vorminud näärikakule põrsa kuju. Niisugust näärikakku kutsuti nääripõrsaks. Uusaasta hommikul jagas pere-

naine pool näärikakku perele ja loomadele. Teine pool hoiti kevadeni kirstus ning anti kevadel karja väljalaskmise päeval loomadele.

Kogu öö pidi toit laual olema. Lauale toodi ikka kõige paremat: verivorsti, sülti, koduõlut.

Nääriõhtul oldi lõbusad — mängiti, lauldi, tehti nalja, külastati naabreid ja püüti ennustada, mida toob uus aasta.

Vana tuntud ennustamisviis oli ka näärioine õnnevalamine, mida veel tänapäevalgi tihti naljapärast tehakse.

Mida tead veel huvitavatest kommetest (vastlapäeval jne.)?

TULID NÄÄRID.

V. Beekman.

Tulid näärid tuisand teega,
oli see vast tore sõit,
tulid näärid laia reega,
uue aasta kaasa tõid.

Uuel aastal pikad päevad,
uuel aastal — uued tööd,
aga päevad napiks jäävad,
kui sa lausa lulli lööd.

Mets on meelitav ja sume,
põues süttib suusaind,
üle värske valge lume
kutsub suusatama sind.

Küll on palju, palju vaja
korda saata näärikuul,
uisurajal võidu ajab
meiega ka talvetuul.

VANA-AASTA ÕHTUL VAHEMETSAL.

R. Kaugver.

1.

Juba mõni päev enne vana aasta lõppu oli kokku lepitud, et aasta viimasel õhtul sõidab Mall koos Meeliga Vahemetsale — vanaisale külla.

Hakkas pimenema, kui Meeli ja Mall bussijaama jõudsid. Isa oli juba mitu päeva varem piletid ära ostnud. Bussis oli tohutu palju rahvast. Meeli ja Mall said oma piletitega istuma, paljud aga seisid püsti.

Mall katsus bussiaknast välja vaadata, kuid aknad olid jääs. Küll hõõrus Mall näpuga augukese ja katsus sealt piiluda, kuid auguke tõmbus kohe härma. Ainult harva nägi Mall virvendavat tulukest mööda libisemas. Sõitjad vestlesid ja naersid.

Nii läks sõit ruttu ja juba sikutaski Meeli Mallele salli

kõvemini kaela ning andis bussikella... Uks avanes. Külma õhku paiskus vastu. Ja seal külma õhu pilves seisis läkiläkis mees — vanaisa, püss seljas ja suur siledakarvaline koer kõrval.

«Tere, taat!»

«No tere kah! Te kohe kahe mehega. Egas midagi — hakkame minema, memm juba ootab. Kas saanisõitu tahad?»

Mall vaatas taadile esimest korda päriselt otsa. Mis saanisõidust ta rääkis? Kaugel vilkusid veel bussituled, metsa tagant tõusis suur ümmargune kuu, aga hobust ei olnud kusagil näha.

«Lähme, lähme, paneme hobu rakkesse!» ütles nüüd taat ja silitas koera pead. Meeli muigas. Tema juba tundis taadi saanisõitu. Eks varemgi oli teda nii sõidutatud!

Taat läks koeraga veidi eemale põõsaste äärde, kohmitses midagi, ja äkki jalutas koer teele, ilus valge kelk taga.

«Oi!» üllatus Mall.

Ta aidati kelgule, taat kamandas: «Koju, Poiss!» ja saan hakkas liikuma.

Meeli tuli vanaisaga järele.

2.

Sõit koerasaaniga oli nii tore, et Mall maja juurde jõudeski ei raatsinud üles tõusta. Aga juba käis uks ja memm veeres trepile. «Oh, sa heldus küll, külmetavad lapse ära! Tulge tuppa, söök juba laual...»

Söömine-joomine venis õige pikale. Mall ei jõudnudki kõiki roogi ära proovida, neid oli nii palju.

Viimaks pühkis taat suu puhtaks, tõusis ja ütles:

«Meeli, kas tahad tulla metsarahvale head näärioõd soovima nagu mullu? Sa, memm, pane korv valmis.»

«Kuhu sa lähed, Meeli?» küsis Mall. Meeli vaatas kõhklevalt memmele otsa. See noogutas.

«Tahad ka metsa tulla?»

«Nüüd pimedas?» ehmus Mall.

«Pole midagi, taat tuleb ju ka kaasa. Mine vaata pealegi, kuidas meie mets südatalvel välja näeb,» julgustas memm. «Mina koristan seni laua ära, siis paneme küünlad põlema. Aga pange laps soojalt riidesse...»

Maja taga algas kohe mets, kõrge männik, mille all kasvas üksikuid madalaid kuuski. Kuuskedel olid paksud lumemütsid peas.

Teerada oli kitsas. Taat sammus ees, siis tuli Mall suurtes viltides ning lõpuks Meeli korviga.

3.

Väikesel lagendikul jäi taat seisma. «Noh, olemegi kohal. Näe, plats metsarahva jälgi täis.»

Mall vaatas — tõesti, siin oli palju jälgi! Suuremaid ja väiksemaid, mõned üsna pisikesed. Ja mida see Meeli nüüd korvist välja kraamis! Seal oli teri ja leivapuru, kapsalehti ja kaalikaid. Üks asi, mille taat nööriga puu

otsa riputas, oli õige imelik — lillepotikujuline rasvane kamakas, pulk sees. See on hangunud rasv tihastele. Poti august oli pulk läbi pistetud, see jäi kõvasti sisse, kui rasv ära tardus.

«Noh, siin korvi põhjas on veel oravapoistele krõbistamist. Mall, mine puista sinna suure männi alla! Aga talla enne lumi kõvaks, et pähklid lume sisse ära ei kao. Ja siis hakkame minema.»

«Aga millal siis metsarahvas tuleb?»

«Ei nad veel tule,» seletas taat vaiksel häälel veidi eemalt, «oleme nende jaoks liiga kärarikkad.»

Nii rääkides kohmitses taat midagi kuusekese juures, krabistas tasku kallal, ja äkki — äkki juhtus midagi ootamatut: särinaga süttis säraküünal, siis teine... kolmas... pildudes sädemeid kuuse tumedatele okstele. Lumi helkis justkui kalliskivid muinasjutus. Kui säraküünlad hõõgudes kustusid, mattis tume, sügav rahu metsa.

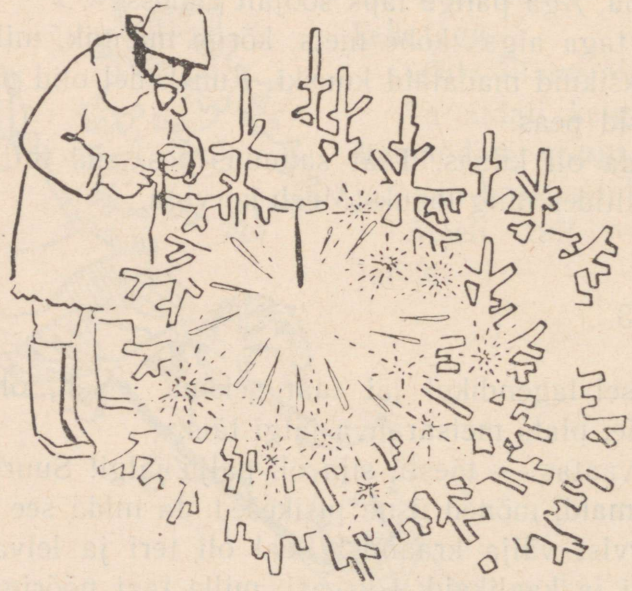

Keegi ei rääkinud koduteel. Ka Mall vaikis. Võib-olla kuulatas siinsamas kikkiskõrvaline jänku, kas võib juba minna kapsalehti maitsma, või varitses oravapoiss parajat silmapilku.

Metsast välja jõudes nägi Mall: mütsi alt väljaulatuvad juuksed läikisid hõbedaselt, samuti Malle must kasukas ja Meeli krae. Isegi taadi habe oli hõbedane.

Kui ma suvel metsas käisin,
kukkus kuuse otsas kägu.
Nüüd on külmad talveilmad,
nüüd on laanel teine nägu...

K. Merilaas.

SUUSASÕIT.

R. Parve.

Rõõmust õhetavad palged,
allamäge liugleb suusk —
ees on lumeväljad valged,
igiroheline kuusk.

Hoogu juurde ühtelugu!
Tormikeerul jätkub sõit.
Härmas mets kui muinaslugu,
kuuseokstel tuhat õit.

Küngastik jääb selja taha,
julgest pöördest uhke kaar,
lumele jääb ainult maha
suusajälgi sirge paar.

. . . . . .

Kui siis päike vajund looja,
käes on juba õhtutund,
teki all sa voodis soojas
möödund päevast näed veel und.

UISUTAJAD.

A. Kononovi järgi.

1.

Siberis oli Šušenskoje küla. Vanal ajal teati sellest külast väga vähe. Ta oli peidus metsade ja soode keskel, kaugel raudteest, veelgi kaugemal suurtest linnadest. Isegi kirjad jõudsid sinna harva.

Šušenskoje küla kõige äärmises onnikeses elas vaene mees. Tema ainukeseks kaaslaseks oli vennapoeg, keda hüüti Ljošaks. Onu käis sageli jahil, püüdis parte ja jäneseid. Aga Ljošat ei tahtnud ta kaasa võtta — väike veel!

Kord tuli Ljošale sellepärast isegi nutt peale. Ta seisis onu kõrval, pisarad silmis ja vaatas külatänavale. Seal õitses kummel ja paterdasid pardid — oli selline vaikne tänav. Ja mööda seda tänavat tuli mees mustas kuues, püss õlal.

Ljoša kattis näo kätega, et pisaraid kuivatada. Kui ta aga silmad avas, hakkas ta veel kibedamini nutma, sest onu näitas temale näpuga, naeris ja ütles:

«Vaata, Iljitš, milline mure on meie noormehel — ei võeta jahile kaasa.»

Kuid inimene, keda hüüti Iljitšiks, jäi tõsiseks.

Siis jättis ka onu naermise ja ütles:

«Poisil ei vea.»

«Miks ei vea?» küsis Iljitš ja vaatles Ljošat.

«Mõtle nüüd ise: mis temasugune metsas teeb! Jalad lõhub okstega veriseks.»

«Ei lõhu. Me läheme mööda teerada.»

Onu ei vaielnud vastu.

Ja nii läks Ljoša esimest korda oma elus jahile.

Kui õhtul koju jõuti, küsis Ljoša onult:

«Kust Iljitš Šušenskojesse tuli?»

«Ega ta omal soovil tulnud,» vastas onu, «tsaari sandarmid saatsid ta siia asumisele.»

2.

Tuli talv ja jõgi kattus jääga. Nüüd võis Iljitši sageli kohata. Pärast tööd tuli ta peaaegu igal õhtul jõele uisutama. Uisud olid tol ajal Šušenskojes suureks harulduseks. Lapsed vaatlesid ja uurisid Iljitši imeriistu ning hakkasid enestele ise puust uiske meisterdama.

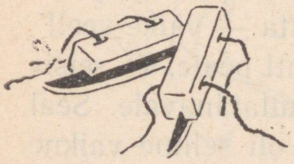

Onu tegi viimaks ka Ljošale puust uisud.

Ljoša jooksis nendega otsekohe jõe äärde. Kuid kogu jää oli hangedesse tuisanud. Kaldal seisid lapsed ega teadnud, mida teha, uisutada enam ei saa.

Siis nägi Ljoša, et jõe poole ruttab Iljitš. «Nüüd ütleb jälle, et ei vea?» mõtles Ljoša. Kuid Iljitš jõudis kohale, vaatas lund, vaatas lapsi ja sõnas lõbusalt:

«Mis te arvate, poisid, kui teeksime uisutee?»

Ja ta hakkas näitama, kuidas seda teha.

Lapsed asusid agarasti tööle ja varsti valendasid

ümber uisutee kõrged lumevallid. Jää pühiti luudadega puhtaks, pärast läksid poisid metsa, murdsid kuusekesi ja tegid nendest kaitseheki.

Kui uisutee oli valmis, hakkas Iljitš kõige väiksematele lastele õpetama, kuidas uisutada nõnda, et ninali ei kukuks. Kõige pisem oli Ljoša, seepärast õpetaski Iljitš teda kõige rohkem. Nad uisutasid kaua kahekesi, hoides kätest kinni.

3.

Sellest ajast on möödunud palju aastaid. Šušenskoje küla on saanud kuulsaks kogu maailmas. Praegu teavad kõik, et sellesse külla saatis tsaarivalitsus Vladimir Iljitš Lenini asumisele selle pärast, et ta asutas tööliste ühingu. Kolm pikka aastat viibis ta siin kaugel Siberi kolkas.

Nüüd on Šušenskoje küla tundmatuseni muutunud. Külalapsed, kes kunagi sõitsid puust uiskudel, on ammu suureks kasvanud.

Ühel talvel sõitis Šušenskojesse vanem tööline. Ta oli selles külas üles kasvanud, kuid töötas nüüd vabrikus. Ta tuli oma perele külla.

Pisut puhanud, võttis ta uisud, et minna koos pojaga jõele. Teel aga sõnas:

«Laseme võidu!»

«Laseme,» oli poeg nõus. Ise aga mõtles: «Ei tema, vana mees, minu vastu saa!»

Jõudnud jõele, panid mõlemad uisud alla ja alustasid võidusõitu. Ja isa kihutas pojast ette. Poeg vaatas isa jalgu ja sõnas:

«Nojaa, sul on nad ju palju pikemad kui mul.»

Isa naeratas:

«Võidavad mitte pikemad, vaid väledamad jalad.»

Hiljem kordasid nad uuesti võidusõitu. Jälle tuli isa võitjaks. Oodanud, kuni poeg järele jõudis, sõnas isa:

«Kus nüüd sina saad minuga võistelda! Mind ju õpetas uisutama Lenin.»

1. Miks ei tahtnud onu Ljošat jahile kaasa võtta?
2. Kes aitas Ljošal esimest korda jahile pääseda?
3. Mispärast saatis tsaarivalitsus Lenini Siberisse asumisele?
4. Miks on Šušenskoje küla saanud nii kuulsaks?
5. Miks isa uisutamisel võitis?

TUISULAUL.

K. Kangur.

Öösi tuul veel korstnal tukkus.
Äkki kannel käest tal kukkus.
Kohkus tuul ja kargas alla,
pildus hanged pilla-palla.

Tuustis aedades ja puudes,
tuhnimas käis korstnasuudes.
Koiduni ta tormas, rassis,
hangi paigast teise tassis.
Mattis lumme maa ja taeva,
oh, küll oli tuulel vaeva!

TALVINE JALUTUSKÄIK METSA.

Talv. Puude oksad on paindunud valgete lumemütside raskuse all. Väikesed põõsad on kui suhkrumäed muinasjutus. Metsaservale on tuisk ajanud sügavad lumehanged. Lumi, lumi ja lumi...

Talv on puude ja põõsaste puhkeaeg. Ometi on selles pealtnäha rahulikus vaikuses ka elu. Tuleb vaid seisatada, silmitseda ja kuulatada.

Näe, kõrgel kuuseladvas askeldavad mingisugused linnud: mõned on punakad, teised jälle kollakasrohelised. Nad hüplevad kuuseokstel käbide ümber. «Tõk-tõk-tõk...» kostab puu otsast. Käbi murdub lahti ja kukub alla. Kohe laskub lind uue sileda käbi kõrvale: pistab oma noka käbi soomuse alla, painutab seda ja leiabki selle varjust kuuseseemnekese. See on käbilind. Ta lõunatab parajasti.

Liigume otse kuuse alla. Siin on lumel laiali hulk soomuseid ja paljas käbivars. Kes siin on maiustanud? Käbilind soomuseid maha ei pilla. Ahaa! Seal ta ongi! Orav muidugi. Tema hammustab soomuse varre küljest ära ja saab alles siis seemne kätte. Mahakukkunud käbi seest on

seemneid käinud korjamas ka hiireke. Kui leiad puu alt käbi, mille soomused on otstest lühemaks näritud, siis tead, et see on hiire töö.

Eemal hakkab keegi toksima. Puutüvi kaigub otsekui haamrilöökide all. Liginedes märkame kirjut lindu, kes oma tugeva nokaga tüve vasardab. Siin otsib rähn puukoore alla ja kõdunenud puutüvesse peitunud ussikesi. Kuni poolsada käbi on ta tänase päeva jooksul juba seemnetest puhtaks teinud ja otsib nüüd maiustuseks ussikesi.

JUTT METSAS.

E. Sim.

«Noh, vennas kaaren, kas on külm?»

«Oi, teder kullake, väga külm! Oi, kui külm! Istun öösel oksal, tukun. Aga hommikuks on kõik varbad kanged, ei saa jalgu ega tiibugi liigutada. Üleni võtab kangeks!»

«Aga sa tee nii nagu mina: puu otsast pea ees pauhti! lumme! Seal on vaikne nagu vaiba all: ei puhu tuul ega näpista külm. Ja keegi ei näe sind ka!»

Kuidas leiavad linnud talvel varju külma eest?

LINDUDE SÖÖKLA.

Toidupuudus teeb lindude elu talvel raskeks. Hulk väikesi kasulikke linnukesi hukkub talvel mitte külma, vaid nälja tõttu. Rasvatihane kasvatab suve jooksul 15—20 poega üles, kuid järgmisel kevadel pole neist rohkem järele jäänud kui paar-kolm. Nii palju hukkub rasvatihaseid talvel.

Noorte loodusesõprade kohuseks on linnukesi talvel aidata. Selleks ehitame neile aeda, parki või koduõuele söökla.

Üsna lihtne on ehitada «automaatsöökla». Asetame pudelisse viljateri ja seemneid ning kinnitame kummuli pööratud pudeli lauakese kohale. Pudelist pudeneb toit iseenesest lauakesele, sedamööda kuidas linnud söövad. Vahemaa pudeli suust lauani võib olla mõni sentimeeter.

Klaasi läige aga hirmutab paljusid linde. Sellepärast on vaja pudel katta õlivärviga. Enne värvi kuivamist tuleb pudelit veeretada kas mullas, liivas, peeneks hõõrutud samblas või puukooretükikestes. Siis pudel enam ei läigi.

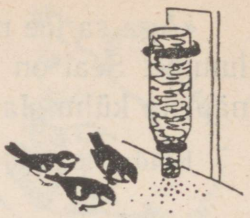

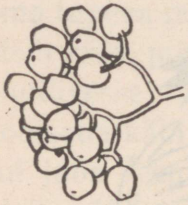

Toiduks kõlbavad mitmesugused terad ja seemned. Linnud söövad ka umbrohtude seemneid ja pihlaka- ning kadakamarju. Sugugi ei põlga nad ka saiatükikesi. Ainult rukkileib on paljudele väikestele linnukestele kahjulik.

Tihastele meeldib väga toores mage pekk. Pekitüki võib riputada tugeva niidi või traadi otsas peenikesele oksale. Toidulaualt viib vares pekitüki kohe ära, kuid niidi otsas rippuvat pekki ei saa ta iialgi kätte.

Väga tore on jälgida linnukesi läbi akna, kui toidulaud on asetatud aknale. Üksteise järel lendab toidulauale leevikesi ja tihaseid. Mõned vaatavad läbi akna isegi tuppa. Nende rõõmus pilk otsekui tänab meid rohke toidu eest.

LUGU JÄNKUST.

G. Skrebitski järgi.

Mets oli jäänud süngeks ja nukraks. Loomad olid pugenud urgudesse varju, linnud lennanud soojale maale. Jänkuga aga sündisid imelikud lood — tema kasukas hakkas minema valgeks: algul tagumised jalad, siis selg ja lõpuks ka pea. Ainult kõrvaotsad jäid mustaks.

«Nüüd on mul raske ennast vaenlaste eest varjata,» nukrutses jänku. «Valge kasukas paistab selgesti silma nii rebasele kui ka kullile.» Ja jänku puges kõige paksemasse tihnikusse, põõsaste alla, rabapadrikusse.

Kord, kui jänku jälle vaikselt põõsa all konutas, muutus ümberringi imelikult pimedaks. Taevas kattus pilvedega. Kuid nendest ei tulnud vihma, vaid hakkas pudenema midagi valget ja külma. Õhus keerlesid esimesed lumehelbed, langesid maa peale, põõsaste ja puude okstele. Lund sadas ikka tihedamalt. Sadu jäi üle alles õhtuks. Taevas selgines, tähed särasid. Nad valgustasid nurmi ja metsa, mida kattis valge kohev lumi.

Jänku lebas kaua põõsas, kartes tulla lagedale. Maa oli ümberringi kuidagi võõras — päris valge. Aga hommikul — oh seda rõõmu! Jänku ei usu oma silmi: ta pole ju valgel lumel üldse nähtav, oleks nagu selga tõmmanud mingi võlukasuka!

«Ega olegi talvel nii halb elada,» leidis jänku.

Lund tuli aga järjest juurde. Oli raske seda laiali kaapida, et mõnd rohukõrrekest kätte saada. Sageli tuli asjata lipata mööda hangi, harva õnnestus närida mõnd lume alt väljaulatuvat heinatutti.

Kord mööda metsa lipates kohtas jänku metsa hiiglasi — põtru. Need seisid rahulikult noores haavikus ja närisid puude koort. «Las ma ka maitsen,» mõtles jänku. Aga oh häda! Põtradel on jalad kõrged, kael pikk. «Kuidas mina oksteni ulatun?»

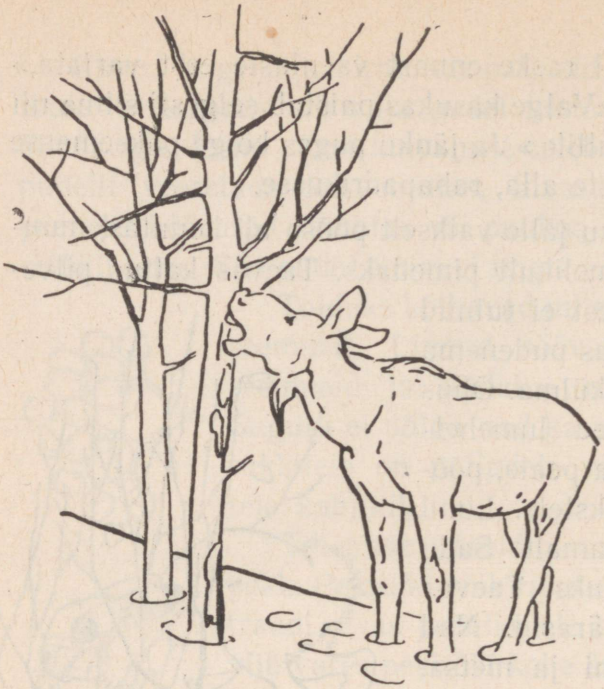

Jänku vaatas ümberringi. Ees on kõrge lumehang. Jänku hüppab hopp! hangele, ajab tagumistele jalgadele püsti ja hakkab peeni oksi närima! «Küll on tore,» rõõmustab jänku. «Nüüd on mul toit olemas, enam mind talv ei kohuta. Ajan läbi!»

Talv tuli aga karm ja külm. Pakane läks ikka kurjemaks. Isegi soe kasukas kippus väheseks jääma. «Uuh, kui külm!» värises jänku mööda lagendikku lipates. Äkki nägi ta, kuidas kaskedele laskusid suured linnud, tedred. Nad hakkasid okstel rippuvaid kaseurbi nokkima.

«Nüüd on kõht täis. Aeg on minna puhkama,» lausus viimaks vana isateder. «Poeme nüüd kiiresti kurja tuule eest urgudesse varju.»

«Mis urud lindudel küll võivad olla?» imestas jänku.

Vana teder langes järsku kaseoksalt alla ja pauhti! lumme. Sukeldus nagu vette. Tema järel kadusid lume alla ka teised tedred.

«Kas seal on siis soe?» imestas jänku. «Teen õige endale ka lume sisse uru!»

Ja mis te arvate? Lume all oli tõesti palju soojem kui väljas!

Nii elaski jänku karmi talve üle. Valge kasukas aitas tal end vaenlaste eest peita, lumehange pealt ulatus ta oksi närima ja sügavas urus lume all varjas jänku end külma eest...

Jutusta, kuidas jänku sai talve üle elada.

1. Kust leidis ta toitu?
2. Mis varjas teda külma eest?
3. Mis peitis teda vaenlaste eest?

Missugustel loomadel või lindudel on veel kaitsevärvus?

KARUPOJA TALVEJUTT.

V. Bianki järgi.

Nagu karupojad ikka, nii sündisin minagi talvel karukoopas. Uue aasta paiku olin veel tilluke, imik, nii umbes rotisuurune. Virgun, imen veidi — ja jälle magama.

Aga korra ärkasin suurest müdinast. Müts! ja müts! kostab pea kohal ja kogu meie koobas väriseb. Õudne!

Ema sosistas mulle: «Kütid! Ma põgenen. Sina aga lama vagusi. Võib-olla ei märkagi nad sind...» Hüppas püsti ja jooksis minema.

Aga väljas polnudki jahimehi, vaid kolhoositaat oli sõitnud metsa näärikuuske otsima. Küll värises taat, kui karu koopast välja kargas. Hirmuga langes ta reele ja muudkui hobusele piitsa! Ei olnud siin enam aega mõelda näärikuusele!

Mina aga laman koopas. Külm on, ka kõht on tühi. Ronisin välja ja läksin ema otsima.

Mets oli lumine. Aina ukerdan kõrvuni lumes ega näe ümberringi midagi. Näen ainult üles. Seal hüppab puuoksal kohevil sabaga ruuge loomake. Sõtkub jalgadega ja naksutab mulle vihaselt. Leidsin suure kuuse varjus lagedama koha, kust tuul oli lume ära puhunud. Istusin ja hakkasin niutsuma, ema kutsuma. Hüüan, hüüan — ei vasta keegi. Kõht on aga nii tühi, et ei jõua enam kannatada!

Hakkasin käppadega kaapima. Ennäe, lume all on rohuliblekesed ja mingid pungakesed. Hakkasin neid suhu ajama: väikesed topivad ju endale kõik suhu, proovivad maitset. Need libled aga polnud maitsvad, polnudki magusad nagu emapiim. Sülitasin nad välja — päh! Kaapisin sügavamalt. Seal olid mingid juured. Need maitsesid paremini, kuigi olid pisut mõrkjad.

Nii pugisin vatsakese täis. Elu läks nagu rõõmsamaks. Tõmbusin kuuse alla kerra ja jäin magama. Ärkan, aga ümberringi on pime ja jällegi tahaks süüa. Mõtlesin juba, et ema on mind üles leidnud ja koopasse tagasi toonud. Aga ei! Mu juures pole kedagi, ümberringi on vaid torkivad kuuseoksad...

Ronisin kuuse alt välja. Jälle sügav lumi, külm ja pime... Hakkasin jälle nutma ja ema hüüdma. Ei kedagi! Ainult hiired piuksuvad lume all, kardavad vist, et nende pojad ära söön. Ise kartsin samuti: äkki tuleb mu nutu peale metsast mõni kole elukas ja sööb mu ära! Olen ju nii väikene...

Istusin ja lõdisesin, hirmuga sulgesin silmad. Äkki kuulen — keegi kõnnib. Niisugused rasked sammud, ok-

sad aina praksuvad. Avan silmad, aga midagi pole näha — pime! Ja sammud tulevad ikka lähemale ning lähemale... Tulija peatus. Noh, mõtlen, nüüd hüppab mulle kallale! Oi hirmu!

Siis aga tundsin ära oma ema. Tema oligi tulnud mu kisa peale. Seda rõõmu! Olime mõlemad õnnelikud.

See oligi mu talvejutt...

1. Millest toitub karu suvel?
2. Mida teeb karu talvel?
3. Missugused loomad veel magavad talveund?

Okkaline kui ohakas, ümmargune kui kera?
Hobu metsas, saba seljas?

MÕISTATUSED.

Rahvaluule.

Mõista, mõista, mu õeke:
«Kes on metsas musta kukke?»
Mina mõistan, miks ei mõista:
«Tetre metsas musta kukke.»

Mõista, mõista, mu õeke:
«Kes on laane lambuline?»
Mina mõistan, miks ei mõista:
«Hunt on laane lambuline.»

Mõista, mõista, mu õeke:
«Kes on kõrve karjapoissi?»
Mina mõistan, miks ei mõista:
«Karu kõrve karjapoissi.»

PÕDRAD.

K. Paustovski.

Ühe pakasese detsembriöö veetis põdraema koos oma väikese vasikaga tihedas haavikus. Hakkas juba koitma. Taevakaar muutus roosaks, lumine mets aga seisis üleni valgena ja vaiksena. Peen särav härmatis langes puuokstele, põtrade selgadele. Põdrad tukkusid.

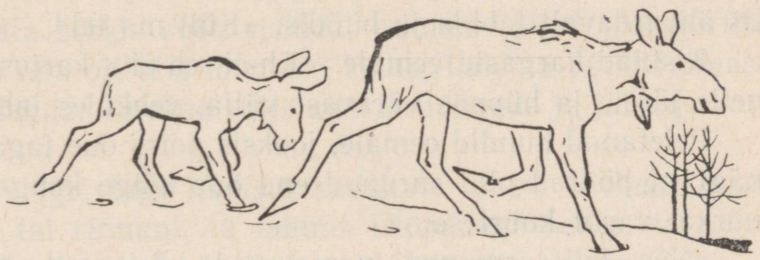

Äkki kostis lähedal lume krudinat. Emapõder kikitas valvsalt kõrvu: midagi halli vilksatas lumme mattunud kuuskede vahelt. Üks hetk — ja juba põgenesid põdrad, murdes lumekoorikut ning uppudes põlvini sügavasse lumme. Nende kannul aga kihutasid hundid. Nad olid põtradest kergemad ja võisid joosta lumekoorikust läbi vajumata. Kiskjad lähenesid iga hetkega surmahirmus põgenevaile põtradele.

Juba veritsesid emapõdra jalad: lumekooriku teravad servad olid tekitanud sügavaid haavu. Ta ei saanud enam kiiresti joosta. Põdravasikas hoidus hirmunult ta ligi ega julgenud väsinud emast eemalduda. Veel mõni hetk — ja hallid röövlid tabavad oma saagi.

Põgenejad olid jõudnud lagendikuni, kus asus metsavahi majakene. Selle ümber oli pärani väravaga tara.

Hetkeks põdrad seisatasid. Kuhu minna? Ees inimeste elamu ja siinsamas selja taga näljased, ahned hundid! Viimast jõudu kokku võttes sööstis emapõder lahtise värava vahelt sisse, vasikas kannul.

Metsavahi poeg Mitja rookis parajasti õues lund. Vaevu jõudis ta kõrvale hüpata, põdrad oleksid ta peaaegu maha paisanud.

«Põdrad! Mis nüüd lahti? Kust nad põgenevad?...»

Mitja jooksis värava poole, kuid põrkas kohkunult tagasi: otse väravas olid hundid!

Külm hirmuvärin jooksis poisil üle selja, kuid ta tõstis ähvardavalt labida ja hüüdis: «Küll ma teid...»

Kiskjad kargasid eemale. «Eh-ei, eh-ei!» karjus Mitja neile järele ja hüppas väravast välja, vehkides labidaga.

Peletanud hundid eemale, jooksis poiss õue tagasi. Ta nägi, et põdrad olid surunud end õue kõige kaugemasse nurka, vastu kuuri seina.

«Näe, kui hirmunud, vaesekesed, värisevad,» lausus Mitja. «Pole viga, ärge kartke! Hunte enam pole...»

Mitja tõttas nüüd tuppa teistele jutustama õue tormanud külalistest.

Põdrad aga seisid veel tükk aega õues. Toibunud hirmust, läksid nad metsa tagasi.

Kogu talve hoidusid põdrad metsavahi majakese lähedusse.

Hommikuti kooli minnes nägi Mitja neid sageli metsaserval. Kuigi nad poissi märkasid, ei pistnud nad põgenema, vaid jälgisid Mitjat tähelepanelikult, kikitades oma laiu kõrvu.

Mitja noogutas siis neile rõõmsalt pead nagu vanadele headele sõpradele ja jätkas kooliteed.

1. Millised ohud varitsevad talvel põtru?
2. Kus leidsid põdrad huntide eest varju?

SAARIKU POLLA.

Fr. Tuglas.

Pilved olid õhukest kuiva lund külmunud hangedele riputanud. Üksikud tähed loitsid üle tuhkvalge maa.

Saariku talu koer Polla jooksis talu tagamail jänese jälgi ajades. Ta terav nina riivas maad, karvad ta kuklas olid püsti, ja ta väristas külma pärast nahka kintsudel.

Vahel lähenesid jänese jäljed majadele. Ta oli kaari ja keerde teinud, üle hangede ja puhmaste hüpanud, õunapuu koort maitsnud ning jälle metsa kadunud.

Polla sörkis sööti mööda, mitmed jäljed jooksid üle ta tee, õhk oli täis loomade lõhna, kuid ta püüdis omast kinni hoida. Ta nina valis agaralt lõhnade ja jälgede keskel.

Ta tegi ringi lumiste kadakate ümber. Jahune lumi tõusis tal rinnuni, ta lahmis käppadega selles, ta nahk sai märjaks, ja ta levitas omakorda koerahõngu.

Kui ta parajasti nõmme lumist rinnakut mööda tõusis, tundis ta äkki pärituult võõrast ja võigast lõhna. Ümber pöördudes nägi ta hunti oma jälgi mööda järele laskvat, ammuli hammaste ja püsti karvaga.

Ta pani jooksma tulisel kiirul, surmahirmus, jättes jänese ja kõik muu sinnapaika. Hunt aga tuli hambaid lõgistades ta järel, halli tombuna tuhkses lumes.

Lähemale jõudis hunt, aga lähemale ka Saariku talu. Koera süda oli lõhkemas hirmust, — seal, seal, inimese juures leiaks ta kaitset!

Ta jõudis väravani, aga lumi oli augu, kust Polla sisse ja välja käis, kinni tuisanud. Ta jooksis meeleheites siia ja sinna, haledasti vingudes.

Hunt lähenes, lumehang tõusis. Polla jooksis üles

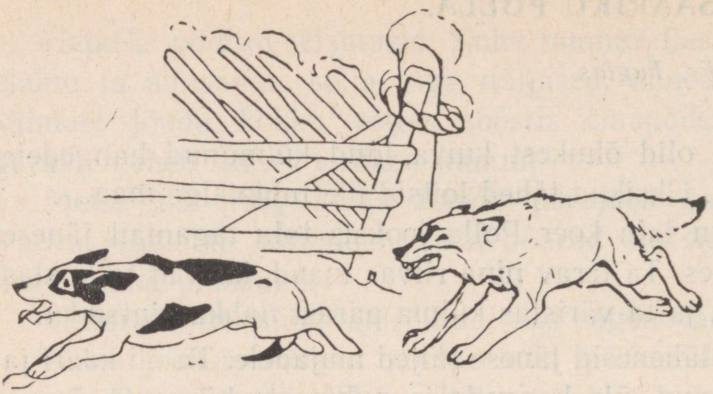

hange harjale, tegi meeleheitliku hüppe ja veeres siis ulguva kerana kambri ukse ette.

Sealt vaatas ta taha. Aia nurgas mustas lumehangest piiratud kaevu nelinurk; hunti polnud näha, aga kaevust kostis sulin ning tasane urin.

Siis lõi Polla küüned ulgudes kambri uksesse. Hulga aja pärast väljus unine peremees, vana Saariku Andres, haigutas, sügas kukalt ja laskis koera rehe alla.

Polla lamas keras põhul ja nägi painajalikke unesid: õhk oli täis jäneseid, nad hüppasid ja lõid kepsu, lumivalged ja pehmed kui padjad. Siis muutusid nad äkki huntideks, lõugade lõginal jooksid nad õhku mööda talle järele.

Peremees kuulis koera vinguvat ja urisevat, ta käänas teise külje ning õhkas: «Oh, oh, kurjad ilmad, — pole sel lumel otsa ega äärt!»

Viimaks uinusid mõlemad rahulikus unes. Aga kolmas, kes heitles kaevu külmas vees, ei mõelnudki magamisele.

Jutusta lühidalt plaani järgi.

1. Saariku Polla tagamail jälgi ajamas.
2. Hunt ajab Pollat taga.
3. Polla pääsemine.
4. Hundi saatus.

MEHHANISEERITUD RAIELANGIL.

Tihe mets laiub rohelise müürina. Määratute muinasjutuhiiglastena seisavad sammaldunud kuused; tasakesi kiigutavad oma kõrgeid kroone sirged männid, aeg-ajalt vilksatavad kaskede valged tüved.

Ootamatult jõuame metsalagendikule, kus metsamüür järsku katkeb. Värsked kännud ja haohunnikud tunnistavad, et siin on parajasti metsalõikajate töö lõppenud.

Kõnnime üle raiesmiku sinna, kus taas algab põline metsamüür. Jäljed lagendikul tõendavad, et sellesse metsavaikusse on tunginud rasked masinad — traktorid ja veoautod. Me pole eksinud. Varsti hakkab masinate müra kõrvu kostma. Jõuame uuele lagendikule, kus metsalõikajad puudelangetamist jätkavad. Sellist metsa-ala, kust puid maha võetakse, nimetatakse raielangiks.

Elektrisaag käes, liiguvad mehed ühe puu juurest teise juurde. Elektrisaag undab, saekett tungib otsekui pehmesse võisse. Hiiglatüvi võpatab korraks ja langeb siis võimsa kohinaga prantsatades maha. Juba on saagija järgmise tüve juures... Niiviisi töötades langetab üks tööline päevas kuni paarsada puud.

Langetajate järel liiguvad laasijad. Neil on käes oksalõikajad, mis samuti töötavad elektri jõul. Siinsamas on ametis ka tugevajõuline linttraktor. Ta lohistab rasked tüved trosside abil kokku ja veab need autotee äärde. Seal ootab kraana, mis laadib pikad tüved metsaveoautodele.

Edasi läheb sõit raudteejaama, kus elektrisaed tükeldavad pika tüve palkideks või küttepuudeks.

Jaama laoplatsile ei jõua kerkida palgivirnu ega küttepuuriitu. Järjest saabub haruteele tühje vaguneid, mis veavad metsamaterjale raudteel edasi.

Sae ja kirvega minnakse nüüd ainult üksikut puud langetama. Metsatööstuse raielankidel töötavad aga mitmesugused masinad. Nende käivitamiseks on kohale toodud isegi väike elektrijaam.

Vanasti lõigati metsa inimkäte jõul, nüüd elektri jõul. Vanasti vedas metsamaterjali välja hobune, nüüd traktor ja auto.

NII VALMIVAD VIHIKUD JA RAAMATUD.

H. Puki järgi.

1.

Vihikud ja raamatud valmistatakse paberist. Aga paberit valmistatakse metsas kasvavatest kuuskedest. Paberiks ei kõlba oksad ega ka kuuse okslik latv. Need jäävad metsa. Paberivabrikusse veetakse kuuse tüved, palgid.

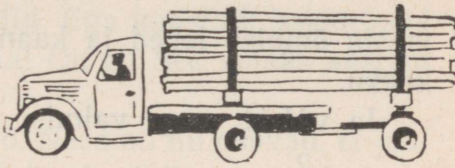

Palkide kallal hakkavad tööle mitmesugused masinad. Ühed masinad koorivad, teised saevad, kolmandad raiuvad, kuni palgid on lõhutud peenikesteks pilbasteks.

Pilpad asetatakse hiiglasuurde kaitlasse. Seal nad keevad, kuni kõik pilpad on lagunenud pisikesteks kiududeks. Valmis ongi puupuder. Paberi saamiseks lisatakse sellele valget savi, liimi ja teisi aineid. Nüüd rändab paberimass traatvõrgul edasi otsekui pikk vildine kangas. Masin rullib ja silub ning kuivatab seda kangast õhemaks ja õhemaks niikaua, kuni paber ongi valmis. Järgmiseks keritakse paberikangas hiiglasuurteks rullideks.

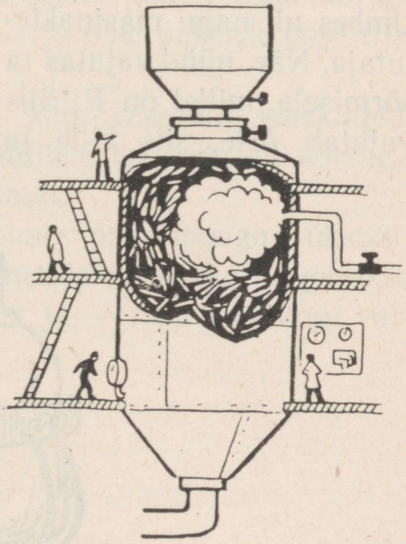

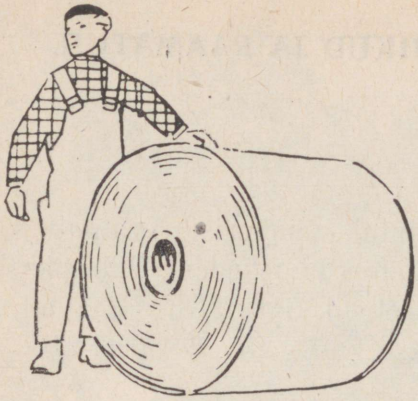

Vihikuid tehakse nii. Üks masin lõikab paberirulli suurteks lehtedeks. Teine masin trükib lehtedele kas jooned või ruudud. Kolmas lõikab suured lehed väikesteks, parajateks, vihiku lehe suurusteks. Neljanda masina juures tulevad hallid vihikukaaned. Viies masin õmbleb lehed ja kaaned traaditükikestega keskelt kokku.

Ja vihik ongi valmis.

2.

Ka raamat on tehtud paberist.

Raamatud trükitakse trükikojas.

Kõigepealt peatume masina juures, mis meenutab kirjutusmasinat. Ta on sellest aga tublisti suurem. Masina ees istub tööline ja vajutab kiiresti-kiiresti sõrmistele. Umbes nii nagu masinakirjutaja. Näe, nüüd vajutas ta sõrmisele, millel on R. Siis vajutab A-le, siis H-le ja

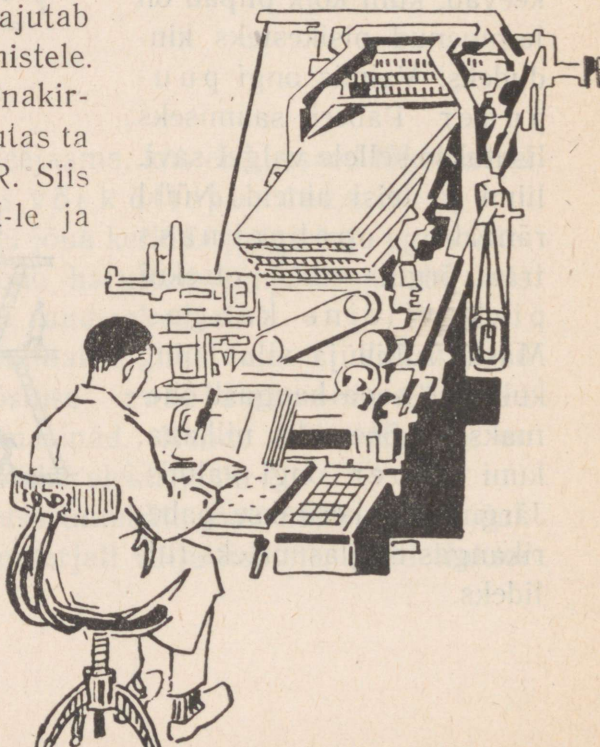

lõpuks U-le. Iga vajutuse järel hakkavad tööle masina hoovad ja suruvad tähekujud pehmesse tinasse. See hangub ja tööline võtab masinast väikese metallist plaadikese. Selle ühel serval ongi kõik need neli tähte reas: RAHU.

Seda tööd nimetatakse ladumiseks ja masinat ladumismasinaks.

Peagi on kogu lugu, mis räägib rahust, laotud metallist ridadeks. Nii on kogu lugu valatud metalli. Puuduvad ainult pildid. Ega kunstnik hakka neid igasse raamatusse joonistama! Oh ei! See võtaks aastaid aega.

Appi tulevad jälle masinad. Need on nii osavad, et joonistavad kunstniku poolt tehtud pildi metallplaadile. Seda joonistusega plaati nimetatakse klišeeks.

Nüüd paigutatakse metalltähtedest ja klišeedest koostatud leheküljed trükimasinasse. Seal katab rullnad trükivärviga. Masin haarab puhta paberilehe ning paneb selle tähtede ja klišeede peale. Trükimasinas edasitagasi liikuvad rullid suruvad puhta paberi trükivärviga kaetud tähtedele ja klišeedele — ja näe! paberile ongi trükitud tähed ning pildid.

Niiviisi trükitakse valmis kõik raamatu leheküljed. Kuid suured paberipoognad, millele on trükitud korraga mitu lehekülge, pole veel raamat.

Köitekojas voldib masin suure paberipoogna üksikuteks lehtedeks. Need lehed õmmeldakse kokku, lõigatakse servad, pannakse kaaned ümber ja — raamat ongi valmis.

ROHELINE TAMMELEHT.

A. Vallner.

Oma sünnipäevale kutsus Helve kogu pioneerisalga. Helve on meie salgajuht. Ta on tore tüdruk ja meeldib meile väga. Aino sünnipäeva järel oli Helve aga kuri. «Sina istud kogu aja nagu nukk lauas. Ema pidi edasi-tagasi jooksma, küll köögist kakaod tooma, seda tassidesse kallama, sulle taskurätti tooma ja pärast isegi lauda koristama.» Niiviisi rääkis Helve Ainole kõigi kuuldes päris ägedalt.

Helve sünnipäevalaud oli kaunis. Helve ema ja isa istusid ka meie keskel ning kinnitasid, et neil olevat väga lõbus meie seas. Helve askeldas nagu vilunud perenaine ja oli kangesti asjalik.

Ene istus Helve isa kõrvale. Ta on muidu tore tüdruk, ainult väga uudishimulik ja kipub kõike pärima. Nii juhtus tänagi. Me olime parajasti lõpetanud «Mutionu» laulu, kui kuulsime Ene heledat häält: «Aga Helve isa, mis märk teil rinnas on?»

«Juba algas,» mõtlesime.

Märki Helve isa rinnas olime kõik silmanud. Roheline tammeleht valgel alusel. Ilus märk. Ometi ei teadnud meist peale Helve keegi, mis märk see on. Sellepärast oli meil Ene küsimuse üle isegi hea meel.

Helve isa vastas lühidalt.

«See on looduskaitsemärk. Selle võib saada igaüks, kes tunneb, armastab ja kaitseb loodust.»

Jälle küsis Ene: «Kuidas tuleb loodust kaitsta?»

«Sellest tuleks juba pikk jutt. Lepime nii kokku, et pärast lauakoristamist mängime ühe mängu. Siis saab asi

selgemaks.» Mängu vastu polnud muidugi keegi. Aitasime Helvel laua koristada ja jäime põnevusega ootama.

Mõne aja pärast tuligi Helve isa oma toast. «Näete, ema jõudis kirjutusmasinal igaühe tarvis kaheksa küsimust trükkida. Lugege läbi! Iga küsimuse üle mõelge veidi aega. Siis ütleb igaüks vastuse. Vastused näitavad kohe, kes jõuab sellele «rohelisele tammelehele» kõige lähemale,» selgitas Helve isa.

Lehekesel olid järgmised küsimused.

1. Te lähete kevadel klassiga metsa või aasale. Mitu sinilille, ülast või muud lille igaüks teist nopiks?
2. Sa märkad kooliaias puu otsas hüplevat oravat. Mida sa võid teha ja mida mitte?
3. Kuidas hoolitsed talvel lindude eest?
4. Märkad metsas sipelgapesa. Mida tead sipelgate askeldustest? Toovad nad kasu või kahju?
5. Mida teha laululindude koduümbrusse meelitamiseks?
6. Sa näed sügisel pargis poisse, kes pilluvad kivide ja kaigastega puuoksi, et valminud kastanid sealt alla variseksid. Mida sa teed?
7. Meie linnapargis on post järgmise sildiga: «Amuuri korgipuu on riikliku looduskaitse all.» Mida tähendab see silt?
8. Pioneerirühmas arutati ettepanekut: korjata koolile õppevahenditeks linnumune ja -pesi. Kas hääletad selle ettepaneku poolt või vastu?

Mõnelegi küsimusele ei osanud me õiget vastust anda. Aga siis vastas juba Helve isa. Päris tõsi, me saime tublisti targemaks!

«Mängime seda mängu ka klassis,» otsustasime lõpuks.

On hea me elu kodumaal,
siin vabalt töötame ja loome.

S. Alõmov.

SOTSIALISTLIKU TÖÖ KANGELANE.

A. Vallner.

Suur kaunis saal on rahvast täis. Ka «Tuleviku» kolhoosi karjatalitaja Maret Remmelgas istub siin. Tema on üks nende tuhandete tublide karjakasvatajate ja põlluharijate hulgast, keda partei ja valitsus on kutsunud Moskvasse nõupidamisele.

Meie riigi juhid peavad tihti töötajatega nõu. Üheskoos arutatakse, kuidas rahvale veel rohkem vilja, piima, liha, mune, villa anda.

Maret märkab, et paljudel siinolijatel on rinnas samasugune kuldne märk nagu temalgi. Tähendab, siin on koos palju sotsialistliku töö kangelasi. Maret teab omast käest, et niisugust kuldset märki ei ole keegi kergesti saanud. Selle võitmiseks tuli palju töötada ja õppida.

Mareti silmade ette kerkib märtsihommik ligemale viis aastat tagasi. See oli tema esimene tööpäev karjafarmis. Ema oli kodus lausunud: «Tütar, pea alati meeles vanarahva tarkust: kana muneb nokast ja lehm lüpsab suust!» Maret aga otse kohkus, kui ta lauta astus: lehmad olid kõhnad, küürus ja pelglikud. Laut oli külm ja virtsane. Hoolitsevat kätt polnud siin ammu nähtud.

Maret vaatas üle ukse küüni ja nägi seal väikest kopitanud põhuhunnikut. Ometi oli talle kolhoosi kontoris öeldud: «Kogu koresööt on küünis — katsuge sellega kevadeni läbi tulla.»

Esimene mõte oli kolhoosi esimehe juurde joosta ja uuest ametist loobuda. «Aga kes siis loomade eest hoolitseb?» sähvatas ta peas.

Mure hooletusse jäetud loomade pärast hoidis Maretit põgenemast.

Maret ei oska praegu endale kuidagi aru anda, kuidas ta kõigega toime tuli. Mõnigi kord oli nutt varaks. Ta ei häbenenud peotäite kaupa kuhjapesadest ja veoteede äärest loomadele toitu korjata. Õpilaste abiga leiti metsasopist kolhoosirahva poolt unustatud heinakuhi.

Kevadel tunti Maretit juba kui kolhoosi parimat karjatalitajat. Temast peeti lugu.

Kari käis nüüd väljas, kuid Maretil olid ikka käed-jalad tööd täis. Loomadel pidi ka kodus sõimes rohkesti söögipoolist olema. Selle niitmine ja vedamine võttis aega. Peale selle ruttas Maret kas peedi-, söödakapsa- või maisipõllule, rohis ja muldas, et uueks talveks oleks lehmadel ka mahlakaid söötasid. Suvel tuli heinateol ja sügisel põhu kuhjapanemisel käed külge lüüa.

Tasu ei jäänud tulemata. Mareti lehmad muutusid rammusaks ja andsid üha rohkem piima. Mõne aastaga oli Maretist saanud rajooni parim karjatalitaja. Tema tööst kirjutati ajalehtedes. Tema juurde tulid paljud

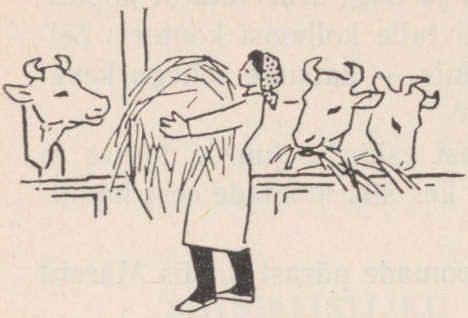

karjatalitajad õppima. Ja siis kuulis Maret ühel õhtul raadiost teadet: NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium otsustas teda, Maretit, «Tuleviku» kolhoosi karjatalitajat, autasustada sotsialistliku töö kangelase nimetusega.

Töö ei riku tegijat, kui tegija tööd ei riku.
Töö kiidab tegijat.
Väike kivi lükkab ennem koorma ümber kui suur.
Mida iial teiselt nõuad, tee, et ise täita jõuad.
Vaeva nägemata ei saa kalakestki tiigist kätte.
Ära rutta jutuga, rutta tööga.

UUS LAUT ON IKKA UHKE KÜLL!

E. Abrami järgi.

Linnapoisid Mati ja Ants heitsid esimest korda pilgu üle läve kolhoosi lauta. See oli pikk-pikk ruum ja säras elektrituledes. Kahel pool peakäiku seisid rahulikult eesti punast tõugu lehmad.

Laut oli valge ja puhas. Käiku mööda lähenes lae all vagonett ja selle juures askeldas valges kitlis naine, kolhoosi karjatalitaja, keda poisid tundsid. Ta peatas vagoneti osava käeliigutusega iga looma juures ja andis sealt loomale paraja toiduportsjoni ette. Mõne hetke pärast talitas ta juba järgmise lehma juures.

«Nüüd on asi hoopis lihtsam ja kergem,» seletas karjatalitaja. «Varem pidime sööta

käruga mööda põrandat lükkama. Niisama oli lugu sõnniku väljatoimetamisega.»

Mati seisis ühe looma nina juures ja pistis sõrme jooginõusse. Vesi hakkas sedamaid jooginõusse voolama. Mati eemaldas näpu — vett ei tulnud enam. Ka Ants astus lähemale, et asja täpsemalt uurida. Matil oli saladus varsti selge: «See on üks isemoodi kauss, just nõnda suur, et looma nina parajasti sisse mahub. Kausi sees on rest. Kui nüüd lehm ninaga resti peale vajutab, hakkabki vesi tulema.»

«Kust see vesi siis tuleb?» küsis Ants.

«Lae all on paak, sealt ta mööda torusid tulebki,» seletas talitaja. «Niisugune jooginõu on hea sellepärast, et loom saab juua, millal ise tahab. Aga nüüd, poisid, lahendage järgmine ülesanne! Mul on hooldada 20 lehma. Igaüks tarvitab ööpäevas umbes 50 liitrit vett, mille pumpamiseks kulus ligi 10 minutit. Kui palju aega läks aga 20 lehmale vee pumpamiseks?»

Poisid mõtlesid, vaatasid teineteisele otsa ja kostsid: «Üle kolme tunni!»

«Õige. Aga kui palju kulub mul selleks nüüd uues laudas?»

«Mitte minutitki!» hüüatasid poisid peaaegu korraga.

HEINAVEOL.

M. Jägel.

Talvine päev on lühike. Veel vidutab uniseid silmi hahk päeva algus, kui poolkasukas lüheldane mees juba askeldab oma väikese ratastraktori ümber. Ees on heinavedamine. Traktor olgu selleks korras.

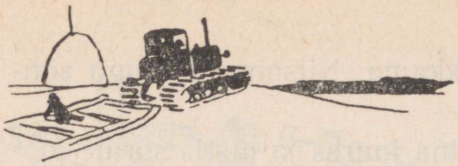

Varsti popsutavadki heinavedajad niidu ja karjalauda vahet. Lai regi libiseb traktori taga ja toob heinakuhjast koorma koorma järel lauda kõrvale hoidlasse. Väsimus poeb töötajate pihtadesse ja päev kaldub tublisti üle lõuna, kuid veel on kuhjaasemel heinu. Peeter keerab traktori teele, aga tema abiline Elli on kadunud. «Eks ta lipsanud karjatalitajatega juttu puhuma,» pahandab Peeter. Ometi on just temal, Peetril, aega vähe, sest saeketas juba ootab traktorimootorit. Ja kõht nõuab oma osa.

Seal märkab Peeter kaht tuttavat poissi. Ülo ja Enn lõbustavad end mäeküljel. Korraks jalgadega hoog sisse, siis istukile raamatukotile ja siuhti! oled künka all kraavis.

«Mis te siin teete?» küsib Peeter karmivõitu toonil.

«Me niisama sõidame,» sõnab kohmetult pikem poiss ja mõlemad jäävad häbelikult seisma.

«Või niisama sõidate! Tulge ja istuge peale!»

Poiste näod löövad särama ja välgukiirusel on nad reel. Vagusad kui hiirepojad istuvad nad heinasületäiel, kuni traktor jõuab pooliku kuhja juurde.

«Noh, Ülo ja Enn, hakkame koormat tegema.»

«Meie!» imestavad poisid.

«Teie jah,» vastab Peeter. «Mina annan kätte ja teie teete koorma.»

«Me ei oska ju!» hüüavad poisid ja peavad juttu naljaks.

«Küll te oskate, kui ma õpetan.»

Ja Peeter hakkab esimesi hangutäisi reele viskama.

Oh seda lõbu, kui kohevad heinad kätes lendavad!

«No-noh, poisid, ega siin naljategemine ole. Tõsiselt tööle!» käratab korraks Peeter.

Poiste näod tõmbuvad tõsiseks, nad silmitsevad teineteist ja Peetrit. Reepõhi on aga juba heinte alla kadunud.

«Nüüd suruge sületäied väljapoole üle ree ääre, et põhi saaks suurem, ja hoidke, et sületäis maha ei libiseks,» õpetab Peeter. Poisid püüavadki seda teha.

«Nii, nii!» julgustab Peeter. «Ülo, pane nüüd nurga peale. Rohkem väljapoole, rohkem väljapoole!»

«See kukub ju maha,» hädaldab Ülo heinu kaugemale lükates.

«Ei kuku, pane jalg peale. Ja sina, Enn, viska nüüd oma sületäis Ülo jalge juurde. Soo! Tallake nüüd kinni!»

Mõttes imestavad poisid: tõepoolest lihtne võte, et heinad koormalt maha ei libiseks. Peeter juhib edasi:

«Ärge keskelt tühjaks jätke, visake jalge alla ka! Nii, nii!»

Ülo ja Enn näevad, et asi edeneb. Nad muutuvad väga asjalikkudeks ja püüavad hoolikalt õpetusi täita. Varsti on poistel koormategemine selge. Nad töötavad innuga ja koorem kerkib silmanähtavalt.

«Oi, nüüd läheb ümber!» kilkab äkitselt Ülo.

Enn on ähmis. Peeter jätab hangutäie tõstmata ja silmitseb koormat:

«Mis sa kohutad! Koormal pole midagi viga. Ei see lähe ümber.»

«See ju kõigub, kui ääre poole astud,» püüab Ülo end õigustada.

«Las ta kõigub, ega siis sellepärast veel ümber lähe,» rahustab Peeter poisse. «Koorem on hea — nii õige ja kantis. Paremat ei tee vanemad mehedki.»

Kiidusõnu kuuldes hakkavad poiste näod särama. Ja varsti ollakse niikaugel, et Peeter ulatab poistele jämeda õrre ja köie, millega koorem kinni tõmmatakse. Poisid panevad keeru ümber õrre ja aitavad koormat siduda. Teevad nii, nagu Peeter õpetab.

Köieotsa kinni sidunud, hõikab Peeter naerusui: «Hei, poisid, võtke oma tarkusepaunad ka koormasse,» ja ulatab hanguga poiste kätte koolikotid. «Nüüd hakkame kodu poole sõitma!»

Poisid laskuvad pehmetele heintele. Ülo jääb kõhuli, müts kuklas. Ta silmad säravad ja põsed õhetavad. Enn toetub küünarnukile. Mõlemad on väsinud ja õnnelikud, kõnelemiseks pole üldse tahtmist.

Koorem liigub aeglaselt mäekallakut pidi üles, keerab läbi metsatuka ja võtab suuna eemal paistva karjalauda poole.

Siis lausub Enn: «Mis sa arvad, Ülo, kui tuleksime veel Peetrile abiks?»

«Tuleme jah, kui on aega,» nõustub Ülo reipalt. «Väga tore on heinu vedada.»

Poolel teel tuleb Elli vastu.

«Sa heldus, kuidas sa selle koorma ometigi peale said!» kuuldub Elli imestav hääl.

«Ise tegin,» vastab Peeter valjusti.

Ülo ja Enn suruvad pead vastu heinu ja kihistavad naeru.

Kes tööd teeb, see rõõmu näeb.

1. Kirjelda, kuidas Enn ja Ülo koormat tegid.
2. Mispärast olid poisid tagasisõidul õnnelikud?

PIIMA TEEKOND.

Kogu pere istub hommikul söögilaua ääres. Ema on lauale toonud võid, koorega maitsvaks tehtud kohupiima, juustu, piima, leiba ja kohvi. Lapsed joovad piima, söövad võileiba ja kohupiima. Isa ja ema armastavad koorega kohvi ning juustuvõileiba.

«Kõigile meeldib tänane hommikueine. See on maitsev ja tervislik,» lausub isa.

Need maitsvad toiduained tõi ema hommikul piimakauplusest.

Kes aga varustab kauplust?

Muidugi p i i m a t ö ö s t u s. Seal valmivad või, juust, kohupiim ja kefiir. Seal villitakse pudelitesse nii koor kui ka värske piim.

Piimatööstusi varustavad piimaga omakorda kolhooside ja sovhooside karjafarmid. Igal hommikul vuravad veoautod farmidest piimakoormaga piimatööstustesse. Mida rohkem lehmad piima annavad, seda rohkem on ka piimakauplustes piima, koort ja võid.

Saabunud piim kallatakse k a a l u v a n n i. Kaal näi-

tab, kui palju piima toodi täna Rajangu sovhoosist, «Uue Elu» kolhoosist ja mujalt.

Kaalutud piim juhitakse vastuvõtuvanni. Selles on koos mitme kolhoosi ja sovhoosi piim, mis alustab varsti teekonda pastörisaatorisse. Pastörisaatoris antakse piimale tubli saunaleili kuumus. Niiviisi hävitatakse kõik haigusepisikud, mis juhuslikult on piimasse sattunud. Pastöriseeritud piima tarvitades ei ole vaja karta, et piima kaudu satub meie kehasse haigusepisikuid.

Kui tahetakse saada pudelipiima, siis juhitakse pastöriseeritud piim otsekohe villimismasinasse. Masin täidab pudelid piimaga, pressib korgi peale ning töölised laovad pudelid traadist korvidesse. Autod veavad pudelipiima kauplustesse laiali.

Hoopis keerulisem töö on juba või valmistamine. Selleks on vaja pastöriseeritud piim juhtida koorelahutajasse, mis eraldab piimast koore. Piim voolab toru mööda koorelahutajasse. Koorelahutajal on aga veel kaks toru: ühest niriseb aeglaselt koor, teisest jookseb lõss. Lõssitorust jookseb peaaegu viis korda rohkem kui kooretorust.

Võimasin tuletab meelde külili asetatud hiiglasuurt tünni. Sellest tünnist ulatub telg läbi. Telje otsad on asetatud niiviisi jalgadele, et võimasin saab vabalt ümber telje keerelda. Kui läbi luugi tühja tünni sisemusse vaatad, siis märkad, et telje külge on kinnitatud mingid restid.

Kui võimasin on luugini koorega täidetud, suletakse luuk ja mootor paneb võimasina keerlema. Koor loksub vastu tünni seinu ja reste ning muutub võiks. Värske või pestakse puhta veega mitu korda läbi, pressitakse läbi valtside ja soolatakse kergelt, et ta hästi maitseks ning kauem säiliks. Lõpuks pressitakse või ilusateks pakkideks.

Mida saab aga lõssist?

Osa lõssi saadetakse tagasi sovhoosi ja kolhoosi farmidesse, kus põrsad ja kanad sellest väga lugu peavad. Inimese jaoks töötatakse lõss aga ümber. Lõss läheb kohupiimavanni ja temast saab kohupiima. Mõnes piimatööstuses juhitakse lõss juustuvanni. Mitmesuguste masinate abil valmivad lõpuks juustukerad, mis pärast mitmekümnepäevast seismist jõuavad kauplustesse.

SOVHOOSI SEAFARMIS.

A. Vallner.

Möödunud aastal külastas meie kooli Kaarlimäe sovhoosi direktor Jüri Kuuskla. Ta kõneles pioneerikoondusel sovhoosielust. Hiljem mängis ja tantsis meiega ning ütles lahkudes: «Sõitke mulle külla! Siis näete oma silmaga, kuidas sovhoosis elatakse.»

Ja nüüd olemegi Kaarlimäe sovhoosis.

Meie klassi pioneerid tõi siia sovhoosi autobuss. Sõiduk peatus suure maja ees. See oli sovhoosi kontor. Vaevalt saime autobussist välja, kui märkasime meie poole tõttavat direktorit.

Pärast tervitamist lausus Jüri Kuuskla: «Ärgem viitkem aega! Lähme kohe sealauta, pärastpoole tibudele külla ja siis jõuame parajasti lüpsiajaks lauda juurde tagasi.»

Jüri Kuuskla hakkas teejuhiks. Mööda sirget kruusateed jõudsime varsti pika hoone juurde.

«Siin ta ongi,» lausus direktor ja juhtis meid laiast uksest sisse. Pikas-pikas ruumis märkasime esialgu ainult madalaid vaheseinu ja siis sigu. Kõik sulud täis. Ühes

sulus oli üle kahekümne sea, teises samuti, ja nii järjest ikka edasi ning edasi kahel pool piki koridori. Küll oli neid siin palju, suuri ja väikesi! Kokku pidi siin olema üle tuhande sea.

«Kes neid küll söötа jõuab?» imestasime.

«Meil on selleks ju omaette kokad, köök ja masinad. Läheme kööki, siis näete kohe, kuidas valmib notsude lõunasöök.»

Koridori lõpus oli uks, mis avanes kööki. Köök oli valge ja puhas. Seatalitajad kandsid valgeid kitleid justkui söökla kokad. Ainult et leemepada ja pliiti polnud näha. Aina masinad ning masinad.

Jäime peatuma liikuva lindi ehk transportööri juurde. Lindi külge kinnitatud kopad haarasid keldrist kartuleid ja tõid need pesumasina trumlisse. Voolikust purskuv vesi pesi kartulid puhtaks. Sealt veeresid nad aurutustünni.

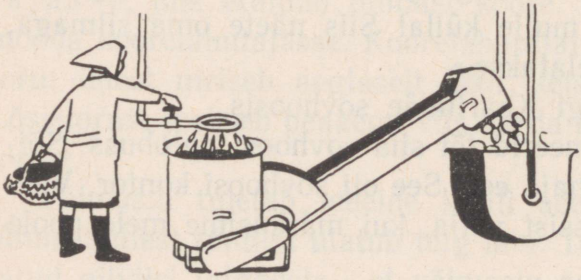

Peagi sai aurutustünn kartuleid täis. «Siia mahub 300 kg. Kuum aur keedab kartulid paarikümne minutiga pehmeks.» Nii seletas üks köögitöölistest, kui ta tünnile kaane peale kruvis ja vooliku kaudu tünni sisse auru juhtis.

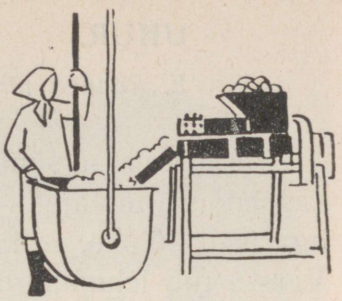

Aurutustünne oli köögis kaks. Parajasti hakatigi teist tünni tühjendama. Kuum aurupilv pahvatas kaane vahelt välja. Tünn vajutati külili ja kuumad pehmed kartulid veeresid vanni, kust transportöör nad purustajasse edasi vedas. Varsti langeski rippraudtee vagonetti pehmet kartuliputru — otsekui läbi lihamasina sõela.

Valgetes kitlites «kokad» tõid nüüd odrajahu, kühvlikesega soola, kalajahu, söödakriiti ja segasid selle vagonetis kartulipudru hulka. Söök oligi valmis. Vagonett lükati köögist sigalasse ja igasse künasse tõsteti mitumitu pangetäit.

Jüri Kuuskla kõneles meile: «Nuumikuid söödame kuni viis korda päevas. Nooremaid sigu harvemini. Need saavad kartuleid vähem, kuid selle eest rohkem lõssi ja silo. Põrsaste jaoks on meil jälle hoopis erisugune toidukaart. Nende eest tuleb ju hoolitseda nii nagu laste eest ikka.»

Enne seafarmist lahkumist tegi Jüri Kuuskla meile ettepaneku: «Kirjutage kodus kirjand «Mida nägin ja kuulsin sovhoosi seafarmis». Paremad kirjandid saatke ka minule lugeda.»

Me olime ettepanekuga nõus. Ja see, mida praegu lugesite, on Antsu kirjand.

UHUR.

E. Ranneti järgi.

Iga uue varsa sündimine rõõmustas väga Tori hobusekasvanduse töötajaid. Uhuri sündimise järel oli see rõõm aga üsna lühike, sest tema ema sai teiselt hobuselt lüüa. Varssa tuli lehmapiimaga toita. Väike varss aga ei sallinud kummilutiga piimapudelit, ta ei hakanud imema.

Uhur hakkas lahjuma, tõmbus kuidagi kühmu ja paljud arvasid: «Ei sellest saa elulooma, sureb niikuinii varsti.»

Uhur hakkas igal söötmisel niipalju vastu kui jõudis, isegi varssade maiusrooga — kaerajahu — nuusutas ta umbusklikult ning taganes küna juurest eemale.

Tallimehed olid aga kannatlikud. Nad kõnelesid Uhuriga sõbralikult, patsutasid teda kaelale ja meelitasid igati kaerajahuküna juurde. Ühel päeval usaldaski väike täkuke keelega paar korda üle künas oleva soolatüki tõmmata ja lõi siis nina sügavale jahusse, noolis keelega jahuseid mokki, ümatas ning võttis nüüd juba tubli suutäie.

Sellest peale hakkaski Uhur jahu sööma.

Palju oli vaeva, kuni Uhur ka muude toitudega harjus. Pikkamisi võttis ta kasvu ja karv hakkas tal läikima.

Aastad möödusid. Uhurist kasvas tore hobune. Otsekui tänuks oma kasvatajaile vedas Uhur veovõistlustel kõige raskema koorma — viie hariliku hobuse koorma — ja tunnistati Eesti NSV kõige tugevamaks hobuseks.

«Uhuri kasvatamise ja treenimisega oli vaeva küll rohkem kui ühegi teisega, kuid see ei olnud asjata,» laususid tallimehed.

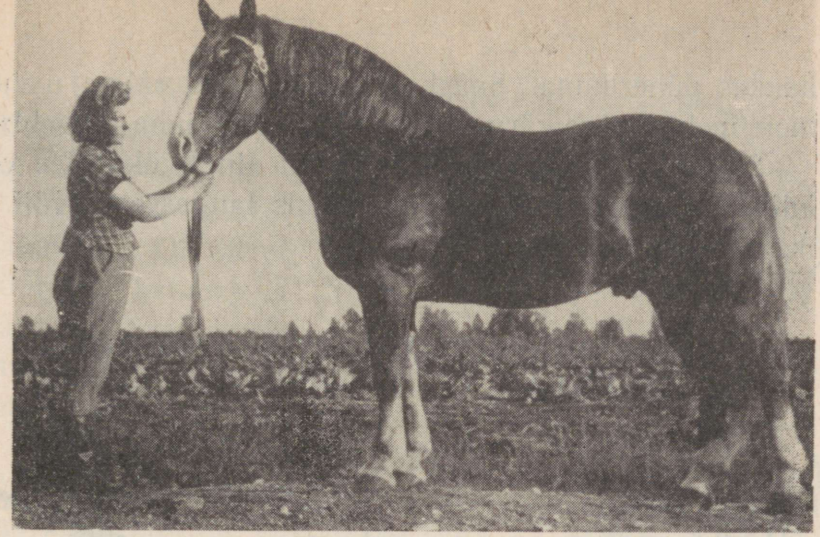

Teine Tori hobune — Hormon — vedas veelgi raskema koorma, nimelt 17 800 kg ning tunnistati kuldauraha väärilisekš.

VAGUN 18 000 kg	HORMON 17 800 kg	6 VEOAUTOT 15 000 kg

Üks tare, neli tulpa, iga tulba all nael rauda?

KUIDAS SÄÄSED HOBUSE MAHA PANID.

Eesti rahvajutt.

Sääsed võtsid kord nõuks, et murravad hobuse maha. Kogunesid siis kokku suureks parveks ja lendasid kõik hobuse kallale. Vaene loom oli nendega päris hädas: vehkles sabaga, tammus jalgadega ja väristas oma ihunahka, see ei aidanud aga midagi. Heitis siis hobune maha ja

hakkas püherdama. Sääskedel hea meel: «Meie mehed, meie mehed, olge kärmed alt üles tulema, juba langeb!»

Sääski sai surma palju, ellu jäi ainult üks. See veel kiitles: «Langes küll meie mehi mis langes, aga võit on ikka meie.»

MISSUGUSTE LOOMADEGA INIMESED SÕIDAVAD.

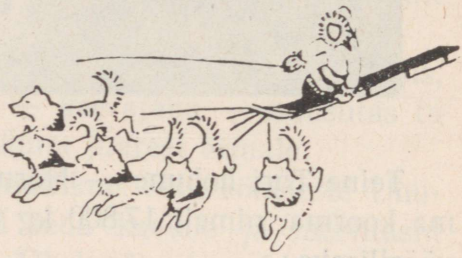

Kuidas hobustega sõidetakse, seda tead sa kindlasti ise. Aga kas oled näinud säärast rakendit: kerge kelgu — narta — ette on rakendatud koerad — laikad. Laikadel on soe kasukas, pakast nad ei karda. Nendega sõidavad neenetsid, kes elavad meie maa kauges põhjas Jäämere ääres.

Inimesed sõidavad ka põtradega. Evengi jahimees istub kiirejalgse põdra selga. Evengid elavad Siberi taiga tihedais metsades. Seal pääseb läbi ainult ratsa. Jahimees peab valmistuma pikaks teekonnaks. Teise põdra selga paneb ta harilikult kogu oma reisivarustuse.

Eeslitel sõidetakse meie Kaukaasia ja Kesk-Aasia vennasvabariikides. Seal asendavad nad kohati hobuseid. Nendega sõidetakse stepi- ja mägiteil ning ka linnatäna-

vail. Kuigi eesel on väike, on ta siiski tugev. Ta võib vedada raskeid koormaid.

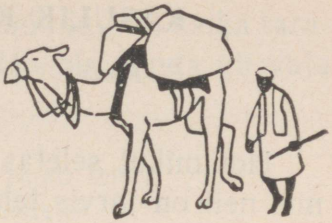

Kõrbetes sõidavad inimesed kaamelitel. On olemas ühe ja kahe küüruga kaameleid. Kaamel on väga vastupidav loom. Ta võib mitu päeva olla söömata ja joomata.

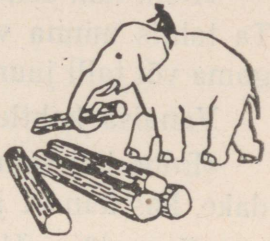

Lõunamaadel, kauges Indias, sõidetakse elevantide seljas. Täiskasvanud elevant viib ühekorraga ära niisama palju kaupa kui tonnine veoauto. Inimene juhib elevanti väikese kepikesega.

Kas oled näinud küürakaid karvaseid härgi?

Need on jakid. Pikk karv kaitseb neid külma eest, kui neil tuleb sügavast lumest läbi minna. Jakkidel sõidetakse kõrgetes mägedes. Väiselt on jakk kohmakas, kuid ta ei komista kunagi ja astub kindlalt mööda järsakuid üles ja alla.

KASULIK KAIGAS.

E. Kuus.

Hommikul seletas vanaisa õues Toomile ja Heinole, mis neil on tarvis teha: läve ette valgemat liiva vedada, muti laip kraavi matta, peenravahedest rohi ära tassida.

«Kõik tühi asi,» leidis Toom ja nõudis tähtsamaid töid. Ta tahtis minna vanaemaga lautade juurde lambaid pügama või talli juurde hobuseid rakendama.

Vanaisa kahtles:

«Enne kui suuremate loomadega jõudu proovida, näidake, kas kanast jagu saate.»

«Kanast?... Äh-äh!»

Vanaisa õue ümber oli teivastest tara, taras väike auk. Sellest läbi oli valge tibu hakanud kolhoosi hernes käima. Toom ja Heino said ülesandeks põldu kaitsta.

«Sealjuures on teile see kaigas kasulik,» lisas vanaisa ja andis selle poistele.

«Milleks?» pärisid poisid.

«Et kanadele teha kop-kop,» arvas trepil Väike-Venno.

«Õige,» nõustus vanaisa, «et teha kop-kop.»

Kuni Toom rohuhunniku kallal rassis, seisis Heino taraaugul. Lõunalauas jutustas ta, et valvas küll hoolega, kuid kana kartis ligi tulla ja ta ei saanud hernesse tükkijale koputada.

Kuni Heino pärast lõunat mängukäruga ukse ette puhast liiva vedas, seisis Toom taraaugul. Õhtul rääkis ta, et hirmutas kana kaikaga ja too pages eemale.

«Näete ise — ei saa te kanast jagu ega ole teil kaikast kasu.»

Vanaisa võttis kaika enda kätte ja kõndis üle õue.

Toomi-Heinot läksid vaatama, mis tibust nüüd saab. Ent vanaisa otsis kuurist haamri ja naelad ning lõi kaika taraaugu ette — sealt see pärit oligi. Hoopis nõnda oli vaja koputada.

1. Milliseid töid tahtsid Heino ja Toom teha?
2. Mis ülesande andis vanaisa poistele?
3. Kuidas said poisid ülesandest aru?
4. Mida oli tarvis kaikaga teha?

Vanasõnu tööst:

Igal linnul oma laul,
igal lapsel oma töö.

Töö õpetab tegijat.
Töö kiidab tegijat.
Kui midagi teed — tee hästi.

EGA ME OMETI SELLEPÄRAST VIHASED OLE!

J. Liivi järgi.

Riksi ja Raksi, mõlemad noored kasvavad koerad, leidsid aia alt siili.

Siil tõmbas enese kerra. Puhh!

Au, au! au, auu!

Riksi läks ägedusega ligemale — nuusutas: pahh! Säherdune elukas. Missugused nõelad!

Raksi katsus omakorda: no küll on terav! Odade mets!

Au, auu, auuu!

Päris kindlus kohe. Ja vuhiseb aga ise.

Ehk plahvatab!

Au, auu, auuu!

Riksi, võta sina!

Raksi, kisu sina!

Auu! Pagana päralt, süda läheb täis. Või veel!

Ja nad said vihaseks. Riksi, kes oma nina liiga ette oli pistnud, sai tublisti haiget. Ta tungis lahtiste lõugadega okaskera peale. Sai verised lõuad. Ülgudes tungis ta nüüd peale. Raksi omalt poolt samuti. Uuesti kahmasid nad siili, siis vajutas vihane Raksi hambad valu pärast Riksi turja, nagu oleks tema hammustanud.

See ei jätnud vastust võlgu. Koerad ühekangused!

Vastased väherdasid; karvad lendasid. Kui pererahvas nad lahutas, jooksis üks küüni, teine riida alla.

Siis magati kaks päeva ja parandati muhkusid.

Siis tuli Riksi välja; tuli ka Raksi. Aida ukse ees said verised sõbrad esimest korda jälle kokku. Mõlemad liputasid saba ja nuusutasid teineteist:

«Raksi, ega me sellepärast vihased ole?»

Õigus igaühel, kangus kahe vahel!

1. Mispärast said koerad vihaseks?
2. Kuidas nad oskasid pärast ära leppida?

KUIDAS LOOMAD ENDILE SABAD SAID.

Aafrika muinasjutt.

Loomade valitseja lõvi otsustas kõigile loomadele sabad välja jagada. Kuni selle päevani loomadel sabasid ei olnud. Polnud millegagi kärbseid vehkida ei hobusel, ei lehmal.

Heakene küll! Lõvi kutsus harakad ja saatis nad igale poole teatama, et suurte tammede juures antakse sabad välja.

Harakad lendasid igale poole ja hüüdsid: «Teie, loomad metsas, põllul, luhal, vees, tulge päikesetõusul suurte tammede juurde sabasid saama!»

Kõik lõid kihama. «Aga mis asjad on sabad? Milleks nad on? Mis nendega teha?»

Rebane aga seletab: «Kui antakse, vaja võtta — eks pärast näe, mis nendega teha!»

Heakene küll! Määratud ajal voorisid loomad — kes roomates, kes joostes, kes hüpates, kes lennates — kõik suurte tammede juurde.

Väike jänkuke puhastas oma vati, pesi käpakestega silmad. Seadis enese ka sabakese järele minema. Pistis pea urust välja, aga vihm tuleb talle tilk-tilk-tilk! otse nina peale. Jänku ehmatas ja puges uuesti tagasi. Istub ja kuuleb: mütt-mütt-mütt! puud raksuvad, maa müdiseb — elevant tuleb.

«Onuke,» palub jänku, «kui saad endale saba, küsi ka mulle mingisugune!»

«Hea küll, kui ma ei unusta!»

Jänku mõtleb, ehk elevant unustab ära. Vaja veel kedagi paluda. Kuuleb — põnts-põnts-põnts! peen võsa pragiseb. Ahv jookseb.

«Onuke, kui saad endale saba, hangi ka mulle mingisugune!»

«Hea küll! Kui üle jääb!»

Jänku mõtleb: vaja veel kedagi paluda. Kuuleb: siuh-säuh-säuh! rohi kahiseb — rebane jookseb.

«Reinuvaderike-onuke, muretse mulle ka sabake!»

«Sabake? Missugust sa tahad?»

«Kui mingisugusegi saaks!»

«Noh, hea küll, valin sulle kasuka värvi järgi.»

Rebane jõudis kõige lühemaid teid pidi teistest varem kohale.

Aga sabasid on mustmiljon: ripub neid seal karvaseid ja paljaid, tutiga ja ilma, kohev-kuldseid ja valgeid ja musti ja pruune, sirgeid ja kõveraid nagu köiejuppe ja nagu vihmausse, niisuguseid ja naasuguseid.

Heakene küll! Loomadel hakkasid pead ringi käima. Esimesena toibus rebane. Valis kohe saba — koheva, pehme, kuldse.

«Mulle vaat see!» ütles ta.

Lõvi võttis saba maha ja kasvatas selle koha külge, kuhu vaja. Rebane kõnnib, keerutab sabaga, edvistab...

Tamp-tamp-tamp! Hobune jookseb, valib endale saba nagu luua. «Vaat kus alles saba! Kuni ninaotsani küünib vehkima. Hoidke nüüd, kärbsed, alt!» Ka lehmal on hea saba ja ega ninasarvikul ja jõehobulgi paha ole. Aga orav sai sellise, mis on tüüriks, kui ta hüppab, ja vaibaks, kui ta magama heidab. Elevant sammus, tammus, tallas kõigil käpad ära, aga kui ligi pääses, oli järel ainult harjastega köiejupp. Elevant polnud rahul, laskis nina norgu ja käib tänapäevani nii, lont alaspidi. Ahv jäi hiljaks ja jäigi heast sabast ilma, sai vaid palja nööriotsa. Heakene küll — asi seegi!

«Noh, kas kõik?» küsib lõvi.

«Ei, ei! Mina pole veel saanud,» röhib siga.

Ta oli püherdanud ja poris aelnud ja sabad unustanud. Alles põrsad tuletasid meelde. Kui panid vinguma kõik kaksteist korraga: «Sabad unustasid, tahame sabasid!» Tulidki sabade järele. Aga nüüd olid ainult veel ussikese moodi sabad järel. Põrsad panid vinguma:

«Ei taha niisuguseid, ei taha!»

Aga mis sai siga parata: teisi enam ei ole. Ta võttis sabad ja keeras rõngasse:

«Vaadake, meil saavad veel kõigist uhkemad!»

Sellest ajast peale ongi kõigil põrsastel sabad rõngas.

Heakene küll! Aga jänku istub oma urus ja ootab, mil loomad tagasi tulevad ja temalegi sabakese toovad. Jänes kuuleb — elevant tuleb.

«Onuke! Kas tõid mulle sabakese?»

«Mis veel sinust! Näe, missugune räbal endalegi sattus!...» Ja läks minema. Jookseb ahv.

«Onuke! Kas tõid mulle sabakese?»

«Mis veel sinust! Endalegi sain suure vaevaga!...»

Ja läks minema. Jookseb rebane.

«Reinuvaderike! Kas tõid mulle sabakese?»

«Mis seal veel sinust! Mul ei tulnud meelde! Sa vaata, missuguse ma endale sain: pehme, kohev, kuldne!» Ja kohe jänku nina ees keerutama. Jänkul tulid pisarad silmi: kõik unustasid! Äkki kuuleb: «Auh-auh-auh!» — «Näu-näu-tšuhh!»

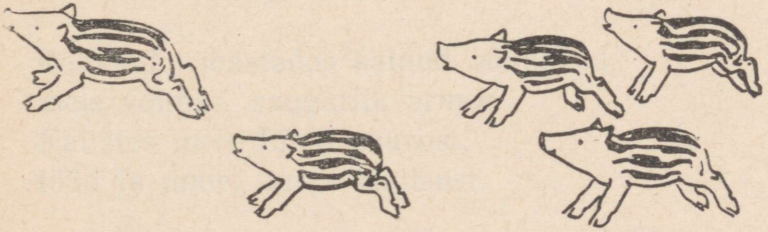

Vaatab välja — kass ja koer kisklevad. Kumbki kiidab oma saba ja ongi riid lahti. Nii kui koer kassil sabast haaras, kohe oli tükk küljest lahti! Kass kargas krauhti! puu otsa ja sestsaadik on nende sõprus läbi.

Aga see kassi saba ärahammustatud otsake veeres jänku uru ette. Jänku napsas selle kinni ja oli omaga väga rahul: kuigi väike, aga ikkagi saba!

1. Missugused loomad olid oma sabaga rahul?
2. Jutusta pala osade kaupa: esialgu kõik
   1) rebasest,

   siis kõik
   2) jänesest.

Meil ihkasid õnne ja vabadust isad
ja ohvreid nad selle eest tõid;
neid vaimustas Lenin, nad võitlesid visalt,
me kodumaa meie jaoks lõid...

S. Mihhalkov.

ON RAHU KAITSEL NÕUKOGUDE ARMEE.

Mandril ja merel, suvel ja talvel
võitles me õnne eest meie armee.
Töötajaid kaitstes ta täna on valvel
kindlana rahu ja kodumaa eest.

Rahvaid vabastades käinud võiduteed
meie võimas, sangarlik armee.
Kaitstes meie Liidu suurust,
tööd ja õnne, au ja kuulsust,

vankumatult valvel ta
vetel, rannal, siniõhus
meie kallil kodumaal.

SÕDURI NUGA.

S. Georgijevskaja järgi.

1.

Kui sõda lõppes, hakkasime isa koju ootama.

Ootasime, ootasime ja jätsime juba ootamise hoopis.

Aga siis ta just saabuski. Tuli tuppa, ütles: «Noh, siin ma siis olen!», ja asetas oma seljakoti lauale.

Ma vaatan isale otsa. Silmad nagu oleksid sarnased... Ja naeratab ka nagu isa. Ainult oleks kasvult nagu lühemaks jäänud... või olen mina kasvanud suuremaks?

Isa hakkas oma asju lahti pakkima ja mina aitasin teda. Ja ma sain sel päeval nii palju kinke, kui palju ma polnud isegi terve aasta jooksul saanud. Isa andis mulle oma kaarditasku, kuuli, mis tal õlast välja võeti, ja oma ohvitseripagunid. Ainult nuga ei andnud. Aga nuga oli nii ütlemata ilus! Pea oli sile, luust; kaks tera, suur ja väike; korgits, käärid, kruvikeeraja ja kitsas terav ora.

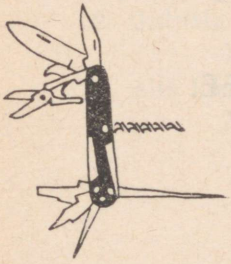

Ma nägin seda nuga kogu öö unes. Aga hommikul, kui ma alles magasin, tunnen — keegi patsutab mu kukalt ja ütleb:

«Hea küll, võta ka nuga. Ja tõuse kohe üles, on juba aeg!»

Vaatan — isa nuga lebab vaibal. Ma haarasin selle, tegin lahti, puudutasin sõrmega: suur tera on terav, aga väike on veelgi teravam!...

2.

Koolis esimesel vahetunnil näitasin ma isa kingitust poistele. Mõlemaid teri, ora, kruvikeerajat, kääre — kõike näitasin.

«See on alles nuga!» ütlevad poisid. «Aga kas on ka terav?»

Ma võtsin kohe samas pliiatsi ja hakkasin väikese teraga aeglaselt teritama. Kõik vaatavad, imetlevad, kiidavad. Niisugust nuga pole mitte kellelgi!

Vahetunni ajal teritasin ma ära seitse pliiatsit ja alustasin kaheksandat ning jõudsin korgitsaga veel punase tindi pudelikese avada.

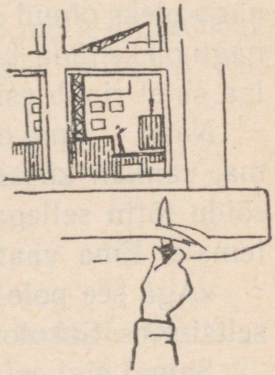

Järgmine tund oli joonistamine. Kõik joonistasid õuna, aga mina jändasin ikka noaga. Lõikasin pinalitele perekonnanimesid: lõikasin oma nime, siis naabri oma, siis selle poisi nime, kes istub mu taga. Pinalitele on kerge tähti sisse lõigata. Pinalid on pehmest puust tehtud. Aga mis siis, kui satub ette kõvem puu? Kas mu nuga võtab seda või ei võta? Mu pink on just akna juures. Ma asusin ettevaatlikult aknalaua kõige äärmisemat serva vestma. Ja äkki kuulen:

«Sokolov, silmapilk anna oma nuga minu kätte!»

Õpetaja võttis mu noa käest ja pani oma tasku.

Pärast tunde kutsus mu õpetajate tuppa ja ütles:

«Kas sul häbi pole, Sokolov? Mis sa oma isale sõjaväkke kirjutad? Su isa on kangelane, aga sina oled laiskvorst ja üleannetu.»

Mina ütlesin:

«Ei, isa polegi enam armees. Ta tuli eile tagasi.»

Õpetaja silmitses mind:

«Ah nii!» Ta võttis sulepea ja kirjutas kirjakese, murdis kaheks, siis neljaks kokku ja kirjutas peale: «Isiklikult seltsimees Sokolovile.» Ja andis kirja mulle.

«Võta! Vii isale! Anna isiklikult kätte. Ja nuga anna ka isale.»

Ma keerasin noa taskurätikusse, panin kirja tasku ja läksin koju.

3.

Sammun kodu poole. Ja mul on nii raske, nagu kannaksin kaheksat telliskivi taskus... Ma astusin ja astusin, nagu oleks olnud sada versta käia. Aga kodus on nii kena, nagu oleks täna 1. mai. Laud on lahti tõmmatud ja kaetud. Isa sinel ripub esikus, tähendab, ta on kodus.

Näen — ema on rõõmus, lahke, pidulik. «Noh,» mõtlen ma, «annan kirjakese temale, võib-olla ehk asi isa kojusõidu tõttu sellega lõpebki.» Võtsin kirja taskust, andsin temale. Ema vaatas ja imestas:

«Aga see pole ju mulle. Siin on kirjutatud: «Isiklikult seltsimees Sokolovile.»»

Samal ajal astus tuppa isa. Käterätt õlal, käes habemenuga ja pintsel.

«Mis see on — kiri? Ega ometi mulle? Noh, andke siis siia! Esimene kiri pärast sõda.»

Isa võttis kirja ja luges läbi.

«Jaa...» ütleb.

Ema aga küsib:

«Mis? Mis on?»

Isa ulatas talle kirja ja ema luges läbi. Mõlemad vaikisid. Ja mul polnud ka midagi öelda. Vaikisime kõik. Siis pani isa käteräti ja habemenoa ära ning ütles mingisuguse võõra häälega:

«Mis sa's seisad? Lähme.»

«Kuhu?»

«Sinna tuppa.»

Ma läksin ees ja isa tuli mulle järele. Vaevalt olime üle läve astunud, kui isa lõi ukse kinni ja keeras lukku. Ma ehmusin. Ja ema nähtavasti ehmus ka. Ta koputas tasakesi uksele ja küsis:

«Mispärast sa ukse lukku keerasid?»

«Oota. Meil on siin säherdune jutuajamine — ilma tunnistajateta.»

Ja äkki astus ta minu juurde:

«Kus nuga on?»

«Siin.»

Isa võttis selle, hoidis peo peal ja ma mõtlesin: «Oleks olnud parem, kui ma seda nuga iial poleks näinudki. Kui palju on tema pärast nüüd pahandusi.»

4.

Isa asetas noa ühest peost teise ja ütles:

«Ei arvanud rindel, et minu nuga hakkab Moskvas aknalaudu kraapima, koolipinke, planke, väravaid lõikama...»

«Ma pole koolipinke ja väravaid lõiganud.»

«Lihtsalt ei jõudnud. Hea, et nuga oli su käes ainult pool päeva. Muidu oleks kolme päevaga kogu rajoon olnud ära lõigutud ja kriimustatud. Aga minu käes oli nuga mitte kolm päeva, vaid kolm aastat ja töötas ausalt. Kui palju ma temaga oksi ja oksakesi lõkete jaoks lõikasin ja kui palju häid inimesi nende lõkete ääres end

soojendas. Ja kui mu seltsimees oli haavatud, siis lõikasin ma selle noaga tal saapa katki, et saaks siduda... Kuid kõige enam jäi mulle meelde niisugune juhtum.

Kord ronis põõsaste tagant välja fašist ja lõi mu selja tagant püssilaega uimaseks. Ma langesin rohusse ja tuiin meelemärkusele kuskil tühjas tares. Käed olid mul selja taha kinni seotud... Laman. Suu on kibe. Peas on kohin. Kuulen: väljas, otse tare ukse juures kõnnib tunnimees — kruus ragiseb ta jalge all...

Järsku näen: aknast vaatavad sisse kaks helesinist silma. Aknaalune on madal. On näha, et vaatab väike inimene.

Küsin tasakesi:

«Kas sa saad pugeda minu juurde?»

Inimene noogutas peaga ja kadus kohe.

Kas läks palju või vähe aega mööda, ei tea ma isegi. Arvatavasti suikusin. Äkki tunnen, keegi võtab mul käest kinni.

See on seesama poiss, kes oli akna taga.

Sihuke kasvult sinusuurune, mitte suurem.

«Noh, poju,» ütlen, «koba mu säärsaapa säärest!»

Mul oli nuga saapas.

Poisike sai noa kätte, lõikas nöörid läbi ja läks minema niisama tasa, nagu ta oli tulnudki. Kui läks pimedaks, ronisin ma aknast välja ja roomasin ettevaatlikult metsani ja alles siis tõusin püsti. Lähen, peidan end iga puu taha, ja järsku näen — lõkketuli helgib pimeduses... kuulen venekeelset kõnet. Tähendab, jõudsin kohale.

Päev hiljem lõime sellest külast, kus poisike elas, vaenlased välja.

Sa mõistad nüüd, kui kallis see nuga mulle on, sinu jaoks aga polnud mul temast kahju, andsin...»

Isa vaikis. Mina seisin ega teadnud, mida öelda. Aga tema ütles äkki:

«Säh, võta oma nuga!»

Mina küsisin:

«Tõesti?»

Isa noogutas pead.

«Tõesti. Kingitusi tagasi ei võeta. Aga nüüd lähme lõunastama.»

Me tulime toast välja, ema aga vaatas kord isale, kord minule otsa ega saanud aru, mis meil seal toas juhtus.

Ja rohkem me enam isaga noast ei rääkinud, seliepärast et kõik oli korras.

1. Mida tegi isa rindel noaga?
2. Mispärast oli nuga isale kallis?
3. Mispärast kinkis isa noa pojale?
4. Mispärast on viimases lauses öeldud, et «kõik oli korras»?

KOHTUMINE TEEL.

M. Kesamaa.

Kõlavad sõdurilaulude lood —
õppustelt koju on minemas rood.

Poisid on noored. Kuid kõikide ees
astub neil komandör, aastates mees.

* * *

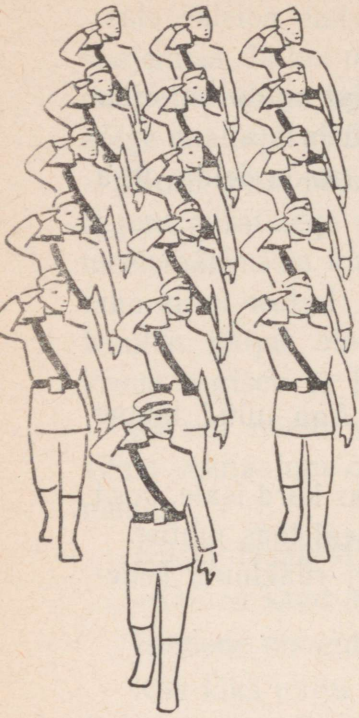

Möödunud sõda... Tal meenub see taas:
siin ta lamas kord tule all maas.

Roomas... Kus nõlvakul rohetab kask —
Maas nägi lamamas elutut last...

Sõda on kohutav, sõda on karm —
sellest tal hinge jäi valusaim arm...

Vasak ja vasak! Käib sõduri samm,
selles on julgus, kindlus ja ramm.

Nüüd tuleb käänak... Ja korraga eel
heledaist pluusidest valendab tee!

Tuleb sealt lõbus pioneeride summ,
kõlavad laulud ja kõmiseb trumm.

Sõdurid mööduvad. Nii nagu pruuk,
kätetõus reibas — pioneerisaluut.

Komandör naeratab. Kõlab ta hõik:
«Valvel!» ja rühikalt sammuvad kõik.

Läksid pioneerid. Ja roodu ees
erksalt käib komandör, lahingumees.

Hellaks ja heldinuks muutund ta pilk,
silmades helgiks kui päikesevilk.

Aga ta taga rood kindlamalt käib —
soojemaks sõdureil südamed jäid...

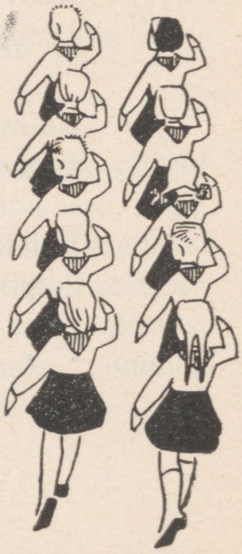

Mis meenus komandörile õppustel?

SEAL, KUS TÖÖTAVAD ISAD.

L. Voronkova.

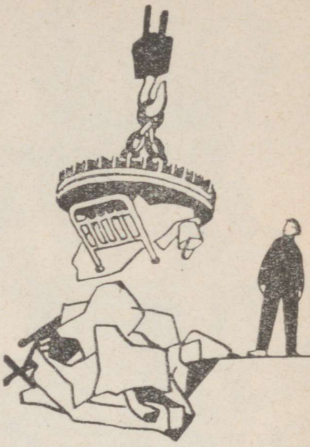

Ekskursandid peatusid uudishimulikult: kraana konksu küljes rippuv hiiglasuur ümmargune magnet laadis toormaterjali autole. Kraana seisis vanaraua hunniku kõrval. Ta tõstis osavasti üles oma raske taldrikukujulise magneti, langetas selle kuhja otsa ja tõstis jälle üles. Ühes magnetiga tõusis õhku aga ka terve sületäis igasuguseid sinna kinnijäänud rauatükke. Hoolikalt asetas kraana need kastidesse. Elevusse sattunud tüdrukud käratsesid:

«Näe, näe! Jälle haarab! Vaata, pool voodit viib ära!»

Siina vaatas ringi ja mõtles: «Meie isa liigub siin iga päev...!»

Ühest uksest tuli õpilaste poole üks mees.

«Isa!» hüüdis Siina ja jooksis reast välja.

«Ettevaatust! Ettevaatust!» peatas isa teda järsult. «Kas sa ei näe?» ja ta näitas üles.

Lähenes suur kraana raske lohiseva ahelaga ja suure konksuga selle otsas. Ekskursiooni saatev tööline tõmbas kulmud kipra.

«Kes korda rikub, selle kõrvaldame tehase piirkonnast,» hoiatas ta. «Juhtub keegi viga saama, meie vastutagu. Või kippus isa juurde, nagu poleks teda ammu näinud!»

Ka õpetaja kohkus. Ta käskis Siinal oma kohale minna.

Siina saatis pilguga isa, kes vabalt ja vilunult kohutavast ahelast kõrvale põikas ja edasi astus. Siina ei tundnud teda peaaegu äragi. Kui vaikiv on ta kodus, aga kui

Tehase «Võit» valutöökojas. *K. Polli.*

tähtis ning peremehelik siin! Kodus on ta lihtsalt «isa». Siin aga insener Belokurov, suur mees. Näe, kui sõbralikult ja lugupidamisega tervitavad teda töölised! Niipea kui teda näevad, kergitavad kohe mütsi. Ja kui tõsiselt nad kuulavad, mida ta räägib... Ja naljatavad temaga — ning isagi naljatab nendega. Ja isegi naerab.

Korraga hüüatas Siina: «Vaadake, kes siis sealt vaatab? Ah, tädi Anja! Meie naaber, tädi Anja.»

Siina lehvitas talle käega. Ka tädi Anja, kes kaitseks tolmu eest oli endale räti pähe sidunud, lehvitas neile üievalt vastu. Selle peale hakkasid kõik tüdrukud rõõmsalt käratsema ja kraanajuhile — tädi Anjale — lehvitama.

Siinat aga huvitas kõik. Eriti rabas teda hiiglasuur

hooratas. See oli nii suur, et pool temast oli põranda all, teine pool aga tõusis kõrgele lae alla. Seesugust ratast ei oska isegi unes näha.

«Küll on ikka põrakas!» kilkas Veera ratast nähes. Ja Siina lisas: «Ma poleks iialgi, mitte iialgi arvanud, et niisuguseid on olemas!»

Siina sulges hetkeks silmad. Korraga kuulis ta Veera häält:

«Vaata, vaata, mis seal tehakse! Vedel tuli voolab! Oi, kui huvitav!»

Hiiglasuurest kopast paiskus vormidesse tuleoja. Ahju kohal plahvatas ere valgusesammas. Ahjudest hõõgus kuumust. Tuli undas neis nii, et summutas hääled. Tüdrukud, kes siiapoole olid liikunud, seisid võlutult.

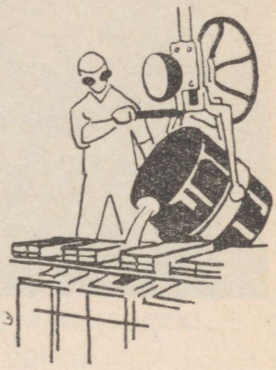

1. Mille abil laaditi vanarauda autodesse?
2. Mispärast on tehases liikumine ohtlik?

EMASÜDA.

L. Koidula.

Üks paigake siin ilmas on,
kus varjul truudus, arm ja õnn;
kõik, mis nii harv siin ilma peal,
on pelgupaiga leidnud seal.

Kas emasüdant tunned sa?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
su õnnetusest osa saab!
. . . . . .

Mõnd kallist südant kaotsin,
mis järel nuttes leinasin,
aeg andis teist mull' tagasi:
ei emasüdant — iialgi!

POJAD.

V. Ossejeva.

Kaks naist olid kaevul vett võtmas. Nende juurde tuli kolmas. Ka vana taadike istus kivile jalgu puhkama.

Seal ütleb üks naine teisele:

«Minu poeg on osav ja tugev, keegi ei saa tema vastu.»

«Aga minu oma laulab nagu ööbik. Mitte kellelgi pole niisugust häält,» räägib teine.

Kolmas aga vaikib.

«Miks siis sina oma pojast ei räägi?» küsivad temalt naabrinaised.

«Mis seal rääkida?» ütleb naine. «Pole temas midagi iseäralikku.»

Naised võtsid ämbrid vett täis ja hakkasid minema. Taadike tuli neile järele. Naised lähevad, siis jäävad seisma. Käed valutavad, vesi loksub, selg jääb kangeks.

Korraga jooksevad neile vastu kolm poissi.

Üks lööb hundiratast, veereb nagu rõngas. Naised imetlevad teda.

Teine laulab, laksutab nagu ööbik, naised jäid kuulama.

Kolmas aga jooksis ema juurde, võttis tema käest rasked ämbrid ja hakkas neid tassima.

Naised küsivad taadikeselt:

«Noh, kuidas meie pojad on?»

«Aga kus nad siis on?» vastab taat. «Mina näen ainult üht poega!»

Vanad nõule, noored jõule!

1. Mida rääkisid emad oma poegadest?
2. Miks ütles taat, et ta näeb ainult üht poega?

UUES PEREKONNAS.

L. Voronkova järgi.

1.

Rinne oli külast kaugel. Netšajevo kolhoosnikud ei kuulnud kahurite mürinat. Nad ei näinud, kuidas taeva all võitlevad lennukid ja kuidas öösiti loidab taevaserval tulekahjude kuma. Aga sealt, kus oli rinne, tulid põgenikud.

Nad vedasid kelkudel kompse, olid küürus seljakottide ja pampude raskuse all. Hoides emade seelikutest, sumasid lumes lapsed. Kodutud inimesed peatusid külas, soojendasid end taredes ja rändasid edasi.

Kord videvikus koputati Šalihhinite uksele. Tütar Taiska vaatas aknast välja ja hüüatas.

«Kaks tädikest. Üks on noor, teine päris eideke — kepiga! Ja veel... näe... tütarlaps!»

Vanem õde Gruša pani käest suka, mida ta kudus, ja tuli ka akna juurde.

«Tõepoolest tütarlaps. Sinise mütsiga...»

«Minge ometi ja avage uks!» ütles ema. «Mis te veel ootate?»

Taiska jooksis ust avama. Põgenikud tulid sisse ja tarre voolas lume ja pakase hõngu.

Õuest tuli ka Romanok. Külm oli näpistanud tema põski. Punetades nagu tomat jäi ta pärani siimi vahtima võõrast tütarlast. Ema tõstis põgenikele kuuma leent ja lõikas igaühele kääru leiba.

«Oh teid õnnetuid ja viletsaid!» õhkas ema. «Ja lapsuke peab ka kannatama... On ta teie tütar?»

«Ei,» vastas noor naine. «Võõras...»

«Elasime ühel tänaval,» lisas vanainimene.

«Võõras?» imestas ema. «Aga kus sinu vanemad on, lapsuke?»

Tütarlaps vaatas talle süngelt otsa ega vastanud midagi.

«Tal pole enam kedagi,» lausus võõras naine tasa, «kogu pere on hukkunud. Isa langes rindel, ema ja väike vend said linnas pommirünnakul surma.»

Ema vaatas lapse õhukest mantlit, millest arvatavasti tuul läbi puhus, katkisi sukki ja kahvatut kaela sinise mütsi all. Ta astus tütarlapse juurde.

«Kuidas su nimi on?» küsis ta heldinult.

«Valja,» vastas laps loiult.

Nähes, et naised asuvad oma pampe selga tõstma, ütles ema:

«Ööbige täna siinsamas! On juba hilja ja väljas tuiskab!»

Ta tegi väsinud põgenikele asemed. Tütarlapse pani magama ahju kõrvale — las tunneb sooja!

2.

Tares jäi varsti vaikseks. Ainult emale ei tulnud und. Ta tõusis öösel, läitis väikese lambi ja astus tasa tütarlapse aseme juurde. Nõrk leek valgustas lapse õrna, veidi õhetavat nägu, pikki ripsmeid ja juukseid.

«Vaene orvuke,» ohkas ema. «Vaevalt hakkasid silmad ilmavalgust nägema, kui juba raske vaevakoorem peale vajus!...»

Kaua vaatles ema tütarlast ja aina mõtles millelegi. Võttis siis lapse saapakesed — katkised, läbiligunenud. Homme peab laps need jalga panema ja minema... Aga kuhu?...

Hommikul vara tõusis ema ja pani ahju küdema. Ka vanaisa oli tõusnud. Tares oli vaikne.

«Jätame selle tütarlapse endale,» ütles ema. «Nii kahju on temast!»

Vanaisa pani vildi, mida ta parandas, käest ja vaatas mõtlikult ema otsa.

«Endale?... Kas see kõlbab? Meie oleme lihtsad külainimesed, aga tema on linnalaps.»

«Kas see pole ükskõik, vanaisa? Eks linnas ole samasugused inimesed nagu külaski. Ta on ju orvuke! Saab meie Taiskale kaaslaseks. Tuleval aastal lähevad koos kooli...»

Vanaisa astus tütarlapse aseme juurde.

«Mis siis ikka... Võtame pealegi. Kas ta aga harjub meie eluga ja hakkab sind emaks pidama? Et sa hiljem tema pärast ei nuta...»

«Ei nuta!»

Varsti tõusid ka põgenikud, et teele asuda. Kui nad tahtsid tütarlast äratada, peatas neid ema:

«Ärge teda äratage! Jätke Valentinka siia! Ja kui kohtate omakseid, siis öelge neile, et laps elab Netšajevos Darja Šalihhina juures. Mul on endal kolm last, nüüd saab kokku neli. Küllap me kuidagi ära elame!»

3.

Kevad. Kolhoosis on karjalaskepäev. Taiska hüppas tänavale:

«Valentinka! Lähme vaatama!»

Avati kolhoosifarmi väravad. Valge-mustakirja tõuvasikad tulid üksteise järel laudast välja.

Taiska sikutas Valentinkat:

«Lähme vaatame lähemalt!»

«Aga kas nad ei puska?»

«Ei puska!»

Tütarlapsed läksid tänavale ja kõndisid karja järel.

Äkki kostis otse nende selja tagant ähvardavat jõuramist.

«Pull!» karjatas Taiska ja tormas kodu poole.

Valentinka vaatas tagasi. Farmi väravast väljus suur loom. Ta sammus, pea maas, ja jõuras. Siis peatus ja hakkas teravate sarvedega kahele poole mulda pilduma. Valentinka tardus kohale.

«Põgene!» karjus talle Taiska.

Valentinka nägi, kuidas kõik lapsed laiali jooksid. Ka Romanok putkas nagu ehmunud pardipoeg naabri trepile.

Lõpuks toibus Valentinka. Ta pistis jooksma. Kuid pull nagu seda ootaski. Ta möiratas, kõigutas pead ja tormas tüdrukule järele.

Valentinka jooksis kabuhirmus. Talle näis, et pull on

talle juba kannule jõudnud. Otse enda taga kuulis ta vihast jõuramist, tundis juba pulli teravaid sarvi... Ja siis äkki pääses lahti meeleheitlik karjatus:

«Ema... Ee-maa!...»

Ta ei teadnud isegi, missugust ema ta appi hüüdis. Võib-olla seda, kes oli surnud.

Talle jooksis vastu heledajuukseline naine ja sirutas välja käed:

«Tütreke! Siia — minu juurde!»

Valentinka lendas hooga talle kaela, surus end tugevasti ta vastu. Nüüd oli oht möödas! Kui hirmus ka pull ei olnud, aga ema juures ei olnud midagi karta!

«Las ta aga tuleb!» ähvardas ema. «Misjaoks see malakas mul siis on?»

Kari möödus. Kõige viimasena astus pull. Ta jõuras ikka veel, nuuskis mulda ja kõigutas pead — nähtavasti ärritasid teda tugevad kevadelõhnad.

Darja Šalihhina suurtes sinistes silmades helkis uhke rõõm. Võõras laps oli täna viimaks ometi üle kogu tänava hüüdnud talle: «Ema!»

1. Millal juhtusid need sündmused?
2. Jutusta sellest, kuidas inimesed pidid oma kodudest põgenema.
3. Mispärast jättis Darja võõra tütarlapse oma koju?
4. Missugune naine oli Darja?

NADEŽDA KONSTANTINOVNA KRUPSKAJA.

Nadežda Konstantinovna Krupskaja oli V. I. Lenini sõber ja kaastööline.

N. Krupskaja sündis siis, kui Venemaal valitses veel tsaar.

Pärast isa surma läks Nadežda tööle. Ta oli alles 14 aastat vana. Ta töötas ja õppis ühtaegu.

Juba noorena külastas Krupskaja salajasi revolutsioonilisi ringe, kus räägiti sellest, kuidas parandada tööliste ja talupoegade rasket elu.

Hiljem sai Krupskaja õhtukooli õpetajaks ja seletas töölistele, mis neil on tarvis teha, et elu paremaks muu-

tuks. Noore neiuna astus Krupskaja bolševike parteisse. Tsaari politsei valvas iga tema sammu. Teda arreteeriti mitu korda, pandi vangi ja saadeti asumisele, kuid see ei hirmutanud Krupskajat. Ta jätkas võitlust tööliste ja talupoegade õiguste eest.

Partei tegi Nadežda Konstantinovna Krupskajale ülesandeks luua komsomoli- ja pioneeriorganisatsioon. Komsomoliorganisatsioon loodigi 1918. a., pioneeriorganisatsioon aga 1922. a. Nõukogude kooli heaks ohverdas Krupskaja palju jõudu ja energiat. Ta oli väga hea inimene ja suur laste sõber.

Mitmendat aastapäeva pühitses pioneeriorganisatsioon 1969. a.?

KIRJAST LASTELE.

N. Krupskaja.

Kallid lapsed, jätkake Lenini tööd, tehke kõik mis võimalik selleks, et kõikide elu muutuks helgemaks, kultuursemaks ja jõukamaks. Lugege rohkesti ja õppige hästi, sest teil on vaja palju teada.

Õppige elama sõbralikult, aidake üksteist töös ning õppimises. On tarvis, et mitmesugustest rahvustest laste, poiste ja tüdrukute, vanemate ja nooremate laste vahel valitseks tõeline seltsimehelikkus.

Tugevamad, targemad ja osavamad peavad aitama neid, kes on nõrgemad ja oskavad vähem.

Samuti on tarvis hoida rahva vara. Kui te näete, et aed on ümber kukkunud, parandage see ära; näete, et paberitükke on maha visatud, koristage ära; näete, et tuli põleb asjatult, kustutage ära; näete, et keegi teeb väiksemale liiga, astuge kohe tema kaitseks välja! Tarvis on aidata

vanemaid inimesi, tarvis on õppida, vaadelda ja mõista elu, teha vahet, kes on nõukogude võimu sõber, kes vaenlane. On vaja kasvatada kindlat tahet, valitseda ennast, olla püsiv, julge ja mehine, olla valmis tööks ja kaitseks.

1. Jutusta, mida tead N. K. Krupskaja elust.
2. Missugust nõu annab N. K. Krupskaja lastele?
3. Kuidas teie täidate neid nõuandeid?

KIRJA TEEKOND.

1. Sinine majake.

Ühtelugu kõlksatab kaas ja aina uusi ning uusi külalisi saabub sinisesse majakesse. Neid koguneb palju. Ometi on raske leida kahtki kirja, mis oleksid teineteisega sarnased. Ühele on aadress kirjutatud masinakirjas, teisele lapsekäega, kolmandal on palju ilusaid postmarke.

Nad kõik on siin vaid lühikeseks ajaks koos, et siis jälle eri paikadesse laiali rännata. Ühed on alustamas väga pikka teekonda üle merede ja mägede. Teised aga rändavad ainult sama linna teise tänavasse.

Majakeses hakkaski juba kitsaks jääma, kui äkki põrand kirjade alt ära libises. Ent kirjad ei kukkunud tänavale, vaid suurde kotti, mida postivedaja kasti all hoidis.

Kott pandi autosse ja sõidutati postkontorisse.

2. Postkontoris.

Kuidas leiab kiri õige tee?

Postkastidest võetud kirjadele lüüakse peale tempel, mis märgib kirja postkontorisse saabumise kuupäeva. Siis hakatakse kirju sorteerima aadressi järgi. Ühte laekasse satuvad kõik need kirjad, mis peavad sõitma Tallinna poole, teise — Võru poole minevad, kolmandasse Tõrva või Viljandi kirjad jne., jne.

Iga laeka kirjadest valmistavad virgad käed pakid, need pannakse kottidesse, kotid pitseeritakse kirjalakiga ja saadetakse teekonda jätkama. Oma rajooni kirjad toimetab harilikult kohale liiniautobuss. Kaugemale reisijad jätkavad aga teekonda raudteel või isegi lennukil.

3. Postivagun.

Kui sõidad vagunis, siis on sul aega küllalt. Vaatad aknast välja või loed midagi. Postivagunis sõidavad aga postiametnikud. Neil on väga kiire. Nad sorteerivad toodud kirjad uuesti pakkidesse ja valvavad, et ükski kiri oma jaamast mööda ei sõidaks.

Rong peatub keset metsa väikeses jaamas. Peatus kestab kõigest ühe minuti, selle ajaga tuleb kirjakott jaama üle anda.

4. Kirjakandja.

Kirjakandja viib kirja saajale koju kätte. Kiri avatakse ja kogu perekond ruttab lugema, mida kirjutas kaugelt vend, õde, isa, vanaema või sõber. Kõigil on kirja üle hea meel. Kirjade kaudu sõlmivad meie suure kodumaa rahvad omavahel sõprussidemeid.

KIRI ISALE.

Ukraina nali.

Isa on meremees, sõidab kaugel merel. Väike Leena kirjutas isale kirja. Pani ümbrikku veel kümme pilti ja joonistust. «Oi, kui raske kiri sul tuli!» ütles ema. «Peab veel ühe margi peale kleepima.» Sellega ei olnud aga väike Leena kuidagi nõus. «Aga ema, kui ma veel ühe margi peale kleebin, läheb ju kiri veelgi raskemaks!»

KIRJAKAST.

J. Taitsi järgi.

1.

Valja ja Jüri ärkasid igal hommikul tugeva koputamise peale. Väljas oli kirjakandja. Ta andis isale ajalehe ja küsis:

«Kodanik, millal te kord kasti välja panete?»

«Jaa, jaa,» vastas isa, «tingimata juba täna.»

Ühel õhtul tuli isa helesinise kastiga koju. Ta võttis haamri ja kinnitas kasti ukse külge, lukustas selle ja ütles:

«Noh, lapsed, kes teist hakkab «postiülemaks»? Kellele annan võtme?»

Mõlemad lapsed tahtsid olla «postiülemad».

«Jüri, sina oled vanem, sina saad kirjakasti võtme enda kätte,» ütles isa.

2.

Jüri oli oma uues ametis väga hoolas. Igal hommikul olid laual värsked ajalehed. Valja palus sageli venna käest kirjakasti võtit, kuid asjata.

Kord jooksis Valja vaatama, kas kastis on kirja, ja nägi, et kasti all maas oli kiri. Valja jooksis tuppa ja hüüdis:

«Jüri, sa oled kirja kaotanud!»

«Missuguse kirja?»

Jüri võttis Valja käest kirja ja ütles:

«Viska see ära!»

«Kuidas?» imestas Valja. «See on ju kiri!»

«Kiri jah, kuid mitte meile. Meie elame Suur-Karja tänavas, aga aadress on Väike-Karja.»

Valja vaatas läbi külmunud akna tänavale.

«Mis teha?» mõtles ta. «Niisuguseid margita kirju saadetakse ju rindelt. Ehk mõni väike tüdruk Väike-Karja tänavas ootab igatsusega isalt kirja. Võib-olla on isa haavatud, lamab haiglas — kodus aga ei teata sellest veel midagi. Kiri seisab siin.»

Valja haaras kirja, pani palitu selga, sidus rätiku pähe ja jooksis tänavale.

3.

Sadas lund. Oli juba videvik. Laiad lumeräitsakad langesid Valja näole. Läbi lumesaju nägi ta vaevalt majade numbreid. Kohates esimest inimest, küsis Valja:

«Palun juhatage, kus asub maja number viis?»

Vastutulija näitaski õige maja.

Valja jõudis otsitud maja väravani. Hoovist kargas välja suur must karvane koer. Valja ehmus ja taganes ning jäi ootama, kuni keegi majast väljub. Kostsid sammud ja hüüd:

«Kes seal on?»

«Kas Kaasikud elavad siin?» küsis Valja.

«Jah, elame küll,» vastas tulija.

«Teile on kiri!»

Poisike tormas Valja juurde ja haaras kirja.

«Kes selle tõi?»

«Teie kiri sattus kogemata meie kasti. Meil on muidu aadress sama mis teil, ainult et meie elame Suur-Karja tänavas.»

Valja keeras ringi ja läks koju tagasi.

«Aitäh!» hüüdis poiss talle järele.

4.

Möödus kuu, teine ja kolmaski. Valja oli juba loo võõra kirjaga unustanud. Kord avas Jüri postkasti ja jooksis kiiresti isa juurde.

«Isa, vaata, kui naljakas aadress on ümbrikul! Tänav ja maja number on, aga inimese nime pole.»

Isa võttis kirja ja luges:

«Tallinn, Suur-Karja 5, krt. 6. Tagaküljel: *Väike-Karja 5, krt. 6.* Huvitav, kellele see kiri on?»

Ta avas ümbriku, võttis kirja ja luges:

Kallis tundmatu tütarlaps! Sa viisid minu kirja, mille ma saatsin rindelt, Väike-Karja tänavasse. Sa ei aima, kui palju Sa meile sellega head tegid! Minu suurim tänu Sulle! Olen kindel, et Sinust kasvab hea nõukogude inimene.

Südamliku tervitusega
Nõukogude armee vanemleitnant
M. Kaasik.

Isa pani kirja hoolikalt kokku, vaatas veel kord ümbrikule ja küsis:

«Kellele see kiri siis on kirjutatud?»

Valja punastas ja ütles:

«Vist mulle.»

«Kas sina siis avad kirjakasti ja hoolitsed posti eest?»

«Ei, mina,» vastas Jüri ja punastas ka.

Isa vaatas Valja ja Jüri otsa ja ütles:

«Ah nii! Anna aga nüüd võti Valjale. Las tema vastutab nüüd posti eest!»

Ja Jüri pidi väikese hiilgava võtme õele andma.

1. Mispärast määras isa kõigepealt Jüri «postiülemaks»?
2. Mis mõtlesid leitud kirjast Jüri ja Valja?
3. Kuidas toimis Valja kirjaga?
4. Millise kirja sai Valja?
5. Mispärast käskis isa kirjakasti võtme Valjale anda?
6. Leia igale osale sobiv pealkiri!

HÄÄLED KAUGE MAA TAGANT.

1.

Antsul oleks hädapärast vaja emale teatada: «Ema, ära mind oota. Tulen tund aega hiljem. Meil on pioneerikoondus.» Mis teha? «Aga teil on ju kodus telefon. Sa võid kooli kantseleist emale helistada,» annab klassijuhataja nõu. Tõepoolest, Ants on mitmel korral kodunt klassivendadele helistanud. Mispärast ei võiks ta nüüd koju helistada! Pealegi nii tõsise asja pärast.

Telefon on tänapäeval inimestele asendamatuks abimeheks. Tema abil on võimalik kauge maa taha kõnelda. Muidugi

mõista saab kõnelda ainult sinna, kus telefon on olemas. Mänguväljakule ei saa teatada, et «mängige täna ilma minuta». Sinna ei ole ju telefonitraate tõmmatud ega telefoniaparaati seatud.

Kes telefoniga on kõnelnud, see võib õpetada, kuidas saada ühendust isa töökohaga, pioneerimajaga, arstiga või kaugel elava tädiga. Telefoniaparaati kõneldud sõnad kannab traat edasi väga kauge maa taha. Näiteks meilt Moskvasse ja isegi kaugemale — meretagustesse maadesse.

2.

Kodus on mõnus raadio juures istuda. Tarvitseb ainult nupust keerata ja aparaadist kostab laulu või muusikat. Peale selle võib kuulata kuuldemängu, lastesaadet, ilmateadet, saab teada õiget aega ja palju muud.

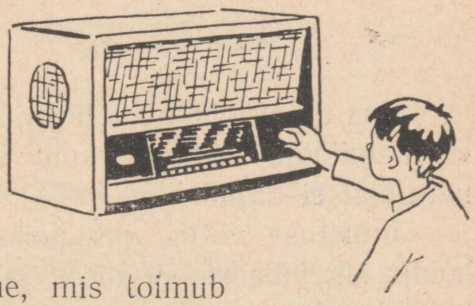

Raadio kaudu kuuleme, mis toimub meist tuhandete kilomeetrite kaugusel. Moskvas löövad Kremli kellad, suurel koosolekul kõnelevad partei ja valitsuse juhid, spordiplatsil võistlevad sportlased. Kõik selle toob raadio meile otse koju.

3.

Veelgi toredam aparaat on televiisor. Raadiost võib küll palju huvitavat ja meeldivat kuulda, kuid näha pole midagi. Televiisori ekraanil aga näeme, kes laulavad, mängivad või tantsivad. Hääl ja pilt käivad siin üheskoos. Istud näiteks kodus toolil ja vaatad etendust nagu nukuteatris, filmi nagu kinos või spordivõistlust nagu staadionil.

Televiisor pole praegu enam mingi imeasi, neid on paljudes kodudes. Ilma raadiota ja televiisorita nagu ei osatagi elada. Ainult vanaema vangutab vahel pead ja lausub: «Mida see inimene küll välja ei nuputa! Kui minu isa-ema seda kõike näeksid!»

RAAMATUKOGUS.

J. Jermolajevi järgi.

Lugu algas lihtsalt: oli vaja lugeda Gaidari jutustust «Trummilööja saatus», kuid kooli raamatukogus seda parajasti ei olnud.

«Jutustuse võttis üks poiss,» seletas raamatukoguhoidja lugejakaarte sirvides, «ja peab seda enda käes juba kolm kuud.»

«Kolm kuud!» hüüatas Kusti. «Mida ta küll mõtleb! Raamat antakse lugeda ainult kaheks nädalaks.»

«Täiesti õige,» ütles raamatukoguhoidja, «kuid kahjuks leidub veel lapsi, kes peavad raamatuid enda käes üle aja. Mul on selliseid võlgnikke terve hulk.»

«Terve hulk,» pahandas Kusti ja ütles samas: «Poisid, aitame raamatukoguhoidjat. Lähme kohe ja korjame kõi-

gilt lastelt ära need raamatud, mille tähtaeg on möödunud. Milline lohakus, et raamatuid nii kaua tagasi ei tooda! Raamatukoguhoidja, palun andke meile võlgnike nimekiri!»

Kusti võttis nimekirja ja hakkas seda lugema, kuid korraga sündis midagi imelikku: esiteks Kusti punastas, siis hakkas nihelema, tormas ukse juurde ning kadus.

Paarikümne minuti pärast tuli Kusti tagasi. Ta pani raamatukoguhoidja ette lauale paksu raamatu, võttis nimekirja, kriipsutas sealt ühe nime maha ja ütles:

«Nii, üks on nüüd vähem, lähme teisi otsima!»

1. Jutusta raamatute laenutamise korrast oma koolis.
2. Missugune loetud raamat meeldis sulle kõige enam?

VAGUN TAEVA ALL.

G. Jurmini järgi.

Maailmas on palju mitmesuguseid vaguneid. Kõik nad sõidavad mööda maad.

Aga kas olete näinud vagunit, mis lendab taeva all, õhuvagunit?

Mina olen lendavat vagunit oma silmaga näinud. Ja mitte ainult mina üksi.

See oli lennupäeval Moskvas. Vaatan: mis asi see küll on? Lennuvälja kohale taeva alla ilmus imelik lennuk. Täpselt nagu vagun! Kui «vagun» maandus, sõitsid selle laiast uksest teineteise järel kaks autot välja. Pärast seda

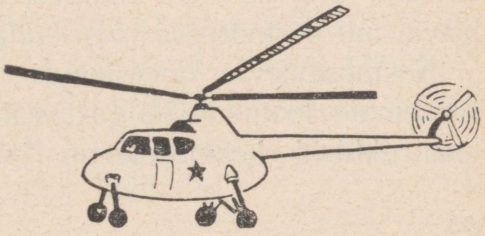

lendas «vagun» minema. Ja kuidas veel! Kargas ilma hoogu võtmata maast üles ja kadus pilvedesse.

See imelik lennuk on väga suur ja tugevajõuline helikopter. Kuigi tal ei ole tiibu, lendab ta siiski.

Helikopteril on palju sarnasust kiiliga. Lendab, lendab ja jääb siis äkki õhku rippuma justkui kiil. Seisab, peab nagu aru, ja jälle edasi. Kui heaks arvab, lendab külg ees, või koguni tagurpidi.

Meil on mitmesuguseid helikoptereid: suuri ja väikesi. Ja igaüks teeb oma tööd. Kui mägikülast, kuhu autoteed ei ole ja kus lennuk ei saa maanduda, on tarvis inimest kiiresti haiglasse viia, kutsutakse välja helikopter. Tahetakse aga teada, kus kalaparved meres liiguvad, otsib helikopter selle koha üles ja teatab raadio teel kaluritele.

Helikopterid aitavad inimesi mitmeti: kustutavad ülevalt metsatulekahjusid, parandavad kõrgepingeliine, veavad posti ja otsivad ookeanis vaalasid.

Hiljuti andis meie valitsus ordeni mitmele lendurile, kes oma helikopteritega päästsid palju inimesi ootamatu suurvee ajal uppumisohust.

Helikopter on truu abimees paljudele inimestele.

BELKA JA STRELKA KOSMOSELEND.

Belka ja Strelka on kaks väikest koera, keda tuntakse kogu maailmas. Nemad olid kõige esimesed kosmosereisijad, kes pärast lendu pöördusid elusalt Maa peale tagasi.

Koerad tegid ööpäeva jooksul 18 ringi ümber maakera, lendasid ära 700 000 kilomeetrit ja tõid lähemale selle päeva, mil kosmosesse võis lennata inimene.

Kosmoselaeva «meeskond» valiti väga põhjalikult. Suuremate loomade hulgast valisid teadlased, arstid ja konstruktorid kosmoselennu jaoks välja koera. Peale

koerte saadeti kosmosesse reisima hiiri, kärbseid, taimi, maisiseemneid, herneid, sibulaid ja mitmesuguseid pisikuid. Taimed olid mulda istutatud. See oli esimene osake maast kosmoses.

Sobivaid koeri polnud kerge leida. Teadlased vajasid väikesi, tugevaid, vastupidavaid ja terveid koeri. Loomad pidid olema arukad, kuulekad ja võimelised täitma mitmesuguseid ülesandeid.

Pika otsimise peale leiti väike targa näo ja rõõmsa ning lepliku loomuga valge koerake. See oli Belka. Tema kaaslaseks valiti Strelka, kes sai selle nime oma elava iseloomu ja väleduse tõttu.

Algas «meeskonna» õpetamine ja treening. Belkale ja Strelkale õmmeldi erilised ülikonnad, mis võimaldasid «kosmoselenduritel» ennast natuke ka liigutada.

Päev, mil kosmoselaev pidi Belka ja Strelka kosmosesse viima, oli imeilus.

Lennuvälja raadio teatas: «Kosmoselaeva stardini on jäänud viis minutit.» Siis kuuldus käsklus: «Start!» Hiiglarakett kerkis platvormilt ja sööstis otsejoones taevasse.

Varsti oli rakett muutunud liikuvaks tähekeseks, mida vaadeldi kõikidelt mandritelt. Tema signaale kuulsid raadiojaamad maakera erinevates kohtades.

Pärast ööpäevast lendu laskus kosmoselaev maa peale tagasi.

Teadlased avasid kabiini luugi ja sealt kargasid rõõmsalt välja Belka ja Strelka.

Haruldane lend, mida jälgis kogu maailm, oli edukalt lõppenud.

Teadlased uurisid järele, kuidas kosmoselend koertele mõjus. Viie kuu pärast saadeti kosmoselennule uus reisija, koer Tšernuška. Tema teekond oli lühem. Ta laskus Maale samal päeval.

Möödus kaks nädalat ja raadio teatas uue neljajalgse kosmonaudi nime. Seekord sooritas kosmoselennu koer Zvjozdotška.

Ja alles siis saabus päev, mil kosmoselaevaga läks maailmaruumi inimene.

ESIMESED MAAILMAS.

1.

12. aprillil 1961. aastal hämmastas kogu maailma teade: esimese inimesena tõusis maakera pinnalt kaugesse maailmaruumi — kosmosesse — Nõukogude lendur Juri Gagarin. Teinud ühe tiiru ümber Maa, maabus ta mõni tund hiljem ettenähtud kohas.

Sama aasta 6. augustil kostis raadiost uus erutav sõnum: teise inimesena sõitis maailmaruumi Juri Gagarini sõber German Titov! Ta tegi 17 tiiru ümber maakera, kokku 700 000

kilomeetrit. See on niisama pikk tee kui maakeralt Kuuni ja sealt tagasi. Autoga võib 25 tunniga meilt Moskvasse jõuda, kuid kosmoselaevaga võib sama aja jooksul Kuu peal ära käia.

Ning ärgem unustagem, et German Titov mitte ainult ei sõitnud maailmaruumi. Ta elas kosmoses üle 25 tunni — töötas, magas, võimles, saatis Maa peale teateid ja kuulas raadiost kõike, mida meiegi võime kuulda.

Päike ja tähed asuvad maailmaruumis ehk kosmoses, miljonite kilomeetrite kaugusel Maast. Gagarini ja Titovi lendudeks maailmaruumi ehitasid meie teadlased suurepärased kosmoselaevad. Kosmoselaeva juhte nimetatakse kosmonautideks. Nii oli Gagarin esimene ja Titov teine kosmonaut. Esimesed maailmas!

1. Missugust laulu laulis Juri Gagarin kosmoselennul?
2. Kus võime selle laulu esimest lauset iga päev kuulda?

Kodumaa kuuleb, kodumaa vaatab,
rõõm oma poega tal teele on saata.
Kodumaa silmis tiirled sa pilvis . . .
Tormiseid päevi sul tulla võib palju,
raskustes kõigis,
seltsimees, seisa kui kalju!

J. Dolmatovski.

2.

Meie kõik ootasime ja teadsime, et kosmoselende tuleb veel. Ja see saigi teoks: nõukogude inimesed lendasid uuesti tähtede poole.

See polnud aga lihtne lend, vaid «kaksiklend». Kosmonaudid Andrian Nikolajev ja Pavel Popovitš lendasid kosmoses oma laevadel «Vostok-3» ja «Vostok-4» üheaegselt ja pidasid isegi omavahel raadiosidet. Ega neid ilmaaegu «kosmosevendadeks» nimetata.

Nõukogude kosmonaudid P. Popovitš, A. Nikolajev, G. Titov, V. Tereškova, J. Gagarin, V. Bõkovski.

Nende päevaplaan kosmoselaevadel oli täpselt ette nähtud: hommikul tõusmine, virgutav võimlemine, eine, seejärel tööülesannete täitmine ja nii kogu päev läbi. Õhtul läksid nad magama, nagu seda teevad inimesed maakeralgi. Aga kosmoselaev? Kosmoselaeva tüürisid automaatseadmed, mida juhiti Maa pealt. Need isegi kontrollisid une ajal kosmoselendurite tervist: kuidas töötab süda? Kas hingamine on normaalne? Missugune on vere-

rõhk? Nii lendas kosmonaut Andrian Nikolajev oma laeval «Vostok-3» 64 korda ja tema sõber Pavel Popovitš kosmoselaeval «Vostok-4» 48 korda ümber maakera.

3.

Aga juba 1963. a. juunikuus tõusid kõrgustesse kaks uut Nõukogude kosmoselaeva. Esimest neist juhtis Valeri Bõkovski. Tema lend kestis ligi 5 ööpäeva ja oli üle 3 miljoni kilomeetri pikk.

Teist kosmoselaeva juhtis maailma esimene naiskosmonaut Valentina Tereškova. Tema lend kestis ligi 3 ööpäeva ja teekonna pikkus oli ligi 2 miljonit kilomeetrit.

12. okt. 1964, täpselt kolm ja pool aastat pärast J. Gagarini kosmoselendu, sööstis kosmosesse «Voshod», millel oli 3 meest. Kosmoselaeva juhtis V. Komarov, tehniliste seadmete tööd jälgis teadlane K. Feoktistov ja tervist kontrollis arst B. Jegorov.

Kõige toredam aga oli see, et ka meie maakeral võisime neid lendamas näha. Kuidas see võimalik oli?

Nüüd on inimene kosmoses juba jalutanudki. Jutusta, mida oled sellest kuulnud või lugenud.

BUSSIS.

H. Pukk.

Suur punane buss jõudis peatuskohale. Uksed lõid lahti ja inimesed astusid sisse.

Vello viipas just õele käega, et ronigu ometi rutem peale, kui ta järsku märkas selja taga korviga eidekest. Õde-venda astusid ukse eest kõrvale ja toetasid vanakest teine teiselt poolt. Korvi aga palus Vello niikauaks enda kätte.

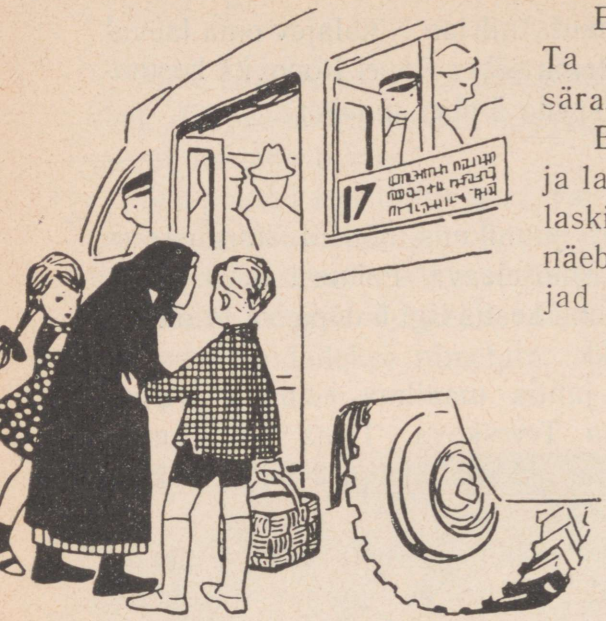

Eidekesel oli hea meel. Ta silmad lõid tänulikult särama.

Bussis oli rohkesti ruumi ja lapsed said istuma. Vello laskis Valve akna alla: sealt näeb hästi välja ja kaassõitjad ei müksi.

Peagi jõudis Valve ja Vello juurde ka konduktor. Vellol oli raha juba peos valmis pandud.

«Kaks piletit, palun.»

Konduktor libistas raha oma suurde kotti, rebis rullilt piletid ja ulatas Vellole.

«Aitäh!» sõnas Vello.

Järgmises peatuses oli pealetulijaid õige rohkesti. Kõik istmed said täis ja rahvast jäi ka seisma.

Otse õe ja venna kohal peatusid kaks keskealist meest portfellidega.

Juba tundis Vello, kuidas Valve teda küünarnukiga müksib. Küll on ikka kannatamatu! Nagu Vello ise ei teaks, et tuleb istet pakkuda.

Vello kargas püsti. Valve samuti. Täiskasvanud tänasid ja istusid.

Ühe tugeva mehe kannul, kes nähtavasti pidi nagu nemadki järgmises peatuses väljuma, jõudsid lapsed ukse-

lähedaste istmete ette. Siin istusid kõrvuti kaks meest: vanem, prillide ja kaabuga, luges ajalehte. Tema kõrval istuv sonimütsiga noormees püüdis samuti kõigest hingest sinnasamasse ajalehte piiluda.

Viimaks voltis prillidega sõitja ajalehe kokku ja sõnas vaikselt:

«Vabandage, noormees, aga ma pean teie tähelepanu juhtima sellele, et kõrvalistuja ajalehte või raamatut ei ole viisakas piiluda.»

Sonimütsiga noormees viskas nüüd pea selga, surus siis käed palitutaskuisse ja hakkas lärmitsema:

«On sul kahju või? Loen su lehele augu sisse või?»

Vello lausa imestas, kuidas too prillidega sõitja seda nii rahulikult võis taluda. Tema, Vello keel sügeles juba praegu. Noormees jäi aga varsti vait, sest kõik lähemal seisjad hakkasid teda häbistama.

«Kooli peatus!» hüüdis konduktor. Vello hüppas bussist välja ja ulatas siis Valvele käe. Ega Valve bussist väljudes vajanudki tuge, aga et isa alati niiviisi ema aitab, siis oli see ka Vellole enesestmõistetavaks saanud.

TEEL.

V. Beekman.

Kuused paukudes põlevad,
albid kiideldes kõnnivad.

Päike laskus pikkamööda metsa kohal madalamale. Teeäärsete põõsaste varjud pikenesid ja sirutusid viltu üle tee. Päevane kuumus andis maad mõõdukale jahedusele, millest oli tunda õhtu lähenemist. See sundiski poisse kiirustama.

«Kuule, mees, kas sa käed lahti sõita oskad?»

«Küll ma oskan, aga maanteel ei maksa mängida...»

«Poja! Hakkame võistlema, kes saab kauemini sõita, käed lahti! Tule välja!»

«Ei tea, tuleb veel mõni suur diisel vastu...» kõhkles Andres ikka veel.

«Värised?! Tule tee proovi!» hüüdis Peeter ja tegi algust.

Sellist väljakutset ei saanud Andres juba puht uhkuse pärast tagasi lükata. Ta vaatas igaks juhuks üle õla tagasi — tee oli tühi. Eespool kulges see samuti sirgena ja siledana. Olgu, ta veel näitab Peetrile, kuidas uhkustada.

Peeter kihutas lahtiste kätega tee vasakpoolsel serval, Andres — parempoolsel. Et aga lahtiste kätega sõites on seda kergem tasakaalu hoida, mida suurem on kiirus, lisasid mõlemad aina hoogu, nii kuidas aga jalad võtsid. Tee otse sööstis vastu ja kadus rataste alla. Kumbki poistest ei tahtnud alla vanduda ja esimesena käsi juhtraua külge panna — võistlus on võistlus! Nii nad kihutasidki kõrvuti mööda teed Sinioru poole.

Andres vaatas kogu aeg teed otse enda ees, kuid viskas aeg-ajalt kõrvalpilke ka Peetri poole. Ja äkki juhtus midagi, mis sundis teda otsekohe käsi juhtraua külge lööma ja järsult pidurdama. Peetri jalgratas jõnksatas kuidagi imelikult ja juba järgmisel hetkel lendas Peeter koos oma masinaga üle kaela kraavi.

Andres sai pidama alles natukese maa taga. Ta hüppas ühe ropsuga sadulast, lükkas jalgratta kraavi küljeli ja jooksis Peetri juurde.

Peeter ronis juba kraavist välja ja upitas jalgratast püsti. Esimene asi, mis Andresele silma torkas, olid värsked kriimustused Peetri paremal käsivarrel.

«Peeter? Kuidas sa's sedamoodi?» oskas Andres ainult küsida.

«Lendasin üle kaela,» vastas Peeter erutusest väriseva häälega. «Ei tea, kas ratas jäi terveks?!»

Ta ronis longates ja jalgrattale toetudes kraavist välja.

«Kas sa ise häda ei saanud?» päris Andres teda aidates.

«Ei ole häda midagi, põlve lõin sutike ära... aga vaata, ratas!»

Peetri jalgrattal oli tõega pisut ebatavaline välimus: ta juhtraud oli täiesti viltu käänatud, latern vaatas külje peale ja raami torude värvil paistsid silma sügavad kriimustused. Parempoolne pedaal oli mulda täis ega tahtnud hästi liikuda: ta oli läinud otsapidi maa sisse.

Andres aitas juhtraua õigeks käänata ja lambi otse panna. Selgus, et muud suuremat häda jalgrattal polnudki.

«Noh, paistab, et läks veel õnnelikult...» lausus Andres, kui esimene hirm ja ehmatus olid möödas.

«Pagan võtaks!» siunas Peeter.

«Kuidas sa siis niimoodi üle kaela käisid?»

«Üks kurjavaimu kivi oli tee peal ees! Mina teda suure kiiruga ei näinudki — lõi ratta viltu ja mina kraavi...»

«Vedas veel!» pöördus Andres Peetri pooie. «Oleks see natuke maad edasi juhtunud...»

Ta näitas käega ettepoole, kus teetamm tõusis ümbritsevast heinamaast kõrgemale ja tee oli ääristatud madalate valgeks võõbatud postidega. Peeter vaatas ainult ja kehitas vaikides õlgu. Kõik oli sõnadetagi selge.

Peeter kääris püksisääre üles. Põlv veritses üsna tugevasti, ta oli mehiselt marraskil. Vett haava pesemiseks polnud kusagilt võtta. Siis otsis Andres taskupõhjast enamvähem puhta taskuräti ja sidus sellega Peetri põlve kõvasti kinni, et rohkem mustust sisse ei läheks. See oli kõik, mis ta teha sai.

«Sõidame nüüd edasi!» ütles Peeter, kui oli end natuke tolmust puhastanud.

«Kas põlv haiget ei tee? Sõita ikka saad?» päris Andres.

«Pole midagi! Näe sõjas tuleb mehel mõnikord pea otsast ära ja kah ei nuta. Egas me siia öömajale jääda saa!...»

Andres istus sadulasse ja ütles otsekui Peetrit rahustades:

«Kilomeetrit neli ongi veel jäänud...»

«Kas või nelikümmend!» vastas Peeter.

Esialgu läks sõit üsna hästi, kuid peatselt hakkas Peeter vähehaaval maha jääma. Algul oli ta vait ja alles mõne aja pärast tõi kuuldavale:

«Ära nii kiiresti vehi! Põlv on väga valus... ei saa hästi sõtkuda.»

Tempo oli jäänud üsna aeglaseks, päike aga veeres üha madalamale ja Sinioruni oli veel jäänud enam kui kaks kilomeetrit maad. Peeter kannatas vaikides. Ta mõistis, et see on kõik tema enda süü ja kaevata pole põhjust. Andres aga mõtles kogu aeg, kuidas saaks sõpra hädas aidata.

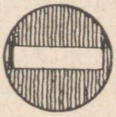

Hooletus ees, õnnetus taga.

1. Leia palast kohad, kust nähtub Peetri alp kelkimine.
2. Mida ei tohi teha, kui liigud teel:
   a) jalgsi,
   b) rattal sõites?
3. Missuguseid liiklusmärke sa tunned?
4. Mida teha veritseva haava puhul (siduda? veega pesta?)?

Tööst me kodumaa kajab,
päevast päeva ta pinnal
kerkivad uued majad,
sünnivad uued linnad.

K. Kangur.

SÜNNIVAD UUED LINNAD.

K. Kangur.

Kraana telliseid vinnab,
kivile pannakse kivi:
kerkib majade rivi,
sünnivad uued linnad.

Uute kodude aknad
virguvad hulgakesi.
Soojeneb koldeid ja vesi
kraanides laulma hakkab.

Uute kodude uksed
kinni ja lahti käivad.
Toredad on siin päevad,
ärevad südametuksed.

Vedureid ähib ja puhib...
Uues bensiinijaamas
autod on kütet saamas,
nurgal vestlevad juhid.

Päike toob kiirtenooli.
Patsides uued paelad,
punarätikud kaelas,
lapsi on minemas kooli.

Oh neid viise, mis laval
haaravad kõigi meeli,
sõrmi, mis puudutavad
elavaid viiulikeeli!

Kui palju raamatulehti
avaneb südaöö paiku,
siis, kui päevatöö tehti,
siis, kui ümber on vaikus!

Tööst me kodumaa kajab,
päevast päeva ta pinnal
kerkivad uued majad,
sünnivad uued linnad.

MASINAD MEIE TÄNAVAL.

M. Iljini ja J. Segali järgi.

1.

Kui palju on meie tänaval autosid! Nad sõidavad üksteise järel ja lõppu ei näi tulevatki.

Kõik nad on sulle tuttavad. Sa tunned neid isegi nimepidi. See on «Volga». Ja see on «Moskvitš».

Kiiresti liiguvad autod, kuid neil tuleb vahel sõitu aeglustada ja teinekord isegi peatuda, kui jõuavad tänavaristile.

2.

Ent on autosid, mis kihutavad valjusti tuututades ja tänavaristil peatumata.

Ühel autol on kiri «Kiirabi». Autos on kanderaam, millel lamab haige. Autojuhi kõrval istub valges kitlis arst või sanitar. Miks on tee sellele autole alati vaba?

Sellepärast, et haige tuleb võimalikult kiiresti haiglasse toimetada.

Seal aga kihutab veel teinegi auto kõigist mööda, ilma et keegi seda peataks. Sel autol pole mingit kirja peal, kuid sa tunned ta siiski kohe ära. Punased kui tuli on ainult tuletõrjeautod. Ja kuidas sa teda siis ei tunneks, kui sel autol istuvad tuletõrjujad ja kui seal on pikk redel ning suur rullile keritud tuletõrjevoolik!

Tuletõrjeauto lastakse otsekohe läbi. Tuli tuleb ju kustutada võimalikult ruttu. Sellepärast kihutabki punane auto nii kiiresti. Sellepärast öeldaksegi tõttavale inimesele: «Sa ruttad, nagu oleks tuli lahti!»

Meie tänavast sõidab läbi palju autosid, ja igaühel neist on omad ülesanded.

Sealt läheb auto pealkirjaga «Leib», seest riiuleid täis nagu kapp. Riiulitel on puukandikud värskete, alles soojade leivapätsidega.

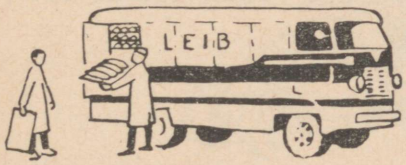

Seal jälle on teine auto, millel on kiri «Liha». See veab liha ja vorsti.

See auto seal on aga

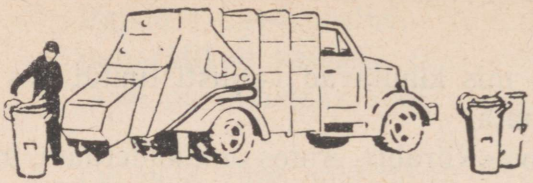

pühkmete koristamiseks. Ta aitab hoove ja tänavaid korras hoida. Prügiautodel on suur kopp, millesse tühjendatakse **prügikastid.**

On olemas veel teine **kiirabiauto,** kuid mitte haigete inimeste, vaid haigete sõidukite jaoks.

Juhtub, et tänaval jääb seisma tramm. Miks ta seisma jäi? Sellepärast, et **juhtmes** on midagi korrast ära. Oleks vaja juhet parandada, ent kuidas sellele ligi pääseda? Juhe asetseb ju **kõrgel.**

Sel juhul tulebki kohale «Tehnilise kiirabi» auto. Sellel on tulp ja tulba otsas ümmargune platvorm, mida ümbritsevad käsipuud. Platvormil seisab meister, kes oskab juhtmeid parandada.

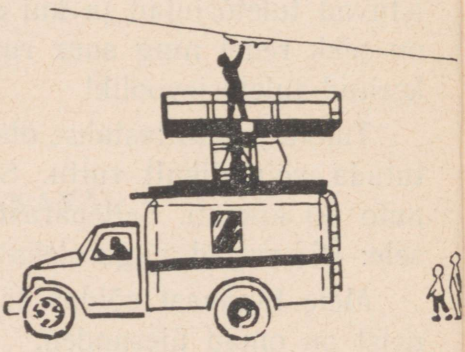

Tulp tõstetakse koos platvormi ja meistriga üles. Varsti ongi juhe meistri käeulatuses, kes parandab rikke.

On olemas ka autosid, mis puhastavad teed lumest. Need liiguvad tänavail, kraabivad käppadega lume kokku ja loobivad selle veoautole. Suvel aga sõidab linnas auto, mis kastab ja peseb tänavaid.

3.

Tore on meie tänav! Piki kõnniteid kasvavad suured varjulised pärnad. Näib, nagu oleksid nad siin suureks kasvanudki. Meie tänava elanikud aga teavad, et pärnad saabusid siia alles hiljuti.

Vanasti seisid puud alati ühes kohas paigal. Nüüd aga veetakse neid vajaduse korral veoautodega ühest paigast teise ja istutatakse sinna ümber. Ja seda tehakse koguni suvel, juunis-juulis, kui pärn on lehtes.

Puu kaevatakse koos juurte ja mullaga välja. Et juured viga ei saaks ja muld laiali ei pudeneks, veetakse pärna puukastis nagu lille potis. Kuid lill on väike, puu aga suur ja raske. Kuidas teda üles kergitada ja auku tõsta?

Selle töö teeb ära laadimismasin. Ta võtab pärna veoautolt ja tõstab selle, juured ees, auku.

Ja juba kasvabki pärn kärarikkal linnatänaval. Veel hommikul oli ta oma kodus, vaikses metsatukas, palju kilomeetreid eemal...

Vaata oma jalge alla! Selle tänava sillutasid samuti masinad.

Just praegu kaetakse tänavat asfaldiga. Mööda tänavat veereb aeglane masin. Ta katab tänava kuuma asfaldiga, tambib

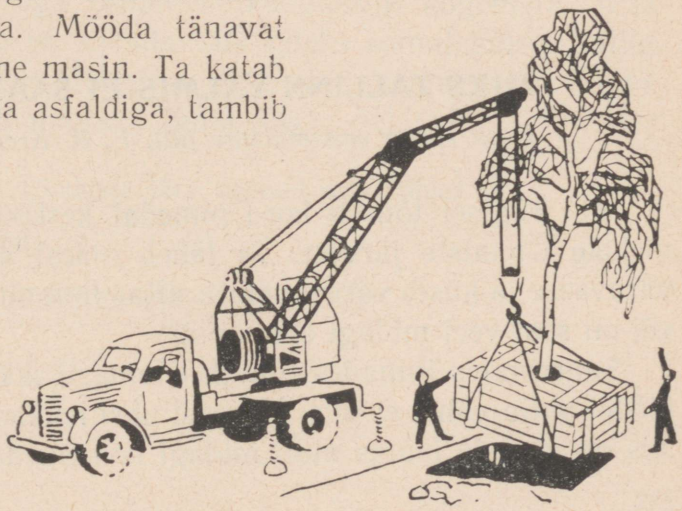

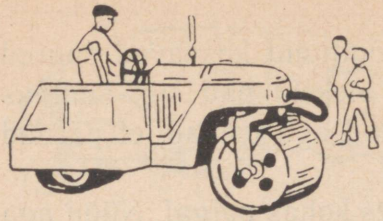

selle kohe kinni, et see oleks tihedam, ja silub seejärel pealt ühetasaseks. Sillutis peab olema tasane, sile nagu laudlina, et autodel oleks hõlpsam veereda.

Laudlina triigitakse siledaks triikrauaga. Ka tee tasandamiseks on leiutatud «triikraud», hiiglasuur teerull.

Küllap sa oled tihti näinud, kuidas kuumal asfaldil veereb ja seda silub raske, välimuselt kohmakas teerull.

Silmitsegem nüüd veel kord meie tänavat. Raske oleks sellist tänavat ehitada, kui meil puuduksid masinad. Masinad olid abiks majade ehitamisel, masinad istutasid puid, masinad paigaldasid asfalti ja nüüd sõidavad mööda seda asfalti autod.

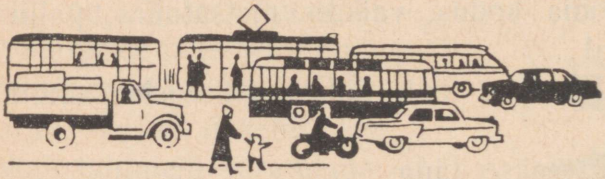

MIKS TALLINN VALMIS EI SAA?

Eesti rahva ennemuistne jutt, F. R. Kreutzwaldi järgi.

Igal sügisel tõuseb kord pimedal kesköösl väike hall mehike Ülemiste järvest. Ta läheb mäest alla Tallinna väravasse ja küsib väravavahilt: «Kas linn on juba valmis või on seal veel midagi ehitamist?»

Suuremates linnades juhtub enamasti ikka, et ehitustöödel palju vahet ei tule. Kui just uusi hooneid ei ehitata, siis on vanade juures alati midagi kohendada. Aga kuigi

juhtuks, et Tallinnas kõik ehitustöö valmis oleks, siiski ei tohi seda Ülemiste vanakesele kuulutada. Sellepärast on linna väravavahile kindel käsk antud halli vanakese küsimusele iga kord vastata: «Linn ei ole veel kaugeltki valmis, seal on kõik ehitamine veel pooleli. Võtab veel mõne hea aasta aega, enne kui kõik tööd korda saavad.»

Siis vangutab hall vanamees vihaselt pead ja pobiseb sõnu, mida väravavaht ei mõista. Ta pöördub kannapealt ümber ja läheb Ülemiste järve tagasi, kus on tema alatine asupaik. Kui aga vanamehe küsimusele kogemata vastatakse, et linn on valmis, siis tuleks samal tunnil Tallinnale ots. Kogu Ülemiste järve vesi langeks siis Lasnamäelt alla ja uputaks linna ära.

Millest on Ülemiste järv saanud oma nime?

Naljaküsimus.

Mis on Tallinnas suur ja Kohtlas väike?

MITTE KIVI KIVI PEALE, VAID SEIN SEINA PEALE.

A. Vallner.

Kevadel hakati Aia tänavas uut maja ehitama. Sellesse majja saavad korteri esmajoones kõik need, kes elavad otse üle tänava vanas väikeses kõdunema kippuvas puumajas. Vana maja lammutatakse ja uue linnaplaani järgi rajatakse siia park.

Vana maja elanikud ootavad sellepärast pikisilmi uue valmimist. Ootajate hulgas on ka Toivo, Hillar ja Tõnu. Juba alusmüüri rajamise ajal küsisid poisid ehitustööde juhatajalt: «Millal me uude korterisse võime kolida?»

«1. septembril lähete kooli juba uuest korterist,» kinnitas ehitustööde juhataja. Poisid ei tahtnud seda uskuda. Kas siis maja jõutakse ühe suvega valmis ehitada?

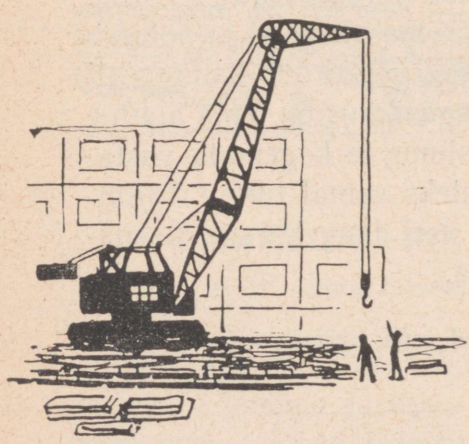

Aga seda maja ehitatakse hoopis uut moodi. Kõigepealt toodi kohale suur kraana ja seati üles. See polnud niisugune nokaga, nagu seni oli nähtud, vaid sillaga. Ehitajad ütlesid: «See on portaalkraana, mitte tornkraana.»

Siis hakkasid veoautod telliste asemel ehituspiokke kohale tooma. Need olid toaseinte suurused. Isegi aknad ilutsesid juba ploki sees — raamid korralikult värvitud ja klaasitud. Kraana trossid kinnitati kähku ehitusploki külge, brigadir andis märku ja koorem hakkas autopõrandalt aegamööda kõrgemale

kerkima. Majaseinte kõrgusele tõstetud ehitusploki sõidutas kraanajuht nüüd just sinna, kuhu teda oli vaja paigutada. Töölised asetasid selle oma kohale.

Uue maja ehitamine läks uskumatult kiiresti. «Mitte enam kivi kivi peale, vaid sein seina peale,» seletasid töölised.

Majaseinad kerkisid kiiresti. Kraana tõstis ehitusplokke juba kolmandale korrusele. Korter nr. 3 alumisel korrusel oli lubatud Toivo vanematele. Ühel õhtupoolikul läksid nad oma uut korterit vaatama. Toivoga tulid kaasa ka tema sõbrad Hillar ja Tõnu.

Uus korter oli avar: kaks tuba, köök, vannituba, esik. Ehitajad askeldasid parajasti köögis, seadsid kohale mingisuguseid torusid. «Need on keskkütte, veevärgi ja gaasipliidi jaoks,» seletati külastajaile.

Uude korterisse astus ka ehitustööde juhataja.

«Kas korter meeldib?» päris ta kohe.

«Väga meeldib,» vastas Tõnu ema, «kui ainult jõuaksite sügiseks valmis.»

«Jõuame, jõuame,» kinnitas juhataja. «Materjalidest puudust enam ei tule. Me peame ju ruttama, sest ligemale aastate jooksul on meil tarvis ehitada ligi seitsekümmend tuhat uut korterit.»

«Mitu niisugust maja tuleks siis ehitada?» päris Tõnu isa.

«Sellesse majja tuleb 12 korterit. Niisuguseid kolmekorruselisi maju tuleks ehitada ligi 6000. Kui ühte tänavasse ehitada näiteks 60 maja, siis saab uutest majadest tervelt sada uut tänavat.»

TÕEKS SAANUD MUINASJUTT.

M. Kesamaa.

Ühes muinasjutus
räägitakse, et
linna
mittemillestki
võlus imekepp.

Tekkida võib muinasjutus
selliselt palee.
Tegelikult
ühtki maja
imekepp ei tee.

Tõeks kuid ime
muinasjutus
meie päevil saab —
linnu kauneid imeruttu
kerkib meie maal.

Tõuseb linnu
kodumaal,
taigas või ka stepis.
Nõnda meil ka Eestimaal
Kohtla-Järve tekkis.

Meie rahvas ehitab,
uusi seinu tahub.
Nõnda meie kaitseme,
kindlustame
rahu.

MEIE JÕUD.

A. Vallner.

Rein käib kolmandas klassis, Riina seitsmendas. Nad on omavahel head sõbrad. See on loomulik, sest nad mõlemad elavad samas majas, mängivad tihti koos ja peale selle juhib Riina ka oktoobrilaste tähekest, kuhu kuulub Rein.

Ometi tuli hiljuti pahandus vahele.

Kogu see piinlik asi algas siis, kui Riina viis oktoobrilapsed kooliaeda kõnniteid puhastama. Rein ei läinud teis-

tega koos aeda, vaid hakkas jonnima: «Ma ei taha kõnniteid kraapida! Tahan rahvastepalli mängida!»

Reinu toetasid ainult Jaak ja Olev.

Ei aidanud teiste manitsused: «Mis te jonnite! Me ju otsustasime enne mängimist töötada. Tulge tööle, siis saame aia kiiremini korda ja mänguks jääb rohkem aega!»

Ei aidanud ka Riina sõbralikud sõnad. Rein jäi oma tahtmise juurde. Selle asemel et minna kuuri juurest kanderaami tooma, istus ta koos oma kaaslastega hoopis murule maha. Ja siis saigi Riina tigedaks: «Ennäe laiskvorste! Tahavad ainult lõbutseda ega hooli kollektiivi otsusest midagi. Te lõhute meie üksmeelt. Edaspidi tehke mis tahate! Niisuguseid pole meie hulka vajagi.»

Riina pööras Reinule järsult selja ja tõttas aeda. Varsti kihas siin hoogne töö. Luuad libisesid virgalt üle kõnnitee, varisenud lehed tõmmati rehadega kokku ja kanti kompostihunnikusse. Kooliõuele oli aga jäänud istuma kolm poissi. Olid nad nüüd rõõmsad?

Ei! Hoopis vastupidi! Poisid istusid tummalt ja nende tuju läks järjest viletsamaks. Korraks püüdis Rein küll enda ja kaaslaste meeleolu tõsta sellega, et lõi palli õhku ja kutsus teisi seda püüdma. Sellele kutsele ühmas Jaak vaid: «Ah, jäta! Kolmekesi ei tule mängust midagi välja.» Olev ei lausunud aga sõnagi. Ta piilus aia poole ja tunnistas vaikselt: «Seal on palju lõbusam kui siin. Olin rumal, et jäin Reinu seltsi.»

Varsti hakkas töö aias lõppema. Paljuke neid kõnniteid siis ära ei ole! Ja nobedates kätes edeneb töö kiiresti. Tõnu viis viimase raamitäie prügi minema ja kõik valmistusid aiast lahkuma.

«Mis Reinu, Jaagu ja Oleviga nüüd teha? Kas kutsuda endi hulka mängima?» päris Riina kõigilt.

Keegi ei lausunud Reinu ja tema seltsiliste kasuks

sõnagi. Helve sõnas: «Karistuseks jäägu nad mängust eemale.» Jaan kostis: «Reinuga on meil tihti pahandusi. Talle meeldib, kui kõik tema pilli järgi tantsivad. Seekord ei läinud tema tahtmine läbi ja sellepärast ta meiega kaasa ei tulnudki. Jäägu siis ka mängust eemale!» Tõnu lausus lühidalt, aga kindlalt: «Kes meiega koos ei töötanud, ei saa meiega koos ka mängida.»

Kiiresti valiti kaptenid, koostati võistkonnad ja Riina tõi koolimajast palli, sest Reinu palliga poleks keegi hakanud mängima, kui ta olekski seda pakkunud.

Lõbus mäng läks lahti. Tõnu tugevad visked viisid vastaspoolelt hulga mängijaid varsti piiri taha. Ainult Antsust ei saanud Tõnu kuidagi jagu. Vastane põikas osavalt kõrvale või püüdis palli isegi kinni ja lõi Tõnu võistkonnast mitu mängijat välja.

Põnev mäng meelitas kõik ligi. Isegi Rein ei suutnud oma senisel kohal edasi istuda. Ta nihkus mängijaile ikka lähemale ja lähemale. Kuid keegi ei teinud temast väljagi. Klassi kõige parem mängumees oli järsku unustatud. Ei kosta enam tavalist sõbramehe häält: «Rein, võta pall ja löö!»

Kuid nüüd juhtus veel halvem. Tugevast hoost veeres pall mängijaist kaugele eemale ja Rein jooksis seda ära tooma. Siis kõlas Riina hele hääl: «Palli püüavad ainult mängijad. Rein, hoia eemale! Ära sega mängu!»

Reinule tulid pisarad silma. Ta lahkus palliplatsilt, istus nukralt akna alla pingile ja püüdis leida vastust küsimusele: mispärast nad mind nii väga põlgavad?

Sealt leidis tema vanem-pioneerijuht, kes seda kõike oli juhtunud nägema. Ta istus Reinu kõrvale ja ütles:

«Püüa oma eksimusest aru saada. Küllap kollektiiv siis andestab ja võtab su tagasi. Aga võib-olla saad sa nüüd aru, miks on parem kuuluda kollektiivi?»

Hulk teeb hulga tööd.
Kõigi hea on igamehe hea.

1. Mida otsustati tähekeses teha?
2. Kuidas see otsus täideti?
3. Kelleks nimetas Riina Reinu ja ta kaaslasi?
4. Mispärast ei võetud Reinu enam mängima?
5. Kirjelda pallimängu!
6. Mispärast ei tahetud Reinu käest isegi palli küsida?
7. Mispärast klassi kõige parem pallimängija järsku unustati?
8. Mis tähendab «talle meeldib, kui kõik tema pilli järgi tantsivad»?
9. Milles oli Reinu kõige suurem süü?
10. Milles seisab meie rahvaste jõud?

Rahvatarkust sõprusest.

1. Kes tahab sõpru saada, peab ise sõbralik olema.
2. Tee head või kurja, ikka teed iseendale.
3. Sõprus võidab sõprust, usaldus usaldust.

MASINAD TEEVAD ÄRA RASKEMA TÖÖ.

A. Vallner.

1. Mis seal väljas müriseb?

Meie koolimaja seisab üsna vaikses tänavas. Harva sõidab siit mõni auto mööda. Ühes matemaatika tunnis aga hakkas tänavalt kostma tugevat mootorimüra. Kõikide pilgud pöördusid otsemaid akna poole, mille taga helkis rõõmus aprillipäike.

«See on traktor,» arvas Heino. «Aga kuhu ta sõidab?»

«Tank! Kindlasti tank!» erutus Olev. Ülesande lahendamine jäi sinnapaika. «Aga mida otsib tank siit?»

Müra ei vaibunud, vahel isegi kõvenes. Mis seal väljas ometi müriseb?

Enne tunni lõppu ei saa seda siiski teada, sest õpetaja, heitnud korra pilgu aknast välja, hakkas meie lahendusi kontrollima.

2. Ekskavaator läheb ehitusplatsile.

Nagu kiuste ei saanud me kella helisemise järel kohe õue rutata. Õpetaja teatas, et homme on kinos õpilasetendus, ning soovitas kõigil minna. Viimaks ometi pääsesime välja. Vanemate klasside õpilastel oli kõik juba teada. «Koolimaja kõrvale hakatakse uut maja ehitama. Ekskavaator tuli vundamendiauku kaevama,» selgitasid nad. «Maja saab koolimajast kõrgem — neljakorruseline!»

Ekskavaatori juures seisis mitu meest. Nad vaidlesid millegi üle. Siis turtsatas äkitselt ekskavaatori mootor ja metallist kopp pika varre otsas vajus aeglaselt alla. Kopa terav serv tungis poolpõiki maasse ja haaras tubli mullalahmaka sülle. Ja vaata! Kopp hakkab kerkima, pöördub ning puistab mulla isekallutaja kasti. Teine kopatäis veel, ja auto sõidab koormaga minema. Kohe vurab asemele järgmine auto.

«On ikka masin küll! Tõstab autosse korraga kas või

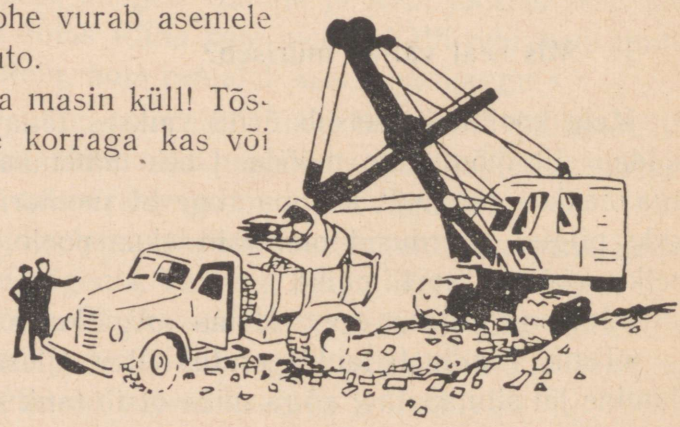

tuhat labidatäit mulda,» hüüdis Rein. «Miks ta ei tõsta,» kõneles üks seitsmenda klassi poiss. «Mineval sügisel vedasime kooli õuest prügi. Tükk aega pildusime labidatega, kuni auto kast sai lõpuks täis. Ja meid oli siis tööl tosin poissi!»

3. Masinaid tuleb juurde.

Muidu olid poisid kevadistel vahetundidel ikka spordiväljakul. Tänavu aga meelitab kõiki ehitusplats. Koolimaja õuelt on tore jälgida, mis naabruses tehakse. Isegi tüdrukud tulevad mõnikord siia ja võtavad ära paremad vaatluskohad.

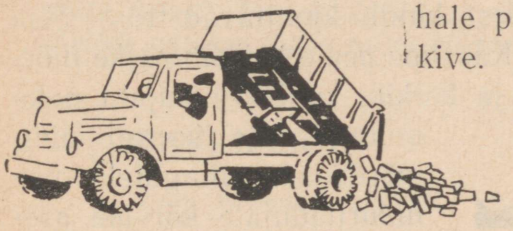

Isekallutajad veavad kohale paasi, lupja ja silikaatkive.

Mõnel autol on tsemendikotte, raudlatte või laudu. Üks isekallutaja toob kruusa. Platsile on seatud isegi elektriliin.

Ühel päeval märkab Lembit esimesena, et ehitusplatsil töötab hoopis uus masin. Selgub, et see masin valmistab mörti. Suures pöörlevas trumlis segatakse tsement ja liiv, niisutatakse veega ning viiakse ehitajaile.

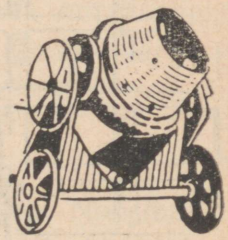

4. Tornkraana valitseb ehitusplatsi.

Isegi täiskasvanud seisatasid tihti ja jälgisid, kuidas raudteerööbastele püstitati ratastel liikuv tornkraana. Torni tipus on kabiin, kus töötab kraanajuht. Tema paneb mootori tööle ja juhib kraana pikka nokka. Kord tõuseb nokk ülespoole, kord langeb allapoole, vahel keerab paremale, siis jälle vasakule. Kui vaja, sõidab kogu kraana rööbastel ehituse ühe otsa juurest teise otsani.

Vaat see on juba masin! Vaatab üle kogu ehitusplatsi. «Nagu kurg heinamaal!» imestab üks tüdrukuist.

Kraana noka otsast ripuvad terastrossid, konksud küljes. Kraana keerab oma noka segumasina poole ja laseb trossid madalamale. Kohe haaravad segumasina juures töötavad naised trossidest kinni, kinnitavad trossi otsa konksupidi kasti külge. Käeviipe peale hakkab raske mördikast kerkima. Kerkib ja kerkib, kuni kraanajuht noka müüri poole keerab ning mördikasti tellingutele, otse müüriladujate kõrvale asetab. Nii tõstetakse ka silikaatkivid töölistele kätte.

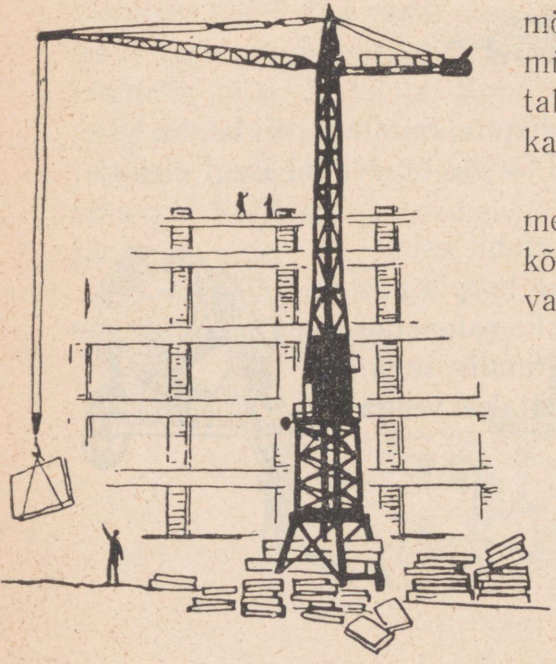

«Jah,» kõneles vana töömees ühel päeval, kui me kõik jälle töötavat kraanat vahtisime. «Vanasti niisu-

gust masinat ei olnud. Siis kandsime kõik kivid ja muu ehitusmaterjali seljas tellingutele. Oli raske töö! Tugev mees jaksas korraga ainult mõnikümmend tellist üles tassida. Meil oli siis puust raam, millele kivid ladusime ja siis selga võtsime. Kutsusime seda raami «kitseks». Kui päev läbi «kitsega» üles-alla ronisid, siis olid õhtuks nõrkemiseni väsinud. Mis nüüd viga ehitada!»

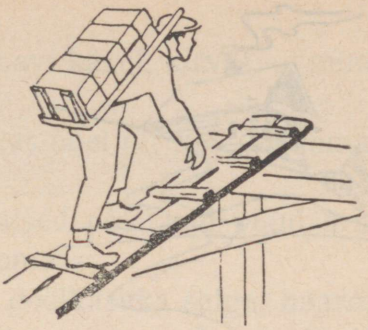

Mõista, mõista, mis see on?

Karu magab, kõrv kõigub?
Kellele antakse tuppa tulles kõigepealt kätt?

HAVI KÄSUL.

Vene muinasjutu järgi.

Ühes külas elas mees kolme pojaga. Surres jättis isa igale pojale sada rubla.

Vanemad vennad ütlesid nooremale:

«Kuule, Jemelja, me sõidame linna, anna oma sada rubla meile kaasa. Me toome sulle kingitusi: punase särgi, punase mütsi ja punased saapad. Aga sina aita meie naistel koduseid töid teha.»

«Hea küll,» ütles Jemelja.

Vennad sõitsid ära. Väljas paukus pakane. Noorikud ei tahtnud minna jääaugust vett tooma, nad ütlesid: «Mis sa, poiss, seal ahjul lamad? Mine parem too vett!»

«Ei ma viitsi.»

«Siis me ütleme oma meestele, et nad ei annaks sulle

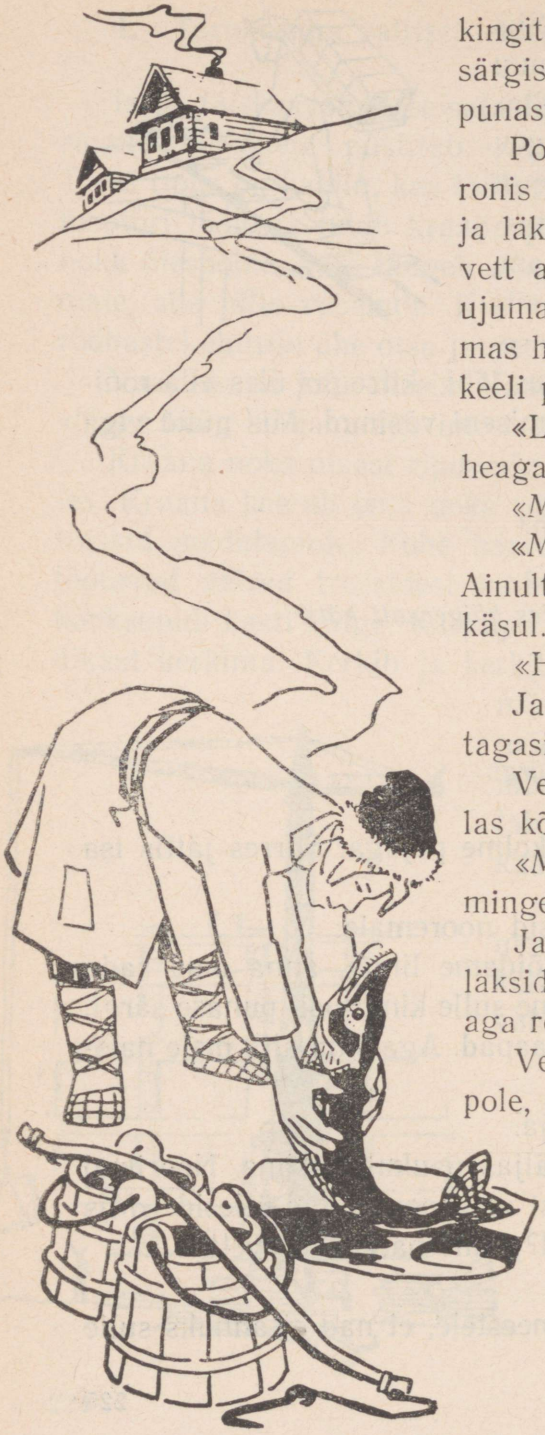

kingitusi. Jääd ilma punasest särgist, punasest mütsist ja punastest saabastest!»

Polnud midagi parata. Poiss ronis ahjult alla, võttis panged ja läks jõele. Niipea kui hakkas vett ammutama, nägi jääaugus ujumas suurt havi. Poiss kahmas havi kinni, see aga inimese keeli paluma:

«Lase mind vette, tasun sulle heaga!»

«Mis sa mulle annad?»

«Mis aga iganes soovid! Ainult ütle: «Minu soovil, havi käsul.»»

«Hea küll!»

Ja poiss laskis havi vette tagasi.

Veepanged olid rasked, kallas kõrge, tee libe.

«Minu soovil, havi käsul, minge, panged, ise koju!»

Ja panged kaelkookudega läksidki ise maja poole. Jemelja aga ronis ahjule.

Vennanaistel said puud otsa, pole, millega ahju kütta.

«Poiss, lõhu ometi puid!»

Jemelja kohe: «Minu soovil, havi käsul, kirves — mine puid lõhkuma!»

Kirves kargas pingilt ja hakkas õuel nii puid lõhkuma, et laastud aina lendasid.

Möödusid mõned päevad, naised põletasid puud ära.

«Sõida, poiss, metsa puid tooma!»

Jemelja ronis ahjult, tõmbas poolkasuka selga, haaras kirve ja nööri ning läks õue. Seal tassis ree värava ette ja hüüdis:

«Minu soovil, havi käsul, sõida, regi, ise metsa!»

Ja regi tormaski metsa poole. Metsas ütles Jemelja:

«Minu soovil, havi käsul, kirves — sina raiu puud halgudeks, aga teie, halud, minge ise koormasse!»

Sai vaevalt lausunud, kui töö läkski lahti: kirves muudkui raiub, halud aga hüppasid ise koormasse. Siis istus Jemelja koormale ja hõikas:

«Minu soovil, havi käsul, sõida, regi, koju!»

Tee läheb läbi linna. Rahvas jookseb kokku, kõik vaatavad ja imestavad. Jemelja aga sõidab uhkelt edasi. Kui koju jõudis, heitis jälle ahjule.

Linnas aga levisid jutud Jemelja imesõidust ja jõudsid ka tsaari kõrvu. Tsaar saatis kohe käskjala Jemelja järele. See aga läks esiteks vennanaiste juurde ja küsis:

«Mida Jemelja armastab?»

«Armastab punast särki, punast mütsi ja punaseid saapaid.»

Käskjalg läks Jemelja juurde: «Sõidame tsaari juurde!»

«Mul siingi hea!»

«Aga tsaar lubas sulle kinkida punase särgi, punase mütsi ja punased saapad!»

«Noh, olgu siis pealegi! Sõida ees, ma tulen järele!»

Saadik ratsutas minema, aga Jemelja lausus:

«Minu soovil, havi käsul, ahi, vii mind tsaari juurde!»

Sedamaid asus ahi teele, punus nii, et tsaari käskjalg jäi kaugele maha. Jemelja sõitis oma sõidukil otse tsaari lossi ette. Näeb — tsaari kaunis tütar vaatab aknast.

«Minu soovil, havi käsul, tsaari tütar hakaku mind armastama!»

Sai vaevalt lausunud, kui tsaari tütar jooksiski isa juurde:

«Tahan Jemeljale mehele minna, ta hakkas mulle väga meeldima!»

Tsaar vihastas hirmsasti. Aga ta oli kaval: käskis Jemeljat kostitada ja purju joota. Siis võeti Jemelja kinni ja pandi koos tsaari tütrega suurde tünni. Tünn tõrvati üle ja visati merre.

Tünn ujus merel, kiikus lainetel, Jemelja magas rasket und, aga tsaaritar nuttis kibedaid pisaraid. Viimaks Jemelja ärkas.

«Kus ma olen?»

«Tünnis.»

«Kes sina oled?»

«Tsaari tütar!»

Ja hakkaski tsaaritar Jemeljat noomima, siis aga paluma — mõelgu Jemelja välja, kuidas randa pääseda.

«Minu soovil, havi käsul, tünn, uju kaldale!»

Sai vaevalt lausuda, kui tünn ujuski kaldale ja lagunes koost.

Kaldal oli roheline muru ja kasvasid puud. Tsaaritar hakkas nutma:

«Kus me, Jemelja, elama hakkame? Mul pole kuhugi vihma eest varju minna!»

Siis hakkas Jemeljal temast kahju ja ta ütles:

«Minu soovil, havi käsul — olgu siin tore loss meile elamiseks!»

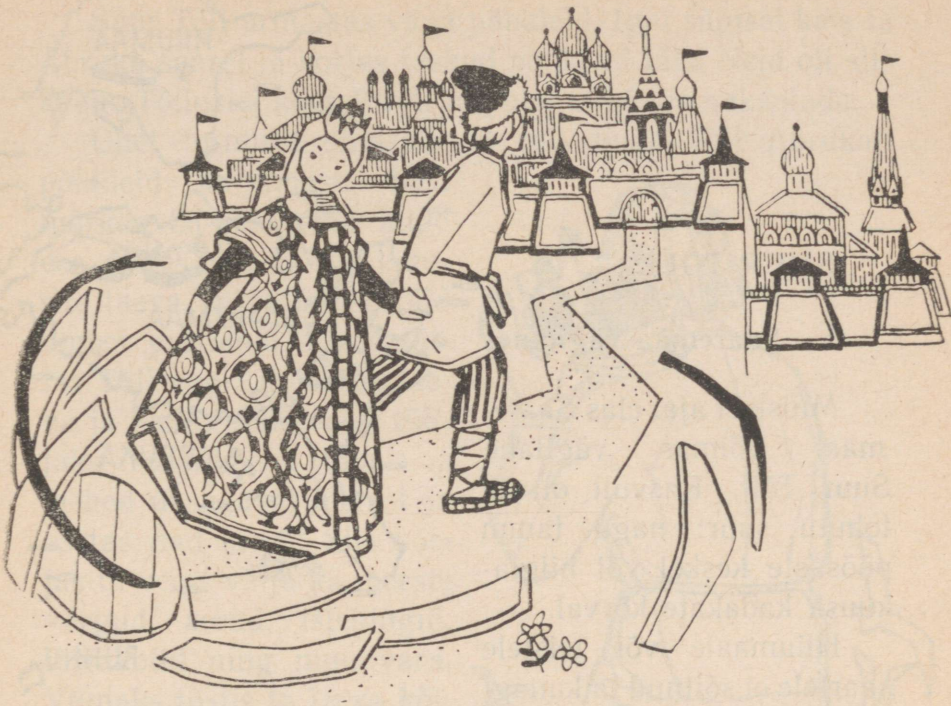

Nii kui need sõnad lausus, kohe kerkiski kaldale tore loss. Ja Jemelja jäi oma noore naisega sinna elama.

1. Mille eest sai Jemelja havilt imeväe?
2. Mis on selles jutus ebatavaline, muinasjutulik?
3. Missuguseid imesid oskab tänapäeva inimene teaduse abil juba teha?

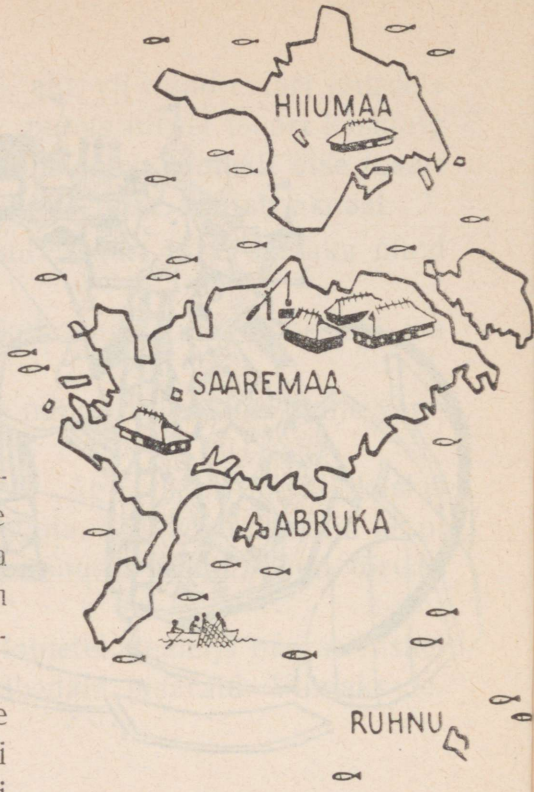

SUUR TÕLL.

I. Saaremaa vägilane.

Muistsel ajal elas Saaremaal võimas vägilane Suur Tõll. Kasvult oli ta tohutu suur: nagu tamm põõsaste keskel või hiiglakuusk kadakate kõrval.

Hiiumaale või teistele saartele ei sõitnud ta kunagi laevaga, vaid sammus jalgsi läbi mere. Siis tekkisid tema jalge ees majakõrgused lained. Kalad põgenesid ta sammude müdinast kaugele merre.

Pärast isa surma sai Tõllust saarlaste vanem ja valitseja. Ta asus oma kodukohta Tõllustele ja kosis naiseks Pireti. See oli oma suure kasvu ja jõuga Tõllule igapidi vääriline elukaaslane.

Kõik tööd tegi Tõll kodus ise: kündis ja külvas vilja, niitis heina ja pani vilja kokku, ehitas ning kohendas hooneid.

Ruhnu saarel oli Tõllu kapsaaed. Kui Piret paja tulele pani, saatis ta Tõllu kapsaid tooma. Tõll võttis seitsmesüllase palgi kepiks kätte ja läks teele. Pireti pada aga oli nii suur nagu vaese mehe saun. Terve tiigitäis vett mahtus sinna sisse.

Suur Tõll armastas väga pähkleid. Igal sügisel käis ta Abruka saarel ja korjas taskud pähkleid täis. Neid oli siis kodus Tõllustel koos Pireti ja pojaga mõnus naksutada.

Ühel tormisel sügispäeval tuli Suur Tõll Abrukalt pähkleid korjamast. Seal märkas ta äkki oma jalge ees meres üht Sõrve kalurite laeva, mille lained olid ümber paisanud. Kuttu tõttas Tõll appi. Ta võttis laeva ja kallas selle veest tühjaks. Teise käega noppis ta mehed ükshaaval merest ja asetas nad laeva. Siis korjas ta veest välja ka meeste võrgud, aerud, istepingid, leivakotid ning muu vara. Viimaks tõstis ta laeva kõigega koos õlale ja kandis randa.

II. Suur Tõll ja Vanapagan.

Suure Tõllu kuulsus ulatus iga päevaga ikka kaugemale ja kaugemale. See hakkas Vanapaganale muret tegema. «Teab, mis see mees seal veel teha võib,» mõtles Vanapagan. «Vaja lähemaid teateid tuua.» Nagu mõeldud, nii ka tehtud. Ta kutsus oma kõige vanema ja targema sulase enda juurde ning ütles: «Mine kuula järele, mis nad seal Saaremaal Suurest Tõllust ka pajatavad.»

Põrgusulane asus teele ja jõudis õhtuks Kurelaiu külla. Seal palus ta öömaja, mida lahked külamehed ka lubasid. Eks ta siis hakanud ääri-veeri Suurest Tõllust juttu tegema. Mehike kuulis varsti, et külarahvas vägimehe kohta ainult kiitust kõneleb. Selle peale sai ta hirmus vihaseks ja läks välja. Ta istus ühele päratu suurele kivile ja pidas kaua aru, kuidas külarahvale kätte tasuda.

Viimaks tuli mehikesele hea mõte. Ta tahtis kaugelt Kuramaalt ühe suure mäe ära tuua ja külarahvale kaela visata.

Moondas siis põrgusulane enda suureks mustaks linnuks ja lendas otse Kuramaa poole. Sinna jõudes võttis ta mäe selga ja kohe tuldud teed tagasi. Lindu märkas aga Suur Tõll. Ta haaras maast suure kivimüraka ja viskas linnule pihta, nii et see oma koormaga kohinal merre kukkus. Sedaviisi sündis Abruka saar, mis kujult lindu meelde tuletab.

*

Vanapagan ootas põrgus asjata oma truud sulast tagasi, ei tule ega tule teine. Lõpuks seadis ta ise sammud Saaremaa poole, et lugu oma silmaga üle vaadata.

Jõudis vanapoiss viimaks Sõrve randa. Ja mis ta nägi

— Tõll on pikali maas ja norskab nii, et männipuud kahele poole kaardu käivad. Vanapagan kohe mõtlema, kuidas oleks kõige parem vägimehele otsa peale teha. Viimaks võttis ta nõuks Sõrve Saaremaast ära lahutada ja selle koos Tõlluga merre uputada. Hakkaski tööga kohe pihta. Sõrvemaa kõige kitsamast kohast tõmbas ta jalakannaga paraja vao läbi. Nii sündis sinna Salme jõgi. Siis toetas Vanapoiss rinnaga vastu Sõrvet ja hakkas ähkides ning puhkides seda Saaremaa küljest lahti kangutama.

Üks mees aga nägi Vanapagana kurja vigurit ning hüüdis: «Tõll! Tõll! Tõuse üles!» Tõll ajas enda jalule ja nägi kohe, mis lugu lahti. Nüüd oli hea nõu kallis. Ruttu tõi Tõll ühest talust mesipuu ja saatis mesilased Vanapagana kallale.

Küll vihtus nüüd vanapoiss mesilinde ühe ja teise käega, aga ei abi midagi. Viimaks polnud enam muud nõu, kui pistis piagama otse vastu põhjatuult ikka kodu poole. Aga katsu sa mesilastega võidu joosta!

Lõpuks jõudis Vanapagan otsaga Hirmuste heinamaale ja puges seal kähku mätta alla. Nii sai ta lõpuks mesilastest rahu.

III. Vaenlased maal.

Ühel päeval kihutasid saadikud Sõrvemaalt Tõlluste õuele ja tõid ärevaid teateid. Vaenlased olid maale tulnud. Nad rüüstasid rahvast, riisusid varandust ja tapsid neid, kes vastu hakkasid. Pealegi olid kõik nooremad ja tugevamad Sõrve mehed parajasti merel kalu püüdmas. Sellepärast palusid saadikud väga, et Suur Tõll neile appi tuleks ja ka omalt poolt mehi kaasa võtaks.

Ei nüüd olnud aega pikka aru pidada!

Suur Tõll pistis kummassegi kuuetaskusse kakskümmend meest.

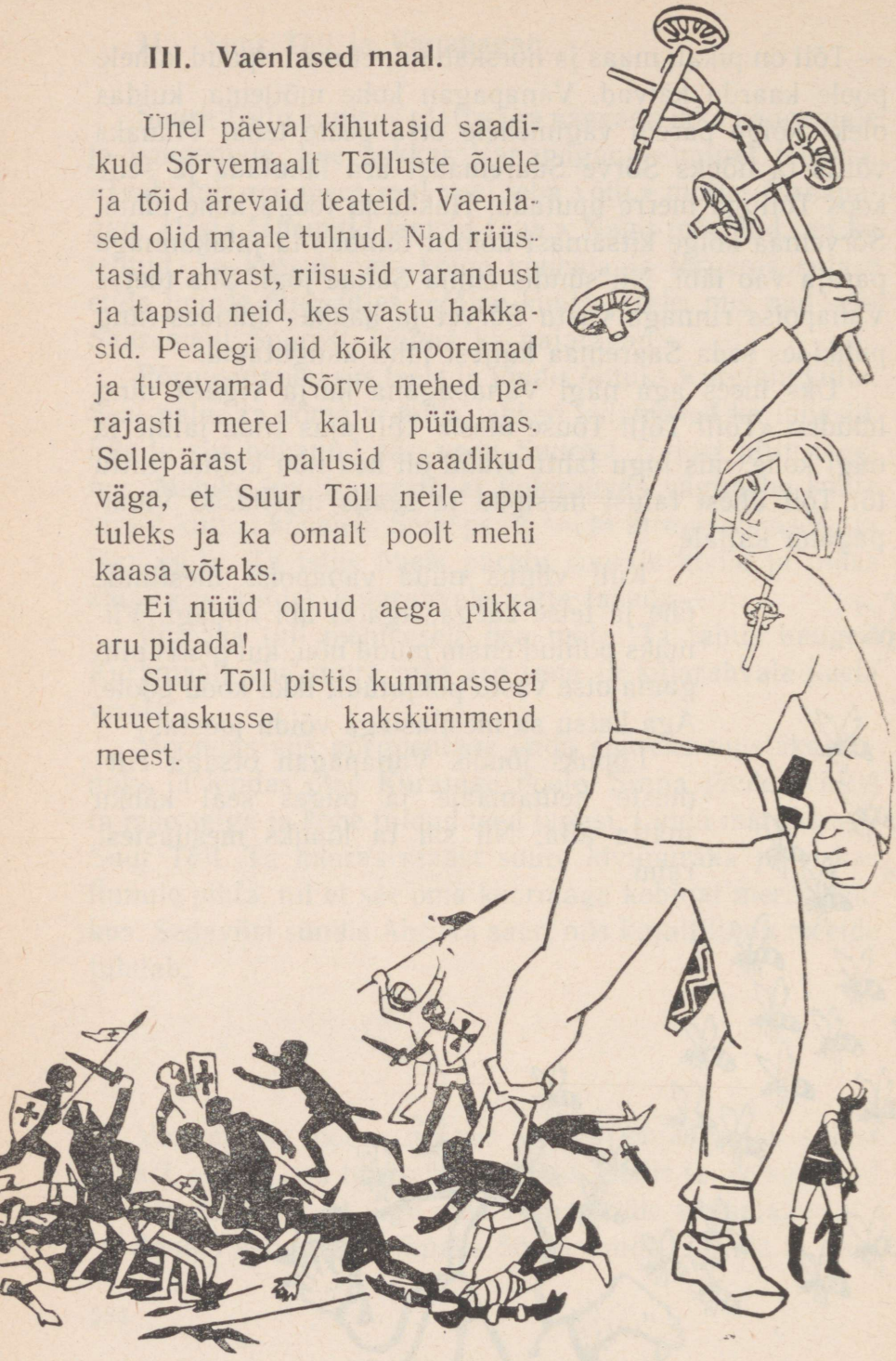

Sõjariistadeks võttis ta kaasa kaks härjavankrit ja pani kummagi vankri peale kakskümmend meest. Ja veel kakskümmend meest pani ta vöö vahele, õla peale ja teisele käsivarrele. Nüüd hakkas Tõll Sõrve poole tõttama.

Määpä küla väljal sai Tõll vaenlastega kokku. Ta seadis oma mehed sõjakorda ja hakkas ise taplust juhatama. Kuid vaenlaste hulk oli palju suurem ja juba langes üks Saaremaa mees surnult maha. Nüüd ei viitnud Suur Tõll enam pikemalt aega. Ta haaras vankri aisapidi kätte ja hakkas seda ringi keerutama, nii et vaenlasi nagu loogu maha langes ja vanker purunes.

Need vaenlased, kes veel ellu jäid, põgenesid tulise kiiruga mäest alla.

Äkki libises Tõllul vankriais peost ja vägilane kummardus seda üles võtma. Seal aga hiilis üks salakaval vaenlane Tõllule selja tagant ligi ja lõi tal mõõgaga pea otsast. Kuid vägilane tõstis oma pea üles ja sammus edasi. Aga jõud lõppes peagi ja ta langes. Tõll sai veel hüüda: «Siia matke mind maha! Tammepuu varjaku mu aset, kadakas kaitsku pead! Kui aga kord jälle sõda sõudmas ja rahvas hädas, siis tulge ja hüüdke: «Tõll! Tõll! Tõuse üles!» Küll ma siis tõusen ja rahvast aitan!»

Neid sõnu hüüdis ta nii võimsalt, et need üle kogu Saaremaa kajasid ja kõigile meelde jäid.

Päevad läbi kiil ja kill,
räästailt tilgub tasa...

D. Vaarandi.

MINE, MINE, LUMEKENE!

J. Liiv.

Mine, mine, lumekene,
kao kiiresti,
tule, tule, suvekene,
tule rutusti!

Laudas kirju tallekene
ootab ammugi,
väike punapullikene
ei söö heinugi.

Küütu tahab karjamaale,
oo'ta igav tal,
Manni ise marjamaale,
kiiku' koplis all.

Mine, mine, lumekene,
kao kiiresti,
tule, tule, suvekene,
tule rutusti!

KEVAD ON SAABUNUD.

Esimene signaal.

Puud otsekui magaksid veel: nende oksad on talviselt paljad ja pungad paisumata. Ainult paju, üks esimesi kevadekuulutajaid, on juba kattunud valgete urbadega. Tõsi küll, need pole veel karvased ega kollenda, see tähendab, et paju ei õitse veel. Kuid tema talveuni on ikkagi juba lõppenud.

Kuidas seda kindlaks teha? Kui torkame naaskliga puukoorde augukese, hakkab haavast tilkuma magusavõitu vedelikku — mahla. Kui mahl puukoore all liikuma hakkab, ongi puu talveuni lõppenud. Pea ainult meeles, et naaskliga tehtud auguke tuleb sulgeda savi või poonimisvahaga. Mahlakaotus on puule kahjulik.

Teine signaal.

Lõunapoolsetel mäekülgedel on juba märgata lumeta laike. Maanteed mustendavad. Tõsi küll, suure sula ajal juhtub seda talvelgi. Kevadel aga ilmuvad lumest vabanenud kohtadele meie vanad tuttavad, kes sügisel viimaste hulgas ära lendasid.

Need on tiivulised kevadekuulutajad. Esimene neist meenutab harilikku varest. Kuid ta pole hall, vaid must. Kes see on?

Nädala pärast kuuleme kõrgel õhus laulu: «Tiri-liri-lii, siri-lii!» Kes see küll võiks olla?

Mõni päev hiljem tervitab meid

koduõue kase oksalt üsna vali hääl: «Sitsirätik, sitsirätik tuuasse, tuuasse, haavassa, kõrlõks-lõks-lõks, kõrlõks-lõks-lõks!» Kes see nüüd on?

Nüüd pole küll enam kahtlust — talvega on lood läbi!

Kolmas signaal.

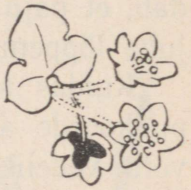

Kolmandat signaali sa ei kuule. Sul tuleb minna lehtpuumetsa või võsastikku. Seal märkad varsti sinakate, kollakate või valkjate õitega lilli. Too neist mõned kaasa, aseta vaasi ja hakka uurima, mis on nende kevadekuulutajate nimed ja kuidas nad jõudsid õitsema hakata?

Kolm kevadesignaali on antud, need olid paju-urvad, rändlinnud ja kevadliilled. Ja kevadele ongi tee lahti!

TULEN, TULEN!

J. Liiv.

Paju otsast patsatas
lobjakuda,
lepa otsast latsatas
sula lunda.

Hüüti õhus üleval:
kuulen, kuulen!
Mina tulen — kevade —,
tulen, tulen!

KEVAD.

A. Kitzberg.

Kevadine päike oli ajanud lumememmele pisarad silma. Ja millised veel! Memm nuttis ja nuttis, nii et ta pisarate kätte sulas. Miks ei pidanud ta nutma: tema valitsus oli seks puhuks otsas. Orgudesse, kuristike kallaste alla ja sügavasse laande peitus ta veel, lootes seal hõlpu leida ja kahe silma vahele jääda. Petlik lootus! Ka kõige varjulisemaist kohtadest leidis ja kihutas päike ta minema: memm läks, aina soga veel, vahutavate ojakeste ja üle kallaste tõusnud jõgede teed uperkuuti lüües, ikka mere poole ja mere poole. Sinna ta uppus.

Päike tegi imet. Ta paistis ja paistis. Mitte tutsu ei pidanud talvest järele jääma, täielik võit pidi saama noormehele kevadele, kes juba puude ja põõsaste ümber päikesega võidu paistis ja meelitas, nõnda et nende hangunud mahla soontes päris keema ajas. Kes siis niisuguse paitamise vastu võis külmaks jääda!

Nüüd pistis juba toomingas esimesed lehekesed kui hiirekõrvad välja ja kaasik mähkus helerohelisse uttu. Kelm poiss kevad mängis aasal ja heinamaal, pistis näpu muru põue ja tõmbas välja kauni kullerkupu ning mõnegi lillekese. Ta viskas oma laululeegid, lõokesed, õhku ja saatis oma lahked hüüded küll orgu, küll mäele: «Ma olen tulnud. Viige, tuuled, see sõnum kõigile!»

1. Mis juhtus kevadel lumemeemmega?
2. Kellega võrdleb kirjanik kevadet?
3. Mida tegi kevad?

LÕOKESE LAUL.

K. E. Sööt.

Tiri-liri-lii,
siri-lii,
üle maa, üle raa!
Tiri-liri-lii,
siri-lii,
üle vee, üle tee!
Tiri-liri-lii,
siri-lii,
üle soo, üle roo!
Tiri-liri-lii,
siri-lii,
üle vee, üle tee!

KONN.

Konn istub soos mättal. Mööda lendab sääsk. Konn sihib, hüppab ja haarab saagi lennult keelega kinni. Keel on konnal pikk ja kleepuv, iga putukas jääb kohe selle külge kinni. Konn tõmbab keele suhu ja neelab saagi alla.

Suvel näeme konni igal pool: vete ääres, metsas ja niidul — muudkui hüppavad. Talvel pole neist aga jälgegi. Talveks poevad konnad sügavale mudasse või niiskete lehehunnikute alla ja uinuvad kevadeni.

Aga kevadpäike tuleb ja sulatab lume. Veeojakesed pääsevad vulisema, kuldnokad vilistavad ja konnadki ärkavad talveunest. Nüüd on neid jälle täis teed ja rajad. Ja peagi kostab igast tiigist ning lombist konnade vali krooksumine. See on konnade kudemise aeg. Vesi on täis sülditaolist kudu, milles näeme musti terakesi. Päike soojendab kudu ja igas terakeses hakkab kasvama olevus, kes näib koosnevat ainult peast ja peenikesest sabast.

Limane kambrike muutub talle varsti kitsaks. Umbes kahe nädala pärast lõhkeb selle kest ja pisike kulles ujub välja laia maailma. Kaela ümber kasvab talle nagu pitskrae. Need on lõpused, millega konnamaimuke vees hingab. Päike aga kütab vee ikka soojemaks ja soojemaks. Kullesele tulevad nüüd silmad ja tal avaneb suu. Kulles hakkab sööma veetaimi.

Mõne aja pärast kasvavad kullesele tagumised jalad. Andes nendega hoogu, ujub ta nüüd vahvalt. Veel nädal, ja kullesele on kasvanud ka esimesed jalad. Lõpused kaovad, nende asemele tekivad aga kullese kehas kopsud. Kullesed tõusevad vahetevahel veepinnale, et õhku hingata. Saba jääb lühemaks ja kaob lõpuks täiesti. Kullesest on saanud pisike konn.

Nüüd ronivad konnapojad veest välja ja hüppavad mööda maad igasse ilmakaarde laiali. Niisketel heinamaadel ja soodes alustavad nad samasugust elu nagu nende vanemad, täiskasvanud konnad.

PILLIROOS.

E. Enno.

Kui tuleb õhtu, vaikib roog,
sest magama läks tuulehoog.
Siis suplema läeb isand konn,
sest et see väga mõnus on.

Ja mis on mõnus ühele,
on mõnus see ka teisele.
Nii — kes kord õhtul loigul käis —
see nägi: konni vesi täis!

Siin silps ja sulps, seal sull-sull-sull!
Veepinnal mulli kõrval mull.
Roolehelt alla hüppab üks,
teist vette lükkab teine — müks!

Ja kui on mõnel isu täis,
läeb kuhugi, kus kindlam näis, —
ja kostab krooks! ja krooks! ja krooks! —
Et vihma tuul ei homme tooks!

Meile surematuks jäävad tema sõnad:
«Armsad noored, hästi õppige!»

V. I. LENINI LAPSEPÕLVE- JA KOOLIAASTAD.

A. Uljanova.

1.

Meie juht Vladimir Iljitš Uljanov (Lenin) sündis 22. aprillil 1870. aastal Volga kaldal Simbirski linnas, mis nüüd tema auks on nimetatud Uljanovskiks.

Vladimir Iljitši isa oli rahvakoolide inspektor. Simbirskis püüdis ta avada rohkem koole kehvikute ja talupoegade lastele, sõites selleks igasuguse ilmaga mööda maad.

Vladimir Iljitši ema Maria Aleksandrovna ei armastanud suurt seltskonda ega lõbutsemist, veetis kogu aja kodus lastega, kes teda väga armastasid ja austasid.

Perekond, kus Vladimir Iljitš kasvas, oli väga üksmeelne. Tema oli kolmas laps. Lapsepõlves mängis ta kõige rohkem õde Olgaga, kes oli temast poolteist aastat noorem. Nad mõlemad olid väga elavad ja vallatud, armastasid kärarikkaid mänge ja jooksmist.

2.

Lugema õppis Volodja emalt viieaastasena. Tema ja õde Olga armastasid väga lugemist ja lugesid meelsasti lasteraamatuid ning ajakirju, mida isa sai suurel hulgal.

Varsti hakkasid nad lugema ka jutustusi Venemaa ajaloost ja õppisid pähe luuletusi.

3.

Liuväljal sõitsid Volodja ja vanem vend Saša uiskudel kõrgelt künkalt alla. Sealt oli esialgu isegi kelguga õudne alla lasta, sest see oli niivõrd järsk. Volodjal oli seejuures kergem sõita kui Sašal, sest ta oli väikest kasvu, jässakas ja tugev.

Üheksa ja poole aastaselt astus Volodja gümnaasiumi esimesse klassi. Ta oli andekas ja õppis meeleldi. Isa aga õpetas teda täitma ülesandeid täpselt ja hoolikalt. Volodjal jäi tavaliselt kõik juba klassis meelde, sest ta kuulas tähelepanelikult, kodus tarvitses ainult natuke korrata.

Volodja armastas oma vanemat venda Sašat väga ja jäljendas teda. Mida Volodjalt ka iganes küsiti: kuidas ta tahab mängida või kas läheb jalutama, kas ta soovib lõunaks putru võiga või piimaga — ta ei vastanud kohe, vaid vaatas Sašale otsa. See aga viivitas meelega. Et Saša oli haruldaselt tõsine, kaalukas ja rangelt oma kohustustesse suhtuv poiss, siis nägi Volodja enda ees alati suure töökuse eeskuju.

Ka käitumiselt oli perekonnas kõigile lastele eeskujuks Saša, keda nad armastasid tema tähelepaneliku, lahke, aga õiglase ja tugeva iseloomu pärast. Volodja oli lapsepõlvest peale äge. Saša eeskujul, tema alatisel tasakaalukusel ning püsivusel oli suur mõju kõigile teistele lastele, eriti Volodjale. Algul vanemat venda jäljendades hakkas Volodja pärastpoole teadlikult võitlema selle puudusega ja küpsemais aastais ei märgatud üldse tema ägedust.

1. Kellest koosnes Uljanovite perekond? Kuidas kohtlesid perekonnaliikmed üksteist?
2. Kellel oli perekonnas kõige suurem mõju Volodjale?
3. Mille pärast Volodja armastas ja hindas vend Sašat?

4. Missuguseid iseloomujooni kasvatas Volodja Uljanov endas?
5. Mida oled juba varem lugenud Volodja Uljanovist: tema õppimisest, kaaslastesse suhtumisest, tema julgusest ja osavusest!

REHKENDUSRAAMAT.

S. Mireri järgi.

Volodja Uljanov ja Kolja Nefedjev olid lapsepõlves südamesõbrad. Koljal läks õppimine halvasti. Usinusega ta kiidelda ei saanud.

Vahel jookseb Volodja tema poole:

«Kolja, lähme jõe äärde! Supleme, püüame kalu!»

«Hea meelega tuleksin,» vastab Kolja, «kuid ema ei luba.»

«Mispärast?»

«Noh, rehkendus pole valmis. Aga kuidas sa ta valmis saad, kui pole rehkendusraamatut!»

Sõnagi lausumata tõttab Volodja koju ja tuleb tagasi raamatuga. Just selle raamatuga, millest Koljal tuli ülesanne lahendada.

«Võta, Kolja, siin on sulle rehkendusraamat,» ütleb Volodja, «endale muretsen teise.»

«Aitäh, Volodja!»

Eks siis Kolja avas raamatu ja istus ülesannet lahendama, kuid asi ei edenenud tal põrmugi.

Volodja küsis:

«Kas jäid hätta? Näita, mis sulle üles anti. Las mina proovin.»

Volodja istus Kolja kõrvale ja hakkas ülesannet seletama. Ja varsti oli Koljalgi selge, kuidas tuleb lahendada. Ta kirjutas lahenduse puhtalt vihikusse ja näitas emale.

Ema lausus:

«Ütle Volodjale aitäh, et ta sind rumalat aitab. Noh, hea küll, mine välja!»

Volodja abistas Koljat üsna sageli. Kõige raskematestki ülesannetest sai Volodja ruttu jagu. Tema abiga pääses ka Kolja nii mõnigi kord «kahest».

Täisealiseks saades astus Nikolai Nefedjev tööle trükikotta, kuid seda rehkendusraamatut, mille Volodja Uljanov talle kunagi lapsepõlves oli kinkinud, hoidis ta ikka veel mälestuseks.

Ent 1905. aastal tegid tsaari sandarmid Simbirski trükikoja töölise Nikolai Nefedjevi juures läbiotsimise. Nad leidsid siis rehkendusraamatu, mille kaanele oli kirjutatud «Simbirski gümnaasiumi õpilane V. Uljanov», ja võtsid selle raamatu ära.

Milleks oli küll neile tarvis seda vana, kulunud ja tindiplekilist raamatut!?

MAILAULUKE.

V. Majakovski.

On puudel pungad puhkend
ja haljas maa.
Me rivi marsib uhkelt,
ei seis-
ta
saa.
Kui kuivav pesu aurab
vastpestud laas,
ja meie malev laulab —
la-la,
la-la,
la-la.

On kiirtekullas tipud,
kõik teed ja veed.
Me kohal punalipud
kui leek,
kui leek,
kui leek.

Muheleb tänav.
Kes nukker olla võiks?
Me rivis noored täna
on kõik,
on kõik,
on kõik.

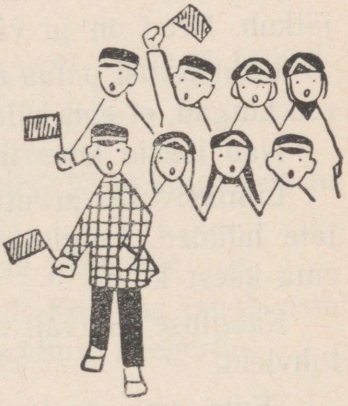

PUNASED KINGAD.

Ameerika ühes suures linnas elas neegritütarlaps Nansi oma emaga. Nansi ema töötas nõudepesijana. Nansi ootas õhtuti alati ema ega heitnud ilma temata magama. Majas oli külm, põranda all jooksid ja piiksusid rotid. Nansi kartis neid väga.

Kord olid rotid Nansi vasaku jala kinga ära tassinud. Ema ja tütar otsisid seda kaua, kuid ei leidnudki.

Hommikul pani Nansi kinga ainult paremasse jalga ja hakkas nutma:

«Kuidas ma nüüd käia saan?»

Ema ohkas:

«Ära nuta, tütreke! Ma palun peremeest, ja kui ta mulle ühe nädala palga ette maksab, siis ostan sulle kingad.»

Nansi lausa hüppas rõõmust:

«Ah, emake, osta mulle siis punased kingad, nagu olid sellel tütarlapsel, keda me pargis nägime.»

Ema ohkas jälle:

«Ei tea, tütreke, kas mul niisuguste kingade jaoks raha jätkub. Need on ju väga kallid.»

Kuid Nansi palus nii väga osta talle tingimata punased kingad, et ema viimaks lubaski.

Nad läksid koos linna.

Linnas vuras arvutu hulk autosid, kostsid ajalehemüüjate hüüded, tunglesid jalakäijad. Nansi hoidis kõvasti ema käest kinni.

Kaupluse läikivail vitriinidel seisis igavärvilisi kingi ja tuhvleid.

«Ema, ema, vaata, siin ongi punased kingad!» hüüdis Nansi äkki. «Lähme ruttu, ostame ära!»

Kaupluses ei pööranud keegi neegrinaisele tähelepanu:

kaks äriteenijat proovisid spordiülikonnas poisile kingi jalga, teised ajasid ülirahulikult juttu.

Viimaks julges ema paluda:

«Andestage, palun, kas teie ei näitaks minu tütre jaoks punaseid kingi?»

Müüja tuli vastumeelselt nende juurde.

«See on kallis kaup,» ütles ta. «Kas teil jätkub raha sääraste jalanõude ostmiseks?»

Ema näitas oma rahakotti:

«Näete, peremees maksis mulle nädala palga ette.»

Alles siis tõstis müüja letile paari punaseid kingi. Need olid nii pehmed, toredasti läikivad ja nahalõhnalised, et Nansi tahtmatult käsi plaksutas.

Müüja ei lähenenud Nansile ega pannud talle kinga jalga, nagu ta seda tegi teiste ostjate puhul. Nansi ja ta ema olid mustanahalised. Mustanahalisi aga müüja teenida ei tahtnud.

Ema hakkas ise Nansile kingi jalga panema. Kuid oh häda: kingad olid liiga väikesed.

«Kas teil ei ole suuremaid kingi?» küsis ema.

Müüja vastas:

«Suuremaid? On küll. Kuid see paar, mida te proovisite, tuleb teil ka ära osta...»

Ema tõusis püsti.

«See paar?» küsis ta. «Milleks siis? Need kingad on ju lapsele liiga kitsad.»

Ükskõikselt pakkis müüja kingad paberisse.

«Teie tüdruk on neid proovinud. Kes siis tahab osta jalanõusid, mida on oma jalga proovinud neeger!»

Ema lõi käsi kokku:

«Mul on ju raha ainult ühe paari jaoks! Tähendab, et mu tütar jääb täiesti ilma kingadeta?»

Seda kuuldes puhkes Nansi valjusti nutma. Ema läks kaupluse peremehe juurde.

«Lubage, et ma neid kingi ei osta,» palus ta aralt, «minu tütar proovis ju ainult üht neist... Mul pole ainsatki ülearust tsenti...»

Unise kalaga sarnanev peremees pöördus ümber, kuid nähes, et tema ees seisab neegrinaine, heitis käega.

«Ma ei soovi teie pärast kahju kannatada!» ütles ta vihaselt.

Seda juttu kuulis veel üks ostja — heledajuukseline mees sinises tööriietuses.

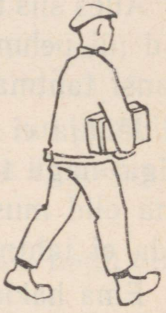

Ta kummardus Nansi kohale:

«Ära nuta, laps...» Suure käega silitas ta Nansi käharat pead. «Andke need kingad siia — nad sobivad ülihästi minu tütrekesele.»

Ta tegi Nansi emale kummarduse, tasus kingade hinna, võttis pakikese ja väljus kauplusest.

Õnnelikena tulid Nansi ja ta ema koju tagasi. Nansi jalas kriuksatasid igal sammul uued punased kingad. Ema aga meenutas ikka heledajuukselist meest sinises tööriietuses.

1. Kus elas Nansi oma emaga?
2. Kuidas suhtus äriteenija Nansi emasse?
3. Miks peremees ei lubanud kingi ümber vahetada?
4. Kes oli sinises tööriietuses mees?

Oh seda ilusat aega!
Oh seda kena kevadet!

*

Kukub kägu kuusikussa,
laulab neiu kiige pealla...

Rahvalaul.

ÕIEKUU.

J. Kaidla.

Kes tippis luha lilli täis?
Kes nurmel külvamas neid käis?
Kes palistas neist põllutee?
Kes oli see? Kes oli see?
See oli kevadpäikene!

Lööd imestusest kokku käed:
kõik puud kui valged vahumäed.
Kes on nad ära nõidunud?
Ei keegi muu, ei keegi muu
kui kevadine õiekuu!

Küll nüüd on luhal joosta lust!
Kõik kohad täis on kirevust.
Siin roosa õis, seal sinine!
Kas võtta see või järgmine?
Ah, nopi kõik ja pärjaks tee!

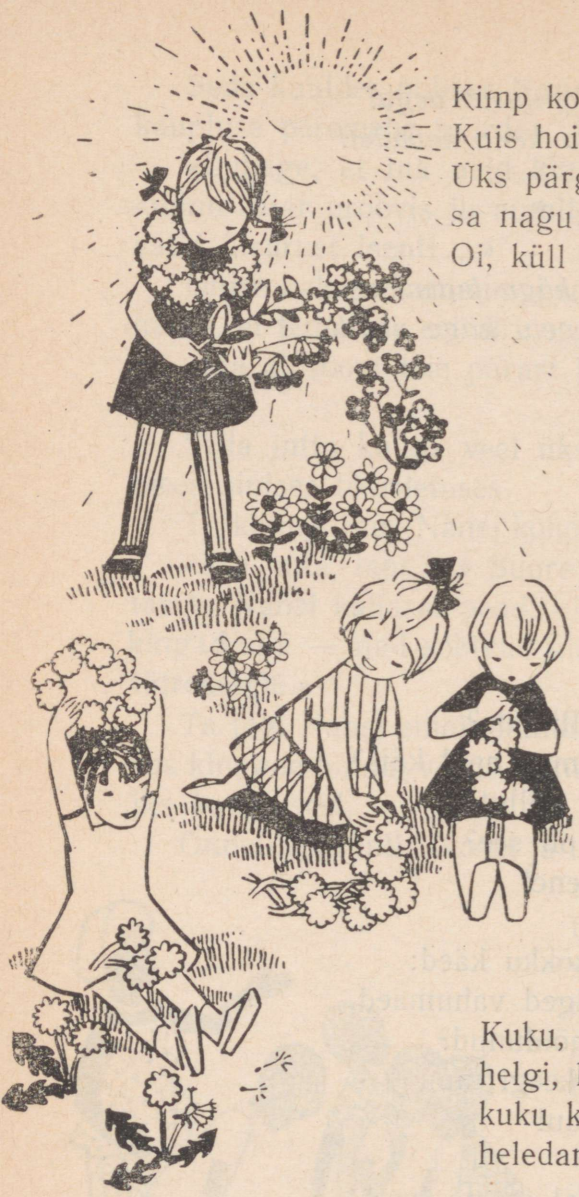

Kimp kollaseid, kimp siniseid!
Kuis hoida saad küll kõiki neid?!
Üks pärg sul kaelas, teine peas,
sa nagu õis käid õite seas.
Oi, küll see õiekuu on hea!

KÄGU.

Rahvalaul.

Kuku, kuku, käokene,
helgi, hella linnukene,
kuku kullasta suveda,
heledamat heinaaega!

Ega sa kivile kuku
ega laula laanepuile.
Sa kukud kõrbe karjasele,
laulad laane lamburile,
paugud palgiraiujale,

tiksud teedekäijatele,
helgid heinaniitjatele,
luksud loovõtjatele.

Kellele kukub kägu?

KÄGU JA LEHELIND.

N. Sladkov.

«Mida's sa kägu peaga noogutad, nagu oleks ohakas kurku läinud?»

«Ei ole ohakas! Karvane uss on kurgus.»

«Oh sind vaesekest! Kuidas sul see äpardus juhtus?»

«Missugune äpardus? Ma olen neid karvaseid täna juba kolmkümmend tükki alla neelanud. Nüüd läheb parajasti alla kolmekümne esimene. Säärane maitsev, karune teine!...»

Kuidas kaitseb kägu meie metsi?

VÖÖDID JA TÄPID.

E. Šim.

Lagendikul kohtusid kaks tillukest: hirvepojake ja metssea pisike põrsake.

Seisavad, ninad vastamisi, ja vahivad teineteist. «Oi, kui naljakas!» hüüab hirveke. «Sa oled üleni vöödiline, nagu pintsliga üle tõmmatud!»

«Aga sina oled päris veider!» lausub põrsake. «Täpiline, nagu värvi täis pritsitud!»

«Täpiline olen ma sellepärast, et oleks parem peitust mängida,» seletab hirvepoeg.

«Mina olen vöödiline ka sellepärast, et oleks parem peitust mängida,» vastab põrsas.

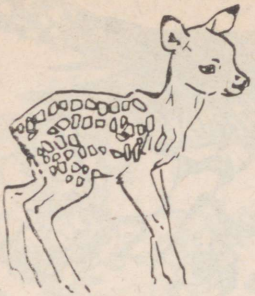

«Täpiline saab end paremini peita!»
«Ei, vöödiline saab paremini!»
«Ei, täpiline!»

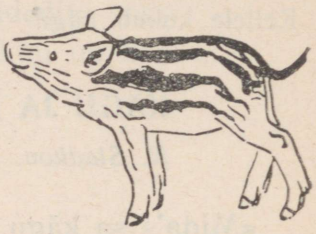

«Ei, vöödiline!»

Ja hakkasidki vaidlema. Kumbki ei tahtnud järele anda. Aga äkki praksusid oksad, kahisesid põõsad. Lagendikule ilmus karuema oma pojaga.

Niipea kui põrsas karusid nägi, lipsas ta pikka tihedasse rohtu. Aga rohi ongi kõik joonik ning vöödiline. Põrsake kadus sellesse, nagu oleks maa alla vajunud.

Karuema nähes sirkas hirveke põõsastesse. Päike aga paistab läbi lehtede. Kõik kohad on kollakaid päikeseiaike ning täpikesi täis ja hirveke on põõsastesse nii kadunud, nagu poleks teda olnudki.

Kumbagi märkamata läks karuema neist mööda. Nii osavad olid nad mõlemad peitust mängima!

Vaidlesid ilmaaegu.

1. Mis aitab loomadel end ohu korral peita?
2. Seleta, mis on kaitsevärvus. Missugustel loomadel või lindudel see esineb?

KÄRBES.

Keset aeda seisis maja. Kärbes mõtles: «Peab õige vaatama, ehk leidub seal midagi söögipoolist. Ma olen väga näljane.» Ja ta lendas maja juurde.

Alumisel korrusel olid aknad suletud, aga ülemisel olid kõik pärani lahti. «Tuleb järele uurida, kuidas seal üleval lood on,» arvas kärbes ja lendas sisse.

Toas seisid kaks korralikku voodit. Laual olid vaasis lilled, põrand oli puhas ja sile ning läikis nagu peegel. Kärbes lendas edasi kööki. Ka seal oli aken avatud. «Küll on siin kole tõmbetuul. Nii ei saa ju üldse elada!» mõtles kärbes. «Aga vaatan siiski veel, mida lapsed siin eineks sõid.»

Kuid ta ei leidnud midagi. Kõik toiduained olid paigutatud külmutuskappi ja laual polnud isegi leivaraasukest. Lauanõud: tassid, taldrikud, lusikad, noad ja kahvlid olid puhtaks pestud ja valamugi oli pesupulbriga läikivaks küüritud. Prügiämbril aga oli kaas kõvasti peal. Kärbes sai väga pahaseks: «On siin aga kord! Igal pool see hirmus tõmbetuul! Süüa ka kuskilt ei saa — sure või nälga!» Ja ta lendas kähku välja.

Läbi lukuaugu puges ta alumise korruse korterisse. Sealt tuli nii head lõhna. Tuba oli tühi: isa ja ema olid juba ammu tööl ja ka Mare oli kooli läinud. Laual aga seisis veel Mare tass, pool võileiba ja lahtine suhkrutoos. «Tore, et laud on kaetud,» rõõmustas kärbes ja sõi ning jõi kõhu täis. Tal oli nüüd hea olla: õhk oli nii armsalt umbne ja soe, sest aknad olid kõik suletud, süüa ja juua oli ka küllalt.

Kärbes lendles veel veidi ringi, istus siis sooja nurka ja uinus.

Teisel päeval oli veelgi toredam, sest laual leidus ka vorsti ja keedist. «Siin on tore elu,» otsustas kärbes, «siia jään ma elama!»

Ja ta jäigi sinna. Kuu aja pärast oli tal juba maailmatu hulk järglasi: lapsi ja lapselapsi. Neil kõigil oli küllalt süüa ja kõigil käis käsi suurepäraselt.

Ainult isa ja ema ning Mare pahandasid kärbeste suure hulga üle.

Missugune korter meeldis kärbestele? Miks?

NELIKÜMMEND EINET, NELIKÜMMEND LÕUNAT JA NELIKÜMMEND ÕHTUSÖÖKI.

N. Sladkov.

Küll olen ma rõõmus, et mu isa ja ema ei ole inimesed, vaid tihased! Vaesed inimeste lapsed! Neile antakse süüa ainult kolm-neli korda päevas. Aga minu isa ja ema toovad meile kuussada korda päevas toitu. Meid poegi on neil viis. Igaüks saab päevas 120 kõhutäit: nelikümmend einet, nelikümmend lõunat ja neliküm-mend õhtusööki.

PEOLEO.

Rahvalaul.

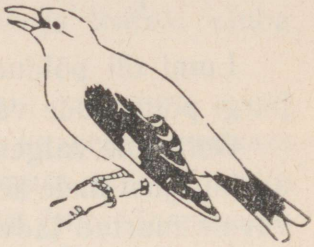

Minu kodu kase ladvas,
minu tuba tamme tipus,
sinna kujun kiigekese,
sinna peidan pesakese,
et ei oskaks orav tulla,
vares tulla varastama,
kullikene kiusamaie.

Miks mind kaunist kuldakuube
vihmakassiks kutsutakse?
Sellep' mind kassiks kutsutakse,
et mina kassina kräunun,
siis, kui veereb vihmakene.

Kui aga ilmad on ilusad,
päevad päikesepaistelised,
siis mina viisida vilistan,
arusaajale avaldan,
kõigile nõnda kõnelen:

Peoleo, kas Tiit on teol?
Teol, teol.
Mis tal kaasas?
Lass piima, päts leiba,
kausiga kilet ka.

1. Mispärast nimetatakse laulus peoleod *kuldkuueks?*
2. Mispärast on peoleol kaks nime: *peoleo* ja *vihmakass*?

MEIE VALGED TOONEKURED.

T. Randalu.

1.

Lumi oli põldudelt läinud. Ainult metsa all ja meie pargi põlispuude vahel püsis ta valendavate laikudena.

Ootasime valgeid toonekurgi, kes pesitsesid juba palju aastaid just meie koolipargi ääres. Vana sepikoja ees kasvavale murtud ladvaga puule oli neile pesaalus ehitatud. Olime sovhoosi noorte kaasabil pesaalust parandanud ja sületäie hagugi sellele asetanud, et väsinud lindudel poleks esialgu vaja end vaevata.

Ühel hommikul kuulsimega tuttavat põristamist. Kured olid kohal! Kihutasime tuhatnelja sepikoja poole. Ja tõesti! Kaks oodatud külalist seisid pesa äärel, vehkisid ägedalt tiibadega ja klõbistasid nokaga, just nagu taoks keegi väikest trummi.

Peagi hakkasid kured pesa kohendama. Mõne aja pärast nägime aga ainult ühte kurge pesa äärel seismas või toiduga pesa juurde lendamas. Kureema oli juba hauduma asunud. Mitu muna pesas oli, seda me muidugi ei teadnud. Ega teadnud hiljemgi, mitu poega asus pesas, sest see oli nii sügav, et midagi välja ei paistnud.

Kui pojad olid munadest koorunud, lendasid juba mõlemad kured alla soo peale. Pojad nõudsid sööki. Ometi ei näinud me, et toonekured oleksid midagi noka vahel poegadele viinud. Meile kõneldi, et toonekured toovad toidu pugus kohale. Kuumadel suvepäevadel toovad nad niiviisi isegi vee pessa, et poegi joota ja pesta. Nägime korra, kuidas kureisa nokast peenikesi veeniresid pessa pritsis.

Koolitöö oli ammu lõppenud ja me töötasime nüüd sovhoosi juurviljaaias. Kuid iga päev käisime ikkagi koolimaja juures, et vaadata, kas noored kured ei oie juba pesas püsti tõusnud. Sellepärast olime väga rõõmsad, kui sepa Ants ühel päeval meie juurde jooksis ja teatas: «Juba hüppavad pesa äärele. Kolm tükki!»

Päevad läksid. Kurepojad usaldasid juba pesa äärel lennuharjutusi teha. Varsti tegid nad ka pesa läheduses väikesi lennuringe. Pesast välja lennata polnud enam mingi kunst, aga palju raskusi oli maast õhku tõusmisega. Tuli tükk aega nõrkadel õrnroosadel jalgadel hüpata, enne kui tuult tiibade alla kogunes.

Aga vanemate hoolitsus ei lõppenud veelgi. Ikka tõid nad midagi pessa, kuhu siis pojad kokku lendasid ja omavahel einet jagasid. Pesas magamiseks ei olnud vanematel enam ruumi, nad leppisid mõne lähemal asuva jämeda oksaga ning lasksid noortel soojal asemel magada.

2.

Ühel õhtul tuli sepa Ants jooksujalu sovhoosi klubi juurde, kus me parajasti palli mängisime.

«Tiki on kadunud!» hüüdis ta juba eemalt. Tikiks hüüdsime kõige pisemat kurepoega. Jätsime pallimängu pooleli.

«Teised on ammu soost tagasi ja magavad juba, kuid Tikit ei ole ikka veel,» seletas Ants.

Otsustasime Tikit otsima minna ja keerasime jalapealt otse soo poole. Hüppasime mättalt mättale ja sumasime läbi kuivenduskraavide põlvist saadik vees. Aga kõrkjatele lähenedes hakkas pind ikka rohkem ja rohkem vajuma ja tahtis hoopis alt libiseda.

Me oleksime ehk Tikit leidmata tagasi pöördunud, sest

soo muutus väga pehmeks, aga siis sosistas Ants äkki kõrkjate seest:

«Käes! Jääge paigale. Ärge hirmutage teda!»

Kuulsime linnutiibade ägedat pekslemist ja soovee mulksumist.

«Üks jalg on murtud,» teatas Ants erutatult, «ja suled on verised. Kindlasti on olnud koera käes.»

Vigastatud lindu õrnalt vastu rinda surudes ilmus Ants viimaks kõrkjate vahelt nähtavale. Tiki püüdis meeleheitlikult ta käest vabaneda.

Tagasitee läbi soo polnud sugugi kerge. Viimaks jõudsime sepikoja juurde ja asetasime Tiki kuuripõrandale. Kutsusime kohale sovhoosi velskri, kes pani Tiki jala lahasse ja puhastas haava. Katsime ehmunud linnu vana kasukahõlmaga. Kurepoeg uinus soojas peagi.

Järgmisel hommikul olime varavalges oma hoolealust söötmas — kes tõi sisaliku, kes konnapoja. Aga kurepoeg keeras pea viltu ja kõõritas toitu eemalt. Tüdrukud püüdsid talle vihmausse suhu toppida, kuid needki puristas ta välja. Viimaks läks meil ometi korda mõned pehmed suutäied tõrksa linnu kurgupõhja libistada. Pärastpoole usaldas ta meid rohkem ja tema apla noka vahele kadus kõik, mis me talle ette kandsime.

Kui velsker viimaks Tiki jala lahast vabastas, oli see täiesti terve.

Tiki ei võinud ju alatiseks kuuri elama jääda, me pidime ta vabadusse laskma. Meisterdasime talle aidakatusele väikese pesaaluse ja punusime sellele pesa. Õhtul toimetasime kurepoja uude pessa. Ta ei põlanud seda ära ega kippunudki isa-ema juurde tagasi. Nii ta elaski üksinda, kuni lahkus sügisel koos teiste kurgedega.

Jutusta pala kava järgi:

1. Lapsed ootavad kurgede saabumist.
2. Emakurg haub pojad välja.
3. Esimesed lennuharjutused.
4. Tikit otsimas.
5. Tiki ravitakse terveks.

VÕILILL.

C. R. Jakobson.

Kui maapind kevadel haljendama hakkab, siis on ka võililled väljas ja läigivad kui kuldnööbid rohelises rohus. Lehmad söövad neid seal heameelega ja võilille viha piim muutub rammusaks ning magusaks lehmapiimaks. Sellest tulevad pärast või ja juust. Sellepärast kannab siis ka võilill oma nime täie õigusega. Lapsed rõõmustavad eriti, kui saavad korjata võililli, et nendega naerdes katsuda, kes on kõige rohkem võid söönud. Veel suurem rõõm on, kui võilill seisab seemnes. Kui puhuda niisugusele seemnenupule, mis näeb välja nagu mõni käharpea poisike, siis lendab see laiali. Ühed seemned liuglevad heinamaale, teised tee äärde ja kolmandad lendavad üle jõe ning aia ja leiavad puuviljaaias aseme. Mõned jäävad ka müürile kinni või langevad külatänavale.

Mis teeb nüüd seeme, kui ta on tuulereisi lõpetanud? Tal on väikesed haagikesed, millega ta maa külge kinni hakkab. Tuul puhub siis tolmu peale, vihm kallab vett juurde ja nüüd hakkab seeme idanema. Allapoole saadab ta esiti juure mullasse. Sellest tungivad igale poole peenikesed narmad, mis toitu imevad ja üles viivad. Nüüd kasvab üleval maapinna lähedal väike pärg rohelisi lehti, mis

seisavad ümber juure. Pärast näitab ennast iehtede vaheit väike nupp. See kasvab õõnsa varre otsas ikka kõrgemale ja lööb viimati ühel ilusal hommikul lahti: võililll õitseb. See õis koosneb mitmestsajast väikesest õiekesest; see on nagu mõni väike õiekülake. Ümberringi on roheline plankaed, väikesed õiekesed on majad, ja valge põhi, mille peal nad seisavad, on kruusaga kaetud tänav. Selles õiekülas elavad tillukesed mardikad. Mesilased käivad seal külalisteks. Ainult hea ilmaga on külaväravad lahti: tuleb öö ja vihmasadu, siis on nad kõvasti kinni. Vahel jääb sinna ka mõni kärbes või sääsk öömajale ega lahku hommikul enne, kui on magusa hommikueinega keha kinnitanud.

1. Millest on võilill saanud oma nime?
2. Mille abil kanduvad võilille seemned laiali?
3. Kuidas kasvab seemnest uus taim?
4. Mis juhtus selle võililleseemnega, mis sattus puuviljaaeda?
5. Miks aednikud ei armasta võilille?
6. Kuidas kolhoosides võideldakse umbrohu vastu?

AUTAHVEL.

Lepalinnud.

Töötasid poegi söötes kuni 20 tundi ööpäevas. Hävitasid hulga kahjulikke putukaid.

Põldpüüd.

Kasvatasid suureks kakskümmend imeilusat pojukest.

Piiripääsukesed.

Püüdes lennul oma poegadele putukaid, lendasid päevas kuni 1000 km.

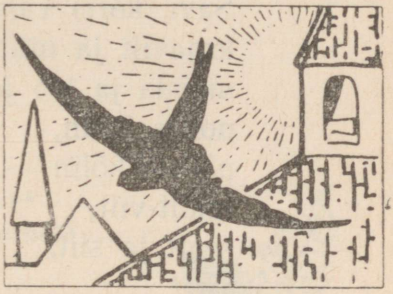

Kärbsenäpid.

Lendasid päevas 560 korda pesale, et toita oma poegi. Tõid iga kord 2—3 putukat või röövikut.

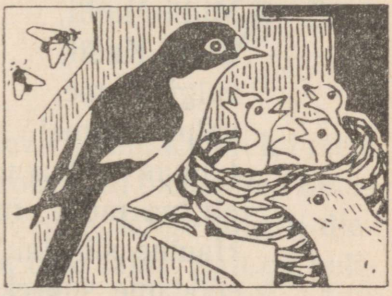

Pääsukesed.

Tõid oma poegadele toiduks nii palju sääski ja kärbseid, et pojad kaalusid lõpuks rohkem kui vanemad.

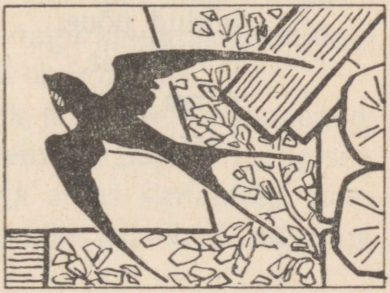

PÄÄSUKESE LAUL.

Rahvalaul.

1. Midli-Madli,
Kudli-Kadli,
tiivad valla:
räästa alla
teeme uue maja!
Savi, kõrsi vaja:
kraavilt ja niidult nopi,
mõõda ja loo ja kopi,
nokas helin,
päikse kõlin —
viidit-viit,
sealt ja siit,
virr!

2. Midli-Madli,
Kudli-Kadli,
sulgi toome,
vaipu koome!
Laulan metsa uue:
eit, sa mune, mune!
Haume siis lauldes pojad,
söödame suureks pojad —
tiivad õue,
laulud põue:
tsiivit-tsiit,
nurm ja niit,
tsirr!

3. Midli-Madli,
Kudli-Kadli,
hiilib sügis,
murdja nugis,
kannul tuuled kanged,
pakane ja hanged!
Põgeneb kuldne päike.
Kokku nüüd, suur ja väike,
järgi tema,
isa, ema,
piirit-piit,
ära siit,
põrr!

Mida jutustab pääsuke oma laulus?
Ora ees, käärid taga, kerakene keskel?

ÕIELÕIKAJA.

E. Krusteni järgi.

Oli päikesepaisteline puhkepäeva hommik. Sirelid meie õuel veel ei õitsenud, kuid nende rohelised õiepungad muutusid iga päevaga valgemaks. Homme, kõige hiljem ülehomme löövad nad oma esimesed õied lahti. Nad on puhtad ja valged; nendes on suvi, päikesepaiste, rõõm. Kui sirelipõõsad õitsema hakkavad, siis nad nagu avaksid oma silmad, nagu näeksid meid, nagu kuulataksid midagi ja ühtlasi nagu jutustaksid meile oma õnnest.

Sel hommikul olid lapsed kõik juba õuele kogunenud. Neid oli seal väiksemaid ja suuremaid. Lapsed mängisid. Siis avanes korraga uks ja välja astus vanamees, ühes käes vitstest punutud korv, teises käes pikad käärid. Lap-

sed teadsid, et see onu ei olnud rätsep, vaid aednik. Ja et sel onul laste jaoks jätkus alati lahkeid sõnu ning head naeratust, siis ümbritsesid lapsed teda kohe suure hõiskamisega.

Üks küsis: «Kuhu te lähete, onu?» Ja teine: «Miks teil see korv käes on?» Kolmas tahtis teada, kust onu selle korvi on saanud, neljandat huvitas, mida ta sellega läheb tooma, ja viies aina päris: «Mis te nende kääridega tegema hakkate?»

Onu seisis laste keskel, vaatas kõikidele otsa ja naeratas kõikidele, kuid ei jõudnud kõikidele vastata, sest küsijaid oli palju ning küsimusi veelgi rohkem.

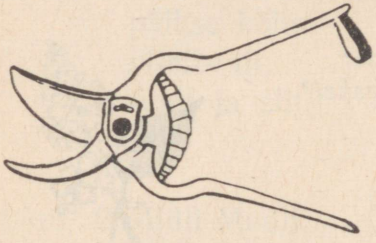

«Nende kääridega,» ütles ta viimaks, «lähen ja lõikan sirelitel kõik õiepungad maha.»

Laste näod venisid pikaks.

«Jah, kõik,» noogutas vanamees lastele ja naeratas, nagu ta ikka oli naeratanud. Kuid laste hulgas oli märgata juba pahuraid nägusid, altkulmu vaatamist ja seda, kuidas nii mõnegi väikese huuled nüüd suure kiiruga pikemaks venisid.

«Kes tahab mulle abiks tulla, see toogu kiiresti toast endale ka käärid,» ütles vanamees.

Viieaastane Tiit, kõige väiksem lastest, oleks nüüd kindlasti jooksnud toast kääre tooma, kui teised poleks teda keelanud.

«Tiit, ära ole rumal!» naersid suuremad, nii kümnekaheteistkümneaastased poisid ja tüdrukud.

Vanamees jätkas: «Rõõm oleks aknast vaadata, kuidas sirelid õues õitsevad — päeva, teise, kolmanda, nädal aega, kaks nädalat. Eks ole, lapsed?»

Lapsed jäid vaiksemaks, tulid vanamehele jälle lähemale.

«Jah, ilus oleks vaadata küll,» kõneles vanamees. «Kuid mis teha, nüüd me peame pungad ikka ära lõikama, sest muidu tulevad kurjad inimesed, rüüstavad õied, murravad oksad maha, tallavad ja kisuvad kõik puruks. Seda oli näha juba möödunud suvel. Kui ma hommikul tööle läksin, jäid põõsad kõik ilusasti õitsema, aga kui õhtul koju tulin, polnud järel muud kui murtud tüükad ja narmendavad koored. Ja õisi oli täis kogu õu, kõik närtsinud ja tallatud. Ei tea, kust need kurjad inimesed peaksid küll tulema!»

Lapsed vaikisid. Ja juba avanesid pikad käärid ning langeski esimene rohekasvalge sirelipungade kobar vanamehe korvi. Enne veel, kui käärid jõudsid teist õiepunga lõigata, küsis mitu lapsesuud korraga:

«Aga kui me enam ei murra?»

Käärid peatusid. Vanamees vaatas tagasi. Ta tahtis näha laste silmi, kuid kõigil peale väikese Tiidu oli pilk maa küljes kinni.

«Noh, mis teiega siis teha?» küsis vanamees. «Või jätaks õiepungad tänavu lõikamata?»

«Jätke tänavu lõikamata,» kostis laste suust. «Meie enam ei murra!»

«Aga mis teha suurte inimestega, kes ka põõsaid lõhuvad?» küsis vanamees.

«Meie keelame neid, ütleme, et ei tohi,» hüüdsid lapsed.

Vanamees mõtles pisut ja pani siis käärid korvi.

«Kui lapsed lubavad, siis peab neid uskuma,» ütles ta. «Keda siis veel uskuda kui mitte lapsi. Noh, eks ole tõsi, väikesed sõbrad?»

1. Miks tahtis vanaonu kõik õiepungad ära lõigata?
2. Miks jäi ta kavatsus siiski teostamata?
3. Kuidas saavad lapsed kaasa aidata looduse kaitsmisel?

ÖÖBIK.

Rahvalaul.

Kui on päevad juba pikad,
päevad pikad, ööd heledad;
siis, kui pääsukene päärib,
siis, kui lõoke juba lõõrib,
vint ju ammu vilistamas —
siis alles ööbik, õitsilindu,
lahkest lõunast meile lendab
elama oja äärele,
võsasse vete veerele.

Seal tema hõiskab õhtud läbi,
öödki laulab lühikesed,
laksutab udused hommikud:
«Kiri-küüt, kiri-küüt,
vaole, vaole!
Tüdruk, tüdruk,
too piits, too piits,
plaks, plaks!»

Missugusest tööst laulab ööbik?

IMEVÄÄRNE VARAAIT.

M. Iljini ja J. Segali järgi.

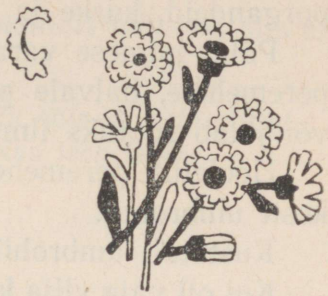

On olemas imeväärne varaait. Paned sellesse kevadel koti teri ja sügisel on aidas ühe koti asemel paarkümmend. Ka kott kartuleid muutub selles varaaidas kahekümnekordseks.

Peotäiest seemnetest saab suur hunnik kurke, rediseid, tomateid, porgandeid.

Ühest tillukesest seemneterast kasvab varaaidas kaunis lill, teisest jälle maitsev juurvili.

On see muinasjutt? Ei, see pole muinasjutt. Imeväärne varaait on tõepoolest olemas. Küllap sa juba aimad, millest on jutt. Varaait on mullapind, kus kasvavad taimed, kõik kasulikud viljad.

Sa istud laua taga ja loed raamatut. Niihästi laud kui ka raamat on tehtud puust. Aga puu on võrsunud väikesest mulda langenud seemnest.

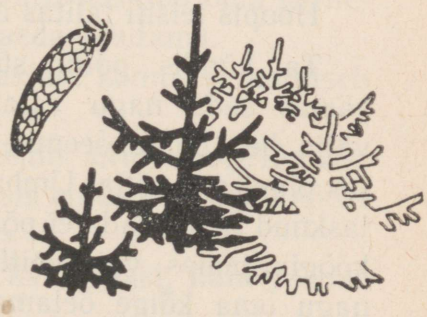

Sinu särk on tehtud puuvillast. Puuvill aga kasvab taimest, mis on kasvanud mulda pandud seemneterast.

Sügisel küntakse põllud, kevadel külvatakse seemned — terad — ja äestatakse mulda. Mulda pannakse mitte ainult teri, vaid ka kartuleid ja istikuid.

Sügisel võtab inimene kõike, mis varaait tema jaoks

on kogunud: ta saab suured kuhjad viljateri, kartuleid, porgandeid, kurke ja kapsaid.

Põld, inimese varaait, on aga kuulekas ainult heale peremehele, halvale peremehele annab ta viletsat saaki või jätab sootuks ilma.

Hooletule peremehele pakuvad põllud vilja asemel rohkesti umbrohtu.

Kust tuli umbrohi?

Kui oli vaja vilja külvata, ei puhastanud lohakas peremees seemet, vaid külvas kõik segamini: nii vilja- kui ka umbrohuseemned.

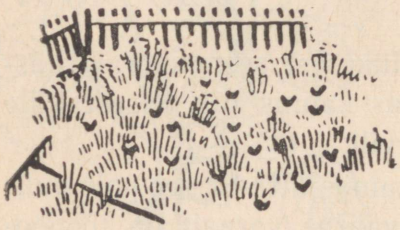

Umbrohi vohas kasvada mitte päevade, vaid tundidega ja lämmatas vilja, võttis sellelt niiskuse ja toidu, varjas valguse.

Umbrohi lokkas ka köögiviljaaias. Oleks olnud tarvis peenraid rohida, umbrohi välja kitkuda. Kuid laisk peremees ei rohinud köögiviljaaeda ja sellest tuligi, et tema peenardel kasvas vilets saak ja palju umbrohtu.

Hoopis teisiti talitas hoolikas peremees.

Ta kündis põllu sügavalt, väetas seda nagu vaja, valis välja hea puhta seemne, koristas õigel ajal vilja. Umbrohul ei lasknud ta kasvada ei põllul ega köögiviljaaias, vaid võitles selle nagu oma kõige õelama vaenlase vastu.

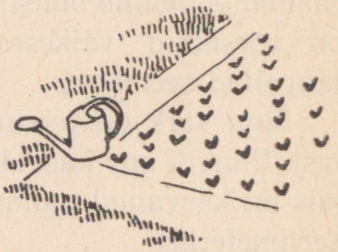

Vaat mispärast varaait andis heale peremehele palju ja halvale vähe!

Mida sellest tuleb õppida?

Seda, et ilma tööta lakkab ka kõige imelisem varaait imesid tegemast. Kui aga hästi ja usinalt töötada, siis ei lase imedki end kaua oodata.

Kui sügavamalt künnad,
siis enam leiba saad.

Mida külvad, seda lõikad.
Virkus toob leiba.

NÕGESED.

L. Andre.

Varasuvine kooliaed on päikesepaisteline ja mullalõhnane. Kõigil taimedel on kasvamisega kiire. Rahutult, rutakalt ja rõõmsalt tõusevad nii lilled, aedvili kui ka umbrohi.

Eriti paistab kiirustavat umbrohi. Kus pole pidevalt jälgimas hoolsat silma ega kohal virka kätt, seal hakkab ta end kohe lopsakalt laiutama. Alles hiljuti noppisid lapsed oma peenralapid hoolega puhtaks, kuid jälle on umbrohi jonnakalt platsis.

Tänagi kummarduvad lapsed oma peenarde kohal ja nende kõrval kerkivad umbrohu-hunnikukesed. Ainult Lehte ei tee tööd. Ta mossitab huuli, seisatab oma hernepeenra juures ja läheb siis kooliaeda jalutama.

«Hakka ometi tööle! Mis sa asjata kõnnid!» manitseb teda Asta.

«Aga ma ei saa ju!» vastab Lehte. «Mul ei ole kinnast kaasas. Pidin just võtma. Ema otsis kinda küll, pani kööki lauale, kuid unustasin ta sinna.»

«Mis sest kindast. Mul pole ka kinnast, kuid peenar saab puhtaks,» lausub Helve.

«Vaata, missugused nõgesed on minu peenrale kasvanud! Mina neid küll ilma kinnasteta kitkuda ei saa!» hädaldab Lehte ja jääb korraga peatuma Asta peenra

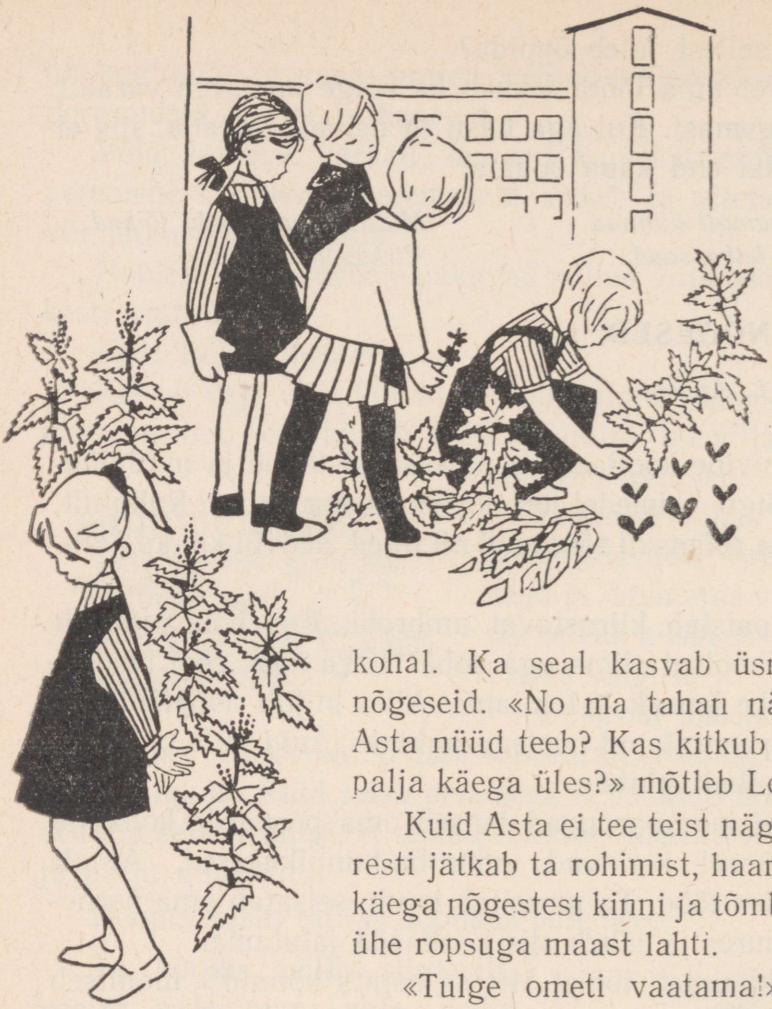

kohal. Ka seal kasvab üsna palju nõgeseid. «No ma tahan näha, mis Asta nüüd teeb? Kas kitkub nõgesed palja käega üles?» mõtleb Lehte.

Kuid Asta ei tee teist nägugi. Kiiresti jätkab ta rohimist, haarab palja käega nõgestest kinni ja tõmbab need ühe ropsuga maast lahti.

«Tulge ometi vaatama!» hüüab Lehte imestunult. «Asta ei karda üldse nõgeseid!»

Tüdrukud ja poisid kogunevad Asta ümber. Neile kõigile on nõgeste kitkumine ebameeldiv. Mõned kitkuvad nõgeseid kindaga, mõned jälle võtavad pihu enne muud umbrohtu peaaegu täis, et kaitsta kätt kõrvetamise eest. Aga Asta tõepoolest ei tee nõgestest väljagi!

Lastele meenub, et nad on Astat tihti imetlenud. Mõnikord oli nii palju õppida, et kohe ei osanud kuskilt peale

hakata. Asta ei hädaldanud, kuid alati oli tal kõik õpitud ja aega jäi ülegi.

Või jälle — supelda on tore, kuid küll on raske algul end üleni märjaks kasta. Jõe ääres keksis sageli üks kui teine: ei julgenud kuidagi vette minna. Ikka oli Asta see, kes ei kõhelnud. «Tulge, tüdrukud!» hüüdis ta. «Vees on nii tore!» Ise aga sulistas ja naeris. Asta käes oli kõik imekerge ja lihtne.

«Ütle ometi, kuidas sa nii saad!» manguvad tüdrukud. «Sa kitkud nõgeseid niisamuti nagu maltsa. Kas sinu sõrmedel siis polegi valus?»

«Ei, siin on mingi saladus,» arvab Lehte.

«Selles pole mingit saladust,» vastab Asta. «Mina virisesin ka ükskord kodus nõgeste pärast. Siis ema õpetaski, et nõgesest on tarvis julgesti kinni võtta... ja juure lähedalt, siis tuleb paremini üles. Mida rohkem kardad, seda valusamini ta kõrvetab. Iga tühja asja pärast ei maksa ometi pilli lüüa ega vigurdada.»

Lapsed lähevad laiali. Igaüks oma peenra juurde. Nad kõik tahavad proovida, kas nõges siis tõepoolest ei kõrveta, kui temast julgelt kinni haarata, ja otse juure lähedalt. Igaüks otsib oma peenralt just nõgeseid. Ja tõesti — tundub, et neid on peenral vähe ja et nad suurt ei kõrvetagi.

Kõik töötavad nüüd hoolega. Aeda aga puistab oma kiiri hele ja soe päike.

Julge algus on pool võitu.

1. Missuguseid töid tehakse aias?
2. Missugused tööriistad on aiatööl abiks?
3. Jutusta Lehtest. Jutusta Astast.
4. Kas see vanasõna käib ka õppimise kohta?

METSATULEKAHJU.

J. Lillmaa.

1.

Meil oli parajasti joonistamise tund, kui direktor astus klassi ja ütles kuidagi erilise häälega:

«Õpilased, pange vihikud sahtlisse! Mets põleb. Võtame labidad ja raudrehad ning läheme appi kustutama.»

«Kas tuletõrje ei kustuta?» küsis Eino.

«Tuletõrjujad on juba kohal. Kuid autopritsiga ei saa metsa kustutada. Tuli on nii laiali läinud, et voolikud ei ulatu igale poole. Ja metsas pole ka vett. Läheme!»

Õues ootas meid kolhoosi auto. Istusime peale ja sõitsime Laanepalu poole, kust tõusis paksu suitsu. Kui jõudsime metsa ligi, mattis suits kogu taeva. Päike paistis kahvatu punase kerana sellest läbi.

Metsas sagis palju rahvast. Inimesi tuli järjest juurde, autodega, mootorratastega ja jalgsi. Tuletõrjeülemad jaga-

sid kustutajad rühmadesse ja saatsid tuld ümber piirama. Kohale oli toodud ka autokoorem tooreid leppi, mida jagati neile, kellel polnud labidat ega muud kustutusvahendit.

Õpilased pandi eri rühma ja üks tuletõrjekiivris mees viis meid pealetuult. «Siin on tuleoht kõige väiksem,» ütles ta.

Nii kaugele kui silm ulatus nägema, oli ilusast rohelisest palust jäänud järele must lagendik. Selle kohal hõljus sinine suitsuvine, millest kerkisid üles jämedad tahmased männitüved. Tuli tungis aga kuiva sammalt mööda järjest edasi. Mustika- ja palukavarred vajusid kuumusest longu ning kõrbesid tuhaks. Mättad ja risuhunnikud põlesid praginal suure leegiga. Leek ronis ka mööda sammaldunud puutüvesid üles. Noored kuusekesed süttisid üleni ja neist jäid järele vaid mustad raod.

Asusime kohe kustutama. Rehadega kraapisime sambla lahti. Mööda paljast maad ei saa tuli enam edasi minna. Teistes rühmades käis samuti kiire töö. Labidatega kaevati tulele kraav ette ja pilluti lahtine liiv põlevale samblale. Lepaokstega materdati jälle leegid lihtsalt surnuks.

Kuid tuli oli salakaval. Kustutatud sammal hakkas uuesti suitsema ja põlema. Tulepesi tekkis ka kustutajate selja taga, kuhu mõni säde oli lennanud.

Võit jäi siiski meile. Käed ja jalad olid küll nõgised ja silmad suitsust punased, kuid rõõm oli suur. Olime metsa päästnud.

Lindal oli sukk katki, Kaljul auk kuuekäisesse põlenud. Üks tuletõrjuja ütles: «Sellest on küll kahju, kuid üks päästetud puu maksab siiski rohkem kui mõni kuub või mitu paari sukki!»

2.

Minu isa on vabatahtlik tuletõrjuja. Õhtul kuulsin, et tema oli esimesena tulekahjul olnud. Metsavaht ja kõik metskonna töötajad olid ka kohe kohal. Kogu kolhoosirahvas oli jätnud töö pooleli ja tõtanud metsa kustutama.

«Tuletõrjeinspektori korraldusel asusid mehed kõige ohtlikumasse kohta — tuule alla,» rääkis isa õhtul. «Tuul oli kandnud tule noorde metsa. Leegid möllasid nii kohutavalt, et toored männid põlesid nagu kuiv hagu. Tulele ei saanud muidu piiri panna, kui raiuti tulest eemal noorest metsast lai siht läbi. Üle selle sihi tuli enam ei pääse. Milline see töö aga oli! Lämmatav suits tahtis hinge matta, sädemed langesid kätele ja näole. Mehed olid higised ja tahmased. Mitmel olid riietesse augud põlenud. Siis jõudis kohale buldooser ja lükkas laia sihi lõpuni. Niiviisi saime tulest jagu!»

«Kõige õnnetum oli metsavaht,» jätkas isa. «Alles paarikümne aasta pärast kasvab põlenud kohal jälle samasugune mets.»

«Aga kuidas mets põlema läks?» pärisime isalt.

«Eks ikka hooletute inimeste läbi. Seda uurivad tuletõrje, metskonnaülem ja miilitsavolinik. Kas viskas suit-

setaja kustutamata tiku- või suitsuotsa maha või tulistas jahimees padruniga, milles olid süttivad tropid. Võib-olla hakkas mõni sinutaoline poiss metsas tuld tegema.»

«Ei, isa, — õpilased teavad kõik, et metsas ei tohi suvel tuld teha.»

«Olgu kuidas on, kuid mets on nüüd siiski põlenud. Tulega tuleb alati ettevaatlik olla. Ühest puust saab miljon tikku, kuid üks tikk võib maha põletada miljon puud...»

1. Kes ruttasid metsakustutustööle?
2. Kuidas kustutati metsa?
3. Kes juhtisid kustutustöid?
4. Kuidas pandi tulele piir?
5. Kuidas läks mets põlema?

Laagrilipp heiskub,
taevani tõuseb,
lendab me ühine laul...

L. Hainsalu.

LÕKKETULI.

P. Rummo.

Malev marsib lõkke juurde —
ootab laagri suurim rõõm:
lõkke sütitame suure,
kõrgele las kerkib lõõm!

Udu hõlmab taevakaari,
lõkkel pragisevad puud...
Mitukümmend silmapaari
jälgib jutustaja suud.

Ümber vaikne metsamüha,
õhus lendleb sädemeid.
Hinge asub tunne püha,
mõte rändab kaugeid teid.
. . . . . .

Südamesse süttib lõke —
laagritulest kirkam veel:
noorte jaoks ei ükski tõke
liiga kõrge pole teel!

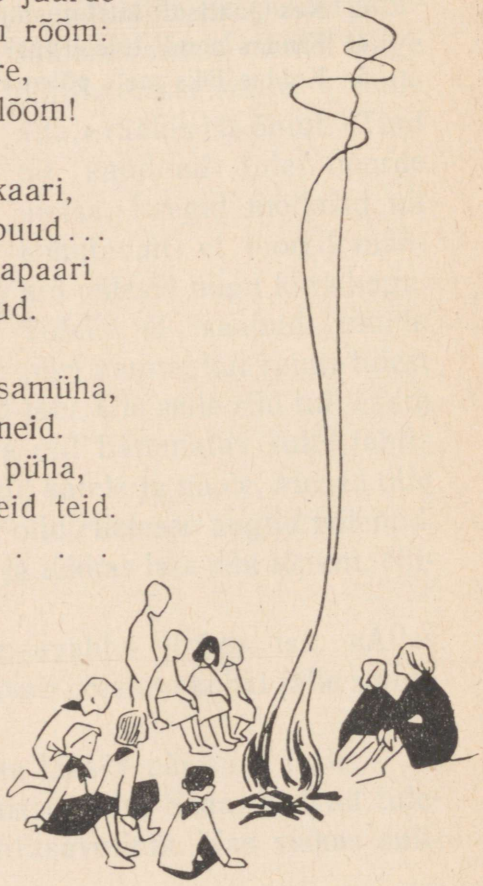

NIMETA MIND NIMEPIDI.

N. Pavlova.

Läbi metsa läksid kaks poissi — linnapoiss ja maapoiss. Korraga nägid: üks vanake räägib metsas pärnaga.

Linnapoiss küsis:

«Ons vanamees õige peast segaseks läinud? Millegipärast õiendab puuga?»

Maapoiss aga ei imestanud: temagi armastas puudega rääkida. Ta läks vanakese juurde ja küsis: «Mida sa, vanaisa, pärna käest küsisid?»

«Küsisin, millal ta sel aastal õitsema kavatseb hakata. Millal tuleb minu mesilastel lennata ja mett korjama asuda,» vastas taat. «Ma elan ju metsas ja pean mesilasi. Tulge sügisel minu poole. Annan teile pühadeks mett.»

«Aga vanaisa, kuidas sind leida?»

«Küsige ükskõik missuguselt puult: kus elab mesinik Jüri?»

Saabusid pühad. Linnapoisile tuli mesi meelde, ta võttis ämbrikese ja läks metsa.

Nägi metsaserval roheka koorega puud. Temalt siis poiss küsiski: «Ütle, kus elab mesinik Jüri?»

«Nimeta mind nimepidi, siis ütlen.»

Aga puu oli lehtedeta, kuidas teda saab tunda?

Poiss läks edasi.

Läks ja mõtles, kellelt küsida. Näeb: puu seisab, okstel aga ripuvad tiivulised seemnekesed.

Temalt poiss küsiski: «Ütle, kus elab mesinik Jüri?»

«Nimeta mind nimepidi, siis ütlen.»

Aga puu oli ilma lehtedeta, kuidas teda ära saab tunda?

Poiss läks edasi ja sattus puule, mis oli üleni punaseid marjakobaraid täis. Temalt poiss küsiski: «Ütle, kus elab mesinik Jüri?»

«Nimeta mind nimepidi, siis ütlen.»

«On siis vähe punaste marjadega põõsaid ja puid?» mõtles linnapoiss. Ta pööras ringi ja läks metsast välja: tuli koju tühja nõuga.

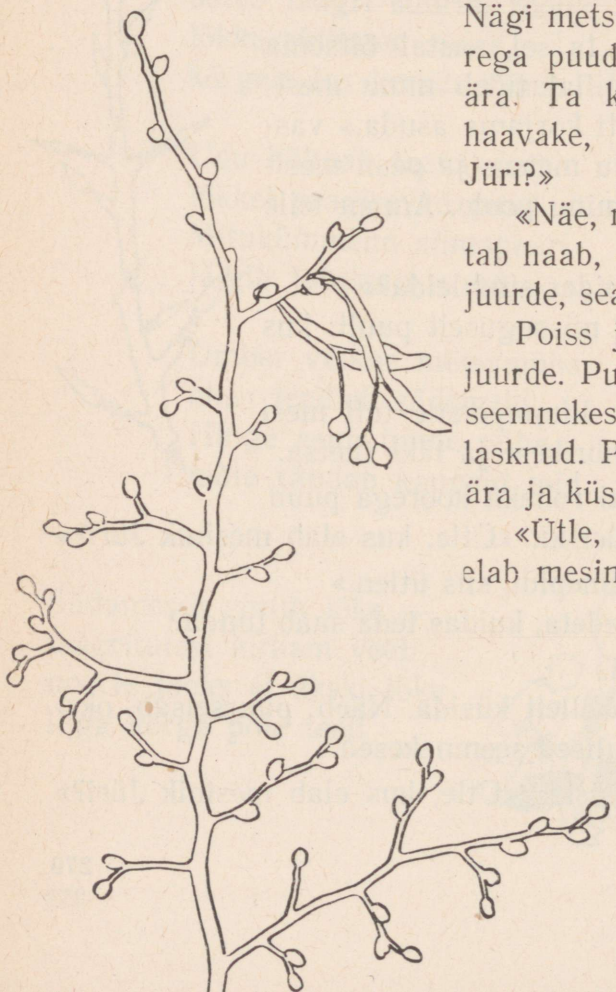

Kuid ka maapoisile tuli enne pühi mesi meelde. Ta võttis savipoti ja läks metsa. Nägi metsaserval roheka koorega puud ja tundis ta kohe ära. Ta küsis: «Ütle, sõber haavake, kus elab mesinik Jüri?»

«Näe, mine siit otse,» vastab haab, «jõuad jämeda tüve juurde, sealt siis küsi.»

Poiss jõudis jämeda tüve juurde. Puu oli oma tiivuliste seemnekestega oksad longu lasknud. Poiss tundis ta kohe ära ja küsis:

«Ütle, sõber pärnake, kus elab mesinik Jüri?»

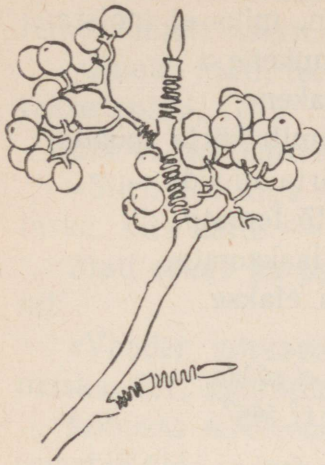

«Näe, mine siit otse,» vastas pärn, «jõuad suure kivi juurde, sealt siis küsi.»

Poiss jõudis suure kivi juurde ja nägi puud, mis oli üleni punaseid marjakobaraid täis. Kobaratest tundis poiss ta kohe ära. Ta küsis: «Ütle, sõber pihlakene, kus elab mesinik Jüri?»

«Näe, astu siit alla oja äärde,» vastas pihlakas, «mine üle oja ja näedki, kus seisavad mesipuud. Seal elabki mesinik.»

Nii poiss ka tegi.

Vanamees võttis ta sõbralikult vastu ja kallas talle terve potitäie mett.

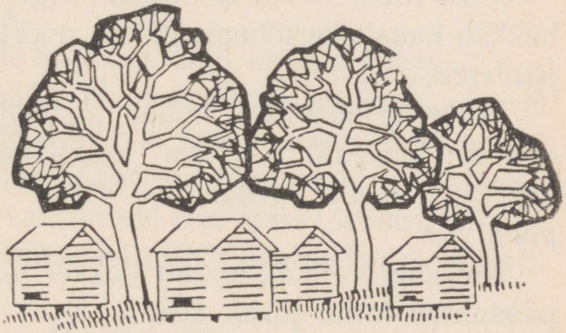

MÕISTATUS.

Rahvaluule.

Kes seal kõnnib kõrta mööda,
astub aia äärta mööda,
üles tõuseb tõstemata,
maha laseb laskemata,
ilma piimata elakse?

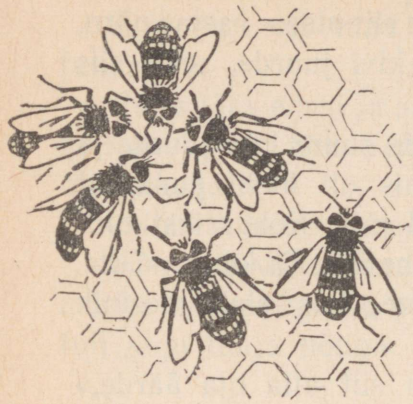

Mina mõistan, miks ei mõista:
mesilane linnukene,
herilane hellakene,
see'p see kõnnib kõrta mööda,
astub aia äärta mööda,
üles tõuseb tõstemata,
maha laseb laskemata,
ilma piimata elakse.

Hea lind, liha ei sööda,
hea puu, palki ei saa?

MATKAL.

J. Piik.

Mati Must on oma võileibadega toime tulnud ning hakkab kaaslaste lõbustamiseks noorte kukkede laulu jäljendama.

«Eide esmaspää!» hüüab ta imeliku peene häälega «Taadi teisipää!... Kaie kesknädala!... Neiu neljapää!... Reeda reede!... Laste laupää!... Poiste püha!...»

Kui naer vaibub, teatab Vakker tõsiselt, et tema oskab pääsukese laulu järele teha.

«Laula, laula! Las käia, Vakker!» kostavad kohe lõbusad hüüded.

Pikakoivaline Vakker tõuseb püsti ja deklameerib:

«Oh mina vaene, kus minu naine?
Kirevere metsas kitse karjas,
lapib vana kasukat
siidiga ja niidiga —
sika, sika sirr!...»

Vakkeri surmtõsine nägu ja ta imelik hääl ajavad kuulajad samuti naerma.

«Kuule, Mati, tee veel mõne linnu häält järele!» palutakse poissi.

See ei lase ennast kaua paluda. Matkib lõokese laulu:

«Siiri, liiri, siga metsa, laps karja, päts põue, kalasaba tasku, vits kätte — siiri-liiri-lii!»

Mati oskab ka pääsukese laulu järele teha. Ta laulab nii:

«Vaader viitvaader, vadervader vader virr, kiisskamaska sirr, punnipirr!»

Lõbusas meeleolus asutakse tiigi poole teele. Õpetaja seisatab äkki ja kutsub lapsed lähemale.

«Vaadake seda üksikut väikest tammekest,» näitab ta rohus kasvavale peenikesele raole, mille küljes on ainult neli lehte. «Arvake ära, kuidas sattus ta siia, pajude vahele, kuigi mitmesaja meetri kaugusel ei ole ümberringi ühtegi vana tamme?»

Keegi ei oska selle kohta midagi kindlat öelda.

Õpetaja seletab nüüd, et pasknäärid peidavad sügisel rohkesti tammetõrusid väikeste kuhjakestena kõdunenud kändude sisse või mahalangenud lehtede ja samblamätaste alla. Talvel leiavad linnud osa neist tõrudest üles ja söövad ära, kuid osa tõrudest säilib panipaikades ja hak-

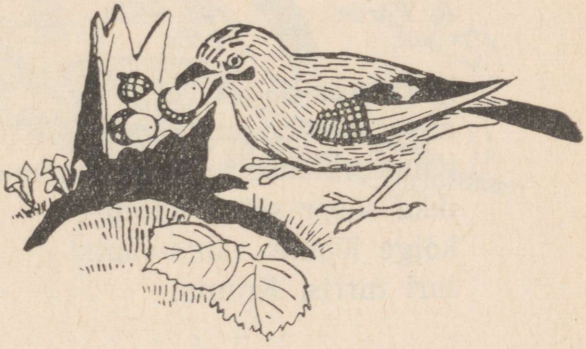

kab hiljem kasvama. Mitmesugused linnud levitavad jälle vaarikaid, pohli, kibuvitsu ja paljusid teisi taimi. Marjaseemned jäävad seedimata ning hakkavad järgmisel kevadel kasvama kaugel emataimedest. Rohttaimede seemned kleepuvad sageli poriga linnujalgade külge ja reisivad niiviisi üsna kaugele.»

Järsku kuulevad kõik käo kukkumist.

«Oot-oot, peitke ennast puude taha, teeme natuke nalja,» soovitab Mati äkki salapärase ilmega. Ta seab käed suu juurde ja jäljendab väga loomutruult käo kukkumist.

«Kukku! Kukku!» vastab kägu varsti juba märksa ligemalt.

Varsti on kukulind siinsamas pärna otsas ja kukub aina Matiga võidu. Vihastab siis oma kangekaelse võistleja peale, tõstab häält, hakkab kukkuma kiiresti, rutakalt, kähistab viimaks valjusti «kogagaga, kogagaga» ja lendab minema.

Noored loodusesõbrad jõuavad koju alles hilisõhtul.

LÕBUS MATKALAUL.

R. Parve.

Vara uue päeva eel
meie salk on matkateel, —
käime rõõmsalt, kergel sammul,
ikka sõber sõbra kannul,
kõige lõpuks vants-vants!
turi turris, Krants.
. . . . . .

Kui on tee peal jõgi ees,
poisid väledalt on vees,
vallatleval lennusammul,
ikka sõber sõbra kannul,
kõige lõpus vants-vants!
turi turris, Krants.

Hea on nõnda suvekuul
matkateedel, laulud suul,
seltsis lõbusasti minna
külast külla, linnast linna —
kõige lõpus vants-vants!
turi turris, Krants.

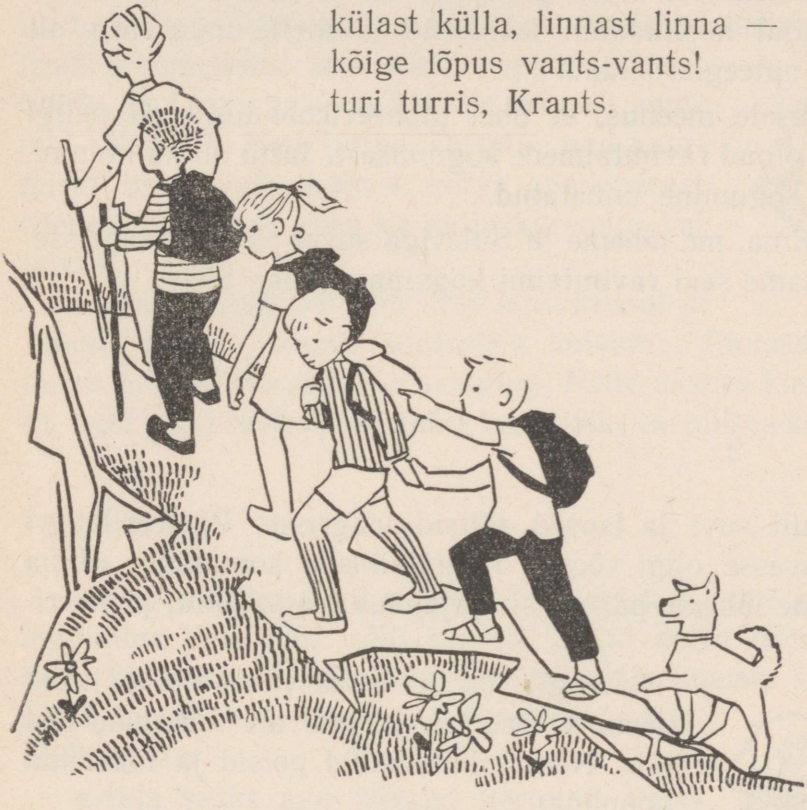

ROHELINE APTEEK.

A. Vallner.

1.

Sirje ema tuli apteegist tagasi üsna pahase näoga. Ta oli tahtnud osta kummelit, et teha valutavale sõrmele kompressi. Kummel oli aga apteegis parajasti otsas. «Kummelist ei oleks puudust, kui õpilased seda suvevaheajal hoolikamalt korjaksid ja meile müüksid,» oli talle apteegis öeldud.

Sirjele meenus, et ühel pioneerikoondusel oli neilgi juttu olnud ravimtaimede kogumisest. Juttu oli küll olnud, kuid kogumine unustatud.

«Ema, me läheme ju Suleviga suvel pioneerilaagrisse. Hakkame seal ravimtaimi koguma,» lubas Sirje.

2.

Tuli suvi ja lapsed sõitsid laagrisse. Pioneerilaagri töökavasse oligi võetud ravimtaimede kogumine. «Juba homme läheme pärnaõisi korjama,» teatas õhtul pioneerijuht.

Laagri ümbruses kasvas palju põliseid pärni. Oksad olid meeldivalt lõhnavaid õisi täis. Neid tulidki nüüd poisid ja tüdrukud noppima.

Otse maantee ääres kasvas suur pärn, oksad tulvil õisi. Sulev ruttas korvikesega selle poole. «Ära mine!» hoiatas pioneeri-

juht Sulevit. «Sealt ei kõlba noppida. Õied on tolmused. Läheme maanteest kaugemale.»

Paari tunni pärast olid kõigil korvid ja muud nõud pärnaõisi täis. Rõõmsa lauluga mindi laagrisse tagasi.

3.

Ühel ilusal päikesepaistelisel päeval viis pioneerijuht lapsed kooliaeda. Siin oli mitu pikka-pikka kummelipeenart. Valgete kroonlehtedega rohekaskollased kuhikutaolised kummeliõied ootasidki noppijaid. Sirje, Salme ja Linda said enda kätte erilised kammid. Neil oli õige lihtne korjata, nad kammisid õied varte küljest korvi. Sellepärast edenes töö nende käes ka palju kiiremini kui teistel.

Kogutud kummel viidi ühte klassiruumi ja laotati puhtal paberil põrandale kuivama. Pioneerijuht laskis poistel aknad katta paberiga. Mitte üksnes kummelit, vaid kõiki ravimtaimi tuleb kuivatada varjulises kohas.

4.

Ilmad muutusid vihmaseks. «Nüüd on ravimtaimede kogumine läbi, neid võib korjata ainult kuiva ilmaga,» ütles pioneerijuht. «Kui ilm paraneb, siis läheme rukkipõllu äärde. Sealt korjame apteegi jaoks rukkilille õisi.»

«Mida saaks aga sügisel korjata? Võiks kohe esimesel rühmakoondusel minna ravimtaimi koguma,» arvas Sulev.

«See on hea mõte,» kostis pioneerijuht. «Septembris on aga raske midagi leida, ainult kadakamarju ning heinamaadelt palderjanijuuri. Kui olete laagrist koju jõudnud, siis kasutage augustikuu päevi köömnete, mustikate, vaarikate ning pihlakamarjade korjamiseks ja apteeki viimiseks. Kui rukkipeadest leiate tungalteri, siis ärge ka neid jätke kogumata.»

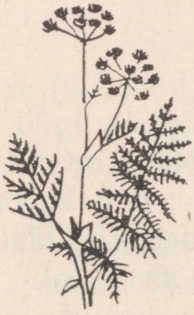

1. Miks on sellel lugemispalal pealkirjaks «Roheline apteek»?
2. Tuleta meelde, missugustel taimedel tuleb koguda õisi, juuri, vilju?

3. Katsu teada saada, missuguste taimede lehti ja marju müüakse apteegis.

Männikasvud

Lepaurvad

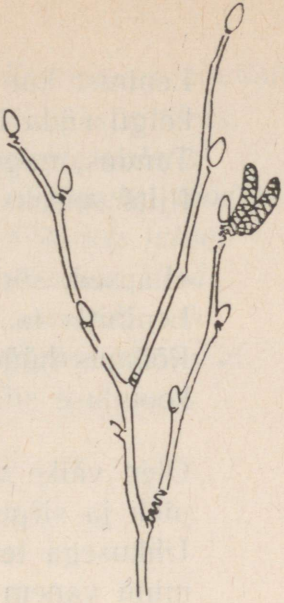

Kaseurvad

MEIE PIONEERIJUHT.

M. Linnamägi.

Sõpru leidnud olen palju
kodus, õues, kooliteel,
aga ühest suurest sõbrast
pole jutustanud veel.

Sellel sõbral rõõmsad silmad,
kõlav hääl ja sirge rüht.
Arvan: kõigest teab maailmas
meie uus pioneerijuht.

Põimis mulle sõbrakäega
punaräti kaela ta
koondusel, kus minu tõotust
kuulis armas kodumaa.

Leninist kui meile rääkis,
kõigil süda hardus sees.
Tundus, nagu elavana
Iljitš seisaks meie ees...

«Lapsed, südames te kandke
Leninit!» ta õpetas.
Rõõmus hüüe «Ole valmis!»
koonduse siis lõpetas.

Olen väike veel, ent tema
pikk ja sirge minu ees.
Uhkusega temast mõtlen:
minu vanem seltsimees.

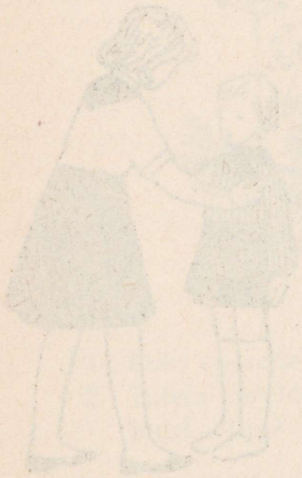

Koondudes kindlalt
ühiseks rindeks,
oleme valmis
võitluseks, töödeks.
Kõlamas julgelt
võitluse hüüd,
eeskujuks olla
pioneeride püüd.

LENINI PARTEI.

E. Hür.

Nüüd me särasilmil laulda võime,
et on vaba meie sünnimaa,
kõike, mida tööga siin me lõime,
vägivald ei enam võtta saa.

Vaadakem kolhoosiväljadele,
meie tõusvaid linnu, tehaseid.
Kõikjal tuleviku kiirgus hele
valgustamas rahva õnneteid.

Innustab me laule, meeli, mõtteid
Lenini partei,
kes nii kindel, väsimatul tõttel
võidult võidule siin juhib meid.

SÕNASELETUSI.

A

aganad — viljatera kestad
ajuga — kiiruga, hooga, tormakalt (jooksma)
allee — puiestee
alp — kergats, narr, edev
amuuri korgipuu — puu, mille koor on korkjas, kasvab Siberis, meil haruldane
aplaus — käteplagin
areldi — aralt, kartlikult
arreteerima — vahistama, vangistama
ahvatleks, ahvatlema — ära meelitama

B

bassein — veekogu, ka ujula
brigadir — töötajate rühma (brigaadi) juht
buldooser — maapinna tasandaja, mis haagitakse traktori külge

E

ekraan — kinolina, pind (riie) piltide näitamiseks televiisoris või kinos
eredalt — säravalt, silmapaistvalt
erutus — rahutus, ärritatud olek

G

gümnaasium — keskkooli nimetus vanasti

H

hahetama — hallina paistma, koidu eel valgemaks minema
hahk — hämar, tuhkjashall
hall — külmunud kaste
hangib — muretseb
heldinud — hellaks, tundeliseks läinud
helge — õnnelik, rõõmus
hõlmama — hõlma võtma, haarama
hõlp — mugavus, heaolu
hämmastunult — imestunult

I, J.

indiaanlase raamat — raamat, milles jutustatakse ameerika rahvast, indiaanlastest
innukas — hoolas, agar
jõhvikad — kuremarjad
jõude, jõudeelu — elamine ilma tööd tegemata

K

kaardiväemajor — ohvitser
kahl, kahlu — viljasületäis
kalalast — kalakoorem paadis või laevas, laadung
kanarbik — sügissuvel metsas või soos õitsev taim väikeste lillade õitega
kaproonvõrk — tehiskiust (kaproonist) kalavõrk
kikitas — ajas püsti (kikitas kõrvu)
kiri nõelu — paberist kokkuvolditud ümbrik, milles müüakse nõelu
kirkam, kirgas — hele, särav
kiviklibuline tee — kivikestega kaetud tee
kodarad — rattapulgad; vankrirattas on 10 kodarat
koerahõng — koeralõhn
kolgits, kolbits — lina kolkimise riist
kollektiiv — rühm inimesi, kes koos töötavad või õpivad
komandör — väeosa ülem
kooditab (jalgadega) — kõigutab jalgu
koresööt — loomade kuivtoit: heinad, õled
kristall — läbipaistev, värvitu, selge, särav (kristallklaas)
kulles — vees elav konnapoeg
kurnimäng — õues mängitav mäng puust pakukestega
kuprad — ümmargused seemnekarbikesed linal (või moonil)
kõmas — kõlas tumedalt vastu
käbe — virk, tragi
käil — laeva või paadi nina
käivitamine — mootori töölepanemine

L

lahmima — huupi peksma
lakkas — jäi vait, lõppes ära
lammutama — maha lõhkuma
laptuu — pallimäng
lass — vanaaegne puust piimanõu
lehkama — tugevasti lõhnama
lennuhool — lennates, väga kiiresti
leparoikad — tugevad lepaoksad, malgad
levitama — laiali laotama
limuline — libe
lohutaja — rahustaja, vaigistaja
loibadega, loivad — hülge, merelõvi ja teiste mereloomade jäsemed, mille abil loomad ujuvad
loitma — paistma, leekima

lõss — kooritud piim
lõugas — vanaaegne tulekolle
lämmatav — hingemattev

M

madarad — soos ja niidul kasvav umbrohi pisikeste magusalõhnaliste õitega
matkima — järele tegema, järele aimama, jäljendama
meenutab — tuletab meelde
merevaik — merest leitav kollane vaik
miiliahi — söepõletamise ahi
mitte tutsu — mitte sugugi
mullu — läinud aastal
murakad — soos kasvavad, vaarikaid meenutavad kollased marjad
mustmiljon — tohutult palju
mõlgutab muremõtteid — mõtleb kurbi mõtteid
mõrd, mõrrakast — kalapüügiriist
märg nagu rääbis — läbimärg
mört — tsemendi või lubja ja liiva segu krohvimisel
mürklid — kevadised seened

N

naksumist, naksumine — plõksumine
nihelema — edasi-tagasi nihutama
nugis — väike murdja metsloom
nõmme-liivatee — liivasel pinnal kasvav taim

O

osutama — näitama

P

paas — hallikasvalge lubjakivi
pahaendeline — halbakuulutav, kohutav
pahistama — pahinat sünnitama
pakatama — puhkema, lahti lööma
palee — loss
partel, parred — laealused õrred, millel vanasti kuivatati rehes vilja, linu
perv — kallas
pikaline sadu — sadu, mis kestab pikka aega
pilvepõu — pilvesüli, pilved
pintsak — kuub
platvorm — lahtine vagun liiva, söe, kivide veoks
politseinik — korravalvur kapitalistlikes maades
portaalkraana — rööbastel liikuv kraana
pund — vanaaegne raskusmõõt (8 kg), linapund e. leisikas
purakad — suured
puskleb — lööb sarvedega

R

raiesmik — koht metsas, kust puud on maha raiutud
reipalt — elavalt, väledalt, rõõmsalt
remontima — parandama
roikad — malgad, tugevad oksad
roobits — riist lina harimiseks
ruuged — tumekollased
rääbis — räimesuurune kala
ropsitakse — lüüakse linal kuprad või linaluud maha

S

saekett — elektrisae liikuv hambuline lint, mis lõikab puud
sandarmid — politseinikud tsaari-Venemaal
sebimist, sebimine — läbisegi ruttamine, askeldamine
Simbirsk — praegu Uljanovsk, linn Volga kaldal
Smolnõi — palee Leningradis, kust Lenin juhtis Oktoobrirevolutsiooni
soikuma — vaikima
solvama — haavama
söandama — julgema
süngemaks, sünge — tume, kole; väga tõsine

T

taamal — kaugemal, eemal, tagapool
taanduma — taganema, tagasi tõmbuma
taevakaste — vihm
taevalaotus — taevas
taipas — sai aru
tarib, tarima — kokku võtma, haarama, võrku rebima
tarru, taru — mesipuu
tempo — liikumiskiirus
tihkuma — nuuksuma, nutma
tohutu — määratu, väga suur
toiduurud, urud — loomade toidu panipaigad
tormijooks — pealetung, äkiline rünnak
tornkraana — tõstekraana

SISUKORD.

Sügis inimeste elus.

Koolikell. V. Ossejeva 5
Esimene päev. R. Parve 5
Esimene õpilane. M. Kuznetsovi järgi 7
Ausõna. L. Pantelejevi järgi 9
Tootsi taskud. O. Lutsu järgi 12
Äikese eel. L. Andre 16
Suvevihm. E. Peterson-Särgava järgi 16
Õunapuu. H. Mänd 20
Hunt, sokk ja kapsad. C. R. Jakobsoni järgi 20
Kombain. A. Vallner 21
Kiri kolhoosist. A. Vallner 24
Mina ka! J. Smuul 27
Suhkrupeet. A. Ivitši järgi 28
Vaas meie klassi laual. A. Vallner 30
Lõokesed. A. Haava 32

Sügis koduümbruse looduses.

Kask ja tuul 33
Kellel on õigus? Nali 35
Vanarahva ilmatarkust 35
Märgitud seened. E. Kuus 36
Sügisel. E. Enno 37
Sügis. R. Oiderma, III kl. õpilane 37

Päike, kuu ja tuul. Leedu muinasjutu järgi 38
Loomad ja putukad valmistuvad talve vastu. M. Nurmik . 40
Vurrudega täpiline. E. Leesment 42
Mehe töö. J. Smuul 44
Kalurikülas. Nali 46
Kuidas Maia leidis tee metsast koju. S. Metši järgi . . 46
Ilus oled, isamaa! M. Veske 49
Soo. K. Merilaas 50
Jõhvikasoos. M. Prišvini järgi 51

Oktoobripühad.

Meie Oktoobrilaul. H. Suislepp 53
Vanaisa meenutas möödunud aegu. A. Vallner . . . 54
Sillal. A. Kononov 56
Töörahva hea sõber. A Vallner 58
Vaene mees. E. Enno 60
Karjapoiss ja mõisahärra. Läti muinasjutu järgi . . . 61

Ettevalmistusi talveks.

Hallkael. D. Mamin-Sibirjaki järgi 64
Õnnetus jääl. O. Lutsu järgi 70
Arno on haige. O. Luts 73
Millal inimesed end pesema hakkasid. J. Parijõgi . . . 75
Esimeselt saunaskäigult. H. Mänd 77
Kui tahad terve ja tugev olla. A. Vallner 78
Pakase kingitus. Eesti muinasjutt 80
Vanarahva ilmatarkust 85
Rutta, kirjake! M. Bojanžu 86
NSV Liidu lipp 87
NSV Liidu vapp 87
Kodumaa süda 88
Seene kuld. Eesti muinasjutt 92

Lühikesest päevast ja pikast ööst.

Enn õpib ahju kütma. A. Vallner 94
Mis toiduvalmistajatel juhtus. J. Parijõgi 95
Mis ma küll selga panen? A. Vallner 98
Mida linnalaps maal nägi ja kuulis. A. Ivask . . . 100
Lina elulugu. Eesti rahvalaul 102
Valge kuld. M. Kesamaa aineil 103
Elektrik. M. Kesamaa 106
Nähtamatu töömees. M. Iljini järgi 107
Hunt härja kõrval. Eesti muinasjutt 111
Kuidas meie esivanemad uut aastat vastu võtsid. A. Vallner 112
Tulid näärid. V. Beekman 114
Vana-aasta õhtu Vahemetsal. S. Kaugver 115

Metsad — meie kodumaa rikkus ja ilu.

Suusasõit. R. Parve 120
Uisutajad. A. Kononovi järgi 121
Tuisulaul. K. Kangur 124
Talvine jalutuskäik metsa. A. Vallner 125
Jutt metsas. E. Šim 126
Lindude söökla. A. Vallner 127
Lugu jänkust. G. Skrebitski järgi 128
Karupoja talvejutt. V. Bianki järgi 132
Mõistatused. Rahvaluule 134
Põdrad. K. Paustovski 135
Saariku Polla. Fr. Tuglas 137
Mehhaniseeritud raielangil. A. Vallner 139
Nii valmivad vihikud ja raamatud. H. Puki järgi . . 141
Roheline tammeleht. A. Vallner 144

Kolhoositalurahva tööst farmides.

Sotsialistliku töö kangelane. A. Vallner 146
Uus laut on ikka uhke küll! E. Abrami järgi 148
Heinaveol. M. Jägel 149

Piima teekond. A. Vallner 153
Sovhoosi seafarmis. A. Vallner 155
Uhur. E. Ranneti järgi 158
Kuidas sääsed hobuse maha panid. Eesti rahvanali . . 159
Missuguste loomadega inimesed sõidavad 160
Kasulik kaigas. E. Kuus 162
Ega me ometi sellepärast vihased ole! J. Liiv . . . 163
Kuidas loomad endale sabad said. Aafrika muinasjutt . 164

Elu meie kodumaal.

On rahu kaitsel Nõukogude armee. K. Korsen . . . 169
Sõduri nuga. S. Georgijevskaja järgi 170
Kohtumine teel. M. Kesamaa 175
Seal, kus töötavad isad. L. Voronkova 177
Emasüda. L. Koidula 180
Pojad. V. Ossejeva 181
Uues perekonnas. L. Voronkova järgi 182
Nadežda Konstantinovna Krupskaja 187
Kirjast lastele. N. K. Krupskaja 188
Kirja teekond. M. Iljini ja J. Segali järgi 189
Kiri isale. Ukraina nali 191
Kirjakast. J. Taitsi järgi 191
Hääled kauge maa tagant. A. Vallner 194
Raamatukogus. J. Jermolajevi järgi 196
Vagun taeva all. G. Jurmini järgi 197
Belka ja Strelka kosmoselend 198
Esimesed maailmas 200
Esimene naiskosmonaut 203
Bussis. H. Pukk 203
Teel. V. Beekman 205

Rahvas ehitab ja loob.

Sünnivad uued linnad. K. Kangur 209
Masinad meie tänaval. M. Iljini ja J. Segali järgi . . . 210
Miks Tallinn valmis ei saa. Eesti muinasjutt . . . 214

Mitte kivi kivi peale, vaid sein seina peale. A. Vallner . 216
Tõeks saanud muinasjutt. M. Kesamaa 218
Meie jõud. A. Vallner 218
Masinad teevad ära raskema töö. A. Vallner 221
Havi käsul. Vene muinasjutu järgi 225
Suur Tõll. Saaremaa rahvamuistendite aineil. K. Siim . 230

Kevad on saabunud.

Mine, mine, lumekene! J. Liiv 236
Kevad on saabunud. A. Vallner 237
Tulen, tulen! J. Liiv 238
Kevad. A. Kitzberg 239
Lõokese laul. K. E. Sööt 240
Konn. G. Skrebitski ja V. Tšaplina 240
Pilliroos. E. Enno 242
V. I. Lenini lapsepõlve- ja koolipäevad. A. Uljanova . . 243
Rehkendusraamat. S. Mireri järgi 245
Mailauluke. V. Majakovski 246
Punased kingad 248
Õiekuu. J. Kaidla 251
Kägu. Rahvalaul 252
Kägu ja lehelind. N. Sladkov 253
Võõdid ja täpid. E. Šim 253
Kärbes 254
Nelikümmend einet. N. Sladkov 256
Peoleo. Rahvalaul 257
Meie valged toonekured. T. Randalu 258
Võililill. C. R. Jakobson 261
Autahvel 262
Pääsukese laul. Rahvalaul 264
Õielõikaja. E. Krusteni järgi 265
Ööbik» Rahvalaul 268
Imeväärne varaait. M. Iljini ja J. Segali järgi . . . 269
Nõgesed. L. Andre 271
Metsatulekahju. J. Lillmaa 274
Lõkketuli. P. Rummo 278
Nimeta mind nimepidi. N. Pavlova 279

Mõistatus. Rahvaluule 281
Matkal. J. Piik 282
Lõbus matkalaul. R. Parve 284
Roheline apteek. A. Vallner 286
Meie pioneerijuht. M. Linnamägi 289
Lenini partei. E. Hiir 290

Ксения Сийм, Аллекс Валлнер. КНИГА ДЛЯ ЧТЕНИЯ ПО РОДНОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ III КЛ. Издание 5-е. Художественное оформление и иллюстрации И. Плоомпуу. На эстонском языке. Издательство «Валгус». Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja V. Parbo. Kunstiline toimetaja H. Keigo. Tehniline toimetaja M. Kukerman. Korrektorid T. Nahkur ja S. Vettik.

Laduda antud 30. V 1969. Trükkida antud 8. IX 1969. Kohila Paberivabriku trükipaber nr. 2, 60×90/16. Trükipoognaid 19,0. Arvestuspoognaid 13,35. Trükiarv 10 000. Tellimuse nr. 4316. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2.

Hind 21 kop.

21 kop.

A-30163

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00447489 8